

MS
36

Rec. No. - 50232

Acc. No. - 50232

वैद्यानरा मिश्रान्त चन्द्रिका

वैष्णवकरणा निजान्त चरितिका

श्रीरामभद्राश्रमविरचित

सि० च०

२ खो०

उ० व० स्वरै० म० ङु० स० त्रै० ष० ण० प० दं० सु० आ० त० रा० दं० नु० वर्त्त० नी० यं० स्वरै० पि० त्र० य० ल० लं० स्वरै०
ल० इ० त० य० स० स० लि० त० ल० नु० वं० धः० ए० अ० य० स्वरै० न० य० नं० ओ० अ० व० स्वरै० भ० व० नं० गौ० र० ग्वा
प० दां० तै० प० दां० तै० नु० दं० त० स्य० गौ० र० ग्वा० स्या० त० टि० त्कि० ता० वां० द्यं० त० यो० र्ब० क्त० यौ० ग० वा० ग्रं० गो
ग्रं० गो० अ० ग्रं० इ० द्रा० रु० योः० प० र० तो० गौ० र० द्वि० त्यं० ग० वे० इ० ग० वा० रुः० ए० अ० य० स्वरै० ना० य
कः० ओ० अ० व० स्वरै० पा० व० कः० क० चि० त्स्वर० व० द्य० कारः० ग० न्मू० तिः० क्रौ० श० यु०
गं० अ० न्य० त्र० गो० य० ति० रु० यं० ज० यं० श० क्यार्थे० अ० न्य० त्र० द्वे० यं० पा० पं० जे० यं० म० नः० क० या
र्थे० प्र० सा० रि० तं० क० यं० क्रे० य० म० न्य० त० अ० रु० दे० रु० हि० ण्या० दा० वं० व० क्त० मः० अ० द्यौ० हि० र्णी
प्रो० ठः० प्रो० टिः० स्वे० रं० स्वे० री० स्वे० रि० णी० यो० लो० प० श० वां० प० दां० तै० प० दां० तै० स्थि० ता० ना० म० या० दी०
नां० य० कार० व० कार० यो० लो० प० श० वा० भ० व० ति० त० अ० ग० ताः० त० या० ग० ताः० प० ट० इ० ह० प० ट० वि० ह० त० स्मा० इ०
दं० त० स्मा० पि० दं० ता० इ० ह० ता० वि० ह० लो० प० शि० नं० संधिः० स० मा० से० न० लो० शि० तु० भ० व० ति० अ० च्वा० दे० रि० ति० नि०
ई० शा० त० दा० मो० द० रः० रा० जा० श्वः० ए० दो० तो० तः० प० दां० तै० स्थि० ता० दे० का० रा० दो० का० रा० ज्ञ० प० र० स्या०

इत्यत्रोऽध्वनःपरिमा
णे ५
कृष्णस्तदर्थे ६

विभक्तिलोपशित्तु
न नमस्तुतेलिङ्गात्तं
नमस्तुतेलिङ्गात्तं

वा

एडमिन्न-आचरतीति
आत्मन एडकमिन्न
तीति एडकीयतीत्या
दोहपंक्तये १ आत्म
नः उद्यमिन्नतीति १

एतिप्रत्ययतिप्र
हस्येधस्योतयोः
एत्यधस्योः न

॥ प्रोपसर्गस्य कारस्य लोपो न स्यादेव्य शब्दे एव शब्देच परे इषु इष्यायो वुदादिः गतौ दिवादिः इषु आभीरुत्यो न्यादिः एकां घ
न प्रत्यये च एषः एष इति रूपे भवतः एषा साहचर्यादेव्योप्यनवयं गृह्यते ते न न्यंतादिषुः कः क्यधिकृते एषेत्यव्ययं प्रेष्यग
त इति १

सि-चं

३
स्ते

हृत्कारं प्रतोऽस
त्येति किं शाङ्गं। जते
इति किं प्रियपञ्चा
। सवर्णे किं नली ५
रु. मंजिलो छेपानी
ये पूजिते दीप्ति सत्य
योऽतिरेमः ३
द्वित्वं लस्येव कस्ये
व नो भयो न भयो रपि
तवल्कारादिषु
ये कौं धं रूपचतुष्ट
यं २

ति प्रोधीयति। एत्येधस्योर्न उपेति उपेधते। प्रत्येधेधयोर्न प्रेषः प्रेष्यः। प्रत्यकिं। अये
षः। एवेः नवधारणे। अद्येव। अवधारणे त्वद्येव। अइँएँ। अवर्त्तादिवर्त्से परे सह
भवति। ममेदं। उँओँ। अवर्त्तादुवर्त्से परे सह ओ भवति। गंगोदकं। एँएँ। अवर्त्तादेका
रे रेकारे च परे सह रेकारो भवति। तवैषा। तवैश्वर्यं। रूँअरँ। अवर्त्तादुवर्त्से परे सह
अरु भवति। हसात्परस्य न सस्य लोपो वा सवर्त्से न से। तवर्द्धिः। तवर्धिः। तवर्द्धिः। अव
र्त्तादुपसर्गादकारादौ धाता वा। उपाछति। प्राछति। अवर्त्तादुते तृतीया समा
से। सुवार्त्ताः। शीतार्त्ताः। तृतीया समासे किं। परमर्त्तः। प्रवत्सतरकं वलवसनार्त्तदश
भ्यरुणे। प्रार्त्त वत्सतरार्त्तं। कं वलार्त्तं। वसनार्त्तं। रूणार्त्तं। दशार्त्तः। रुदादौ नाम
धातौ वा। प्रार्त्तनीयति। प्रर्त्तनीयति। लअल्। अवर्त्तात्स्ववर्त्से परे सह अल् भव
ति। तवल्कारः। लदादौ नाम धातौ वा। प्राल्कारीयति। पवलाद्यपो हिर्वा। प्राल्का
रीयति। प्रल्कारीयति। प्रल्कारीयति। इति स्वरसं धिः॥ ॥ नामी॥ अदसोः मी

तृतीया समासार्थं वा
क्येपिन सुविनर्त्त =
तृतीया समासार्थः प्र
यो जनेष्वस्य तत् तृती
या समासार्थं तृतीया
समासार्थं च तद्वाक्यं
च तृतीया समासार्थं
वाक्यं तस्मिन् तृती
या समासार्थं वाक्ये
५

रूणस्याय नवनाय
यदभ्यर्त्तं किपते ३
तिरूणार्त्तं ४

आत्मनः लकार
मिच्छतीति २

३

शब्दः संधिनयाति। अमी आदित्याः। अदस इति किं। अम्यत्र। घेदित्वे। ईकारांत ऊकारां
 त एकासंत शब्दोदित्वे वर्तमान संधिनयाति। अमी अत्र। पट् अत्र। माले आनय। पचे
 ते इमौ। दित्वे किं। गोर्ष्यत्र। औ निपातः। स्वरो निपातः संधिनयाति। अग्रपेहि। इ इदं प
 श्य। उ उत्तिष्ठ। आ एवं मन्यसे। नो अत्र स्या तमम्। ओदंतो निपातश्च। अहो ईशः। अहो
 आगताः। ओदंतो धौ वेतौ। विस्मो इति। विस्मविति। घृणामसवर्णे स्वरेः समासे पदांते
 बाह्वः। चक्रि अत्र। चक्र्यत्र। मध् एतत्। महेतत्। कर्त्त इदं। कर्त्तृदं। पदांते किं॥
 गोर्ष्ये। ह्रस्वविधिसामर्थ्यान्न संधिः॥ समासे तु हर्षर्थे। पदांतानां समानानाम् तिल
 तिवाहस्तः। ब्रह्मरूपिः। ब्रह्मर्षिः। दंडिरूपिः। दंड्यर्षिः। मध्करुकारः। महुकारः। हो
 त्करुकारः। होत्कारः। होत्लकारः। होल्कारः। पदांतानामिति किं। आर्च्छत। न
 पादुनो। वो वा स्वरे। नपात्परस्य नञ् निपातस्य वो वा स्यात्स्वरे परे। किमु उक्तं। किम
 बुक्तं। दूरादां कानैटेः कृतैः। दूरात्सं बोधने यद्वाक्यं तस्य टेः कृतो वा। कृतैः। कृतः

अदति निमित्ता रूप
 योः ३
 ईषदर्थे क्रियायोगे म
 र्णादादि विद्योचयः ए
 तमातेडिते विद्यादा
 क्यस्मरणयो रडि-रा
 इति नाये उक्तं ४

ब्रह्मरूपिः ४ दंडी
 रूपिः ४ मध्करुका
 रः ४

संम-अस्तु समबल

Missing Page

उद्दिश्यमाननिर्दिष्ट
मानयोर्व्याक्रमे
तिवाच्ये २ उद्दिश्य
तेरमुद्दिश्यमानः
स्थानी स्थानी निर्दि
श्यते विधीयते यः
स निर्दिश्यमाने आ
देशास्तयोर्व्याक्रमे
यथासंख्ये २

षड्ढलानि स्तोः शुभिः शुः सकारतवर्गयोः शकारचवर्गभ्यां योगेशकारचवर्गो भव
तः स्यान्वादेशयोर्व्याक्रममिति वाच्यनिमित्तिकार्षितोस्तु न कशश्चरः कश्च
रति तच्चित्रं तच्छादयति तदशादयति नशात् शकारात्परस्य तवर्गस्य चुत्वेन भव
ति प्रस्यः विश्रः शुभिः शुः सकारतवर्गयोः षकारटवर्गभ्यां योगेषकारटवर्गो भवतः
कश्चष्टः तद्दीकते नपि षकारे परेतवर्गस्य टुत्वेन स्यात् भवान् षष्टः टोरं त्यात् पदा
तेवर्त्तमानाटवर्गात्परस्य स्तोः पुर्न षण्णरः षडुरः षट्सीदंति नवतिनगर्गोर्न षस्यवति
पस्यगर्गः सुयोनः लिट्सु लिट्सु तौर्लिनेः तवर्गस्य लकारे परेलकारः तल्लुनाति
भवांस्त्रिष्वति अनुनासिकाननुनासिकत्वेन द्विधा यवत्ताः तत्र नकारस्यानुना
सिकोलकारः उदः स्यात्तमोः सलोपः उत्थानं उत्तमनं नः सकृच्छते नांतस्य पदस्य
वपरेच्छते सगागमो भवति राजंश्चित्रं भवांस्तनोति अवेपरेकिं सन्त्सरुः न प्रश्न
न प्रश्नान्तनोति शौचकं नांतस्य पदस्यावपरे शोवाचगागमो भवति भवाञ्छु

पदाताटवर्गस्य
नवतिनगर्गोः वाच्य
योः टुत्वनिषेधो
६

ल्लुभिरोधने त्वसे
च पाज साना भित्ति

॥ आगमायैकुलीभूतास्तद्गुहो न गच्छते ॥ २ ॥ यस्य गुणीभूता यद्गुलीभूता यद्गुली यस्य विशेषणी कृतास्तद्गुहो न विशेष्य ग्रहणे न कृत्वा
ते आगमाचार्यैर्गच्छते यथासगागमः पदस्य विहितः पदं विशेष्यं सगागमो भवति विशेषणं पदग्रहणे न सकृच्छते सकृच्छते पदमि
त्यर्थः पदस्य लिटि दंता नो नोति तद्दीकते दरेकिं भवदहता न नोति सन्त्सरुः भवति

सि० चं०

५

रः भवाभ्रः भवाभ्रः प्रवपरे किं भवान्प्रोतति ह्रौ ह्रस्वादिः स्वरे ड. का
रणकारनकारा ह्रस्वादिः तरादिर्भवति स्वरे परे पदांते च प्रत्यङ्गिः दे सुगसिह र
जनिह । छः ह्रस्वात्परश्चकारोद्भिर्भवति त्वसे च पा मसानां तवच्छत्रं दीर्घाच्च
हीच्छति पदांतादीर्घाद्वा लक्ष्मीच्छाया लक्ष्मीच्छाया आश्चाङ्गानित्यं आच्छा
दयति माच्छिदत् पुंसोः वपरे त्वपे संयोगां तस्य लोपो न पुंस्को किलः पुंस्पुत्रः अ
वपरे किं पुंक्षीरं त्वपे किं पुंदासः व्याज्जादेशेन व्याधातौ वा पुंस्त्वानं पुंस्त्वा
नं मोनुत्वारः मकारस्यानुस्वारो भवति ह्रसे पदांते तंहसति पदं दृष्ट्या ह्रसे किं
कि मत्र पदांते किं जंगम्यते नश्चापदांते नसे नस्य मस्य चापदांते वर्तमानस्या
नुस्वारो भवति नसे हकारे च परे यशांसि पुंभ्यां त्वनुङां हि अपदांते किं ब्रह्मन्मा
हि नसे किं तन्यते यमाययैस्य अपदांते वर्तमानस्यानुस्वारस्य यमा भवेति यपे
परे अस्य यपस्य सवर्णः प्रशान्तः अङ्गिः तः अञ्चितः कुण्ठितः गुम्फितः वा

॥ अत्र चेः पूजाया मिडिती र पूजाया चतेर्नति नलोपो न कुठि प्रतिघाते क्तः नुमो नुत्वारो परं सर्वे नणः गुंफ ग्रंथे क्तः शमुत्पशमे
क्तः दांतादयो निपात्यन्ते इति निपातनादि रजान् ज्ञानं त्वे म-स-स-दीर्घ-क-दि-दी-दी-न-स-नुत्वारो एतदसवर्णेन
नकारः ॥

पदांतस्य पदांतेवर्तमानस्यानुस्वारस्य यमावाभवंति पपे परे अस्मिन्पस्यस्यस्यः सं
 करोषि त्वङ् करोषि तंतनोति तन्तनोति संयंता संयंता संबत्सरः संबत्सरः पलो
 कं यैल्लोकं किंवन्तेराजतौ परेसमे मस्यमएव सम्राट् यैजलमनपरेहकारे मस्य
 यवलमनावा किपूयः किं ह्यः किं वृहलयति किं हलयति किं लल्लादयति
 किं ल्लादयति किं मल्ललयति किं सलयति किं कुते किं कुते शसेचपस्यद्वि
 तीयोवा वर्गप्रथमानीद्वितीयावाभवन्ति वत्सरः वत्सरः अप्सरसः अप्सरसः
 अक्षरसः अक्षरसः अट्सरसः अट्सरसः अक्त्सरसः अक्त्सरसः नपदां
 ते तत्साधः कुकटुकवर्जितस्यचपस्यविभ सौन भवत्सु टनात्सस्यवाध
 ट् षट्संतः षट्संतः सन्त्सः सन्त्सः शसेहोः कुकटुकौवा प्राङ् षष्टः प्राङ् षष्टः
 प्राङ् षष्टः सुगणसाधः सुगणसाधः सुगणट्साधः पकारेपरेनृनृनकार
 स्यसबा स्त्रौर्विसर्गः सकाररेफयोर्विसर्गोभवत अधातोः रसेपदांतेच कुघोः

यवलमनाः परेय
 स्यस यवलमनप
 र ल्लस्मिन्धवल
 मनपरेहकारे ३

टश्चनप्रतयोसमा
 हारः टनेतस्मात्
 ४

धातुसाधारणमि
 दं सुप्रप्रत्ययेपरेय
 रस्यविसर्गोभवतु
 धितिनिर्देशात्

सि० चं०

६

॥ कउयौवा कवर्गेपवर्गेचपरेविसर्गस्य ॥ कउयौवाभवतः नृः पाहि नृः पाहि नृन्या
 हि ^{विसर्जनीयस्यैसः} ^{त्यसेपरे} कस्तनोति शसेपरेखसेविस
 र्जनीयस्यविसर्गएव कःसरः रामःसाता घनाघनःदोभणः शषसेवा कःशूरः क
 शूरः कःषंडः कषंडः कःसाधः कसाधः ^{त्यपपरे} शसेविसर्गलोपोवा हरिः
 स्फुरति हरिस्फुरति कुषोः ॥ क ॥ यौवा कःकरोति कपाभ्यां प्राकप्रद्वविसर्गता
 दृश्यो जिह्वामूलीयोपपदमानीयो क ॥ करोति कःपचति क ॥ पचति वाचस्यत्याद
 योनिपातात्सिद्धंति वाचस्यतिः ^{तः तस्यादतेवा} ^{शः} ^{सिद्धं पाति} बृहस्पतिः ^{कुस्मितेः} ^{यैकः} तस्करः कौतस्कुतः कान्कान् कांस्का
 न् भास्करः ^{कुस्मितेः} ^{ययः इति} पयस्याशं पशस्कल्यं पशस्कं पशस्काम्यति ^{आत्मनोपशब्दतीति} सपिस्याशं सपिष्कल्यं ^{कुस्मितेः} ^{सर्पिः}
 सपिष्कं सपिष्काम्यति नमस्करोति पुरस्करोति निष्प्रत्यहं ^{कुस्मितेः} ^{सर्पिः} आबिष्कृतं तिरस्कृती
 द्विःकरोति द्विष्करोति त्रिःकरोति त्रिष्करोति चतुष्कपालः ^{यत्} ^{त्य} ^{कुडिका} चतुःकपालः सपि
 ष्करोति सपिःकरोति धनुष्करोति धनुःकरोति सपिष्कुडिका सपिःकुडिका च

वाग्रहणापदेश
 सेवेति हरिसम्फु
 रतिरतिरूपत्रयैर्

ईषदसमासाविधि
 कल्पः ईषतनूनं
 पशइतिपशस्क
 ल्यं। कुस्मिते यै
 कः कुस्मितेपश
 इतिपशस्कं ॥

ईषनूनसर्पिः ४
 प्यप्येति कामप्रत्य
 या निपातनादेष
 ल्यं ३

६

यस्कारः अयस्कामः अयस्कृमः अयस्यात्र अयःसहिताः कुशाः अयस्कृशाः अ
 यस्कृमी ^{यदस्याभः इत्ययस्कृदः (१०) सः यदः} अधस्पद शिरस्पदं आकृतिगणोयं अहोरोरात्रिषु अहोविसर्ग
 स्पदोतेरोभवति नतुरात्रादिषु अहर्माणः अहरहः रात्र्यादिषु किं अहोरूपं अ
 होरथांतरं अहोभ्यां अतोत्तुः प्रकारात्परस्य विसर्गस्य ठकारोभवत्यतिपरतः को
 र्थः हवै प्रकारात्परस्य विसर्गस्य नुकारोभवति हवे देवोयाति मनोरथः आद
 वैलोपश अवर्त्तात्परस्य विसर्गस्य लोपशभवत्यवेपरे देवा अत्र वातावान्ति
 देवा इह स्वरेयत्वंवा देवायिह भोसः भोस भगोस अघोस इत्येतस्य विसर्ग
 नीयस्य लोपशभवत्यवेपरे भोहरे भगोनमस्ते अघोयाहि स्वरेयत्वंवा भोः स
 हि भोयेहि भगोः इह भगोयिह अघोः अपगच्छ अघोपपगच्छ नामिनोरः ना
 मिनः परस्य विसर्गस्य रेफोभवत्यवेपरे अग्निरत्र पदुर्वक्ता स्वपेवौ रेफप्रकृति
 कस्य स्वपेवौ रेफः गीः पतिः गीः पतिः गीर्पतिः अहर्पतिः अहः पतिः अहः प

अहोरात्रः २

भोस भगोस अघो
 स इति सकारोताः
 भिषाताः संतितत्रा
 यं ताभ्यां प्रत्याहरो
 भोस इति गृहीतः ५

अयस्कृमः कर्त्तव्यः
 सार आकृतास्त
 येन गणते यः स आ
 कृतिगण इति २

रेफः प्रकृतिमूलकार
 लोपस्य रेफप्रकृति
 कस्तस्य १ बाग्रह
 णात् पदो विसर्गोप
 ध्यानीयो १२

॥ प्रधानं तु विधेयं त्रप्रतिवेधे प्रधानता पर्युदासत विज्ञेयो यत्रोत्तरपदेन न १ अत्र प्रधानं विधेयं त्रप्रतिवेधे प्रधानता असम्भूतसन्निभे
 यः क्रियया सह यत्र न न २ एवं हि विभक्तिभिर्न विभक्त्यतः विभक्त्यर्थक्यश्च स्वरसंज्ञिनामन्वसंज्ञा विभक्त्यतः विभक्त्यर्थक्यश्च न धा
 तूनां व्यावृत्तिः कृताते धातिवा द्विविधस्य तत्त्वात् तत् शब्दरूपं नाम प्रातिपादिकमुच्यते कीदृशतत् अविभक्तिपर्युदासोत्रम
 न गृह्यते विभक्तिसदृशं विभक्तिभिर्न विभक्त्यर्थः विभक्ति सदृशमिति कथनेनार्थकमेवागते पुनः कीदृशस्य वत् अत्रार्थशब्दोऽभि

धेयवचनः ननु धन
 निरुतिप्रयोजनवचनः
 यथार्थवान् धनवा
 नित्यर्थः सप्तकार्थी
 धनः सप्तनिरुतयेत्य
 र्थः कार्यः किं प्रयोज
 नमित्यर्थः ॥ तत्राभिधे
 यं चतुर्विधं जातिगुण
 क्रियाद्रव्यभेदादीनां
 तिशादौ यथागोऽप्र
 श्वत्त्यादयः ॥ गुणश
 द्वायथाशुक्तः कृत्स्नः
 इति ॥ क्रियाशब्दोप
 था पाचकः गतेत्याद
 यः ॥ द्रव्यशब्दोपथा
 दित्येकमित्याद
 यः ॥ ५॥

सि० च०

तिः रः रेफप्रकृतिकस्य विसर्गस्य रेको भवत्यत्रे परे प्रातरत्र अंतर्गतः रिलोपो
 दीर्घश्च रेफस्य रेफे परे लोपो भवति पूर्वस्य च दीर्घः पुनारमते हरीराजते भानूरस्य
 सैवांस्तौ सशब्दादेशशब्दाच्च परस्य विसर्गस्य लोपो भवति हसे परे सचरति एष
 हसति सशब्दाद्विसर्गस्य लोपः स्वरे लोप एव परद्वयं चेत् सैषदाशरंधीरामः
 अविभक्तिनाम विभक्तिरहितं धातुवर्जितं चार्थ
 वच्छब्दरूपं नामोच्यते तस्मात् सि औ जस् अस् औ शस् टा भ्यो भिस् डे
 भ्यो भ्यस् ३. सि भ्यो भ्यस् डस् औस् ग्राम् डि औस् सुप् २२ नाम्नः पराः
 स्यादयः सप्त विभक्तयो भवन्ति एकत्वद्वित्वबहुत्वेषु एकवचनद्विवचनबहुवच
 नानि स्युः देवसि इति स्थिते सेरकारः सेरेति विशेषणार्थः स्त्रीर्विसर्गः देवः
 सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ देवौ जकारो जसीति विशेषणार्थः देवाः
 अमशसोरस्य समानात्परयोरमशसोरकारस्य लोपो भवत्यधातोः देवं देवौ शा

॥ एकविभक्तौ यानि स्वरूपाण्येव दृष्टान्तेषामेक एव शिष्यते २ रूप्यते बोध्यते इति रूप्ये अर्थः समानं रूपं येषां ते सरूपाः वा
 समानं रूपं स्वस्वसंयुक्ते सरूपाः सरूपाश्च सरूपाश्च सरूपाः २

पञ्चरात्राचार्याः
माहाराः प्रुतस्मात्
धुः संज्ञापूर्वकत्वे
ना भित्तवन्नामि
॥१०॥ चै०
नः स्वरे इति नमनः
७

अथ सप्तशतसु अथ हि
तवाचकः उक्तं च
दमसु सप्तिके त्वा
पतरवर्ति चेतदोक्त
मे अथ सप्तु विप्रक
हंतं दिति यो हे वि
जानीयाः द्वि द्वित्व
शिष्टवाचकः किम्
शः प्रश्ने आहं पेच
लिङ्गः संबोधनैक
विषयकप्रयुक्ताद
र्थः अलिङ्ग उच्चार
यित्रीः सप्तशः ५
॥१॥
वृत्तं नुरः केण नुरः
केण नुरः पेण नुरः
ति २५

॥ ह्रीं ह्रस्वादिभ्यो मंडक कृत्वा ह्रस्वादिभ्यो पदं दौ तोत इत्यत एदौ त इति चानुवर्तते ह्रस्वसमानादिति किं हे हा हाः हे वात प्रमीः १
अथातोऽयुत्तरार्थं एदौ त इति ग्रहणे किं हे हरे हे विष्णो अत्र हि परत्वा नित्यत्वा च धावित्यनेन एदौ तोः कृतयोः ह्रस्वात् परत्वे नाति २
भवतु शब्दस्तु भवदर्थः उकारानुबोधो म्यादितः नेमशाब्दोऽर्द्धवाची ॥ एकैः न्याये प्रधाने च प्रथमे के वले तथा साधारणो समाने
त्यसंख्या यो च प्रयुज्यते ५५ दक्षिणशब्दस्तु दिनेशकालवाचकः सर्वादिनतु प्रवीणवाची ५ उत्तरपराधरशाब्दादिदेशकालवाचकः
स्य षकारो भवत्यंते स्थितस्य न हरस्तत्र इत्यादौ न देवेषु सिद्धिः श्रीमंत्रस्यैव सिद्धिः
संज्ञो भवति समानाद्देवोपोऽधातोः ह्रस्वात् समानाद्देवोत्तरस्य धेर्लोपो भव
सधातोः एवं घटपटस्तंभरामरुक्मादयः सर्व विश्व उभे उभय अन्य अन्यतर
इतर उत्तर उत्तम कतर कतम सम सिम त्वरत्व भवतु नेम एक पूर्व पर अ
वर दक्षिण उत्तर अपर अधर स्व अंतर त्वर तदपद एतद् इदम् अदस हि
किं पुष्पद् अस्मद् एते सर्वोदयस्त्रिंलिङ्गाः जसी सर्वादेरकारांतात्परो जसर्
भवति सर्वे पुनोऽणोऽनेते षकाररेफरुवर्त्तेभ्यः परस्य नकारस्यैकपदस्य
स्य णकारादेशो भवति अंते स्थितस्य न सर्वा नित्यादौ अवघंतरैपि अवप्र
त्याहारेण कवर्गेण पवर्गेणानुत्कारेण विसर्गेण ५ कः पाभ्यां च मध्यम
वधानेपि भवति नान्येन सर्वेण सर्वादेः स्मद् सर्वादेरकारांतात्परस्य डे इत्ये
तस्य स्मडागमो भवति सर्वस्मै सर्वाभ्यां सर्वेभ्यः अतः सर्वादेरकारांतात्पर
आदिशब्दोऽवयववाची सर्व आदिरवयवो येषां ते सर्वोदयः तत्र सर्व विश्वप्राणपथी यो नमशाब्दो द्वित्वविशिष्टवाचकोऽतो नित्यं द्वि
वर्नांत उभावयवो येषां सनुभयः सत्त्वाऽवयवे तमडयडावित्यद् अन्यशाब्दो निनार्थः अन्यतरो अस्मत्तमः स्वभावविशिष्टयेनि
ह्रीतोऽस्ति इतरत्वं मनीषयोऽतर इतरमप्रययो कतर कतमयतरय तमादयस्तदंताः ह्योर्वद्वनो चैकस्मिन् द्वारो उत्तर उत्त
मममशाब्दः सर्वेषां प्रयुक्तः ५५ दक्षिणशब्दस्तु दिनेशकालवाचकः सर्वादिनतु प्रवीणवाची ५ उत्तरपराधरशाब्दादिदेशकालवाचकः
तः ५॥

श्रीमंत्रस्यैव सिद्धिः
यतेऽनेनेति श्रीमंत्रं
साधने युट १
अभिमुत्पादितं कथं
हे शब्दस्तु मयागः ३
प्रोचीते नाम ते ५५ दक्षिण
ननु नमशाब्दस्य सर्वादि
षु पाठोऽर्थः सर्वादिना
पीलांस्तु दीनां द्वि
चनेऽभावात् सर्वादिना
तो नमशाब्दस्य पाठस्तु
नकाविति स्य सिद्धि
र्थः ३ सर्वपराधरपा
शाब्दादिदेशकालवाच
काः सर्वादि संज्ञकाः ४
अतः शब्देन पदोतस्य
गत्वा तेन तु वाक्यतः ८

२
आदिशब्दोऽवयववा
वाची तदुक्तं संबिज्ञानो
पेव ह्रीं द्विः त्रीति
गानिषेवोतोऽक्ष

॥ लोहात वा तमिस्त्रिधा लीये लोहाधने इत्यमरः स्वस्यासुसात्मनि ज्ञातोऽस्मिन् लीये लोहाधने इति मेदेनी चत्वारोऽर्थः स्वरा
 धृत्पञ्चमस्य काशावधिः परिधानात् तद्धि नेद तादर्थ्ये हि द्वालीया विनावहिरवसर मध्ये तस्मिन्निवे संतराष्ट्रस्यार्थः त्यदुतद
 शब्दो पूर्वोक्तपरा मर्शकोऽप्रदृशष्ट उद्देश्य समर्पकः एतदुद्देश्यार्थे प्रतिज्ञो परिस्थितिवाचकोऽप्यष्टमपदे

स्यातः सडागमो नवति सर्वस्मात् सुडौमः सर्वदेखर्षितात्परस्यामः सुडागमो नव
 ति सर्वेषां डिस्मिन् सर्वदेखर्षितात्परो डिस्मिन् नवति सर्वस्मिन् शेषं देववत् ए
 वं विष्वाद्योपदेताः इतर इतमौ प्रत्ययौ ततस्तदेता ग्राह्याः पूर्वादीनां नवनां ज
 सडः सिडीनामीस्मात् स्मिनो वा पूर्वे पूर्वाः पूर्वस्मात् पूर्वात् पूर्वस्मिन् पूर्वे एवं
 परादयः सर्वादिः सर्वकार्यी स्यान्नेदो लोऽथवा निधा पूर्वदिश्यं नवस्था
 यां समोऽनुयेतरोऽपुरि १ परिधाने वहिर्यो गेह्योऽर्थज्ञात्यन्यवाच्यं पि सर्वम
 लि क्रांतौ तिसर्वस्तस्मै अतिसर्वाय देहि प्रियं सर्वं यस्य तस्मै प्रियं सर्वाय सर्वो
 नामकश्चित्तस्मै सर्वाय अतिपूर्वाय समापतुल्याय अंतरायां पुरि वहिर्यो गे
 किं अंतरे अंतरावाशाटकाः परिधानीयाः अंतरे अंतरावाचांडालस्य गहा
 वाह्याः ग्रामयो रंतरे तापसः मध्ये इत्यर्थः स्वायधनाय ज्ञातये वा हुं हे सर्वादीनां
 न सर्वकार्यं पूर्वापरवराणाम् वाजसी वर्याश्च मेतरे वर्याश्च मेतरेः तृती

स्वार्थमुक्तं जपराधाव
 न्नवने मोले ५
 सतीति न दामते ॥ कर्मव्याख्या
 से होणा न प्रथमा प्राज्ञ
 धा नामना पृथ्वी ॥ ५ ॥ अ
 वस्थां वा व्याप्यो सवे
 कर्मव्याख्यादयः चरा
 ए होणा जयवयोः सर्वा
 नाव्ययः समस्तु ये तरे
 पुरा परिधाने वहिर्गी
 ते वा जरा एवास्त्राद्ये
 श्रुताति निजार्थवर्त्ता
 ने सदा सर्वकार्ये त्वर्गः
 ५

दिदेशकालनिकेतो
 व्यवस्था ५
 स्वप्राप्ता प्राप्तीयर्थ
 ज्ञातिषु ६॥

सि० चं०

८

पासमासेरतीयासमासार्थवाक्येचन मासपूर्व्याय मासेनपूर्व्याय प्रथमचरमतय उयड
 ल्याईकतिप्रयनेमानांजसीया प्रथमेप्रथमाः तयडयडौप्रत्ययौततस्तदंताग्राह्याः
 द्वितये द्वितयाः द्वये द्वयाः शेषं देवत नेमे नेमाः शेषं सर्ववत् तीयस्यद्वित्युवासर
 र्ववश्यं द्वितीयस्य द्वितीयाय द्वितीयस्मात् द्वितीयात् द्वितीयस्मिन् द्वितीये एवंतती
 य उभशब्देनित्यं द्विवचनांतः उभोर उभाम्यो उभयोः उभयशब्दस्यद्विवचनं
 नास्तीत्येकेऽस्तीत्यन्ये उभयः उभयौ उभये निर्जरः जरयाः त्वरादौजरस्वावाच्यः
 तदंतविधिरत्र पशुनिर्दिष्टस्यादेशस्तदंतस्यज्ञेयः गुरुशिचसर्वस्य निर्दिश्यमा
 नस्यादेशाभवंति एकदेशविरुद्धतमनन्यवत् निर्जरसौ निर्जरौ निर्जरसः निर्ज
 राः पदेहसादौचदेववत् संख्याविषयापूर्वस्यारुस्याहनवाडौ वेड्योः अन्नं
 तस्योपधायालोपोवास्यादीडीइत्येतयोः परतोवकारमकारांतसंयोगादुत्तरस्य
 नादयोः अहोर्भवइति अरुः अरिः अहनि अरु विगतमरुः अरुः अहनिअ

८

यथाक्षिप्तकलोमिन्तु
 गूढः आसे हि उच्यते
 नत्तमः देवः ४

क्रि व्यङ्गे अङ्गः सायः सायाङ्गः सायाङ्गि सायाहनि सायाङ्गे पाद दंत नासिका मा
 सं हृदयं निशा अरु न पूष दोष यकृत् सकृत् उदक आस्य मांस एतना सानना
 म् पद दत्त नर मास हृद् निस् असन पूषन् दोषन् यकन् शकन् उदन् आस
 न मांस एत स्तु शसादौ वा सर्वा सुपरतः पदः पदा पद्मा पद्मिः दत्तः दत्ता दद्म्यं द
 द्विः मासः मांसा माभ्यां अङ्गोपः स्वरेः म्वयुक्ताच्चासादौ अनंतस्योपधाया लोपो न
 वति शसादौ स्वरे परे ईपि ईकारे च मकारवकारांत संयोगादुत्तरस्य न पूषः पूषा
 नाभ्यो नो लोप शौधौ नांतस्य नाभ्यो नकारस्य लोपश्च नवतिरसे पदांते चाधौ पूषभ्यां
 पूषभिः नस्य लोपश्च न विभक्ति कार्यं पदे पंचसु देववत् पदादयः पृथक् शब्दा
 इत्येके सोमपाः सोमपौ सोमपाः हे सोमपाः सोमपां सोमपौ आतो धातो लोपः धा
 तु संबंधिन आकारस्य लोपो नवति शसादौ स्वरे परे सोमपः सोमपा सोमपाभ्यां सो
 मपाभिः इत्यादि एवं कीलालपाशं त्वध्यामध्वा विष्णुपाप्रभृतयः धातोः किं

क्षीरिपु
 ये मे मे मे घे घे ते स जि
 स स घे घे घु की लाल
 कथयति मनीषणः

सं० चं०

१०

हाहान हाहा हाहाम्यो हाहाभिः हा हे हाहाः हाहोः हाहे हाहासु हेहाहा शेषं
सोमपावत हरिः औं इकारांतादुकारांताच्चपर औं आपद्यते ईकभवतः ह
री सं औं जसि इकारांतस्यनुकारांतस्यचजसिपरे एकार औं कारश्च भवति हरयः
धौ इकारांतस्यनुकारांतस्यचधौपरे एकार औं कारश्च भवति हेहरे हरिं हरी
हरीन् टां नां स्त्रियां इकारांतादुकारांताच्चपर णा भवति नतु स्त्रियां हरिणा
हारभ्यां हरिभिः डिति इकारांतस्यनुकारांतस्यचडितिपरे एकारनुकारश्च
भवति हरये हारभ्यां हरिभ्यः डस्य एदोऽयां परस्य डुसिडु सोरकारस्य लो
पो भवति हरेः हारभ्यां हरिभ्यः हरेः हर्षोः हरीणाम् डेरौ डित् इदुड्यामुत्तरस्य डे
रौ भवति सचडित् डितिटोः डितिपरेटेर्लोपो भवति हरो हर्षोः हरिषु एवमग्नि
गिरिरविकलिमुन्यादयः उकारांताश्च विसुवायुमानुगुर्वाद्योप्येवं ज्ञेयाः
मानुः मानू मानवः सैर्डीधेः सस्त्रिशब्दात्तदंताच्चपरस्य सैरधेर्डी भवति सखा

१०

हे सखे ऐसखुः सखि शब्दस्य तदंतस्याप्येकारादेशो भवत्यधिषुपंचसु षष्ठीनिर्दि
 ष्टस्यादेशस्तदंतस्य ज्ञेयः सखायौ सखायः सखायं सखायौ सखीन सखि पत्न्योरी
 क सखिपतिशब्दयोरीगागमो भवति टाडे. डिषु परतः दीर्घत्वान्नान सख्या सख्ये रु
 कुं सखिपतिशब्दयो रूगागमो भवति ड. सिड. सोई करे परे सख्य असइति स्थिते
 रुतोड. उः रुंकारांतात्परस्य ड. सिड. सोरकारस्य उकारो भवति सचडित सखुः डे
 रौडित्यौकारेकृते सखिपत्न्योरीक सख्यो शोभनः सखा सुसखा सुसखायौ सुसखि
 ना सुसखये सुसखेः सुसखौ अतिशयितः सखा असिसखा परमः सखायस्य
 सः परमसखा सखीमतिक्रान्तोति सखिः इहडाऐत्वेन लक्षणेन प्रतिपदोक्तयोः प्रति
 पदोक्तस्यैव ग्रहणमिति न्यायात् असिसखी असिसखयः पतिः पती पतयः पत्या
 पत्ये पत्युः रपत्यौ पतिः समासे हरिवत् अपतये आगमजनमित्यं सखिना पुति
 ना द्विशब्दो नित्यं द्विवचनांतः तदादेष्टुं स्यादौ द्वौ र द्वाभ्यां ३ द्वयोः संज्ञोपस

संज्ञेयस्य तदंतः त
 दंतस्य विधिस्तदंतवि
 धिः ३

सि० चं०

११

ज्जनयोर्नात्वं द्विर्नामकश्चित् द्विः द्वी द्वयः द्वावति कांतोति द्विः प्राधान्ये तु परमद्वौ
 त्रिशद्वौ नित्यं बहुवचनांतः त्रयः त्रीन् त्रिभिः त्रिभ्यः २ त्रैर्यउ० त्रिशब्दस्याप
 डादेशो भवति नामिपरे तदंतविधिरत्र डि दंतस्य वक्तव्यः त्रयाणाम् परमत्र
 याणाम् कतिशब्दो नित्यं बहुवचनांतः उ तेः संख्यायां उ संताज्जस्रशसो
 लुक् प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणं नयाति लुकि नतन्निमित्तं कति २ कतीनां
 कतिषु औदुलोमिः औदुलोमी लोमोऽपत्येषु बहुवचकारः वद्धादीन् जोषवाद्
 नुदुलोमाः औदुलोमिम् औदुलोमी नुदुलोमान् वातप्रमीः वातप्रम्यौ वातप्रम्यः
 वातप्रमी वातप्रमीन् वातप्रम्या वातप्रमी वातप्रमीषु हे वातप्रमीः एवं पपीपया
 दयः क्विबंत वातप्रमीशब्दस्यामिशसिद्धौ च विशेषः वातप्रम्यं वातप्रम्यौ वा
 तप्रम्यः वातप्रम्या वातप्रम्यि औदुलोमिः वद्धः श्रेयस्यो यस्य सः बहुश्रेयसी
 बहुव्रीहा जीयस प्रत्ययांतस्य न रुचः ईदृदंतस्य इयुवस्या न निन्नस्य स्त्रिया ल्य

परमौ चतौ द्वौ च
 रम द्वौ परमौ द्वौ च
 स्वस परमद्विरत्य
 वनात् १

परमाश्च तत्रैव परमत्र
 यः तेषां ३

११

कृत्स्नमासौतोवि
 धिरनित्यः १

^{स्त्रीनाम्नः}
 स्योपसर्जनत्वेपि स्त्रीकार्थं वक्तव्यं **हस्तेयः सेनाः** हस्तांतादीबन्ताच्च परस्परसेर्त्त-
 यो भवति बहुश्रेयस्यो बहुश्रेयस्यः **धौ** इत्थः इयुवस्थानवर्जितयोरीदृतोः स्त्री
 शब्दस्य च स्त्रियां धौ परे इत्थो भवति इत्थविधिसामर्थ्याद्वा बिति न हे बहुश्रेय-
 स बहुश्रेयसी बहुश्रेयस्यो बहुश्रेयसीन् इति तौ मर्दं स्त्रियामीकारांता इकारांता
 च्छ्रिता मडागमः स्यात् बहुश्रेयस्ये बहुश्रेयस्याः बहुश्रेयस्योः बहुश्रेयसीनां
 स्त्रियां योः इवर्त्तादुवर्त्ताताच्च स्त्रियां वर्त्तमानात् परस्येङ् रामादेशो भवति बहुश्रे-
 यस्यां बहुश्रेयसीषु **प्र** नीबन्तत्वात् न सिलोपः प्रतिलक्ष्मीः हे प्रतिलक्ष्मि शेषं
 बहुश्रेयसीवत् सुश्रीः **घौ** इति तौ रियुवौ ^{वर्त्तमानासीति यवर्त्ति} स्त्रौ धातो रिवर्त्तौ वर्त्तयोरियुवौ स्तः स्या-
 दौ स्त्रौ परे सुश्रियौ सुश्रियः एवं सुधीयवक्त्र्यादयः सेनानी **घौ** वा अनेकस्वर
 स्तानाम्ना धातो रिवर्त्तौ वर्त्तयोर्यकारवकारौ स्तः स्यादौ स्त्रौ परे धातो रवयवसंयो-
 गः पूर्वे यस्मात्तस्य तु न ^{प्रोक्तं} सोपदस्यानेकस्वरस्य चेदुपसर्गकारकपूर्वस्यैव नान्यर्ष-

संवोधने धातुत्वान्न
 णिलोपः किं तु स्त्री०
 हे सुश्रीः ४

ननु गी एकस्वरः क
 यं अनेकस्वरत्वे नुम्
 ते। कारकपूर्वत्वे
 तप्रहणादनेकस्वर
 त्वं ३

१५० चं०

१२

स्यवर्षीकरद्वनपुनरपूर्वमशब्दादन्यमशब्दस्यसुधीशब्दस्यचन सेनान्यो सेना
 न्यः॥ नियः॥ नीशब्दात्परस्यडे. तामादेशोभवति सेनान्यो एवंसुनीप्रधीग्रामण्या
 दयः धातुनासंयोगविशेषणात् उन्नीयतीति उन्नीः उन्नी उपसर्गकारकपूर्वस्य
 किं परमनियो शुद्धधियो अनेकस्वरस्य किं नीनियो नियः कुमारीमिच्छनकु
 मारीवाचन कुमारीना हसेपः सेर्लोपः कुमारी कुमार्थो कुमार्थः २ कुमारी
 णां कुमार्थो शेषं बहुश्रेयसीवत् एकदेशविकृतस्यानमत्वात् डो सेत्वे सत्वा
 यमिच्छतिससत्वी ^{प्रथमं कृत्वचन} सत्वीयतीति सत्वा सत्वायौ सत्वायः हेसत्वीः सत्वायं स
 त्वायौ सत्त्वः सहत्वेन वर्तते सत्त्वस्तमिच्छतिसत्वीः सत्त्वो सुतमिच्छति सुतीः सु
 त्वो स्वीतीभ्यां कृतयादेशाभ्यां ड. तिड. सोरकारस्यनुः सत्त्वुः सुत्त्वुः तकारस्यानजो
 ह्स्वीदपि ^{लुनीयतीति} लूनमिच्छति लनीः लून्युः ह्स्वमं प्रस्तीमं वेरुतीति ह्स्वमीः ह्स्वमुः प्र
 स्तीमीः प्रस्तीमुः शुष्कीः पक्कीः कृतयादेशत्वाभावात् नोत्वं शुक्रियः पक्रियः

लरुणप्रतिपदोक्तयोः
 रिमिन्याया नोत्रोत्वं
 मेत्वं ६

स्यापतेसंप्रसारणे

१२

हहः हहो हहः हहम हहन शेषं वातप्रमीवत एवं हं नः स्त्रीकार्यविशेषः अ
 तिचमः वहश्रेयसीवत खलपः खलघो खलघः एजमुत्त सुत्वाद्यः खयं
 नः खयंतुवौ खयंतुवः एवं लखन कटप्रदभकारान्न परमत्वाद्यः वर्षा
 नः वर्षाब्धौ वर्षाब्धः वर्षाब्धं वर्षाब्धौ वर्षाब्धः एवं कारभ पुनर्भृदभ करभ
 शब्दाः सैरा रुकारांतात्परस्य सैरा भवति सचडित पिता पंचसु रुकारस्या
 भवति पंचसु पितरौ पितरः घेरं रुकारांताद्वैर भवति सचडित हेपितः
 पितरं पितृन् रुतोडुः पितुः डौ रुकारस्या भवति डौ पितरि एवं जामातः
 भ्रात्राद्यः नुर्वीनामिदीर्घः नणां नृणां शेषं पितृवत स्तुरां सकारत्प्रत्यय
 संबंधिन रुकारस्या भवति पंचसु कर्त्ता कर्त्तारौ कर्त्तारः हेकर्त्ता कर्त्तारं कर्त्त
 न उद्गात नष्टनेष्ट्वष्टु रूत रूपत होत पीत प्रशास्तृणां च एवं उद्गाता उद्गाता
 रौ नष्टा नष्टारौ इति कौष्टुशब्दस्य पुंसि पंचसु अघिषु स्त्रियां च त्वद्वयं कौष्टा

सि० चं०

१३

कृतं च अकृतं स कृता
कृते कृताकृतयोः प्रसं
गोः स्यात्सिद्धि कृताकृत
प्रसंगी ३

कोशरो कोशरः हे कोशे कोशरं कोशरो कोश्रु टादौ स्वरै कोश्रुशब्दस्य त
वद्वा कोश्रु कोश्रुना कोश्रे कोश्रवे कोश्रुः कोश्रोः कोश्रुः कोश्रोः कोश्रोः को
श्रोः कृताकृतप्रसंगी यो विधिः स नित्यः नित्या नित्ययोर्मध्ये नित्यविधिर्बलका
न कोश्रुना कोश्रार कोश्रो कोश्रुषु सह इना कामेन वर्तते सेः सयो सयः हे से स
यं सयो सयः सया सेषु स्म ताईः लक्ष्मीयेन सः स्म तैः स्म तवौ रौ स्त्रि रौ शब्दस्या
कारादेशो भवति सकारभकारादौ विभक्तौ सुराः सुरायौ सुरापः सुराया सुरा
भ्यां सुरासु औ रौ ओकारस्योकारो भवति पंचसु गोः गावौ गावः हे गौः औम्
शसौ ओकारस्यौत्वं भवति अमिशसिच गं गावौ गाः उ-स्य गोः एवं सुयौः
स्म तः नः शंभुर्येन सः स्म तौः स्म तावौ स्त्रौः स्त्रावौ स्त्रौः स्त्रौः स्त्रौः स्त्रौः स्त्रौः
औयः आदंतादाबंतात्परस्य सेल्यो भवति गंगा औ रौ आदंतादाबंतात्
पर औ र्भवति गंगे गंगाः धि रौ आदंतादाबंतात्परि र्भवति हे गंगे गंगे

अस्यापसं ३ः अस्याकृ
स्यस्त्री ईर्नस्त्रीस्ते
नतया वासकवर्तित
सः सेः सहृदिरितिस
स्ततएवं ४-

आ-आपः इत्याकारप्र
श्लेषादाकारादावेता
नाम्नः २-

१३

गंगोः दोसैरौ आदंतस्याबंतस्य दोसोः परत एत्वं स्यात् गंगया डि. तां यट् आ
 दंतादाबंतात्यरेषां डे. ड. सिड. सडी नो यडांगमो भवति गंगये गंगयाः २. आ. मे. ॥
 आदंतादाबंतात्यरस्य डे. रमादेशो भवति गंगयां गंगयोः एवं अद्वासे धादुर्गाद
 यः। गंगार्थानां द्विषाणाम्बो रुचः हे गंग हे गंग हे गंग शेषं गंग जत डि.
 स्वराणां निमित्तिं हि हे गंगवाडे हे गंगवाले हे गंगबिके यटो चै. आबंतासर्वदिः प
 रस्य यटः सुडांगमो भवति पूर्वस्य चांयोः कारः सर्वस्यै सर्वस्याः सर्वस्याः सर्वा
 सां सर्वस्याः एवं विष्वा दयः आबंताः जैरा जरसौ जरे जरसः जराः दिक्समा
 से यदुब्बिहो सर्वादेव सर्वकर्षम् दक्षिणपूर्वस्यै दक्षिणपूर्वस्यै उत्तरपूर्वस्याः
 उत्तरपूर्वस्याः अंतरस्यै शौलायै नगरवास्यायै श्यव्यै अदुरीत्युत्तैर्नैर्है अंतरा
 ये नगर्यै द्वितीयस्यै द्वितीयायै तृतीयस्याः तृतीयायाः नासिकानामस नासि
 का नासिके नासिकाः नासिकां नसः नासिकाः नसा नासिकया नोभ्यां नासि

अद्वापतीति मेधां बुद्धिः
दुर्गा पार्वती ३०

य
 ऋष्व यो योनौ इत्य
 स्मात् विद्धि मडे. सडि
 सति सुवर्णं दशोपि
 ति गणो कृते सत्माप्
 जगत् ७२
 दक्षिणस्याः पूर्वस्या
 अंतरात्तेन ध्येयादि कु
 सा दक्षिणपूर्वी एव
 उत्तरपूर्वीत ८
 मरिधानैव हि वर्तते
 इत्युक्तत्वात्
 अंतराष्ट्रस्य बहिर
 र्ये सर्वेऽर्थे स्यात् ३
 तां स्पृश सर्ववद्भूतं

सं. चिं.

१४

काभ्यां नः सुनस्तु ना सिकासु पदे पंचसु च गंगावत् एतन्नायाः एत एतः
एता एद्या निशाया निश निशः निशा शशषराजादेः षः ककारांतस्य शकारांत
तस्य षकारांतस्य च राज् यज् मज् सज् भवत्तद्भ्यश्च आनादेः षकारो भवति धा
तोर्निसेपरे नाम्ना रसेपदांते च षोऽः निद्या निद्रिः निद्रु निद्रुत्सु केचित्तु
धातोरेव वत्त्वमाहुः तन्मतेन वेज्वा शित्तकारः निन्या निनिः श्रुत्वं चोः
कुर्वन्ति कुत्वं नजवस्या सिद्धत्वात् त्वसे च्याः निचश्च निचु गोपाः सोमया
यत् बुद्धिः बुद्धिः बुद्धयः बुद्धिं बुद्धी बुद्धीः बुद्ध्या इदुद्भ्यां स्त्रियां वर्तमाना
भ्यामिकारोकाराभ्यां परेषां डितां वचनानां वाऽङागमो भवति बुद्धौ बुद्धये
बुद्ध्याः बुद्धेः स्त्रियां योः बुद्ध्यां अङागमेभावेऽङागमोऽप्यभावः बुद्धौ एवं सति
भवति धृतिरुच्चादयः धेनु रज्जु तनु च दयोऽप्येवं त्रिचतुरोः स्त्रियां तिस्र
चतस्र जत् स्त्रियां वर्तमानां त्रिचतुः शब्दोऽस्ति स चतस इत्येतावादे

इत्थुपशानीतानुः

१४

यदात्रिषाब्दः स्त्रीलिङ्गं दत्तितदात्रिषाब्दः स्त्रीलिङ्गे मुख्य एव न तु अन्यत्र अन्यत्र गौण इत्यर्थः प्रियाः त्रयः प्रियाणि त्रीणि वा यस्याः सा अत्र त्रिषाब्देन स्त्रीलिङ्गः नोक्तः किंतु पुल्लिङ्गं न पुंस्त्वलिङ्गं अत्र नुक्तः अतः त्रिषाब्दः स्त्रीलिङ्गे मुख्यो नास्ति अतः नादेशः प्रियाः तिस्रः स्त्रियः यस्य सः इत्यत्र पद्यपि त्रिषाब्देन तिस्र इति स्त्रीलिङ्गं नुक्तः तत्रापि त्रिषाब्देन मुख्यो नास्ति किंतु गौणः त्रिषाब्दलिङ्गान्तरे अतः आदेशः यः पदार्थः प्रियो नवतिस्र एव मुख्यः अतः एव प्रिया त्रयः पुरुषा वा अथवा प्रियाणिकत्वादीनि यस्याः स्त्रियः स प्रिया त्रिः स्त्री अत्र पुल्लिङ्गं न पुंस्त्वलिङ्गं न तु अन्यत्र अन्यत्र गौण इत्यर्थः ३२

शो नवतः विनक्तौ रुकारश्च रुकारवत् ततोऽरुकारानश्च वंति सेराधेरत्तु न
वतः तिस्रः तिस्रः तिस्रिः तिस्र्यः तिस्र्यः नतिस्रचतस्रोर्नामिदीर्घः तिस्रः
णां स्त्रियामिति त्रितुरोर्विशेषणार्थे हे प्रियास्त्रयः प्रियाणि त्रीणि वा यस्याः सा प्रिय
त्रिः बुद्धिवत् अत्रिप्रियत्रयाणाम् यदा स्त्रियां मुख्यो लिङ्गान्तरे गौणो तदेतौ स्तः प्रि
यास्तिस्त्रो यस्य सः प्रियतिसा प्रियतिस्रो प्रियतिस्रः हे प्रियतिसः नाम शतौ रत्नोपः
प्रियतिस्रं प्रियतिस्रः प्रियास्तिस्त्रो यस्य सत्कुलं प्रियत्रि लुकि नतन्निमित्तस्यानि
त्यत्वात्पदे प्रियतिस्र प्रियतिस्रणी प्रियतिस्रणि टादौ स्त्रे टादाविति पुं वत्
प्रियतिस्रणा प्रियतिस्रा हे प्रियत्रि हे प्रियत्रे हे प्रियतिस्र हे प्रियतिस्रः हे प्रियतिस्रणी
हे प्रियतिस्रणि हे रत्ने सत्यां हे रत्नं द्वाभ्यां ३ द्वयोः २ हतेयः सत्त्वोपः नदी नद्यो न
द्यः हे नदि हे नद्यो हे नद्यः नदीः डित्तां नद्य नद्यो नद्याः नद्याः नदीनां नद्यां एवं वा
ल्लणी सल्लणी कुमारी गोप्यादयः लक्ष्मीः अनी वंतत्वा न्न सिलोपः धौ ह्रस्वः हेनः

॥ केचिदिह रुदिका रादिति पाठिकामी यतिरिति तन्मते पदे सिलोपः स्यादेव वातप्रमी श्री लक्ष्मीति लक्ष्मी हसिप्रियेति द्विरूपकोपः १

प्रियाः तिस्रः स्त्रियः यस्य
पुरुषस्य अत्र स्त्रीमुखा अत्र
तस्त्रीलिङ्गो मुख्यः ५

भवति शिवाय अवधार्यतां इति किं एतैः स तैः पुंसि स्त्रीशब्दस्य इयं वाच्यते च पुनः स्त्रीवेनुमास्त्रिशब्दस्य इयं वाच्यते एतैः कैः स्त्रीनामावौत्तनुद्धिः कथं
न तैः एतैः पूर्वस्थैः ५

सि० चं०

१५

स्मि शेषे नदीवर। एवं मवीतरीतं त्रीत्तरि प्रकृतयः। इव तत्वास्तिलोपः। स्त्री स्त्रीक
वोः। स्त्रीशब्दस्य न्शब्दस्य च इयुवौ भवतः स्यादौ स्त्रे। स्त्रियौ स्त्रियः हे स्त्रिवा
म्रासि। अमिशसिच परे स्त्रीशब्दस्य वा इयं भवति स्त्रियं स्त्री स्त्रियौ स्त्रियः स्त्री
। स्त्रिया डितामर् स्त्रिये स्त्रियाः २ स्त्रियोः स्त्रियां स्त्रीणां स्त्रियमति कांतोयः
सः अतिस्त्रिः अतिस्त्रियौ। एव न भावौ तनुद्धिः पूर्वस्थैः पुंसि वाच्यते। स्त्रीवेनुमा
च स्त्रीशब्दस्य इयं वाच्यतां १ अतिस्त्रियः हे अतिस्त्रे हे अतिस्त्रियौ अति
स्त्रियं अतिस्त्रिं अतिस्त्रियौ अतिस्त्रियः अतिस्त्रीन् अतिस्त्रिणा अतिस्त्रिये अ
तिस्त्रेः अतिस्त्रियोः अतिस्त्रीणां अतिस्त्रौ ओस्योकारे च नित्यं स्यादमशसो
स्तु विभाषया। इयादेशस्तु नान्यत्र स्त्रियाः पुंस्युपसर्जने १ स्त्रीवेनुम् स्त्रियमति
कांतं अतिस्त्रि अस्त्रिणी अतिस्त्रीणि २ अतिस्त्रिणा अतिस्त्रिणे अतिस्त्रिये
अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः अतिस्त्रिणः अतिस्त्रीणां अतिस्त्रौ अतिस्त्रिणोः अति

१५

त्रिषु त्रियां तु प्रायेण पुं वत् त्रियमतिक्रान्ता अतिस्त्रिः शस्ति अतिस्त्रीः अति-
 त्रियः अतिस्त्रिया इदुःश्र्या अतिस्त्रियै अतिस्त्रिये अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः २ अति-
 त्रियोः अतिस्त्रीणां अतिस्त्रियां अतिस्त्रौ स्त्रीकयोः अतिस्त्रियोः अतिस्त्रिषु
 श्रीः श्रियो हे श्रीः वैयुजः इयुवंता तडि-तामडा स्त्रीविना श्रिये श्रिये श्रि-
 याः श्रियः २ इयुवंता दोमोनुडा त्रियास्तु नित्यं श्रियां श्रीणां श्रिये श्रियां
 श्रियोः एवं धीही प्रभृतयः एवं भूभू प्रभृतयः प्र धीशस्त्रलक्ष्मीशब्दवद्वपं
 केषां चिन्मते तु पुं वत् प्रकृष्टा धीरिति विग्रहे तु लक्ष्मीवत् अमिशस्त्रिच धौ वा
 प्रथं प्रथः सुधुधीर्यस्याः सुधुध्यायती वेति विग्रहे सुधीः श्रीवत् केषां चिन्म
 ते तु पुं वत् सुधुधीतु धीरिति विग्रहे तु श्रीवदेव ग्रामणी पुं वत् एवं खलबादयः
 नरा इप् नकारांता दकारांता दणंता च त्रियां प्रत्ययौ भवति कोष्ठी को-
 ष्ठी कोष्ठाः बध्नुं द्यादयो नदीवत् पुनर्भूः धौ वा पुनर्भूः पुनर्भूः हे पुनर्भूः

[illegible]

नकांत १६ संख्या
वाचिनः पंचम सप्तम
नकांत दशमका
चनेवापो ३

अथोऽम् अकारांता नपुंसकलिङ्गात्
रयोः स्यमो रम् भवति अथौ कुलं इमौ नपुंसकलिङ्गात्परम्यो ईकारमापद्य
ते कुले नस्रशसोः शिः नपुंसकलिङ्गात्परयोः नस्रशसोः शिर्भवति नुमयमः
नपुंसकस्य नुमागमो भवति शौपरेयमप्रत्याहारांतस्य नः सिदंत्यात्स्वरत्परोव
क्तमः नोऽध्याः नांतस्योपधायादीर्घो भवति शौपरेपंचत्वं धिषुनामिच ईति
न कुलानि हेकुल शेषं देववत् एवं मूलकलादयः स्त्वं न्यादेः अन्यादेः गणा
त्परयोः स्यमोः स्तुर्भवति अन्यत् योजसाने अयसाने वर्त्तमानानां नसानां न

पंचासकोःत्यादिः
सर्वाद्युत्तराणोः २

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

घोषमाश्रितोऽस्य चेतसः
 तं प्रति सन्निपातको न ज
 नति सन्निपातलक्ष
 णो विधिरनिमित्तं तद्वि
 धातको न ज नति ३
 सच अर्चमहचरणं
 समाहारः सम्महत्तर
 स ४

वाभवंति च पावा अन्यद् अन्ये अन्यानि अन्यादेहेलोपोन हे अन्यत् अन्यतरत्
 इतरं कतरत् कतमत एकतरस्यस्तुर्न एकतरं एकतरे एकतराणि शेषं सर्वं
 त् सेरमादेशे सन्निपातपरिभाषयानजरस अजरं अजरसी अजरे अजराणि स
 महतौ धौ दीर्घः शौचं संतस्यापृशाष्टस्य महच्छष्टस्य च दीर्घो भवति पंचत्वधिषु
 शौच अजरांसि अमिलु कोपवादे अमभावं वाधितौ जरस ततः सन्निपातपरि
 भाषयानलुक् अजरसं अजरं अजरसी अजरे अजरांसि अजराणि शेषं निज्जरं
 त हृदयो दकोऽस्य मांसानां हृद् नुदन आसन मांसं शसादौ वा हृदयं हृदये हृदया
 नि हृदयं हृदये हृदि हृदयानि हृदा हृदयेन हृद्भा हृदयाभ्यां हृद्भिः हृदयैः नुद
 कानि नुद्वा नुदभ्यां टादौ अनादेशे पदे देववत् आस्य आस्ये आस्यानि आस्यं आ
 स्ये आस्यानि आसानि आस्मा आसभ्यां मांसि मांसा मांसेन मानभ्यां नपुंसकस्य
 हृत्वं नपुंसकस्य हृत्वं भवति श्रीपंकुलवत् नपुंसकोऽस्य मौर्लुक् अस्थि घृणां

॥ अति यमनां जं र
 सतत् अजरमित्यत्र
 जरशब्दादित्यदि
 ख्यानेऽमुत्पन्नः तना
 जरशब्दात्प्राप्तविधिः
 सन्निपातः अतः सन्नि
 पातोऽप्रविधिर्जरसा
 देशविधानेन जरशा
 दृश्यविधात को न अ
 जरमित्येकमेव रूपं
 प्रथमेकवचने ३

इकारनकाररुका
 तानां १ इअउअआ
 चं चरस्तेषां १

नाम्यहसकिमजात
नपुंसक स्याकम्वात
प्रत्यासत्तादौकिं वारि
नो स्यादौकिं दध

विनासोक्तुर्विकार्यः
ह्यस्ययुक्तं कार्येनकुर्व
तिबुधाः ३

सि० चे०
प्राननुवरग्रहणंकि
मर्थं वारि ७
सादोवारल यमर

नपुंसकैधौगुणोवा हेप्रत्ये हेप्रस्थि नामिनैःस्वरै नाम्यंतस्यनपुंसक स्यनुमांग
मोभवति स्यादौस्वरैपरैः प्रस्थिनी प्रस्थीनि प्रच्चास्यांशोसादौ टादौस्वरैपरै
अस्थ्यादीनांनुमागसङ्कारस्यचोकारः प्रत्नोपःस्वरैःस्वयुक्ताच्छसादौ प्रस्थ
१ प्रस्थे प्रस्थः प्रस्थोः प्रस्थां वेङ्गोः प्रस्थि प्रस्थनि एवंदधिसक्चिप्रदि
शाष्टाः तदंतस्यांपीष्टः प्रियं प्रस्थियस्यतत प्रियास्थि प्रियास्थिनी प्रियास्थीनि
प्रियास्था प्रतिदधा वारिवारिणी वारीणि ग्रामिनुट वारीणां नपुंसकस्यैतिह
स्वः ग्रामणि टादौदुक्तपुंसकंपुंवद्वा प्रवृत्तिनिमित्तैक्येनक्तपुंसकं नाम्यंतंनपुंसक
लिंगंटादौस्वरैपुंवद्वाभवति ग्रामण्या ग्रामणिना ग्रामण्यां ग्रामणीनां ग्रामणि
निग्रामण्यां प्रधि प्रध्या प्रधिना सुधि सुधिया सुधिना मध हेमधो हेमधस्य
मंद्वादयः सानुसानुनी सानुनि स्त्रनि सानुशब्दस्यशसादौवास्तुआदेशः स्तुना
सानुना स्तुभ्यां स्तुप्रस्थः सानुरस्त्रिगामित्युक्तत्वादुभयलिंगः स्तुने स्त्रवेसा

एकस्वहियः शप्
स्त्रिषुलिंगेषुवर्तते
एकमेवार्थमाख्याति
उक्तपुंसकेतदुच्यते७

॥ प्रियः कोष्ठाय स त
 त प्रियकोष्ठे प्रियको
 स्थनी प्रियकोष्ठनि
 प्रियकोष्ठप्रियको
 स्थनी ॥

नुने सानवे प्रियकोष्ठे प्रियकोष्ठवे प्रियकोष्ठने ३ प्रियकोष्ठः प्रियकोष्ठोः प्रियको
 स्थनः प्रियकोष्ठोः प्रियकोष्ठयोः प्रियकोष्ठनोः ३ प्रियकोष्ठनां प्रियकोष्ठौ प्रियको
 ॥ एरि प्रियकोष्ठनि सुलु सुलुनी सुलुनि सुलुवा सुलुना एवं एतलघादयः धातु
 धातुणी धातुणि हे धातु हे धातुः धातुणा धातुना एवं तातक कर्त्रीदयः रुत्वादेशो
 संध्यहरणानि कारोकारो अतिरि ३ अतिराया अतिरिणो अतिराये अतिरिणे
 अतिराभ्यां अतिराभ्यः अतिरायः अतिरिणः अतिराभ्यां अतिराभ्यः अतिरायः अ
 तिरिणः अतिरिणो अतिरासु पराभ्यां पराभिः परीणो परासु प्रघु ३ प्रघवाप्रघ
 ना उपगु उपगुना अतिनु अतिनुना अतिनावा

अनडुहं पुंसि पं वसुशेच अनडुहं ग्रामांगमः इषिवा सोऽनडुहः अनडुहः सोऽनु
 मागमः संयोगांतस्य लोपः स्यादौरसे पदांतैच सभिन्नत्वरान्न अनडुहान् अनडुह
 हो अनडुहः धौयमं चतुरनडुहो धौयमं मांगमो भवति ग्रामः हे अनडुहं वसोऽरं

माधवमते तु सं धरु
 तंतेषु क्लीबेषु पुंवडा
 को नास्ति इति को ध्यं
 ३ अतीदयः कां
 तादयैः इति तस्य
 षः अतिराया इति न
 पुं नत न क पुं न क
 जानातं पुं न क
 एतत्तेषु क्लीबेषु
 कृतस्य न न्य लोपः
 इत्यात्वे अतिराभ्यां आ
 तिनुह अतिराभा व
 तात्पर्यस्य सस्यैव लो
 को भवति ना न्यस्य २

चकारो अनुक्तस्य
 चकार्यत्वेन ईया
 म्वा । अत्र तदंतवि
 धिः ईपि अनुडुही
 अनुडुहा हि ददादि
 लादीप ३

सि० चं०

१५

सै वसुसंभुः संभुसंभुः अनउहांदत्वं भवति स्यादौरसेपदोतेच अनउड्यां अनउड्याः
 अनउत्सु दादैर्घः दादैर्घोहकारस्य घत्वं भवति धातोर्नसेपरेनाम्रश्चरसेप
 दातेच आदिजबानां नभांतस्य नभाः स्थोः नभांतस्य धातोर्नवयवस्योदौवर्त
 मानानां जवानां नभा भवति शकारे ध्वशदेवपरेनाम्रश्चरसेपदातेच कक क
 ग्दुहोदुहः कभ्यां कद्ग अवयवस्य किं गर्हभौचष्टे गर्हभयति गर्हप
 होटः धातोर्हकारस्य टत्वं भवति धातोर्नसेपरेनाम्रश्चरसेपदातेच लिट् लि
 उ लिहो लिङ्मां लिट्सु लिट्सु दुहादैर्घा दुहमुहस्त्रिहस्त्रुहांघत्वंवा भ्रक
 भ्रेग भ्रद भ्रड् दुहो दुहः भ्रभ्यां भ्रङ्मां भ्रदसु भ्रदत्सु भ्रद् एवंमुहस्त्रुह
 स्त्रिहः विश्वनाट विश्वनाड विश्वनाहो विश्वाहः वाहोवौशसादौस्वरे वाहो
 वाशब्दस्योकारो भवति शसादौस्वरेपरेतद्धितप्रकारयोरीपीकारेच विश्वोहः विश्वो
 हा विश्वनाड्यां विश्वनाद्यु विश्वनाट्सु सहेः प्रः साटि साटिरूपे सति सहेः सत्यः

नाम्रोभिर्दिदिति
 निप्रत्ययः तत्किम्
 नितोवागर्हप अ
 वयवग्रहणाभावे
 गकारस्थानेघः स्या
 दित्यर्थः ५
 अद्योच्चारणे किं दा
 मलित्यतीति दामलिट्
 ६

विश्वं ब्रह्मीति विग्रहे
 लजोब्रह्म विश्वना
 रुधतीति ज्योताद्विप्र
 त्ययोवोध्यः ३

॥ अथ पदार्थवृत्तित्वेन संख्यायाः विहितत्वाभावात् प्राधान्येन वत्तेव परमचतुर्त्वं कमलं जलविश्वयो रिति विष्णुः नाम्नो जितुं
 दिति निप्रत्ययः क्विपिजे रिति जिलोपः एवं फलतो यमाचक्षाण इत्यादौ तु यवर्त्तते इति यलोच्ये नो जतस्मादतो यो तानो
 कौः ६२

यो भवति तुराघाट् तुराघाट् तुरासाहो दिव्यौ दिव्यो नाम्नौ कः रादेशो भवति सोप
 रे सुद्यौः सुदिवौ यौत्वा दिव्यो वकारस्य वाः त्वं भवति अमिपरे सुद्यौ सुदिवं सुदि
 वौ सुदिवः सुदिव्या उरसे दिव्यो नदादेशो रसे पदांते च सुद्युभ्यां सुद्युषु चतुरशब्दो
 नित्यं बहुवचनान्तः चतुर्त्वं शोचं चतुरशब्दस्यामागमो भवति पंचसु शोचन
 त्वीति चत्वारः चतुरः चतुर्भिः चतुर्भ्यः रः रेफांत संख्यायाः परस्यामो नुडागमो
 भवति चतुर्त्वं चतुर्षु यकचतुर्त्वेति निर्देशाद्रेफस्य विसर्गेन प्रियाश्चत्वारः प्रि
 याणि वा चत्वारि यस्य सा प्रियचत्वाः हे प्रियचत्वः प्रियचत्वारो प्रियचतुरः गोणत्वे
 नुट्त्वं प्रियचतुरां प्राधान्येत्वादेवं परमचतुर्त्वं इत्यादि पूर्ववत् कमलं कमलो वा
 ग्राचक्षाणः कमलं कमलौ कमलः कमलं कमलि कमलषु फलं फलौ फलः फ
 लं फल्यु मौमौ धातौः तांतस्य धातोर्मकारस्य नो भवति नसे पदांते वमयोश्च नस्य लो
 योनं प्रशान् प्रशामो प्रशामः प्रशान्भ्यां प्रशान्सु प्रशान्सु कः कौ के इदमौ यंभुं

चतुरित्यविभक्तिर्को
 निर्देशः चतेरात्सुर
 प्रत्ययः ५

तदादेहेरातपूर्व
 द्वाधितं सद्वाधितमे
 व १

सि० चं०

१७

द्वितीयाचराश्रमोश्रमे
 द्वितीयादोसःतेषु ५

अरपंचसु

सि इदमः पुंसि सोऽयं नवति अयम् दस्यैः तदादेर्कारस्य मत्वं स्यात्पादौ इमौ इ
 मे तदादेः संबोधनाभाजः इमे इमौ इमान् अनैदोसो इदमोः नादेशो भवति
 दोसोः परतः अनेन स्यः सकारेभकारेचपरे इदमोः कारादेशो भवति कृत्स्न
 स्य आभ्यां नित् नित् इदमदसोर्निसभितेन नवति नभकारस्याकारः एभिः अ
 स्मे आभ्यां एभ्यः अस्मात् अस्मि अनेनोः एषां अस्मिन् अनेनोः एषु इदमेतदोर
 न्यादेशो द्वितीयादौ स्यै नद्वावक्तव्यः एनं एनौ एनान् एनेन एनेनोः २ किंचि
 त्कार्यविधातुमुपास्यकाङ्क्षितरं विधातुमुनर्हपादानमन्यादेशः यथाऽनेनमा
 करणमधीतं एनं छंदोधापय नोपधायाः नाम्नो नो लोपशोधौ राजा राजानो राजा
 नः हेराजन् राजानं राजानो जज्ञौ र्ज्ञः रत्तः रत्ता रत्तभ्यां नस्यलोपशिनविभक्तिका
 र्यं पंचस्वित्तिज्ञायकात् राजनिः राजनि रत्ति रत्तसु एवंरुषादयः यज्वनः यज्वना
 आत्मनः आत्मना सुधर्मणः सुधर्मणा प्रतिदिवा प्रतिदिवा नौ अत्रोपैकते यौ

१७

रववत् अन्वयोः समाह
रः र्वतस्मिन् १

॥ ननु रूपातोर्विप्रत्यये गुणे च अरिति रूपं तस्मान्ननु प्रत्यये अर्वात्तादित्यादिरुधातोरेव निप्रत्यये त्वेति रूटशब्दश्चायं वा
वाहार्वागं धर्वाहपसं धवसं शय इत्यमरोक्तत्वादयोपिन निघते किमनेन सूत्रेणेति दुष्यते तस्मात्तयोः सर्वप्रयोगे प्राप्ते सौपरमे
नुपपदे च नो तस्य प्रयोगो भवति इति व्यजस्यार्थे सूत्रम् २

र्विहसे धातो रदुतो दीर्घा भवति रेफवकारयोर्हसपरयोः परतः पद्योते च प्रतिदीवः प्र
तिदीवा प्रतिदिवस्यो प्रतिदिवसिः अन्वयुवन मघवान् शब्दानां पंचसुराजन् शब्दवत्
प्रक्रिया आदेः स्वादेवकार उत्वं प्राप्नोति शसादौ स्वरैर्दीर्घाकारे च पुनः पुनः
अभ्यां पूनः पूना पुनभ्यां मघवा मघवानौ मघवानः मघवानं मघवानौ मघोनः
मघोना अर्वात्ता स्त्रावन्नमः न नारहितस्यार्वात्तस्य त इत्यंतादेशः स्यान्न तु सौ अ
र्वा वितो नुम् उकारानुबन्धस्य रुकारानुबन्धस्य च नुमागमो भवति पुंसि पंचसु हे अ
र्वन् अर्वन्तौ अर्वन्तः अर्वन्तं अर्वन्तौ अर्वन्तः अर्वन्ता अर्वन्तां अर्वन्तु अन्नमः किं
अन्नं अन्नानी अन्नौ किं अन्नी इतोऽप्येचसु पथिन् मथिन् रुनुदिन् शब्दानामि
कारस्याकारादेशो भवति पुंसि पंचसु शौ च यौ नुट् पथिमथोस्य स्य नुट् स्यात् पुंसि पं
चसु शौ च औत्तौ पथिमथि रुनुदांटे रात्वं भवति सौ पंथाः पंथानौ पंथानः हे पं
थाः पंथानं पंथानौ पथ्योटेः पथिमथि रुनुदांटे लोपो भवति शसादौ स्वरैर्दीर्घाकारे च

उभो आचवो वरौ इतो
यस्य सः विततस्य च

रुनुदः स्वर्गवज्रयोस्त
तोऽस्त्वर्थे इन् प्रत्यये रु
नुदिन् ४

सि० चं०

२६

शशिः प्रज्ञोपः स्वरे इत्य
कारस्य लोपे कृते ध्रुविः
ध्रुः लः वं प्राप्तासिद्धिः
हिरं गमं तरंगे इति प
रिज्ञाध्यानशसिनि
मित्तकत्वेन बहिरंग
स्यात्प्रोपस्याः सिद्धिः
त्वात् पूर्वपूर्वमंतरं
गमिति स्वीकारात्

पथः पथा पथिषु एवं संख्या रूनुद्धाः (स्त्रियां नांतत्वादीषु सुपथी सुमथी अरुनुद्धी
शः स्त्रीवै सुपथिवनं धौ नपुंसकानां नस्य लोपो वा हे सुपथिन् हे सुपथि सुपथी सु
पंथानि इनां शौसौ इनहनपृषन् अर्थमन् इत्येतेषां शौसौ चाधो परे उपधायादीर्घो न
बतिनाम्यत्र दंडी हे दंडिन् दंडिनौ दंडिनः एवं मुशालिन् यशस्विन् वाणिन् प्रभृत
पः वृत्रहा वृत्रहणौ हनौ ह्ये हंते हकारस्य घः स्यान्नकारे निति एति च परे घसंयो
गौ लत्वेन वृत्रघ्नः वृत्रघ्ना वृत्रहभ्यां वेद्यो वृत्रहणि वृत्रघ्नि एवं पृषन् अर्थमन्
संख्याशब्दाः पंचन प्रभृतयो बहुवचनानां स्त्रियुसरूपाः जस शसौ लुक् षकार
नकारांत संख्यायाः परयोर्जस शसौ लुग्भवति पंचर पंचभिः पंचभ्यः सः षका
रनकारांत संख्यायाः परस्यौ मोनुट् पंचानां परमपंचानां गौ लत्वेन लुक्नुटौ
प्रियपञ्चानौ प्रियपञ्चानः प्रियपञ्चः प्रियपञ्चभ्यां प्रियपञ्चां प्रियपञ्चि वै
उजो प्रियपंचनि एवं सप्तन नवन दशान् प्रभृतयः अष्टनौ डौ वा अष्टनशाष्ट

सुपंथाः एस्यां सा सुपथी
रथ्या १ न विद्यते रूनु
हो इदं यस्यासा अरुनु
हीपः एथोटेः १

शसादौ स्वरे परे नकार
ह्यमभ्येचकारः २

२७

कृताभकारतः अष्ट
शब्दोहाहावतः

स्वयोर्यस्यशसोर्वाडोभवति अष्टौ२ अष्ट२ वाँ३ अष्टनः सकारभकादिषुविभक्तिषु
वाञ्छात्वंस्यात् अष्टनिः अष्टानिः अष्टभ्यः अष्टभ्यः अष्टानां अष्टसु अष्टासु प्रियाष्टा
प्रियाष्टानौ प्रियाष्टानः प्रियाष्टः प्रियाष्टा अक्षोपस्यवहिरंगत्वेनासिद्धत्वान्नदुत्वं
प्रियाष्टाभ्यां प्रियाष्टोः राजवत्सर्वेहाहावञ्चोपरं हसे सुगण सुगणौ सुगणभ्यां सुग
णसु सुगणसु सुगणसु हेसुगणं भुत भुद बुधौ बुधः भुङ्गां भुत्सु राग राक्
राघौ राघः राग्यां राह् सुककुप् सुककुब् सुककुभौ सुककुप्सु पुंजेः पंचसुदु
नसमासेइतिच दिशदृशष्टशदध्यष्टत्विजकुनचपुनजत्वनच
उहाहादीनांकुत्वंभवति स्यादौरसेपदांतेच पुद् पुञौ पुनजः पुञ्जं पुञौ पुनः
पुना पुभ्यां पुद् चवर्गस्यकवर्गोभवति धातोर्नसेपरेनामन्श्चरसेपदां
तेच समासेतुसुयुक् सुयुग् सुयुभ्यां समाध्यस्यनुयन युक् युग् खन् खन्त्रौख
न्त्रः खन्भ्यां खन्सु शशषराजादः सम्राट् सम्राट् सम्राजौ सम्राजः देवे

एवंसुगणसुगणौसुग
णसुसुगणसुसुगण
सपु
शोभनाः ककुभःदिके
पसिन्कासेसकालः
सुककुपुद्

पुनिरुक्ते
पुनसमाधौदेवादिकञ्चा
ज्ञानेपदी

विश्वसृजतीति विश्वसृजं किं वेतः दिशामितिकुलं न स जिदिशोरिति सृजैरनुसृज्यामिति नाम्नप्रयोगात् सृजियमौकुत्वापवादः
 अत्र विश्वेरेव सृजं त्विकं शब्दोक्तं दिशामित्यनेन कुलमेव विश्ववसृज्यसः विश्वसृजतीति

सि० चं०

२१

देवेऽ देवेजौ परम ए परमऽ परमजौ विश्वसृजं विश्वसृजं विश्वसृजौ विश्वसृ
 जः विश्वसृज्यां विश्वसृज्यसुरादौ दीर्घः विश्वावसुः भानुशब्दवत् विश्वारा विश्वा
 रा विश्वराजो विश्वराजः विश्वाराज्यां विश्वारादसु विश्वाऽदसु स्कोरादौ अ
 संयोगयोः सकारककारयोर्लोपः स्यात् धातोर्हसोपरेनामप्रश्नरसेपदांते च अन्य
 त्रसोजः भट् भट् भट्जौ भट्जः ^{बट्} बट् ^{बट्} बट् बट् ^{वृश्च} वृश्च ^{वृश्च} वृश्चो विश्वाट् वि
 श्वाट् विश्वाजौ रुत्विक् रुत्विक् रुत्विजौ रुत्विजः रुत्विक् ऊर्क ऊर्क ऊर्क ऊर्क
 ऊर्क तौ तदादेस्तस्य सत्वं स्यात् सोपरे स्पः त्यो त्ये सः तौ ते परमसः परम
 तौ परमते संतापयोगेण त्वेचोत्त्वसत्वेन तद् तदौ अतित्यद् अतित्यदौ यः यो
 ये एषः एतौ एते एतं एतौ एतान् अन्यादेशो एनं एनौ एनान् एनेन एनयोः रश्च
 मिमत् अमिमद् अमिमथौ अमिमयां अमिमत्सु प्रत्यंचतीति किपि कृते नौ
 लोपः धातोर्हसोतस्योपधाभूतस्य नकारस्य लोपः कृतिपरे पूजार्थं चतेन

सचकचकोतयोः ३

अनुसंयोगांतस्य लोपः
 कथं न सृजिन् सृज्यात्
 ऊर्क वलप्रालने अस्मा
 सुपदेदिः किपिनि
 लोपः ऊर्क यतीति
 ऊर्क रश्च चोः कुः
 गोलेत्यमति कौतोऽति
 त्पद ४

अनुसंयोगांतस्य लोपः
 रसंकोसं विना तत्र
 तितप्रसकारस्य नका
 रः ५
 सृजतीति सृजतावुष
 ददेमजेः मजेः किप्युष्मा
 दिव्यात्सं प्रसमकां
 विश्वाज्यां विश्वाट्
 सु विश्वाट्सु विश्वा
 वसु ६

वाचसांते स्यान्वा
 नृत्तुल्लसो देताः २

२१

निर्मितः उपपदस्यः नि
रूपपदः तस्मात् उपप
दहितस्य कुंचे त्वधा
नृत्तस्य नृत्तलोकोन
किपि ५ =

निरूपपदात् कुंचेः क्तिप् न कुंचकौटल्याः ल्यीनाबयोः अंचेः पंचसुपुंसिनुम् दिशो
प्रत्यङ् प्रत्यञ्चौ प्रत्यच्चः प्रत्यच्चं प्रत्यञ्चौ अंचेर्दीर्घश्च नलोपिनोचतेरकारस्य लोपः
स्यात्पूर्वस्य च दीर्घः शसादौ स्वरैतद्धितयस्वरयोरीपीकारेच प्रतीचः प्रतीचा प्रत्या
भ्यां प्रत्यङ् कुङ् कुंचौ कुंचः कुङ्भ्यां कुङ्ङ् कुङ्पु शसेहोः शसेचपस्य कुङ्
त्वषु सोपपदेतु निकुङ् निकुक् निकुञ्चौ निकुचः तिर्यङ् तिर्यञ्चौ तिर्यचः तिर्य
चं तिर्यचौ तिरश्चादयः तिरश्चादयो निपात्यंते शसादौ स्वरैतद्धितयस्वरयोरीपीक
रैरेच पूजायां तु न तिरश्चः तिरश्चा तिर्यभ्यां तिर्यङ् उदङ् उदञ्चौ उदीचः उदी
चा उदङ् पितरमंचतीति पित्रङ् पित्रञ्चौ रुतोर्दीर्घोवा पितृचः पितृचः पितृचा पि
तृचा पित्रभ्यां पित्रङ् सभ्रङ् सभ्रीचः सम्पङ् समीचः समीचा प्राङ् प्राचः प्राचा पू
जां तु प्रत्यङ् प्रत्यच्चः प्रत्यङ्भ्यां प्रत्यङ्ङ् प्रत्यङ्त्वषु प्रत्यङ्पु उदञ्चः तिर्यङ् सम्पञ्चः
सम्पञ्चा सभ्रञ्चः प्रञ्चः अमुमंचतीति अमुमुपङ् अमुमुञ्चौ अमुमुर्चः अमुमुर्चा

शसादौ स्वरैर्

विषगदेवयोश्चटोरं चतौ वप्रत्यये चकारादस्य प्रहणं अदङि अचङि ति स्थिते यत्वे रुत्वे अदसोः सेर्दोदोमः ५ =
विषगदेवयोस्त्वनामश्चटोरं चतौ वप्रत्यये ॥ अत्र योस्त्वनामश्चटोरश्चादेशो भवति प्रत्ययांते अंचतौ परे ॥ परतः केचिदिष्टं
ति केचिदिष्टं तेषु अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि अचङि

मुत्वस्याहत्वा न बलं
अन्तवाधे-प्रत्यसदेश
स्योतिषा भावद
तो मते परस्मदकार

सि० च०
कारस्येवमुत्वं क
पेतो लक्ष्यनेतपथा
लत्वं त २२ दोत्यर्थ
: ३ =

वृत्तानुसृतपेधायादी
र्घः इह दीर्घकर्तव्येसं
योगीतस्यलोपस्यासि
ऊत्वं न कचिदन्यदे
नेमुक्तत्वात् हविर्न
कृतिनिः संकीर्ण
स्येमुमघवानसाजिति
नदिः ४
वसनिवासेऽऽद्यादना
य ३

अः प्रकारः सेः सकारस्य स्यानेयस्य सोऽसिस्तस्यासेः त्वदाद्यत्वविशिष्टस्यादसो हि मुत्वं दृश्यते इतिके चिह्नदतितमते उभयोर्मुत्वं
न त्वदाद्यत्वाभावात् एवं चामुप्युः इतिके वाचिदुदाहरणं तद्भाष्येऽनुक्तत्वाद्युपेक्ष्यमिति भावः ३ = असेति इकारमुच्चारण
र्थः असकारांतस्यादसो दास्यस्य उदेतोस्तः उइति रुत्वदीर्घयोः समाहारः रुत्वजननयोः रुत्वो दीर्घस्य दीर्घः असंतस्येठ किं अ
मुमात्मन इच्छतीति अदस्यति दास्यस्येति किं अ मुपाइमकोतस्य स्यमाभूत ३ =
अमुमुपड्भ्यां अदमुपड्भ्यां अदमुर्चिः अदमुभ्यां अदयुड् अदडीचः पूजायांतु अमु
मुयच्चः अमुमुपड्भ्यां अदमुयंचः अदमुयंचा अदमुपड्भ्यां अदयुच्चः अदयुड्भ्यां
अदसोऽदेः एथमुत्वं केचिदिच्छंतिलत्ववत् केचिदंत्संदेशस्यनेत्येके सैर्हि दृश्यते
मरुत् मरुद् मरुतौ मरुतः मरुड्भ्यां मरुत्सु विज्ञेनुम् नमरुतोऽधो दीर्घः शौच महान्
महांतौ महंतः महंतं महंतौ महतः महता महड्भ्यां महद्भिः हेमहन द्विरुक्तानां जडा
दीनां वशतुर्नुमनशोवा ददत् ददद् ददतौ ददतः एवं जरुत् जाग्रत् दारिद्र्य चकास
तशासत् प्रभृतयः अत्यसोऽसौ अत्यंतस्यां धात्वसंतस्य चोपधाया दीर्घो भवति सा
वधोपरे भवान् भवंतौ भवंतः हे भवन् चंद्रमाः अधात्वसंतस्य किं एपिं डं गंसते पिं
उग्रः चीवरणि वस्तेसो ची वरवः चीवरवसौ चीवरवोभ्यां चीवरवः सु शत्रंतस्य
त्यंतस्य भावान् दीर्घः भवन् भवंतौ भवंतः हे भवन् पचन् पठन् दीमन् दीमं
तौ एवं धीमान् धीमंतौ धीमंतः हे धीमन् मघवान् मघवंतौ मघवड्भ्यां गुप् गुब्गु

अदसोऽहोतस्य दात्
परस्य वसीस्य इदतौ
स्तोदस्य मअ अदसो
ऽदेः एथ ३ मुत्वं केचि
दिच्छंतिलत्वेवत् के
चिदंत्संदेशस्यनेत्ये
के सैर्हि दृश्यते ३

महपूजायां मस्यते
पूज्यते इति महान्
कर्मणि शतप्रत्ययः
४

अनुप्रसृतं अत्यंतो
तयोः ६

अमु अदने न क लवि
धये ४

पौ गुपः गुप्ता तादृक् तादृग् तादृशो तादृशः तादृह् एवं यादृगादयः नशो कोवा
 पदांते स्यादौ न सेच नक् नग् नह नड् नशौ नशः नभ्यां नड्भ्यां नह् नहसु नहसु
 विट् विड् विशो विशः विट्सु विहत्सु सृक् सृग् सृशो सृशः घृतसृक् घृत
 सृग् घृतसृशो उदक् उर्वस्वनकुत्वं उदकसृह् उदकसृड् दधग् दधक् दधवौ
 दधवः दधह् रत्नपुर रत्नमुड् रत्नमुषौ रत्नमुड्भ्यां रत्नमुहसु रत्नमुहसु षष्शब्दो नि
 संबुधवचनांतस्त्रिषु स रूपः जशशो लुक् षट् षड् षडिनः षड्भ्यः र ह् घोणो न
 वंतिनामिपरे षसां षहसु षहसु तदंतस्यापीहः परमषट् परमषसां गोणत्वे तु न
 लुक् नुटौ प्रियषट् प्रियषवौ प्रियषवः प्रियषवां दोषां ॥ दोषादीनां रोभवतिरसे
 पदांते च दोः दोषौ दोषः शसादौ यादोषन् दोषः दोसः दोषा दोसा दोभ्यां दोष
 भ्यां शस्रविषर्गनुमस्यानिकानुस्वारभ्यवधानेपि क्तिनात्परस्य सस्य षः दोःषु दोषु
 दोषसु घोर्जिहसे पिपठीः पिपटिषौ पिपटिषः पिपठीभ्यां पिपठीःषु पिपठीषु

घृतं घृतेन वा सृशती
 ति ३
 घृत्तोतीति दधक् नि
 धषा प्रागल्भ्यात्
 क्तिपि द्वित्वे नि प्रातनात्
 ४

Missing Page

सप्रनेहसांसेरधेर्दीर्घभवति उशाना उशनसौ उशनसः उशनसो धौनांततासांतताप्र
 दंततावाजक्त्याः ^{संज्ञा} हेउशनन हेउशनः हेउशन उशनोभ्यो उशनस्तु उशनंसु सौ
 सः अदसोदस्पसः सौ सेरो अदसः सेरोभवति असौ दस्पसः मादः अदसोमात्पर
 स्यउश्चकश्चभवति इत्थस्यइत्थः दीर्घस्यदीर्घः अम जसी एगीवहुत्वे अदसएका
 रस्यईभवति बहुत्वे अमी अमुं अमू अमन अमुना अमभ्यो अमीभिः अमुभ्यो अ
 मभ्यो अमीभ्यः अमुष्मात् अमभ्यो अमीभ्यः अमुष्य अमुयोः अमीषां अमुष्मिन्
 अमुयोः अमीषु नहोद्यः नहोहकारस्यधोभव
 ति धातोर्नसेपरेनाम्रश्चरसेपदांतेच उपा नत उपा नद् उपा नहो उपा नहः उपा न
 भ्यो उपा नस्तु ^{दिश} उल्लिक् उल्लिग् उल्लिहो उल्लिभ्यो द्योः दिवो दिवः उरसे द्युभ्यो द्यु
 भु गीः गितौ गिरः गीभ्यो गीर्षु एवंदुरकरादयः चतस्रः प्रियचत्वाः प्रियचत्वारौ
 हेप्रियचत्वं इयंस्त्रियां इदमःस्त्रियामियंसौ इयं इमे इमाः इमांइमे अनया चार

उपपत्त्योभेः क्रियते
 हिन्ती उपपत्त्योभेः
 दीर्घः उपनस्यतेति
 दिवो दिवोनामः अत्र
 कारादेशोभवति सौपरे

वाप्याः प्रादिवं दिवौ
 दिवः हेचोः सुपु

Missing Page

एमोर्लुकरुतेनपुं
 सकास्यदोनांटे
 त्वेन
 धौनपेसकानोनल
 लोकोन

शिवि किं के कानि २ इदं इमे इमानि अन्वादेशे एनत् एनद् सदादीनां एमोर्लु
 किरुतेटेस्त्वेनभवति स्यादौ इति निर्देशात् द्विवचनादौ तु भवति एने एनानि व
 स्म व्रमणी व्रमणी २ हे व्रमन् हे व्रम अरुः अहनशष्टस्य सो भवति रसेपदां
 तेच अहः अरुही अहनी अहानि २ अरुहा अहोभ्यां कर्म कर्मणी कर्मणि
 २ एवं चर्मन् चर्मन् धन्वनादयः दंडि दंडिनी दंडीनि २ सखि सखिणी सखी
 णि २ वागि वागिनी वागीनि २ बहुवृत्रह बहुवृत्रही बहुवृत्रहणी बहुवृत्रहा
 णि २ बहुपूष बहुपूषी बहुपूषणी बहुपूषाणि २ बहुर्ष्यम बहुर्ष्यणी बहुर्ष्यम
 णी बहुर्ष्यमाणि २ असक असग असजी असंजि २ शसादौ वा असन् असा
 नि असजा अस्त्रा असभ्या असभ्या असरु ऊर्क ऊर्क ऊर्जी ऊर्जि बहुर्जोनुम
 प्रतिषेधः अंत्यात्पूर्वावानुम् बहुर्जि बहुर्जि तत् तद् ते त्यानि तत् तद् तेता
 नि यत् यद् येपानि एतत् एतद् एते एतानि अन्वादेशे एनत् एनद् एने एनानि वे

बहुवोचत्रणो यस्मि
 न्ततद् बहुवोच्य
 मणः पितरो यस्य तत्
 कुलं

अथ ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 अथ ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 अथ ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उक्तं यद् चतस्र
 ३. सप्त ३. त्रयस्य स
 तस्य शोभस्य ॥ ॥ ॥

सि० च०
 शास्त्रं नीचे च नुम्न ॥

विंशत्याद्याः तदैकत्वे
 संख्यासंख्येयसंख्ययो
 लुक्त्वादेकत्वम्

भित वेभित् वेभिदी वेभिदि सभित्तस्यशोनुम्न चेछित चेछिद् चेछिदी चेछि
 दि गवाक् शशस्यरूपाणि क्लीबैः च गतिभेदतः अंसंभगगमात्त्रोपेर्नवाधिक
 शतंमैतं १ स्वमसुप्सुनवपैङ्गमादौषङ्केसुस्त्रीणि जशसोः चत्वारि शेषे दशके
 रूपाणीति विभावय २ गवाक् गवाग् गोश्रक् गोश्रग् गोक् गोग् गवाङ्
 गोश्रङ् गोङ् गोची गवाञ्ची गोञ्ची गवाञ्चि गोश्रञ्चि गोञ्चि तिर्यक् तिर्यग्
 तिरश्ची तिर्यञ्चि तिर्यङ् तिर्यञ्ची तिर्यञ्चि यकृत् यकृती यकृति यकानि य
 क्रा यकृता यकृत्वा यकृद्वा शकृत् शकृती शकृति शकानि शक्रा शकृता
 शकृद्वा शकृत्वा ददत् ददद् ददती ददति ददति सजंजकृताप्रदादयः तुद
 त् वादीयोशतुः अवर्षातात्परस्यशतुर्नुम् १कारे ईषिचपरे तुदंती तुद
 ती तुदंति भात भांती भाती भांति अयमोत्तमं अप्रत्ययप्रत्ययसंबंधि
 नोऽवर्षात्परस्यशतुर्नुम् नित्यमीकारे ईषिच पंचत् पंचंती पंचति दीवत्

गतिपूजनयोस्त्रिणे
 वसाहृष्णात् ५
 यकृतः कालव्युत्पन्नं

ददत् इति पुल्लिङ्गे उत्तमः
 एवं हि रुक्तानां वक्रा
 दीनां चेति वान्मृ ४

२५

सुष्टुआयोयस्मिन्तरसि
तत्स्वपु।

सुष्टु
अस्तिपु वपि यति तनि
धानतपि अउसि तौदि
क धनेरु स धनुः ३

नषके पूर्वको ३
सुष्टुपुमांसोयस्मिन्तरस्य

दीयंती दीयंति स्विपू स्वब स्वपी समहतो धाविति दीर्घः शोच त्वापि दीर्घेनेत्ये
के स्विपि स्वपा निदपां स्वड्यां स्वडिः जगत् जगद् जगती जगंति महत् महद् म
हती महंति धनुः धनुषी न्वपूर्वस्य शो दीर्घः धनंषि हविः हविषी हवीषि प
यः पयसी पयांसि तेजः तेजसी तेजांसि वचः वचसी वचांसि पिपरीः पिपटि
षी सयडं तस्य शो नुमन पिपटिषि सुपुम् सुपुंसी सुपुमांसि अदः अम् अम् नि
त्वमहं सिना सिसहितयोर्पुष्पदस्मदोस्त्वमहमि
सेतायादेशो भवतः पथासंख्येन त्वं अहं पुत्रादौ द्विवचने अर्थवाचिनोः पु
ष्पदस्मदोर्पुवप्रावादेशो भवतः स्यादौ विभक्तौ विभक्तौ किं पुष्पत्पुत्रः ग्रामो
पुष्पदस्मद्व्यापरस्त्रो ग्राम भवति पुत्रो ग्रामो पूयं वयं जसा जसा सहितयोर्पुष्प
दस्मदोर्पूयं वयं भवतः पूयं वयं त्वन्मदेकत्वे पुष्पदस्मदोस्त्वन्मदो भवतः ए
कत्वे गम्यमाने ग्रामेण पुष्पदस्मदोष्टेरात्वं भवत्यभिसकारे भिसिचपरे त्वाम्

अस्मिन्निह सूर्याः आदिना
नुहोतेरस ३
पिपटिष्यतेः किं प्रसोसति
दीर्घः ४
किंच द्विवचने इति प्रत्यय
विशेषणोक्तते पिपुत्रादौ
सिद्धतः तथा पिपुत्रात्
भित्ति कोतान् अतिपुत्रानि
त्यनेपुत्रावयोरपसंगेवार
णामप्रकृत्यर्थः विशेषणं
कृते ७
अत्र विभक्तिनिर्देशात्सु
डाम इति सुट् न प्रवर्तते ४
इयोरर्थोऽर्थः अर्थवक्तु
इति अर्थवाचिनोऽर्थोः ७

माम् पुमान् आवाम् तदाद्यत्वे शस्यति दीर्घः शस्ये नो वक्तव्यः पुमान् अस्मान्
 त्वन्मदादेशे वक्तव्ये एडाङ्गोः पुष्पदस्मदोष्टेरेत्वं भवति टाङ्गोः त्वया मया पुत्राभ्यां
 आयाभ्यां पुष्पाभिः अस्माभिः तुभ्यं मह्यं इत्या डे सहितयोः पुष्पदस्मदोस्तुभ्यं मह्यं ए
 तौ भवतः तुभ्यं मह्यं अस्य पुष्पदस्मद्व्यापरोऽस्य सश्रमं भवति शकारोभकारादि
 त्वय्यारुत्यर्थः पुष्पभ्यं अस्मभ्यं इति भवतौ श्रुः इति साहचर्यात् चम्पा एव अस्य
 एह्यते त्वत् मत् पुत्राभ्यां आवाम् पुष्पत् अस्मत् तव मम इत्या इत्या सहितयो
 पुष्पदस्मदोस्तव ममौ भवतः तैव मम पुत्रयोः आवयोः सुडामः सामाकं पुष्पद
 स्मद्व्यापरोऽस्य साम् आकं भवति पुष्पाकं अस्माकं त्वयि मयि पुत्रयोः आवयोः पु
 ष्पासु अस्मासु समस्यमाने द्वौ कत्ववाचिनी पुष्पदस्मदी समासार्थोऽस्य संख्येयु
 वावौ त्वन्मदावधि १ सितसङ्गेऽसुपरतः प्रादेशाः स्युः सदैव ते त्वाहौ पू पवयो
 तुभ्यं मह्यौ तव ममावधि २ एते परत्वाद्वाधते पुत्रावौ विषये त्वकं त्वन्मदावधि

तदंते परममहं गौ लवे
 तु अतिरुभ्यं अतिमहं
 तदंते परमतव परमम
 गौ लवे अतिरुभ्यं अतिम
 म ३
 समस्येते इति समस्यमाने
 समासविषयी क्रियमा
 ले द्वौ च एकश्च द्वौ को
 द्वौ को भवति द्वौ कत्व
 द्वौ कत्ववक्तु इति द्वौ क
 त्ववाचिनीस्तः ७

समासस्यार्थो विग्रहः अस्य
 संख्योऽस्य स्यात् स पदार्थ
 स्य संख्या वासिनः स्य सं
 ख्यो पुष्पदस्मदर्थगत
 संख्येते संख्या पुक्तौ
 भव २६ तीत्यर्थः ३
 त्वकं विषये त्वे आत्मी
 ये स्थाने १

॥ पुनर्गोले रूपांतरं पुष्पा न स्मान्वाकरोति युष्मापति अस्मयति ततः क्विपिनेरिति जितोपेकते युष्मा अस्मेति जातं स्यादिषु युष्माः स्मोरधि
त्वमहमादय आदेशो भवेति एकदेशादिकृतमन्यवदित्युक्तत्वात् त्वं अहं औविमत्यादिषु गोणत्वेपि सर्वत्रात्वेकते दाडि औस
विनक्ती न वक्ती यित्वा आत्वे पुष्पा असायं वयं १ पुष्पा असायुष्मान् असान् २ सदाद्योरित्यस्यात्मानांतरेणातस्यत्वे पुष्पा
अस्या पुष्पाभ्यां असाभ्यां पुष्पाभिः असाभिः नृभ्यं मस्य पुष्पाभ्यां असाभ्यां पुष्पभ्यं असभ्यं पुष्पत् असात् पुष्पाभ्यां असाभ्यां पुष्पत्
वाधेते पूर्वबहिषये स्वतः ३. द्वेकसंख्यः समासार्थे बहुव्ययं युष्मादस्मदी तयो रद्वेक
तार्थत्वात् पुष्पावौ त्वन्मदौ न च ४ त्वां मां वा अतिक्रान्त इति विग्रहे अतित्वं अत्यहं
गोणत्वेपि युष्मादस्मदोऽस्य दाद्यत्वं भवति अतित्वां अतिमां अतिपूर्यं अतिवयं
अतित्वां अतिमां अतित्वान् अतिमान् अतित्वया अतिमया अतित्वाभ्यां अतिमा
भ्यां अतित्वाभिः अतिमाभिः अतितुभ्यं अतिमह्यं अतित्वाभ्यां अतिमाभ्यां अति
त्वभ्यं अतिमभ्यं अतित्वत् अतिमत् अतित्वाभ्यां अतिमाभ्यां अतित्वत् अतिमत्
अतितव अतिमम अतित्वयोः अतिमयोः अतित्वाकं अतिमाकं अतित्वाय अति
मयि अतित्वयोः अतिमयोः अतित्वासु अतिमासु पुष्पां प्रावां वा अतिक्रान्त इति वि
ग्रहे सिजसं डे डस्सु प्राग्वत् अन्यत्र पुष्पावौ युष्मान् अस्मान्वाः तिक्रान्त इति विग्रहे
सिजसं डे डस्सु प्राग्वत् अन्यत्र अतिपुष्पां अत्यस्मां अतिपुष्मान् अत्यस्मान् अति
पुष्मया अत्यस्मया अतिपुष्मयोः अत्यस्मयोः पुष्मादस्मदोः षष्ठीचतुर्थी द्विती

असत्तवः प्र
त्यस्य पत्न्ये युष्मोः
अस्योः युष्मोः कं
साकं पत्न्ये युष्मि
स्य युष्मोः अस्योः
युष्मसु अस्यसु

बहीत्यस्य पूर्वनि
पातः १

सि० चं०

29.

श्लोकस्य चतुर्थं शिः
पाद
पादं प्रष्टुं कुरमिष्य ॥
न्यादौ एते प्रादेशाः न
नवंति विनश्यंतं
तस्यादौ नवंत्येव ॥७

तस्मै पूर्वोक्तयेतेतु
यं विष्णवे नमोस्तु
३

20

किं कृत्वा निशेषे पूर्वमस्मात्तत्तत्तादृशं विशेषणसकं संबो
धने च परः संबोधने तत्पूर्वमस्मात्तत्तत्तादृशं संबोधने तत्पूर्व

॥ अयेपि अत्रयात्रिसंति तथाहि कामं प्रवृत्तं प्रकाशयेत्यशये। सांप्रतमिति याहे। परमिति किं त्वये। प्राक्कादिति प्रत्यक्के। साचीतीति
 र्गगर्थो संवतिरिति वर्थो अत्र स्पृमिति निष्प्रये। उच्येति रात्रौ। उमिसंगीकारे ब्रह्मणि च। नूरिति नमो। तुव इत्यंतराहे। करिति
 कुत्सितेष्वर्थयोः। अमसेतित्वेनोपार्थयोः। मिथु इति ह्यवित्यर्थे। अस्तमिति विनाशोऽस्याने इति धृक्ते। वरमिति ईषडुक्तेषोः। सु
 दीति प्रुक्ते। वदीति रुक्ते। तुमिसितुं करि। अहेत्युवाचेत्यर्थे। असेति वरवेत्यर्थे। अयेति प्रतिबंधे। असीतित्वमित्यर्थे वाक्यो

लेकारयोः। नृणां
 प्रेषाः नृणां वसरेषु
 । वामिति पुंवाच्ये। च
 तुवाटु एतौ प्रिये वा
 कोऽवमयेपि इत्य
 मयार्थः ॥

के। पूर्वस्मिन् इति पुरः पुरस्तात् अधः अधस्तात् उपरि उपरिष्ठात् परसि। निति प
 रेण परतः दक्षिणेन दक्षिणा दक्षिणतः उत्तरतः दक्षिणस्यां दिशि दूरे इति दक्षि
 णाहि। आहि प्रत्ययः दक्षिणा उत्तराहि उत्तरा तदधीनकात्स्यनयो वीसात् राजसात्
 सर्वमस्मैति नस्मसात् उरी कुरी उररी विस्तारांगीकारयोः सद्यादिः काले निपा
 त्यते समानेः। हि सद्यः अद्यः अफना इदानीं तस्मिन् काले तदा यदा कदा सद
 । सर्वदा एकदा अन्यदा सपदि सांप्रतं संप्रति हृदिति तस्मै आसु शीघ्रं पूर्व
 स्मिन् हि पूर्वयुः परेद्यवि परेद्युः अपरेद्युः ऐषमः परत परारि अन्येद्यः अन्यत
 रेद्यः उभयेद्यः उभेद्यः तर्हि कर्हि यर्हि एकर्हि एतर्हि प्रादिरूपसर्गः प्र परा
 अप्र सम अनु अव नित निर दुस् दुस् अमि वि अधि सु उद् नि प्रति अति प
 र अपि उप आङ् अत अंतर आविर प्रादुर प्राधातोः उपसर्गः धातोः प्राक् प्र

राज्ञोऽधीनं ॥

इति शेषोपार्थः ॥

प्र-आदिर्विषयः प्रा
 दिः तदुत्पत्तिविज्ञाने
 यं बहुव्रीहिः उपस
 र्गमीयेत्युच्यते उच्चार्य
 ते क्रियावाचकत्वे
 सुपसर्गः कर्मणि
 धन-अमर्थसंज्ञा
 बलात् क्रियासंब
 ध इति तन्मते यदुक्तं
 यत् क्रियायुक्तोऽप्रा
 दयस्तीन् प्रत्येकोप
 सर्गसंज्ञेति ॥

योक्तव्याः तदव्ययं चादिग्रम्ययसंज्ञं भवति त्वाद्यंतं च त्वा क्यप् तुम् एणम्
 पूर्वकाले त्केति त्क्वा। समासे क्यवितिक्यप्। तुम् तदर्थ्यां भविष्यतीति तुम्। योनः पुण्येणाम्पदं द्विज्येति एणम्। संख्यायाः च
 ति धा। वहा नार्थत्वात्कारकाच्छस इति शस। अस्तु इति वृत्तं न्वल्लियोगेनामृद्वारिति चिः। वततुल्ये इति वत। क्रियाया आ
 वृत्तौ कृत्वसि ति कृत्वा। इति वृत्तं न्वल्लियोगेनामृद्वारिति चिः। वततुल्ये इति वत। क्रियाया आ
 कर्त्तव्ये इति म ॥

त्वात्वादिर्व्यक्तं त्क्वा
 त्वाद्यः त्क्वात्वाद्यः
 अतएव सप्ततत् ॥

सि० च०

२७

धा चि शस् वर कृत्वस् सु आम् इत्याद्यन्तमव्ययसंज्ञं नवति अम्यादिभक्तैर्लु
 कं सदृशं त्रिषु लिंगेषु सर्वासु च विभक्तिषु वचनेषु च सर्वेषु यन्मयेति तद्वचनं १ व
 ष्टिभागुत्तरं लोपमं वा षोऽहं पसर्गयोः आपे चैव हसं तानो यथा वाचा निशादिशा २
 अवगासः वगासः अवतंसः व तंसः अपिधानं पिधानं ^{सर्वं ज्ञाते} ^{अविद्यामात्रा} ^{पु} और्वतः
 स्त्रियां अकारांता नाम्नः स्त्रियां वर्तमानादाप्रत्ययोनवति सर्वा माया अजादेश्च
 अजा एडका अश्वा चटका मूषिका बाला वत्सा हौडा मंदा चिलाता संफला
 भस्त्रफला अजिरफला शणफला पिंडफला ससुष्पा प्रत्यक्पुष्पा कांडपुष्पा
 श्रोतपुष्पा एकपुष्पा मूडा कोकिला कुंवा उल्लिहा देवविशा ज्येष्ठा कनिष्ठा
 मध्यमेति पुंयोगेपि मूडा जाता वयि अमूला इत्यादि पादोवादिप द्विपदी द्वि
 पात द्विपदी काप्यंतः कापिपरे पूर्वस्यां कारस्य इकारो नवति कारिका पाचि
 का अतः किं गौका नौका तपरः किं राका द्विपकादीनां द्विपका ध्रुव

॥ कते हि बुलविभिवर्णनौ शशतचार्थकः प्रत्यकारः भवितुमर्हतीति शक्यं पचाद्य प्रत्ययः तपरः किं राका पूर्वस्य किं कटुकारसवती अरु
 तादौकः मामकनरकयोरादः ककारस्य प्रत्ययत्वाभावादप्राप्तौ वचनं ममेवं मासिका अली नयोरिति ममकादेशः लिखा हृदि नरानका
 यतीति कैशे अजादातोऽहं इति प्रत्यय इत्येवमपि कतिनेर्नीलपधात्कः कृमकोर्दे इत्यस्यादिकः आभक्त्यानि लो र्ध्वो रसात्
 चाद्यप्रत्ययः कु

विभजनं विभक्तिः वि
 भागः यदा विभज्यते
 बोध्यते कर्तृकमी
 द्यर्थाः नयेति विभक्तिः
 : स्यादिसाद्योरेवोत
 योगरूढिः १

होउतिभिन्नीमंदे
 ति प्रोदास्त्री जित्यते
 तिनवयौवनास्त्री से
 फलात एकपुष्पाता
 औषधि विशेषाः ६

ने अस्मादुल्लाप
 च चटकोप्राप्तवय
 का २७ सखस
 का अस्मात्मा
 ताम्यसवीदेरित्य
 कः अग्रगते प्रयो
 गाः १

॥ निप्रवेनपतं सनेकेष्वर्थेषु धोतकत्वादिति निपातः पञ्च पतनेऽस्माज्जादेर्लः असत्त्ववाचिनामेव च दीनां निपातसंज्ञाः व्यसंज्ञा च
 नवति स्वरदीनां तु सत्त्ववाचिनी व्याव्यसंज्ञे च निपातसंज्ञा स्वस्तिवाच्यति स्वरः पश्यति स्वरः पततीत्यादीनां मीदिकत्वं स्वरदीनां
 स्थितिवत् एकस्वराणां निपातानां सधिर्नवतीति निपातसंज्ञाफलं एकस्वराणां स्वरदीनां सधिर्नवत्येव तेषां निपातसंज्ञाभावात्
 चेतिसमुच्चयान्ताच्चयेतरैर्योगसमाहुरिषुः ७२ ॥

कारकयोरोनसत्त्व
 वाच्यम्

च हित्वाऽन्यस्मात्संबोधनात्परयोर्नैते देवास्मान्पाहिन हरे विष्णोस्मान् रुद्रसर्व
 दा विशेषपूर्वात् हरेरुपात्तोनः पाहिसर्वदारुदेवनः चादिभिश्च च वाहसं
 ह एव एते योगे नैते आवयोर्पुवयोश्च शोवेशो हेशस्तथैव च अहेशः पुवयोरे
 व हरिर्ममिव ररुतु १ योगे इति किं हरो हरिश्च मे स्वामी अचरुषत्तानार्थधातुनि
 योगे च न चेतसां त्वांसमीरुते भक्तस्तव रूपं ध्यायति चाक्षुषत्तानेतु भक्तस्त्वा
 पश्यति चक्षुषा विद्यमानं पूर्वात्प्रथमांतात्परयोर्नवादेशोपेतैवा भक्तस्त्वमर्थहं
 तेन हरिस्त्वां प्रापते समां त्वामेतित्वा चादिनिपातः च वा ह अह एव एवं नूनं
 एयक् शश्वत् युगपत् रूपम् नह हंत विना नाना स्वस्ति अस्ति दोषा वया
 मधानक्तं मिथ्या मियस् अथ अयो अहो ह्यस् श्वस् नुच्चैस् नीच्चैस् शनैस् रु
 धक् रूते आरात् दूरात् दिवा रात्रौ सायं चिरं मनाक् ईषत् जोषं तस्मी वहि
 स् अवस् समया निकषा अद्वा वत् उपधा सामि सना सनत् सनात् तिरस् अं

(सि० चं०)

२६

तरा अंतरेण सहसा अलं वषट् रुमा विहाय सामुधा पुरा तुरा मिथो प्रायस् मुहुस् सा
ई साकं नमस् हिरक् धिक् मा माङ् अम् आम् नेत चेत कश्चित् चण मुन् य
दि सलं जातुकं शं जोक् र हसि अनीदंस्त हा आः आत् त्वै हे रे किं यत् तत् इ
ति इच हं होः त्वर अंतर प्रातर पुनर सनुतर स्यात् यावत् तावत् स्वाहा स्वधा
तथा हि त्वलु किल नु ननु सुष्टु दुष्टु आदह उपसर्गस्वरविभक्तिप्रतिरूपाश्च
अवदत्तं अहं पुः हेतौ स्वयं उत नन् स्वधा स्म अस्मि वै शंवट् नो दिष्टा अशा
इईउऊरुःरुल्लृएऐ ओऔ पशु शुक्ं यथा कथा च पाट् प्याट् अंग हा हे
हे भोः अयि द्य विषुरे अरे एकपदे डाक् मंरु पुत् आतः ओषट् वौषट् श
ष्टट् इत्यादि तत्रादिर्जितस्यर्धे निपात्यते तस्मिन्निति तत्र अस्मिन्निति अत्र
यत्र कुत्र क्व कुह तेन प्रकारेण तथा यथा सर्वथा कथं इत्थं अस्मादिति इ
तः एतस्मादिति अतः ततः यतः कुतः सर्वतः बहुतः सावधिभक्तिक् सप्तसित्ते

२६

मायवयकासावस
का १
अप्रतिवाहनायस्यो
सा २ एका इयः शिवा
तकः अष्टौपरमाण
मस्याः संख्याया इत्य
एका ३

नचआचअणचएषां
समाहोत्रणतस्मात्
नराः ८ =

इषपरेसतिअनेत्रका
रस्यलोपः २
षचइवअप्रवेति
धुरः धुरः इतोयस्यसः
ध्रुततस्मात् ध्रुतः २

॥ अथ धित्यामास नरुठयोरितित्यकः उपत्यका अधित्यका उपत्यका डे रासना भूतिरुद्धमधित्यका इत्यमरः ॥ तरतेर्बुणश्च कादे
शौरिष्ठिष्व तारका नरुठेनेउकनीमकापोतुतारिका तंतुना विकारस्तंतवे तस्मिन् वर्णिका प्रावारविशेषः वर्णवर्णक्रियावि
स्तीरवचने धित्यौ रादिकात् बुणग्रंथविशेषस्य व्याख्यास्तोत्रकधी चवर्तिका वर्तयतीति वर्तिका बुणप्रत्ययः शकुनौ
वजाचेऽयं विकल्पः अन्यस्मिन् नृत्तमित्यमिले प्राचापूर्वीचायीणां मते इतोऽभावः उदीचां माफभिकानां इत्यमित्यर्थः ॥ वंदार
का चटका यका सैका उपत्यका अधित्यका तारका ज्येतिषि अन्यत्र तार
का वर्तका तांतवे वर्णिकान्या वर्तका शकुनौ प्राचां उदीचांतुवर्तिका अष्ट
कां प्राडे अष्टकां न्या कचिद्वा सतका सूतिका पुत्रका पुत्रिका आर्यका
आर्यिका चटकका चटकिका निर्मस्त्रिका निर्मस्त्रिका वंदारका वंद
ारका एषका एषिका अजका अजिका तका तिका ठके ठिके निःस्व
का निःस्विका रुखोवा कापि परेत रादौ च पूर्वस्य रुखोवा भवति गंगका
गंगका गंगिका गं गिका नदिका नदीका श्रेयसितरा श्रेयसीतरा वाग्रहण
देवसंश्रुतानां नौका गोका नैणैषू दंडिनी मघोनी शुनी कर्त्री प
स्यलोपः इवलीवलीयोर्लोपो भवति तद्धित स्वरेयकारे ईपि च चौरी औ
पगवी ऐंडी ईष्यनो लोपः राज्ञी द्विदाज्ञी द्रुतः षकारटकारनुकाररुका
तनुबंधास्त्रियासीप्रत्ययो भवति षवराकी टकुरुचरी उरुदयसी उरुद

क प्रादः देवतावाची
पुल्ले एवमम्यत्र त्रिलि
गं वंदारकी रूपमु
व्यावित्यमरः १ =
दिवेकी वसुरतिपचेः वा
तृशानोतिपूते वदीति श
तप्रत्ययः पचेतीति दिनेः
शतप्रत्यये दिवादिप्यः अ
प्रयोरान्तिम इति नुम
तुदेः शतप्रत्ययः ॥ तुदादेः
रइत्यप्रत्ययः मन्तेतान्ना
मईपुनसीमादमा राजव
वसीमागं गावदासीमसी
मेउजेस्त्रियाभिलेमरः २
तरतमेस्त्रियाः प्रकर्षण
इतिरप्रत्ययः स्त्रियां निहि
तस्येति किंलस्त्रीतराच
मूतरा ७ =
४५

अहो दीवतीति आ
हिकी इति क प्रत्ययः

सि० चे०

मन अने वस्य सः मनेतः
तस्मात् ३

३०

बहुवचनानो यस्यां
सा बहुवचनी ५

न अंत्य अनेत्य अनेत्य
च अणप्र अनेत्य वयः
अनेत्य वयः वक्तित
छीलं अनेत्य वयोवा
ची तस्मात् ३

ग्री उरुमात्री आहिकी इत्वरि उगोमती विदुषी रूपचंती प्राची प्रांची प्रती
ची प्रत्यंची उदीची उदंची तिरश्ची तिर्यंची रूपचंती दीमं ती उदती तुदं
ती मनेतां नेप् सीमा सीमानो दामा दामानो चनेतां हह्वी हेने बहुयज्वा
बहुयज्वा नो डापूर्वा सीमा सीमे दामा दामे बहुयज्वा बहुयज्जे उपधातोपि
नो बहुव्रीहेर्वेप् बहुराती बहुराजा बहुराजे पहेडावीधोरभावः बहुराजा बहुरा
जानो बहुराजानः नदादेरंदंतास्त्रियामीप् नदी गोरी सोपर्षेयी आहिकी
त्रैणी यौष्ठी शक्तिकी गंगिकी अशिष्ची अनडुही अनडुही गग्गी गग्गी
यणी लोहित्यायनी कौरव्यायणी मांडुकायनी आसुरायणी इत्यादि अने
स्यवयोवाचिनोऽदंतास्त्रियामीप् कुमारी किशोरी वधूटी चिरंटी तरुणी
तलुनी कलत्री अदंतात्किं शिशुः अनेत्येति किं वृद्धा स्थविरा कन्यायाः न क
न्या ऊधोतस्य बहुव्रीहेर्न इ त्रियो कुंडोभी द्युभी अस्धुभी वयोवाचिनो हाय

बहुवचनानो यस्यां
सा बहुयज्वा नगरीनी
तत्वादीप् प्राशः सनम
वतिधे
अन अनेत्य स्य सः अनेतः
तस्मात् ३

कुंडव ३० तरुजोप
स्याः सा हेऊधसी
यस्याः ला यधीः उक्त
हऊधः यस्यासा अत
धी २

^{उपः हायनाः यस्याः स चत्वारः हायनाः यस्याः}
 नत्वेयं त्रिचतुर्भाषणत्वं त्रिहायणी चतुर्हायणी द्विहायनी त्रिचतुर्भाषिकं अष्टहायनी
^{चत्वारः हायनाः यस्याः स}
 वयोवाचिनः किं चतुर्हायनी शाला इन्द्रादेराणीपुंस्त्रियां पुंयोगे इन्द्राणी ब्रह्माणी
 ब्रह्मणानी भवानी सर्वाणी रुद्राणी मृदानि आचार्यादेणत्वं आचार्याणी हिमा
^{नीप}
 रणयोर्महत्वे महद्भिर्महिमानी अरण्यानी यवाद्येवे दुष्टोपयोपवानी यवना
^{नीप}
 स्त्रियाम् यवनानी मातुलोपाध्यायान्यां वा मातुलानी मातुनी उपाध्यायानी उपा
 ध्यायी पुंयोगे च प्रदंतास्त्रियामीपू अड् गणकी पालकांतान्न गोपालिका अष्ट
 पालिका सूर्यदेवतायामाप् सूर्यस्त्री देवतासूर्या अन्यासूरी जातेरयोपधात्
^त
 नां वाचिनोपकारोपधात् करंतास्त्रियामीपूत्ययो भवति महिषी हंसी योषधात्
 रुद्रिया वैश्या क्वचिन्न बलाका गवयहयमुकयमनुष्यमत्तानामनिषेधः गवयी
 हयी मुकयी हसात्तद्वितयस्येपिलोपः मनुषी इपिमत्स्यस्यल्लोपः मत्सी सूर्यागस्य
 योरीये इपिच सूरि अगस्ती तिष्यपुष्पयोर्नरुत्राण्यल्लोपः तैवी यौवी जानप

इन्द्रसंस्त्रीर

जातिरिति किं
मृगुराज ४

॥ पाणिनिस्त्रिंशत् जानपदकुंडु गोलस्यल जात्र नागकालनीलकुशकामुककवराहुसमत्राध्वपनाह्रिमाश्राणा ।
 ष्योत्यवलीनाः प्रादनाः वाचिकारमैयनेकाकेशवे शेषेण्यरेकादशम्यरेष्वर्थेष्वीपस्यात् जानपदीवृ

इति माहारेण्य
 हयी त्रयी अर्थः
 रुद्रियोपाध्याये
 योवास्वाद्ये
 योवास्वाद्ये
 त्रियाणी रुद्रिया
 उपाध्यायानी रु

सि० चं०

३१
पदे नीलो

दीवृत्तिश्चेत्तज्ज्ञानपदान्या कुंडी अमवे चेतकुंडाग्रत्या गोणी अविपने अस्यागोणा स्थ
ली अहस्तिमायां अस्यास्थला भाजीश्राणाचेत नागीस्थलाचेत अस्यानाग का
लीवर्षश्चेत् अस्याकाला नीली औषधीप्राणिनोः संज्ञायां वा कुशी
अयोविकारे कुशान्या कामुकीमैथुनेष्टायां अस्याकामुका कवरीकेषाविन्यासे
अस्याकबरा शोणाद्वा शोणी शोणा बहुव्रीहेर्जातिपूर्वपदात्तक्रांतादीप् उरुभि
नी ज्ञातांतात्त दंतज्ञाता अस्यांगपूर्वपदाद्वा पूर्वणनित्येप्राप्तेविकल्पार्थमेतत् सु
रापीती सुरापीता पाणिग्रहीतीभार्यायां पाणिग्रहीतांस्या कीतांतात्करणादेः व
त्त्रकीती काचन्नधनकीती तादत्यत्ये अभ्रलिप्तीद्योः अस्यत्वेति किं चंदनलि
प्तास्या स्वांगद्वा स्वांगवाचिनोः दंतादसंयोगोपधादुपसर्जनाद्वास्त्रियामीप् सुमु
खी सुमुखा सुकेशी सुकेशा संयोगोपधात् सुमुत्वा उपसर्जनात्किं शोभनाशिखासु
शिखा स्वांगत्रिधा अ द्रवंमूर्तिमत्स्वांगप्राणिस्यमविकारजे असत्स्यंतत्रः पंचतेन

उरुभिन्नेपस्यासा
उरुभिन्नी ५

३२

चेत्तत्तथापुतं २ सुखेदादवत्वात् सुताना अमर्त्तित्वात् सुमुखाशाला अप्राणिस्थत्वा
 तसुसोफाविकारजत्वात् अतस्य दृष्टं च सुकेशी सुकेशावारथा अप्राणिस्थस्यापि
 प्राणिनिदृष्टत्वात् तेन चेत्तत्तथापुतं सुस्तनी सुस्तनावा प्रतिमा प्राणिवत्याणि सदृशे स्थि
 तत्वात् नासिकोदरोष्ट्रजंघादंतकर्णशृंगाद्वेपु तृगनासिकी तृगनासिका मंदोदरी
 मंदोदरा विंवोदी विंवोद्या सुजंघी सुजंघा सुदंती सुकली चारुकली शुष्मंगी शृंग
 गात्रकंठपुष्पाद्वर्ष्प स्त्रंगी सुगात्री सुकंदी सुपुष्ठी पद्मेस्त्रंगेत्यादि कवरमणिवि
 षंशरेभ्यः परासुष्ठान्नित्यं कवरपुष्ठी मणिपुष्ठी विषपुष्ठी शारपुष्ठी उपमानात्
 पद्मपुष्पाभ्यां श्येनपद्मी श्येनपुष्ठी नक्रोडादिवहुस्त्ररात्
 कल्याणक्रोडा सुजघना सहनज्ज्विद्यमानपूर्वान्न सकेशा अकेशा विद्यमा
 ननासिका नखमुखा संतायां सर्पणखा गौरमुखा संतायां किं ताम्रमुखी क
 न्या वौर्गुणात् उदंताहुणवाचिनो वास्त्रियामीप् पद्मी पटुः वद्मी वहुः मद्मी

दुः तन्वी तनुः गुर्वी गुरुः खरुसंयोगोपधान खरुः पांडुः कृदिकारादस्यार्थार्थ
 पूर्वा रात्रिः रात्री अंगुलिः अंगुली आनिः आनी धूलिः धूली शकटिः शकटी
 अस्पर्शकं कृतिः भूतिः मतिः अजननिः पट्टादिभ्योवा पट्टतिः पट्टती ऐ
 चमन्वादेः मनुपूतकतुवषाकप्यप्रिकुसितकुसिदानामै प्रादेशार्थं चस्त्रियां
 पुंयोगे पूतकृतायी कुसितायी कुसिदायी वषाकपायी अघ्रायी मनोरैभ्यो
 वा मनायी मनावी मनुः पत्न्यादयोनिपात्याः पतिशब्दस्यनकारादेशः यजेन
 संबंधेवशिष्टस्य नित्यसंपत्त्यादिषु पत्नी सपत्नी एकपत्नी वीरपत्नी सखी
 अशिष्वी अनडाही अनडुही प्राची प्रांची प्रतीची प्रत्यंती उदीची अवाची
 कचिद्वा दृढपतिः दृढपत्नी वृषलपतिः वृषलपत्नी वर्सवाचिनोः नुदात्तो
 तान्नोपधादनुपसर्जनादीधातो न एता एनी हरिता हरिणी रोहिता रोहिणी
 श्वेता श्वेनी असिता छंदसिक्रमेके असिक्री पलिता पलिक्री इत्यादि इतोम

ननरयोरीपृष्ठि
श्व नारी युनस्तिः
युवनशश्वतस्त्रियां
तिः युवतिः॥५॥

आनन्दमाभिमुखीकर
 लामनुकूलकरामिति
 वाक्यं आप्रमत्ते प्रस
 न्नः क्रियते नैवेदिता
 धनमुद ३

बुधजातेसीप्र दाही अवंती कुंती उतकः उदंतादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनःस्त्रि
यामपप्रत्ययः कुरुः अयोपधात्किं अध्वर्युः स्त्री पंगौश्च पंगः श्वशुरस्योकारा
कारलोपकश्चास्त्रियांपुंयोगे श्वश्रः उपमानवाचिपूर्वपदाद्रूत्तरपदाद्ः करभो
रूः संहितशफलरूपवामसहितसहादेरनौपमेषि संहितोरूः शफोरूः लरूलो
रूः वामोरूः सहितोरूः संहोरूः ॥ १० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
नामार्थमात्रेलिंगधिक्ये च प्रथमा विभक्तिर्भवति नियतोपस्थितिको नामार्थः ॥
उच्चैः नीचैः रुक्मः श्रीः ज्ञानं खारी द्रोणः आढकं एकः द्वौ बहवः अलिङ्गा
नियतलिंगश्च नामार्थमात्रे इत्यस्योदाहरणम् अनियतलिंगस्तु लिंगमात्राधिक्य
इत्यस्य च तटः तटी तटं आमंत्रणे च आभिमुखीकरणे प्रथमा हे देव हे देवो हे
देवा भोसः भोसन् गोसः प्रघोषः नवर्भगवत्प्रद्यवतां वा निपासाधौ भोहरे भर
गोनमस्ते अघोयाहि शेषाः कार्यकर्तृसाधनयोर्दीनपात्रे विश्लेषवधौ संबंधाधा

पं. गुरुशब्दो गुरुणा
ची ॥३॥

लिङ्गं चार्थं प्रलिङ्गा
र्थसंलिङ्गं लिङ्गं लिङ्ग
र्थसंप्रत्ययमाहर्षः ५

क्रियाकरोतेसः
कर्त्ता धातुपात्तः
आपराधप्रयत्नः

सि० चं०

३३

विषयसंयोगः
विगतः प्रोविशेषः
विभागः तस्य अवधी
यते एक रूपतया होय
ते होवधिस्तस्मिन्

समीपे नवः सामीपिकः
तस्मिन् केनेदति ॥ प्र
भितः सञ्चितः व्यापतेः
निष्ठापकः ॥ विषयः
प्रकाशजसाध्यत
दस्यास्तीति वैषयि
कः ॥ निमित्तं हेतुः त
त्रभवः नैनिमित्ति
कः ॥ उपचारस्तत्र
भवः औपचारिकः ॥

रभावयोः द्वितीयाद्याविभक्तयः सधर्थेषु भवन्ति कार्ये कर्मकारके द्वितीया कटे
करोति कारुको रूपं पश्यति चारुपः राज्ञं प्राप्नोति धर्मिष्ठः सोमं सु नोति सोम
पाः १ कर्त्तरि करणे च तृतीया भिन्नः शरेण रामेण रावणो लोक रावणः दानेन
त्रैचतुर्थी वेदविदेगं ददाति क्रियया यमाप्नोति तत्रापि चतुर्थी पत्ये शोते दानेन
त्रैकिं राजः करं ददाति विज्ञेयो विभागस्तस्यावधौ पंचमी हिमवतोः वतरति गं
गा धावतोः श्वात् पतति संबंधेष्वष्टी राजः पुरुषः आधारे सप्तमी औपक्षेपिकः
सामीपिकोः निष्ठापको वैषयिको नैमित्तिक औपचारिकश्चेति षड्विधः कटे
शोते कुमारो सो वटे गावः सुशोते तिलेषु विद्यते तैलं हृदि ब्रह्माः मृतं परं युद्धे स
न्नस्यते धीरोः गुल्यग्रे करणं शतं १ क्रिया लक्षणं भावस्तत्रापि सप्तमी वर्धति
देवे चौरा प्रायातः गोषु दुह्यमाना सुगतः विना सह न मरुते निर्द्धारणत्वात्पादिभिश्च
एतैर्योगे द्वितीयाद्याविभक्तयः विना दियोगे द्वितीया विना पापं सर्वं प लति अं

अनुक्तं संप्रदा
ने किं दानीयो
विप्रः दीयतेः समा
धिति दानीयः सं
प्रदाने श्री नी प्रत्य
यः ॥ ३॥ आधियेते
कर्त्तृकर्मद्वारा क्रिया
ऽस्मिन्नि साधारतस्मि
न् ५ उपरि उपरि होयः
संयोगः हो स्यात्तीति अ
रको शितो वेति ५

३३

तरेणाहिलीकिंजीवितेन अंतरात्वांमांहरिः जपमनुप्रावर्षत उपहरिंसुराः नदी
 मन्व्यवसितासेना अतिदेवान्कृष्णः अनिसर्वतसोकार्याधिगुप्यदिषुत्रिषु
 द्वितीयाग्नेडितांतेषुततोऽन्यत्रापिदृश्यते अनितोग्रामं सर्वतोऽनगरम् धिज्ञात्
 मं उपर्युपरीपर्वतं अधिधुत्वं अधोऽधोग्रामं उभयतोऽगोपाः उभयतः
 कृष्णं परिऽनुवाहरिमभिरवंपरितः समयानिकषाहाप्रतियोगेपि कालाध्व
 नोर्नैरंतर्धे मासमधीते कोशंपर्वतः मासंगु उधानाः मासंकल्याणी कोशम
 धीते कोशंकुटिलानदी नैरंतर्धेकिं मासस्यद्विरधीते कोशस्यैकदेशोपर्व
 तः कृष्णं परिऽनुवाहरिमभिः अधिपूर्वाणांशीङ्गस्यासामाधारः कर्म अनि
 निपूर्वस्यविशेः उपान्वध्याङ्पूर्वस्यवसः अधिशेते अधितिष्ठति अध्यास्तेवा
 वैकुण्ठंहरिः अनिनिविशतेसन्मार्गं क्वचिन्नपापेभिनिवेशः उपवसति अनुव
 सति अधिवसति आवसति वावैकुण्ठंहरिः नाभुक्त्यर्थस्य वनेउपवसति इत्या

ग्रामस्यपार्श्वेद्वये
 इत्यर्थः ॥३॥

कालस्यअध्याचका
 लाध्वनोऽतयोर्निगत
 मन्त्ररंयस्मान्निरंतरं
 तस्यआवनेरंतर्धेत
 सिन्क्रियागुणउ
 यैः कालाध्वनोऽने
 रंतर्धेतवंधेकाला
 ध्वनोद्वितीयाप

सि० च०

३४

दिवः करणस्य क
मं संज्ञावाप्योत्त
हैरुहान्वा दीम
ति ५

अनुवाकोदेववि
भागः ४८

दि सहादियोगे तृतीया सहशिष्येणाः गतो गुरुः एवं साकं साहसं योगेषु येनांगवि
कारः येनांगेन विहृतेनांगिनो विकारो लक्ष्यते ततस्तृतीया अद्वैतकालः अंगिवि
कारः किं अहिकारं किंचित्स्वकारं प्राप्तस्य लक्षणे जटानिस्तापसः प्रकृत्यादिभ्यः
अप्रकृत्याचारः प्रायेण यातिकः गोत्रेण गार्ग्यः समेनेति विषमेणेति द्विद्वारेण
धाम्यं क्रीणाति सुखेन दुःखेन याति तुल्योपमावर्जे तुल्यार्थयोगे तृतीया पद्यो
रुसस्य तुल्यः रुसेन तुल्यः रामस्य सदृशः रामेण सदृशः अनिरुद्धः तुल्योपमा
वर्जेति किं रुसस्य तुल्योपमावर्जो न उपमावानास्ति फलप्राप्तौ कालाध्यनोरत्यंतयोगे तृती
या अहिकारो नवानुवाकोऽधीतः फलप्राप्तौ किं मासमधीतः किंचित्स्वनायातः
निषिद्धाचारप्रतियाद्येदारणः प्रयोगे चतुर्थ्यर्थे तृतीयादास्यासंछते कामी धर्मे तुभा
र्यये संछते इत्यादि नमः आदियोगे चतुर्थी उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्वर्तीय
सी नमस्करोति देवान् प्रवृत्तियोगेष्वपि अपि ग्रहणाच्चतुर्थी भोजनात् भोजन

ममो नारायणाप
वैश्वतित्वाहास्य
लेवप्रयोगे चतुर्थी

३५

स्पवाप्रभुः समर्थः सक्तः। कृष्णाय कृष्णस्य वा नदं नदं कुशलं दुखमा पुष्पमर्थं योजनं
 वा नृपात् रुच्यर्थं धातुयोगे प्रीयमाणो हरये रोच्यते भक्तिः स्नायुः स्यात् स पां प्रयोगे वो
 धयितुमिष्टे गोपि स्मरात् कृष्णाय ^{यते} हुतेति पृते शपते वा धारे रुत्तमर्त्ते भक्त्या यधार
 यति मोहं हरिः स्पृहते रीरुते पुष्पेभ्यः स्पृहयति ईप्सिते किं पुष्पेभ्यः वने स्पृहय
 ति वायुः कुधं दुहेर्षा स पार्थनां प्रयोगे चतुर्थी यंप्रतिकोपादयस्तत्र हरये कुम्भति
 दुहति ईर्ष्यति अस्य पतिवायं प्रतिकोपे किं भार्या मिर्ष्यति इत्यादि चतुर्थीतदर्थी
 र्थवलिहितसुखरहितैः पूपायदारुः द्विजायायं द्विजार्थः स पदस्यार्थः कुवेराय व
 लिः गोभ्यो हितं सुखं ब्राह्मणाय रक्तितं रुते आदियोगे पंचमी रुते ज्ञानान्त्रमु
 क्तिः अयो गहादिहारः आरात् वनात् इतरो रामात् निन्नः कृष्णाय त्वो ग्रामात् प्रा
 ग्ग्रामात् दक्षिणाग्रामात् विना कृष्णात् एथ कनानावा उपाध्यायादधीते ब्राह्मणः
 प्रजाः प्रजायंते वनाद्ग्रामो योजने कार्तिक्या आग्रहायणी मासे अग्रहरेः परिहरेः सं

सि० चै०

३५

सारः वर्ज्यार्थयोरपवर्गयोगे पंचमी प्राप्नुक्तेः संसारः प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः
 प्रत्यक्षः कृष्णतत्त्वति तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान् नयहेतौ पंचमी नयनीतनीति
 निरपियोगे चौराद्विनेति त्रस्यति वारकेभ्यो नयनीत इत्यादि हेतौ तृतीया पंचम्ये
 जाया जायेन वा वद्धः श्लोकानुक्तः दूरान्तिकयोः पश्चापि ग्रामस्य दूरात् अंत्यक
 तप्रामाद इत्यादि क्रियागुणजाति संज्ञानिः समुदायात् पृथक्करणं यत्तत्ततः
 षष्ठीसप्तम्यो क्रियापराणां क्रियापरेषु वा नगवदाराधकः श्रेष्ठः गवांगेषु वा कृ
 ष्णांगो संपन्नहीरा नृणो नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः स्वा
 म्यादियोगेषु षष्ठीसप्तम्यो गवांगेषु वा स्वामी अधिपति ईश्वरः दायादः प्रसन्नः प्र
 तिभूवी अनादराधिक्ये क्रियालक्षणे षष्ठीसप्तम्यो रुदति रुदतो वा प्राव्याजी
 त आयुक्तकुशलाभ्यां योगेषु षष्ठीसप्तम्यो तात्पर्ये आयुक्तः कुशलो वा हरिश्च
 जने हरिपूजनस्य वा साधकनिपुणाभ्यां पूजायां सप्तमी मातरि साधकनिपुणो वा

३५

प्रसितो लुकाभ्यां योगे तृतीया सप्तम्यौ । प्रसितं तु को वा हरिणा हरौ वा साधमाधकप्र
 योगे सप्तमी साधकः कृत्वा मातरि असाधकमीदृशे । निमित्तात्कर्मयोगे सप्तमी धर्मिणि
 द्वीपिनं हन्ति दंतयोर्हं कुंजरं केशेषु च मरीहंति सीम्नि पुष्पलको हतः १ कस्य इत्थं तस्य
 कर्मणि अधीतीत्या करणे तादर्थ्यं चतुर्थी संयमाय श्रुतं धत्ते नरो धर्माय संयमं
 धर्ममोहाय मेधावीधनं दानाय मुक्तये १ तु मोः प्रयुक्तस्य कर्मणि चतुर्थी फलेभ्यो
 याति क्यप्लोपे कर्मण्याधारे पंचमी हर्षात्येकृते हर्षमाह ह्यप्रेकृते आसनात्ये
 कृते आसनं पविश्य प्रेकृते इत्यर्थः इत्याधारे कर्तृकार्ययोरक्तादौ कृतिषष्टी
 कर्त्तरि कार्ये च षष्ठी क्तादिवर्जिते कृतिप्रयुज्यमाने कृत्स्नस्य कृतिः जगतः कर्त्ता कृ
 त्ताः गुणकर्मणि वा नेताश्च स्य ग्रामं ग्रामस्य वा उन्नय प्राप्नोति कृति कर्त्तरि षष्ठी न आ
 श्रययोगादौ हो भो वेन स्त्रीप्रत्ययद्वारेण कारयो योगे नोक्तं नेदिका विभित्ता वा
 ह इत्यजगतः शेषे कृति वा शब्दानामनुशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा वर्तमाना

हि० चं०

३६

धारार्थस्तस्ययोगेष्वही सतांमतः बुद्धः पूजितो वा इदमेवांशयितमासितं भुक्तं वा का
दौतु कुर्वन् कुर्वीणः चक्रवान् चक्राणः चक्रिर्वीसुखं हरिः हरं हि हरुः अलं
करिषुर्वीदेत्यान् घातुको हरिः जगत्सृष्ट्या सुखं कर्तुं विष्णुना हता देत्याः देत्यान्
हतवान् हरिः ईषत्करः प्रपंचो हरिणा सोमं च चमानः आत्मानं मंडयमानः वेदम
धीयन् कर्त्ता लोकान् द्विषः शत्रुर्वी मुरस्य मुरं वा द्विषन् भविष्यत्यकस्य भवष्य
दा धर्मरण्यार्थस्येन श्रयो योगेष्वहीन सतः पालकोऽवतरति वृजंगामी शतं दायी
हृत्यानां कर्त्तारवा मयाममवासेवो हरिः उन्नय प्रासौ हृत्येष्वहीन नेतव्या वृजंगावः
रुसेन इरानिकटार्थयोगेष्वही पंचमो हूरं निकटं वाग्रामस्य ग्रामाद्वा घृतार्थस्य क्र
पविक्रय रूपमवहारार्थस्य च दिवः कर्मणि ष्वही शतस्य दीमति वीपसर्गो शतस्य
शतं वा प्रतिदीव्यति ष्वही हेतुप्रयोगे अन्नस्य हेतोर्वसति रुक्मिदे हेतुप्रयोगे हेतौ यो
तं चतुर्तीया ष्वही केन हेतुना वसति कस्य हेतौ वी निमित्तपर्वण्यप्रयोगे उर्वी वि

३६

समासेषु ॥
हिंदू पूर्वप्र ॥

॥ अथवालिनिस्त्रं प्रत्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धि वृत्त्यर्थः नामात्मासंप्रति शेषादुक्तव्यपञ्चाद्यथा तु पूर्वार्थो गपद्यसादृश्यं
प्राप्तकल्याणवचनेषु विभक्त्यादिष्वर्थेषु विद्यमानसम्ययं मन्वयेति नाम्नासहसमस्यते अनन्ययमन्ययं भवतीति अय्ययीभावः
अन्यतद्वावेदिति चिन्ता न्वयैर्लः विभक्त्यर्थमयं यथा स्त्रिया मघि (त्रि) लोकि कविप्रह वाक्यमिदं लक्ष्मणस्य चोत को धिनिदि अघि इमं लोकि कवा
को अत्र निवातेने के अधिकरणी समासविधानसामर्थ्यात् समीपमेव स्त्रिये मघि हेतुमात्मातं तदसत् अघिह रीदमत्राधिकृत्ये त्वर्थस्याप्रतीतेकमा

यो ज्ञता वीप्साप
दार्थनतिवृत्तिसा
दृश्यानि ॥

दं नारद इत्येवोधि
स इत्यादौ समासो न ॥
निशाब्दस्य प्रकृतिपरम
री कत्वेन कर्मत्वेमात्रा
नभिधायकत्वेति ॥

नक्तयोसर्वदेस्तृतीयादयः को हेतुः किं प्रयोजनं कं हेतुं केन हेतुना ज्ञानेन निमित्ते
न हरिः सेमः ज्ञानाय निमित्ताय अन्योक्ते प्रथमा आख्यातकृत समासतद्धितनिपा
तोक्तेकारके संबंधे च प्रथमा स्यात् घटः क्रियते हरिः करोति कृष्णः कंसं हतवा
न कृष्णेन कंसो हतः पंचजोषि दानीयो विप्रः उपाध्यायः पंचनी स्यात्सी प्राप्ता न
दः ऊटारथः उपहतपशुः उद्धृताः पीतांबरः वीरपुरुषः कौंकुमं वाधरः
मायुरः धनवान् दृषद्वती विष वृक्षोऽपि संबर्धस्त्वयं हेतुमसांप्रतं क्रमादमुं
नारद इत्यवोधिसः समासश्चो न्वयै नाम्ना नाम्ना सन्वये स
तिसमासो भवति चकारात् कृतद्धितधातुसंज्ञा प्रयोजकप्रत्यया अपि समासप्रत्यय
योः समासे वर्तमानाया विभक्तेः प्रत्ययेव परेलुक पूर्वोऽय्येऽय्ययीभावः अन्यये पूर्व
पदे सति योऽन्यः सोऽय्ययीभावसंज्ञकः समासो भवति संपुंसकं अय्ययीभावो न
पुंसकलिङ्गो भवति नपुंसक इति ह्रस्वः नामत्वात्स्यादिः अय्ययीभावो द्विनक्तैर्लुक्

समासो नारदोऽयं द
पञ्चादौ नैनादीय
ते स्मै शतानुसमीपं
मत्वा जीपते स्मादिति
अन्यतोऽयमिति प्रा
प्तो ज्ञानं दोषः सः
ऊटारथोऽयिनसः
उपहतः पशुधर्मो
सः उद्धृतमनपसा
त्पीतमवरं यस्य
संप्रतीतपुरुषा प्र
स्मिन् सः कुंकुमेन
रक्तं मथुतया प्रा
गतः धनं विद्यते
यस्य सः दृषद्वती
यस्य सः ॥ ६ ॥

समीपार्थमवेत्तु
यथाकुंभस्यसमीप
मिति।२।

सि० चं०

३१

संज्ञाशास्त्रेण सम
हिः सङ्गणो समं देह
विशेषाणां सम हिः
सुमङ्गलं संप्रति
त्यज्यमिति दानीमित्य
र्थे पुनिक्रियते नीवे
न प्रसमासः सोऽत्रो
ध्यः अत्र प्रत्यये यथा
५
साकल्ये यथा योग्य
द्ये यथा चक्रेण युग
पक्षमकालमिति स
हृदिरित्यनेन सहस्य
सः॥५॥ सुनः सादृश्य
प्रकृतौ गुणभूतैः पितृ
दृश्ये यथा स्यादित्यर्थः
सदृशः सावा॥५॥

अधिसि अतो मनतः अदंतादमयीभावात् विनक्तैर्न लुक् अतं वर्ज्यमित्यासादेशः
कुंभस्य समीपमुपकुंभं बौलङ्गोः अदंतादमयीभावात् टाङ्गोरम्बा उपकुंभं उपकुं
भेन वाकृतं उपकुंभं उपकुंभे वा निधे हि अनतः किं उपकुंभात् मद्राणां सम हिः
सुमङ्गं यत्र नानां वृद्धिदुर्यवनं मरुकाणामभावात् निर्मरुकम् हिमस्याः त्ययोः ति
हिमं निद्रां संप्रति न युज्यते इत्येति निद्रं हरिशब्दस्य प्रकाश इति हरि विलोः पश्चाद
नुविष्णु यथार्थे रूपस्य योऽप्यनु रूपं अर्थमर्थप्रतिप्रत्यर्थं शक्तिमनतिक्र
म्य यथा शक्ति हरेः सादृश्यं स हरि सहादेः सादिरिति सहस्य सः ज्येष्ठस्यानुपूर्वेणेत्य
नुज्येष्टं चक्रेण युगपत्सचक्रं सदृशः सख्या सखि रूत्राणां संपत्तिः सरुत्रं तण
मं व्यपारित्यज्येष्ट एवमिति सत एवमिति अग्निग्रंथपर्यंतमधीते साभि यथा सादृश्यं य
था शब्दः सादृश्येन समस्यते यथा हरिस्तथा हरः अवधारणे यावत्ति च अवधार
णार्थं यावच्छब्दे प्रयुज्यमाने योः न्वयः सोऽमयीभावसंसर्कः समासो भवति यावं

आनुपूर्व्यस्य भावः आ
नुपूर्व्यः॥१॥

अतवचने यथा उच्य
ते तद्वचने अतस्य च
नं अतवचने तस्मिन्
अधिप्रतिपादकं यथे
वर्तते अथ मद्राणां
होमं नित्यसमासः३

३१

उक्तं ब्रह्मार्थं अम
यीभावो नित्यसमा
सोऽयं॥१॥

योग्यतादीनां पदाणां नतिवृत्ति
सादृश्यानि यथार्थः॥३॥

अथ सप्तमः सर्गः
 नमो नदीनां प्रस-
 ते संज्ञायाम् ॥२॥

अथ सप्तमः सर्गः
 नमो नदीनां प्रस-

मुपवनम्

निष्ठुप्रभृतीनिचरन्ता
 निपात्यते ॥२॥
 गतोऽप्योतिथिस्थि-
 काले ॥२॥

तः
 शोकास्तावंतोऽच्युतप्रणामायावशोक्तं सवधारलेकिं यावदहंतावदभुक्तं क्वचि-
 दनमये पूर्वपदेप्यव्ययीभावः उन्मत्तागंगायस्मिन्देशे इत्युन्मत्तागंगं सप्रप्रतिनात्यत्वे
 शाकस्यलेशः शाकप्रति अरुशलाकासंख्यापारणाद्युत्तमवहारे पराजये स्वायं
 समस्यते अहेनविपरीतं वृत्तं अरुपरिशलाकापरि एकपरि क्वचिद्वा अपप-
 रिवहिरंचवः पंचम्यावा ^{सर्ववि}अपविस्त्रोः अपविस्त्रुपरिविस्त्रोः परिविस्त्रु बहिर्वनाड-
 हिर्वनं प्राग्वनात् प्राग्वनं आरुमर्यादाभि विधोः पंचम्यंतेनवा आवाले आवाले
 भ्यः आमुक्तेः आमुक्ति अभिप्रती आनिमुल्योवा अन्यमिं अन्यमि प्रत्यमिं प्रत्य-
 मि समीपेः दुर्वा वनस्य समीपे मनुवनं दैर्घ्यं दुर्वागंगा अनु अनुगंगं वाराणसीगंगा दै-
 र्घ्यं सदृश दैर्घ्ये पलकिते तस्यैः गंगया अनु अनुगंगं तिष्ठंति गवो यस्मिन्काले सति
 हृतु आयती गवं पारे मध्ये पद्यावा पारे गंगयाः पारे गंगं मध्ये गंगयाः मध्ये गंगं
 खले यवापस्मिन्काले खले यवं इत्यादयो निपात्याः द्वौ मुनी वंश्यो द्विमुनि त्रिमु-

संख्यावंश्येन वंश्यो विद्यया जन्मना च तत्र भव-
 वेत्येकविंशतिभारद्वाजं ॥२॥

॥प्रतिपरसमनुयोः द्विषाद्वा दयवीभावैः ॥ अहोवोममिति समहं अहोपश्चादित्यन्वहं अनंतादयवीभावः ततः समीपमुपत
 जे अयवीभावेनांतनपुसकातुगिरिः दूत रु न प्रत्याहारोता नदी वीर्यमास्याप्रहायलीन्यश्च बाहुः चर्मणः समीपमित्युपचर्म उपचर्मणि
 रः समीपमुपगिरि उपगिरि वीर्यमास्याः समीपमुपयोलीन सं उपयोलीमासि ॥४॥

संख्यानदीभिः समस्य
 ते समाहारोप ॥१॥ नदी
 निः संख्यासमस्यते सोऽ
 व्ययीभावः ॥१॥
 उन्मत्तगोदेषाः नहि
 वाक्येन संज्ञायते
 शीघ्रगोदेषाः ॥१३
 ६

१० चें०

३६

निष्काकराण्यवाक्यकरां सप्तगंगाः समहता इति सप्तगंगं द्विषमुनें
 समासे सतिद्विषक इत्येते प्रत्ययान्वति शरदः समीपं उपशरदं प्रतिविषाशं न
 एवाजरस उपजरसं अकप्रतिप्रत्यहं अकृतः परं परोक्षं परशब्दस्य परस् परोक्षे इ
 तिसापकात् अन्वहं नुवाजं अयासं नुवसमिधं नुवसमित् उपनदं उपनदि
 क्वचित्समासं तो विधिरनित्यः अमादौ तसु रूपः द्वितीया
 येते पूर्वपदे सति योः न्वयः समसु रूप संज्ञकः समासो भवति ग्रामं प्राप्नो ग्रामप्राप्तः
 कक्षाश्रितः रूपपतितः ग्रामगतः खट्वा रूटः निंदायां समासः अन्यत्र खट्वा मा
 रूटः मुहूर्त्तसुखं दुःखातीतः ग्रामगामी अननुमुहः तृतीया तत्कृतेन पुणेन अ
 र्थेन वसप्रत्यये धान्यार्थः दात्रेण छिन्नं दात्रे छिन्नं मासेन पूर्वः मासपूर्वः मास
 दशः पितृसमः मावोनं वाकलहः आचारनिपुणः गुडमिश्रः मासावरः हरि
 ज्ञातः नायनिन्नः दध्मोदनः गुडधानाः चतुर्थीतदर्थार्थनलिहितसुखरक्षि

द्वितीयाश्रितातीतप
 तिसगतास्यस्तप्राप्त
 पन्नगमिमुमुहर्त्त
 ॥५॥

मुहूर्त्तसुखमिति काला
 च नोरतिद्वितीया

३६

॥ जकादिभिः सहस्रं तं समस्यते पूरणगुणतः सत्यैः सहस्रं तं न समस्यते याजक पूजक परिचारक परिषेक स्नातक अध्यापक
 तः गौडक होतृ नर्तन स गणकायाजकादयः ॥ ६ ॥ अधिकारं लोचिना क्ते न घटी न समस्यते इदमेवाभिहितं स्थैर्यं गतिं न कृणा
 चैव इदमधिकारोक्तः एवाभितिकर्तृरिषहीतमः करलोषहीतमः करलोषहीततीयासमासस्तुसादेव आचारिणः न भवत इति क
 र्तरिषहीकर्तृमष्टमके न सह न समस्यते भवतः शायिका वर्त्तमानार्थकै न सहस्रं न समस्यते तं सोमतो बुद्धेः पूजितो वा पत्तोभि

सिकर्तृरिषही ॥ ७ ॥

तैः यूपायदास्तु यूप दस्तु अर्थस्य विशेषलिंगता द्विजार्थायें द्विजार्थः सपः
 द्विजार्थी शाटी द्विजार्थपयः नतबलिः गोहितं गोमुखं गोरहितं पंचमीभय
 नीतिनीतनीभिरपेताः पोटमुक्तपतिताः पत्रैश्च समस्यते चौराद्रयं चौरभयं सुख
 ॥ दपेत इति एवं कल्पनापोटः चक्रमुक्तः स्वर्गपतितः तरंगापत्रस्तः सुखापेतः
 दुःखापोटः वगाघनीतिः एवं वृक्षनीतः सिंहनीति राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः द्वि
 जमानकः देवपूजकः क्वचित्पट्टी न समस्यते नृणां द्विजः सताषष्टः कोकस्य
 काक्ष्यकलानां सुहितः इदमेवां सपितं अयोसंष्टा ओदनस्य पाचकः भवतः
 शायिकाः क्वचिदमाद्यंतस्य परत्वं रायमतिक्रान्तौः तिराः नवमतिक्रान्तौतिनौ
 : पूर्वभूतः भूतपूर्वः कायस्य पूर्वः पूर्वकायः अपरकायः अधरकायः
 उत्तरकायः अहोमध्यं मध्याह्नः अहः सयः सायान्ः मध्यरात्रः पृश्निमरात्रः
 अर्द्धपिण्यली क्व चिद्वा द्वितीयं निद्रायाः द्वितीयनिद्रा निद्रा द्वितीयं तृती

सहस्र

वर्त्तमानाधारार्थस्य
 कल्पेत्यनेन कर्त्तृर्थ
 वृक्षाभ्यां सहस्रं
 न समस्यते ॥ ७ ॥

द्वितीयतृतीयचतु
 र्थीत्येकदेशिना
 सह समस्यते मासं
 तस्य पूर्वनिद्रातत्रवा
 द्वितीयं निद्रायाः इ
 त्यादौ ॥ ८ ॥

अर्द्धपिण्यली इति
 अर्द्धपिण्यली इति
 तुरुषपोरिति पर
 वल्लिंगलात् स्त्रीत्वं
 भाष्यतु अर्द्धपिण्य
 लीतिकर्मधारमेउ
 क्तं सगुदाये दृष्टाः
 शब्दः अभयवेष्टा
 वर्त्तते इति न्यायात्
 ॥ ८ ॥

हि० प्राप्तापनेति व
रुमाणेन परवर्ति
जान ॥२॥ सा २

सि० चं०

३६

प्रकीर्णसंकीर्ण
वर्णकालस्य दुर्बल
कुशलचपलनिपुण
सिद्धमुक्तपक्षवधैः
सहस्रसम्यक्ते समस्यते
॥६॥ नानासमये एवमे
गताभवन्ति ननु कार्ये
ते पात्रे समिता संपू
र्वीदिनेः कृपत्यः
एते निदार्थनिपात्य
ते ॥६॥ निदार्थसम
सह

॥ नञ्जालनकाचवेदा नासत्या नमुचि नकुल नख नपुंसक नरुत्र नक्र नाक नैकधा शब्देषु नशब्दे नसमासः । नञ्जते इति नञ्चाद नवेतीति
नवेदाः अलुप्रत्ययान्तः नवातीति नवात् शब्देतः तत्तु धवः सत्याण्यप्रत्ययः नसत्याः असत्याः नअसत्याः नासत्याः नमुचतीति नमुचिः न
कुलमस्येति नकुलः नखणि इमस्येति नखः नस्त्रीपुमांसो इति नपुंसकः नरुत्रतीति नरुत्रम् नक्रामतीति नक्रः नञ्कमस्मिन्
इति नाकः नएकधा नैकधा स्त्रीपुंसयोः नपुंसकनाको निपातनात् ॥१०॥

यजिह्वा जिह्वातृतीयं चतुर्थजिह्वा जिह्वाचतुर्थं तुरीयजिह्वा जिह्वातुरीयं जीविकां
श्रासः प्रासजीविकः आपन्नजीविकः जीविकापन्नः जातस्य मासो यस्य स मासजा
तः इत्यादि समासे क्वचिदैकपद्यं एत्वहेतुः शराणां वनं शरवरणं आशराणां व
नं आशवरणं स्रुवरणं सूर्यणखा क्वचिद्वा माषवापिणो माषवापिनो श्रीहिवा
पाणि श्रीहिवापाणि श्रीहिवापेण श्रीहिवापेन सुरपाः पानं सुरापानं सुरापाणं
अहेषु शौंडः अरुशौंडः पात्रे समिता गेहे शूरः गेहे नही नञि नञिपूर्वपदे स
तियोः न्वयः रातसु रुष संतकः समासः ना समासे सति नञोः दादेशः धर्मविरु
द्धो अधर्मः ज्ञानविरुद्धमज्ञानं अन्वरे समासे सति नञोः स्थात्त्वरे अश्वादन्यो
ऽनश्वः संशयस्याभावोऽसंशयः निरनुबंधकस्य तु नानो नाकः नरुत्रं नक्रः ना
सत्यो नैकधा ॥१०॥ चार्थे द्वेदः समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोगस
माहाराश्वार्थः तत्रेश्वरं गुरुं च न ज्ञेति प्रत्येकमेक क्रियाभिः संबंधः समुच्च

तेसादृश्यं प्रजाव
श्रुतदम्यत्वे तदस्य
ताश्रयाशस्त्ववितो
धश्च नञः श्रीषट्
प्रकीर्तिताः १ इति
क्वचित्पद्या अत्रा
रुणाः असेपायः
अनश्वः अनुदास
कन्या अप्रैशानः अ
धर्मः ॥६॥ अपरा
द्यो नो गोप्तेभ्यः २
द्वौ द्वौ अर्थौ अजिद
धात्येकोस्मिन्निति द्वे
द्वः वरुनाभिरुपल
क्षणं द्वे संज्ञायां किं
प्रयोजनं नुच्यते द्वे
तत्पदौ तेषां
परस्परं एवलिङ्गा
नि ॥२॥

॥ अनेकाएकस्मिन् समुच्चयं ते इति समुच्चयः एकस्य
प्राधान्यात्तदनुत्तरेण त्वितरं नञ्वाचीयते तदन्ता
नञः ॥१०॥ नञ्वाचीयते तदन्ता
नञः ॥१०॥ नञ्वाचीयते तदन्ता

॥१॥ तस्य सेनागानां द्वे द्वे एकवडावः प्रात्यगेदंतोष्टे तस्यमोर्द्वैमिकपालदिकं सेनागेरथिकाश्चरोहं विनावा वरुणा
 त ॥ धाम्यंजनपशुशकुन्यश्च वडवर्षीपराधरोत्तराणां ह्योहोवाहकवडावः च ताशोकं चताणोकाः हस्तपुष्टं हस्तपुष्ट
 ताः कुशकाशकुशकाशः ब्रीहियवं ब्रीहियवाः दधिघते दधिघते नोमहिषं नोमहिषाः मुकवकं मुकवकाः अश्ववडवं अश्व
 वडवं द्विवचनमतेजं पूर्ववदश्ववडकोइत्यत्र अश्ववडवान् इत्यपिनवति पूर्वपरं पूर्वपरिः अधोत्तरं अधोत्तराः पक्षे दधिघते
 यः वरोजिह्ममटगं चानयेति क्रमेण क्रियाह्यसंख्योन्वाचयः मिलतयोर्वीमलित
 नामेकक्रियान्वयइतरेतरयोगः संहतिः समाहारः तत्राययोर्नसमासोत्पन्नच्योत्
 हंहेऽत्यस्वरप्रधानेकारोकारांतानां पूर्वनिपातः पृश्नगुप्तश्च पृश्नगुप्तौ अप्रिश्नमा
 हतश्च अप्रिमारुतौ नोक्तनोग्यौ धवत्वदिशौ इडाश्चरथाः तापसपर्वतौ ह्योहं
 हेत्वण्यदंतरा च ईशहस्तौ देवताहंहे पूर्वपदस्याकारः इडावृहस्पती अप्राविस्
 अप्रामारुतौ कविन्न अप्रिवापू ईदमेः सोमवरुणयोः अप्रादेः सोमादीनां सस्य
 षः अग्नीषोमौ अग्नीवैरुतौ समाहारे एकवडावः ए
 कत्वदिगुहं ह्यो नपुं सकलिंगोभवतः पाणिपादं मार्दणिक पाणविकं रथिका
 श्वारोहं पदकक्रमकं वदरामलकं शशकुशपलाशं चवर्गीतातद्वपहंताच्युतः स
 माहारे वाकत्वचं त्वकश्रजं शमीदृषदं वाकत्विवं ह्यत्रोपा नहं समाहारे किं प्रावृ
 ट्शरदौ अहः पूर्वाडात्रेः समाहारे अहश्चरात्रिश्चतयोः समाहारः अहोरात्रः रात्रौ

इत्यादि फलसेना
 वनस्पतिमगशकु
 निहृदजेतुधान्यत
 एनावावहुप्रकृतिहं
 द्वे एकवडावः चर
 राशिचाम लका
 निचवदरामलकं
 द्विप्रकृतौतुवदराम
 लके सदादीनिशि
 यंते सर्वे सहातोस
 चदेवदत्तश्चतो॥१॥
 बहुवचनोताप्रकृति
 करिणोपस्यसवहुप्र
 कृतिहं द्वे एकवडा
 वतीतिनिमगतेवद
 राणिचामलकानि
 जेति विनाषेत्यनेनव
 कत्विके प्राप्ते नियमः
 रथिकाश्च अश्वरो
 हाश्चेति रथिकाश्चा
 रोहं सेनागानिभित्ये
 एकवडावे प्राप्ते नि
 यमः ॥११॥ =

पत्रलोके प्रसिद्ध साह
 चर्यमेक हविर्जीम
 त्वेनवाश्चते तत्रैव
 नेह ब्रह्मप्रजापती अ
 पिष्टोमा नो न स्यात्
 अप्रासमीतो भवत्ये
 व ॥६॥ आनदं कृ
 तोहं हे होतापोता
 रौ मातापितरौ पितृ
 पुत्रौ मातापितरौ मा
 तरपितरौ निपात्यो
 सदादीनिशि यंते स
 र्वे सहातो सचदे
 वदत्तश्चतो॥१॥

॥ तद्विधितार्थे हि गोतुनेकवद्भावः किंतु विशेष्यनिघ्नताः एतत्प्रत्ययः पंचसुकपालेषु संस्कृतः पुरोडाशः पंचकपालः संख्यापूर्
 वे किं पूर्वशालायां भवः पौर्वशालः पंचगवोधने पंचगवधने ॥

सि० च०
 ४०

क्रांता इति पुंस्त्वम् संख्यापूर्वे हि पुंः तद्विधितार्थे उत्तरपदे च परे समा
 हारे च पंचकपालः समाहारैः तर्हि पूर्व हि पुंः समाहारे र्थे हि पुं समासो भवति ततो
 कारांता दीप् दशानां ग्रामाणां समाहारो दशग्रामी पंचाग्नि क्वचिन्न पंचपा
 त्रं चतुर्युगं त्रिभुवनं ^{तस्य न} बहुव्रीहिरन्यार्थे अयमपदार्थे प्रधानो यो न्व
 यः स बहुव्रीहिसंज्ञकः समासः बहुव्रीहौ विशेषणसम्यंतत्वात् सत्त्वादि संख्यानां
 पूर्वनिपातः बहुधनं यस्य सः बहुधनः अस्ति धनः लंबकर्त्तुः कंठे कालः बहे
 गडः कृतकदः सर्वप्रियः द्विपुत्रः क्वचिन्न संख्या सर्वनाम्नोः समासे संख्यापूर्वे
 वाच्यः गङ्गादेः परासप्तमी गडुकंठः चंद्रशेखरः पद्मनाभः जातिकालसुखादि
 न्यः परः क्रांतः दंतजातः ^{वाहितायादिषु} नरुभिन्नः क्वचिद्वा प्रियगुडः गुडप्रियः अहिताग्निः
 अग्नाहितः असुच्यतः उच्यतासिः न नोत्पत्त्यर्थानां चोत्तरपदलोपः अविद्यमान
 पुत्रः अपुत्रः न नृदुःसुभ्यः प्रजामेधयोरसुक अप्रजाः दुर्मेधाः सुप्रजाः धर्माद

अयमप्यसमस्यमा
 नपदा द्विन्नस्यपद
 सार्थः अयार्थस्त
 स्मिन् बहुव्रीहिरित्य
 स्य पूर्वोच्चारणसाम
 र्थादन्यपदार्थोभावे
 पिवहुव्रीहिः क्वचि
 इवति यथा द्वे वा
 त्रयोवा द्वित्राः पंच
 स्रदवा पंचषाः द्वे
 च दशा च वा द्विद
 शाः त्रयश्च दशा वा
 त्रिदशः उपत्ययोस्त
 नाग्रे वक्ष्यामि ॥ ४१

४०

तीयमपिनपु तपू
 र्वपदत्वाभावात्
 पूर्वपदशब्दोहि समा
 सप्रथमावयवेरु
 दः उत्तरस्तु चरमाव
 यवेरुदः चित्राज
 रतीगुः एवं दीर्घा
 तन्वीर्जघः इति प्रां
 चः नव्यास्तुनेह पूर्व
 पदमाहियते चित्रा
 जरदु रित्यादिः ॥६॥
 या लतिलयेषु
 बहुत्र वृत्तः ७
 बहुधा प्रशस्तो वकी
 वृत्तती अत्राभ्याहि
 तो अत्र जथाः ॥८॥

कुकुआदीनां प्रत्ययानां
 अडादिषु परेषु पुंवत्

॥ सवित्रस्य तानामेकार्थमिष्टत्वं समाधाधिकरणत्वं तस्मिन् गोलत्वे वर्तमानस्य । गोलत्वं किं । राजकुमारी इत्यविद्या स्त्रीप्रत्यये किं । अ
 तितत्त्वात् ॥ २ ॥ पुंवद्भावनिवे जो प्रत्ययप्रधानपूरणमेव तत्रिः पूर्णावाच्या चेत्युक्तो हारो मुल्याकल्याणीपंचमीयस्य सकल्याणपंचमी
 कः पदः अत्रतिरोहितावयवेदस्य पदस्यार्थतया रात्रिप्रधान कल्याणीप्रियः । प्रियामनुहाकल्याणीसुभगा दुर्भगा भक्तिः
 सवित्री स्वसाकोता हाता समा चपला अवला दुहिता तनया वामा चित्रा जरती गौर्यस्येति विग्रहे पूर्वपुंवत् मध्यमत्वेन च विधानात् हि
 केवलात् सुधर्मा केवलात्किं परमः सुधर्मो यस्येति त्रिपदे बहुव्रीहौ मानस रूप
 वतीभार्यायस्य सः पुंवद्भा समासे सति समानाधिकरणे स्त्रीलिंगे परे पूर्वस्य उक्तपुंस्क
 स्य स्त्रीलिंगस्य पुल्लिंगस्यैव रूपं भवति । अर्थार्थ स्त्रीप्रत्ययांतस्यार्थवर्तमानस्यो
 त्तरस्य ह्रस्वः रूपवद्भाः उक्तपुंस्कस्य किं छाया द्वितीयः गंगाभार्यः ऊ प्रत्ययांत
 स्य न वामो ह्रस्वः । पूर्णार्थप्रत्ययांत प्रियादौ च न कल्याणीपंचमीयासां रात्रीणां
 ताः कल्याणीपंचमाः रात्रयः कल्याणीप्रियः तरतमचरटकल्पदेशीयरूपपा
 शादौ पुंवत् दर्शनीयतरा दर्शनीयतमा दर्शनीयचरी दर्शनीयकल्या दर्शनीय
 देशीया दर्शनीयरूपा दर्शनीयपाशा शसिवह्न्यर्थस्य पुंवत् वहीभ्यो देहि
 बहुशः अर्थभ्यो देहि अत्यशः त्वतयोर्गुणवचनस्य पुंवत् शुक्लापामवः शुक्लत्वं
 शुक्लता कुकुआदीनामंडादिषु कुकुआग्रं डं कुकुटां डं मगपदं मगदीरं का
 कशावः सर्वादेः समासादौ पुंवत् दक्षिणस्याः पूर्वस्याग्रंतराले मध्ये यादिकसादहि

बहुश्वार्थस्य शब्दस्य
 शसिपरे पुंवत्

सि० छे०

४१

लपूर्वी सर्वाप्रधानमस्येति सर्वमयः सर्वोक्तिरोति सर्वकरः सर्वाभिष्टुति सर्वकाम्यति
 यउमानिनोः पुंवत् एनीवाचरतीति एतायते दर्शनीयां मन्यते दर्शनीयमानी चैत्रः
 अकतद्विताभ्यां कोपधस्यन पाचिकाभार्यः रसिकाभार्यः अकतद्विताभ्यां
 किं पाकभार्यः संज्ञापूर्णार्थप्रत्ययोर्न दत्ताभार्यः पंचमीभार्यः इत्यादि दृष्टिहेतो
 स्तद्वितस्यो रक्तविकारार्थस्यन माथुरीभार्यः रक्तु कषायेण रक्ताकाषायी का
 षायी कंथायस्यसः काषायकंथः विकारेतु हेमः विकारो हेमी हेमीमुडिकाय
 स्यसः हेममुडिकः पुटिसतिपुंवत् वैयाकरणीभार्ययस्यसः वैयाकरणभार्यः
 सौवश्वभार्यः स्वांगादीपोः मानिनिसुकेशीभार्ययस्य सुकेशीभार्यः स्वांगतरकिं
 पद्मीभार्ययस्यसः पद्मभार्यः इप्रइति किं न विद्यंते केशायस्याः सा अकेशाः स
 हननितीति विषेधः मानिनितु सुके शमानिनी जातिवाचिनः स्त्रीप्रसयांतस्यन
 ष्टडाभार्यः ब्राह्मणीभार्यः इत्यादि गोः गोशब्दस्यान्यार्थवर्तमानस्य हस्योभव

अत्रादिस्वरस्येति सवे
 लविहितापावृद्धिस्त
 स्याहेतुर्गोरक्तविका
 रार्थस्तद्वितप्रत्ययस्त
 दंताद्विहितस्य स्त्रीप्र
 त्ययस्य पुंवद्भावेन न
 वति ॥ ४१ ॥

अकरणमधीतेवेदभावे
 पाकरणः स्त्रीचैतरेपा
 करणी ७

४१

विशेषतः विशेषेण वा
समस्यते २२ .

ति पंचगवो यस्य पंचगुः संख्यासु व्याघ्रादि पूर्वस्य पादशब्दस्योतलोपः सहस्रपादा
यस्य सः सहस्रपात् सहस्रपाद् शतादौ स्वरे तद्धितयस्वरयोरीपीकारे च पदादेशः
सहस्रपदः द्विपात् इ द्विपादौ द्विपदः द्विपदा सुपदः व्याघ्रपात् व्याघ्रपदी कुले
वैयाघ्र पद्यः वैयाघ्रपदः टाडकाः मभ्यारुः पूर्वीरुः नोवा नांतस्य टेर्लोपः स्वरे
यकारे च परे वा ग्रहणात् क्वचिन्नक्वचिदुपधा लोपः कविराजः कृष्णसखः देवगवी
परमगवी राजपुरं स्कंधरं सर्वधरः वाङ्मनसं दक्षिणपथः अहोरात्रः द्वित्राः पंच
षाः बहुकर्तृकः बहुलक्ष्मीकः स्त्रीपुंसौ रुक्सामे महोरुः जातो रुः बहोरुः पुरुषा
पुषं ह्यापुषं आपुषं ग्रामतरुः फलशक्यः उत्तरमगपूर्वोपमात् सैक्यः उत्तरश
क्यं मगशक्यं पूर्वशक्यः अर्द्धवारं अर्द्धनावं इत्यादि कर्म
धारयैस्तुत्यार्थं पदद्वये एकार्थनिष्ठत्वे सति कर्मधारयः समासः कर्मधारये पूर्वस्य
पुंवत् नीलमुत्पलं नीलोत्पलं रक्तलता पुंस्कोकिलः व्याघ्रणभार्या दत्तभार्या सु
॥ जंजो नश्ये वदंते च सुहृदि तल्लोमेभ्यः जंजादन्वहुव्रीहौ शोभनो जंजो यस्य सुजंजा तल्लं जंजो नश्ये यस्य तल्लमिव जंजादंता यस्येति वा
तल्लं जंजा तल्लं जंजा व्याधयेगे दक्षिणे मेत्यन्ते निपात्यते । च दक्षिण ईमंत्रणं यस्य दक्षिणे मीमगा ॥ ३ ॥

मौनान्न हि गुतयुक्त
ष कर्मधारयाहः ५

पूर्वकालैकसर्वज
रत्नगणनवकेवलाः
समानाधिकारिण
समस्यन्ते ॥१॥

चक्रपुस्तकस्य किं नाम
नामो १३

॥० चं०

५

कंमादिवाक्यः कः
प्रत्यये क्त्वं नव
शब्दः संख्यावाच्य
त्रदिकसंख्येति
नियमात् नवश्च
तेपाठकोऽर्थः ॥३॥
अनेतोः सहादयः
सादयश्च प्रयोगानु
सारेण बोध्याः ॥६॥
जायाया निवृत्तिदत्त
स्ववक्तव्यः ॥३॥
मलेकुशस्य कोक
व कदादेशः पु
रुषे कावा ॥३॥
मात्रासहोक्तोपिता
वाशिष्यते माताच
पिताच भातापितरौ
पितरौ मातरपितरौ
वौ ॥१॥ मातरश्च मा
तदेशः ॥१॥

केशभाष्या पूर्वकालैक सर्वजरसुराण नवकेवलाः समानाधिकरणेन समस्यते
^{पूर्वस्मात्तः पश्चादनुलिप्तः}
 त्नातानुलिप्तः ^{आकरणम् जीवतेति} एकनाथः सर्वयाज्ञिकाः जरनैयायिकाः पुराणमीमांसकाः
 नवपाठकाः केवलवैयाकरणाः इत्यादि नाम्नश्च कृता समासः प्रादेरुप
 सर्गस्य नाम्नश्च कृदन्तेन सह तत्पुरुषः समासो भवति व्याघ्रः कैछपः कुंभका
 रः शाकपार्थिवादीनां मध्यमपदलोपः शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः
^{देवानां पूजकः}
 देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः सहादेः सादिः समासे सति सहादेः सादिरादे
 शः सहपुत्रेण सपुत्रः सहांचतीति सध्रुइ समंचतीति सम्पइ तिरोंचतीति ति
 र्यइ विधग्यइ देवानंचतीति देवअइ एते तत्पुरुषाः लक्ष्मीर्जाया यस्य लक्ष्मी
 जानिः कुत्सितमन्त्रं कदन्तं ईषितं त्रसं कोसं कवोसं कदुसं द्यौश्च भूमिश्च
 द्यावाभूमी जायाया जंदं वा डंडे दारापुंसिवहत्वे च दं कलत्रे नपुंसकं इत्यमरः
 जायाचपतिश्च जंपती दंपती मातरपितरौ कुपुरुषः कापुरुषः षट्चदशच

जीविते रत इति भूते
 वः रजीतीने याधि
 का इत्यत्र ॥२॥

व्याजिघ्रतीति गुणस
 ते आदेतादितिकः
 कछेन पितृतीतिक
 छपः कछेनेति ना
 म्नः कृदन्तेन समा
 सः कुंभं करोतीति
 कुंभकारः ॥४॥
 पुट्साद्यंतस्य नाम्नः
 एथिवाः ईश्वरः पा
 र्थिवः ईश्वरार्थेऽण
 ॥५॥
 दिवो द्यावा देवता
 छंदे द्यावाभूमी इ
 षषउत्तं हुनिः हुः
 दयः ३ः

५२

वाचदिशपथाः
षष्ठाः अलुक्पुक्ति
दंडहरेषु ॥ २॥

मि० चे०
उजस्रं जससहस
पुमस्रं जनुयः
हतीयाः लुक्
१३। यस्याग्रतः पुमा
नसपुंसानुजः ॥ १३
जनुषाग्रं धः जीतं
धः इत्यपी ॥ ३॥ मयं
ताभ्यां सप्तम्याः लु
गगुरौ परे ५॥

पितुः श्रुतं वीरं वीरं
यस्य सः ४

॥ कोनिजचरं मर्तुमुसप्तम्या लुक् रुतं ताददंताच्चसप्तम्या ॥
अलुक् संज्ञायां ॥ १॥
वनेचरः अस्सुपुमान् ॥ २॥

कान्मुक्तः दूरांमुक्तः निकटान्मुक्तः अस्सुयोनिः सरसिजं उरशिलोमा हृदिस्थक्
कंठेकालः वाचोयुक्तिः दिशोदंडः पश्यतोहरः वैशपः ग्रामेवासः ग्रामेवासी
चौरस्यकुलं श्रौजसाकृतं श्रंभसाकृतं सहसाकृतं पुंसानुजः जनुषाग्रं धः आत्मना
पंचमः त्वचिसारः गविष्टिरः पुपिष्टिरः आत्मनेपदं आत्मनेभाषा परस्मैपदं परा
स्त्रेभाषा मध्येगुरुः स्तंबेरमः कर्सेजपः पूर्वान्हेतरे पूर्वान्हेतमे आमुष्यायणः आ
मुष्यकुलिका आमुष्यपुत्रिका मातृपितृभ्यां स्वसुः सस्यषः मातृघृसा पितृघृसा
मातृपितृभ्यां मातुः स्वसा मातुः घृसा पितुः स्वसा पितुः घृसा होतुरंतेवासी होतुः
पुत्रः पितुरंतेवासी पितुः पुत्रः देवानां प्रियः इति प्रत्येयैर्दिवश्चदासे शुनः शेफः
अत्रषष्ठाः लुक् शुनः षष्ठाः लुक् शेषपुष्टलांगलेषु शेषः संतः स्याल्लिंगं चिरु
शेषसौरित्यमरः अकारंतोः पिशुनश्च शेफ मस्य शुनः शेफः शुनोलांगलः बहु
ब्रह्मोत्रयोपमीरुषिप्रिशेषाः तरतप्ररूपकल्पचेलट्बुवगोत्रमतहतेषु ईवंतस्या

हृदिस्थक् कर्म
लोधिकरणो विव
हृद्यो सप्तमी स्त्रोण
तसप्तम्या अलुक्
अकालवाचकात्
प्रम्या अलुक् त्वश
माभ्यां वाचवासवा
सीषु ॥ २॥ आत्मन
हृतीयाया अलुक्
पू र्णाथिप्रत्ययांतेप
रे पूर्णाथिप्रतिक्
सकृते ॥ ३॥ तादर्थ्ये
चतुर्थ्या अलुक् गवां
तस्युत्तमसप्तम्या अलु
क् कृतप्रत्ययांतेज
कुलं ॥ ५॥ कालवा
चकात् सप्तम्या अलु
ग्वा तरतमकालत
नेषु ॥ ५॥ रुतो नि
द्यायोनि संबंधेभ्यः
॥ ७॥ होतुर्गोत्रिकेभ्य
अंते वसितुंशील्येभ्य
४३

नेकस्वरसहस्रोभाषितपुंस्कस्य ^{अतिशयेन वासनी} व्राह्मणितरा व्राह्मणितमा व्राह्मणिरूपा व्राह्मणि
 कल्या ^{समासा दो} चेलडादीनि वृत्तिविषयेकुत्सावाचीनि व्राह्मणिचेली व्राह्मणिवुवा व्राह्मणि
 गोत्रा व्राह्मणिमता व्राह्मणिहता भाषितपुंस्कस्य किं छायातरा उक्तपुंस्कादेवनेह
 आमलकीतरा कुवलीतरा आमलकीकुवलीशब्दौ वृहेनित्यस्त्रीलिंगौ ^{उत्तरः इत्युत्तरपः} अनीवंत
 स्त्रीप्रत्ययांतस्य ईवंतस्यैकस्वरस्य बाह्वल्लरादौ ब्रह्मबंधूतरा ब्रह्मबंधुतरा स्त्री
 तरा स्त्रितरा एकस्वरस्य किं नदीतरा व्रितः परस्य वा विदुषितरा विदुत्तरा पचति
 तरा पचतरा मघवतीतरा मघवतितरा मघवत्तरा इष्टकैषीकामालानां चित्तत्वं
 भारिपुहस्वः ^{इष्टकाभिः चित्तं} इष्टकचित्तं पक्केष्टकचित्तं ^{इष्टीकानां तत्वं} इष्टीकत्वं मुंजेषीकत्वं मालभारी
 नुत्यलमालभारी ^{समयः करणमित्यर्थः अग्रे करोति} कारेसत्यागदस्य मुम् सत्यंकारः अगदंकारः अत्तोश्च अत्तुंकारं धे
 नोर्भव्यायां धेनुं नव्या लोकस्य एते लोकं एणः ^{तिमिगि नदीति} इत्ये नव्यासस्य अनभ्यासमित्यः आ
 द्वाभ्योरिधे ^{आदे रंजः} आद्रमिंधः ^{अद्रो रंजः} अद्रिमिंधः गिलेः गिलस्य ^{तिमिगि नदीति} तिमिगिलः अगिलस्य किं गिल

कुत्सिता व्राह्मणी

इष्टकादीनां तदंता
 नां च क्रुत्यो भवति
 चित्तादिषु इष्टका
 निश्चितमितीष्टक
 चित्ते ॥ ७ ॥ मालां वि
 न्तीति कर्त्तरिणिनि
 ॥ ८ ॥ अस्तु इत्यात्मा
 तत्प्रतिरूपकमवयं
 ॥ ९ ॥
 गिरतेर्मलविभुजा
 दित्वात्कः गिरतेरे
 कस्य बालत्वमि
 त्वं गिलं गिलती
 ति गिलगिलः ॥ १० ॥

उभय आचतयोः स
 माहारः वृ वृ इत्य
 स्य स वित्तस्य ॥ ६ ॥

पक्काश्च ताः इष्टकाश्च
 पक्केष्टकाः पक्केष्टका
 भिः चित्तं ॥ ७ ॥

धेनुभ्यामौ नव्या चेत्
 विप्रहेन विव्यती धे
 नुरित्यर्थः ॥ ११ ॥
 एण धातुः प्रीणना
 र्थः ॥ १२ ॥

॥ अन्व्यासं समीपं अन्व्यासमिन्नमनव्या
 ॥ संवृत्तिस्तु शास्त्रनिर्णयः कथं अन्व्या
 ॥ इति ॥ तः परं हंतव्य इत्यर्थः ॥ १३ ॥

॥ प्रविदर्थमिदं सत्रं विविदिप्रत्यये उपसर्गमीयेन ह्यते इति कर्माणि किं पु। निवर्तते इति नीरुत्। प्रवर्धतीति प्रावृत्। श्वानं विधत्ती
 तु नित्यमेवमुम् अटाविति टप्रत्ययः। तिष्ठावित्। मर्माणि विधत्तीति मर्मावित्। नरोचते इति नीरुक्॥ अभिरोचते इति अभिनीरुक्।
 विविदिपदस्येति॥२॥। कृतिसरुते इति रुतीषट्। परितजोतीति परीतत्। क्वंतेषु इति किं परित्। हणं उपसर्गकारकं
 स्मृति किं पदरुक् तिम्भरुक् ॥३॥॥

लि० चं०
 ४४

गिलः गिल गिले चतिमिं गिल गिलः उल्लभद्वयोः करणे उल्लंकरणं भङ्गकरणं रा
 नेरुतिवा रात्रिचरः रात्रिचरः रात्रिमटः रात्र्यटः नहि वृत्तिरुपि व्यधिरुचिसहितनि
 पुक्किवंतेषु पूर्वस्य दीर्घः उपानत् नीरुत् प्रावृत् श्वावित् मर्मावित् नीरुक् अनी
 रुक् रुतीषट् परीतत् मत्वर्थे बहुस्यारस्य अमरावती शरादेश्च शरावती अत्रि
 रादेर्न अत्रिरवती उपसर्गस्य घञ्मनुष्येवादीर्घः परिपाकः परीपाकः अमनु
 ष्ये किं निषादः आदेश्च ङङ् ङङ् सति क्वचिदादेशोपः माता च पिता च पितरौ
 श्वश्च श्वसुरश्च श्वसुरौ दुहिता च पुत्रश्च पुत्रौ श्वसा च भ्राता च भ्रातरौ रुतां
 ङङ् पूर्वपदस्योत्वं माता पितरौ होता पोतारौ नेहो हातारौ पुत्रे च पिता पुत्रौ
 गावश्च गावश्च गावश्च माः शुक्लश्च शुक्ला च शुक्लं च शुक्लं शुक्लानि सश्वयश्च
 तौ यौ वा दिक् संख्ये संज्ञायां दिग्वाचिनः संख्यावाचिनः शब्दाः समानाधिकर
 णेन संज्ञाया मेव समस्यंते सकर्मधारय दक्षणाग्निः सप्तर्षयः संज्ञायां किं पंचफ
 । ग्राम्यपशुसमूहेषु तरणे अनेक खुरेषु महोक्तौ। स्त्रीलिङ्गे वशिष्यते नृनयत्ररूपसमानत्वात् स्त्रीलिङ्गेष्वस्य फलनाह ग्राम्ये म
 वाग्राम्या ग्राम्या इति किं रुख इमे पशुग्रहणं किं ब्राह्मणसमूहेषु किं रतौ गवौ अतस्तुल्येषु किं वक्ता इमे अनेक खुरेषु
 किं अत्र ॥८॥

नितरं सीदमीति ॥
 विद्यायो निसंघेधवा
 चिकारुदंतानां कोहं
 द्रुस्तत्र पूर्वपदस्यात्वं
 नवतिषठी नित्यस
 मासायते अथपद
 विग्रहेण निर्दिष्टत्वा
 दंत्यत्वादेशः माता
 पितरौ च पुत्रौत्या
 दने इतरे निरुतसं
 वंधोत्र होता पोता
 रावत्र होत्रादिरू
 पविद्या कृतसंवे
 ओत्र ॥८॥

अमराः तिद्यते य
 स्मामा भ शराः वदं
 ते यस्यां सा च
 पितृदंशगुणं माता
 मोरवेणातिरिच्यते
 इति स्मृते मीतुः प्र
 धानत्वात् पूर्वनि
 पातः ॥६॥ स्वसदु
 हितभ्यां स होक्तौ
 भ्रातृपुत्रौ शिष्येते
 ॥७॥

४४

पिपल्या अर्द्धमिति
२६ हिगुसमासे प्राप्ता
पन्नात्पूर्वसमासे प्रा
दि समासे च परपदतु
ल्ये लिंगं न भवति ॥२॥
पंचसुकपालेषु संस्कृ
तः तद्विधार्थे हिगुः सं
स्कृतार्थे एतस्य च लु
क्चतद्विधार्थे हिगुवि
शेष्यनिष्ठाः पुरोदास्य
ते प्रतिदास्यदोने कर्म
णि घञ् निपातनादस्य
उः पुरोदाशः ॥३॥
छन्दः राग्योः समाहारः
त्रयाणां त्रीणां समाहा
रः छन्दः
रुचः अर्द्धः ५

पंचानां तत्समा
हारः स्त्रियां तु समाहा
रः अर्द्धं पंचतक्षी
॥३॥ पुण्यं च तदह
श्चेति पुण्योहं। सुदि
नं च तदहश्चेति सुदि
नाहं ॥२॥

॥ आदिसमासे यथा प्रादयो गत्या चर्चो द्वितीयया प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः अस्यादयः क्रोता चर्चो द्वितीयया अति क्रोतो मालो अतिमालः प्र
तिगतो हं प्रत्यहः ॥ अवादयः कुष्टा चर्चो द्वितीयया अवकुष्टः कोकिलाया अवकोकिलः परिणद्धो विरुद्धो पारिवीरुत् पर्याययोः सानो
द्यर्थे चतुर्थ्या परिज्ञानोऽध्ययनापपर्यध्ययनः निरादयः क्रोता चर्चो वंचम्यानि क्रोतः क्रोता म्या ॥४॥ बुद्धिः

लानि दिक् संख्येकं सर्पणत्वा दंडतत्पुरुषयोः परपदस्येव लिंगं कुक्कुटमपूर्ण
विमं मयूरीकुक्कुटाविमौ अर्द्धपिपली हिगुप्राप्तापन्नात्पूर्वप्रादिसमासेन पंच
कपालः पुरोदाशः प्राप्ताजीविकां प्राप्ताजीविकः आपन्नजीविकः अलंकुमा
ये अलंकुमारिः निःकोशांविः अश्ववडवयोर्दंडः पूर्ववस्त्रिगः अश्ववडवानं
रात्रा राहांताः पुंस्येव अहोरात्रः पूर्वरात्रः पूर्वरुः द्व्यरुः संख्या पूर्वरात्रं स्त्रीवें दि
रात्रं त्रिरात्रं अपथं तत्पुरुषे स्त्रीवें तत्पुरुषे किं न पंथायस्मिन् देशे स अपथः अर्द्ध
चीदयः स्त्रीवपुंसोः अर्द्धं अर्द्धं च्वजं च्वजः तीर्थं तीर्थः एवं शरीरमंडप
पूषदेहं अंकुशकलश इत्यादि आबंतोत्तरपदादि गोर्वेष् पंच खड्ग पंचखड्गं
अनोनलोपो हि गोर्वेष् स्त्रियां पंचतक्षं पंचतक्षी पुण्यसुदिनाभ्यां मरुः स्त्रीवता
पुण्याहं सुदिनाहं संख्याः अयाभ्यां परस्य पथः स्त्रीवता त्रिपथं विपथं सामान्ये
नपुंसकं मरुपचति प्रातः कमनीयं उपतोपक्रमो तत्तत्पुरुषः स्त्रीवें उपसायमानो

॥ अनोनलोपो हिगुर्वी स्त्रियां अचतस्य द्विगो ॥ उपसायमाने रस्युपसा विद्विदादिभ्य इति कर्मण्यड ॥ उपक्रम्यते रस्युपक्रमः कर्मणि घञ् ॥
॥ अमोतस्य सेटो नवद्विगिति वृद्धाभावाः ॥१॥ उपज्ञा च उपक्रमश्च उपतोपक्रमो तावें ॥
॥ ते प्रस्य उपतोपक्रमे तः ॥ उपज्ञा च उपक्रमश्च उपतोपक्रमो तावें ॥

पूर्वपदतुल्यलिंगं कं
यनादो भिद्विधितः व
हुत्वे पुल्लिङ्गं दर्शय
ति अश्वश्रवण उवाच
सूत्रे द्विवचनमहं न
मविवक्षितमवहु
त्वेपि पुल्लिङ्गस्य दर्श
नात् ॥४॥
परवस्त्रिगताः पवादे
ष्यं परत्वात् समाहार
नपुंसकतो वाधते अ
प्रत्ययो तोरात्रिषाब्द
दुः प्रत्ययो तो अहसा
ब्दः एतदंता दंडं हिगु
तत्पुरुषकर्मधारयाः
पुल्लिङ्गो भवति ॥५॥
विगतमहः ५
पंचनां खड्गानां समाहा
रः ५

विरुपः पंथा इति क
चं पुल्लिङ्गं मद्योदुरक्षे
विपथः कदम्बाको
पथः समादक्षमरः
२२

॥ अत्र ननु तस्य स्रग्मयस्य अधिकारो नैकदृष्टः सेना राजा असेना हतुः तसमासैकदेशपदानां तदुक्तं तदा तदाः पंच वै तयः पंचानां वृत्तिरिति पू
र्वीचार्यसंज्ञा लक्षणमाह पदार्थानिधानं वृत्तिः परशब्दस्य योऽ अस्तस्यानिधानं शब्दोत्तरेण यत्र सा वृत्तिः यथा राजपुरुष इत्यत्र राजरा
जेन वाक्यावस्थायामनुक्तं पुरुषार्थानिधीयते ॥ २॥

मि० जे०

४५

संघातादीनां सजा
लक्षितस्य स्रग्मयः स्त्री
वं ॥ ४५ ॥

विनश्यतनाम्न एव
तद्धितोत्पत्तिर्भवती
त्यर्थः ॥ ४६ ॥

उभय-अंशानयोः समा
हारः को एकत्वे द्विगु
हं द्वान्वितिनपुंसक
त्वोपनक्तव्यः ॥ ४७ ॥

पक्रम्यमानयोः शायस्ये चेदात्मा तु मिष्यते पाणिनेरुपसापाणिमुपसं ग्रंथः नंदोपक्रमं
मं डोणः छायांतश्च पूर्वपदार्थवाहल्ये इहूणां छाया इहूणां राजपर्वीयपूर्वैरिहूः
पिशाचादिपूर्वसमांतः स्त्रीवः ^{स्त्रीलक्षणं} इनसमं ईश्वरसमं नेह राजसभा रहुसमं पिशाच
समं संघातार्थसमांतः स्त्रीवः ^{स्त्रीलक्षणं} स्त्रीसमं स्त्रीसंघात इत्यर्थः सेनासुराछायाशालानि
शांतौ वा ^{स्त्रीवः} ब्राह्मणसेनं ^{यवनानोसुरा} यवनसुरं ^{कुट्टाणां छाया} कुट्टाछायं ^{गोशालो} गोशालं ^{कुलचतुर्द} च निशं पहे ब्राह्मणसेना
इत्यादि ^{नाम्नोः} पत्येथे ^{अणप्रत्ययः} आदि
स्वरस्य ^{निर्णयः} निर्वृद्धिः ^{स्वरानां मध्येयः} त्वराणां मध्येयः आदिस्वरस्तस्य वृद्धिर्नितिगितिचत
द्वितेयरे ^{वैजस्यरे} वैजस्यरे ^{उवर्णस्य} उवर्णस्यनेतश्चाव्यकारे ^{त्वरे} त्वरे च परे ^{उपगोरपत्य} उपगोरपत्यसौपग
वः वैदुषः वाशिष्टः गोतमः भार्गवः आंगिरसः वैदः श्रौर्वः रुडूरणि संख्य
संभद्रपूर्वस्य मातृशब्दस्य रूतनुभवंत्यणि परे ^{मातृमातुरः} मातृमातुरः ^{द्वैमातुरः} द्वैमातुरः ^{संमातुरः} संमातुरः
भाद्रमातुरः मातृ इति किं ^{द्वैपित्रः} द्वैपित्रः ^{शिवादे} शिवादे ^{शैवः} शैवः ^{लाह्यः} लाह्यः ^{गोगः} गोगः ^{जोमः} जोमः च

इनेश्वरशब्दो राजप
र्वीयो इनस्य सभा ई
श्वरस्य सभा इति रा
जपर्वीयपूर्व इति किं
राजसभा ॥ ३॥
राजसभा ॥

उर्वीरपत्यं श्रौर्वः
वर्णमातृणां स्रग्मयं
षोडशति त्वे अत्र न
अस्यापि जनाः इति उ
त्पत्तिः ॥ २ ॥
र ४५ पत्यं सौमातु
र ॥ २॥

॥ ब्रह्मादिर्द्विधा विदुः
 र्व कल्पम कुशिय नर
 हान उपमसु विश्वा
 नरः ॥ ब्रह्मादिगुरु
 तिगलोप ॥ २ ॥

उदुनी बलोमायसस उदुलोमा उदुलोमोऽपत्य पुमानौ उलोमिः नोवेतिटिलोयः ॥ २ ॥ अकडि संतादेशः त्यात इत्यपरे वेदान्त्यसती
 ति वेदव्यासः तस्यापत्यं वेदासकिः ॥ बाहडकिः वरुडादयो जातिविशेषाः ॥ नैषादकिः ॥ चोडालकिः ॥ विवस्वापत्यं वैवकिः ॥ ३ ॥ गार्गी वसं व्याघ्र
 पाण्डुलक्षितं बहु मंडु वतंड क प्र कतसकलकाणव अग्रत्स कुडिनी मात वल्क पराशर जमदग्नि इत्यादि ॥ नडादिर्द्विधा कुंजवृक्षं ख शकट
 विवस्वापत्यं वेदिः

तदन्ननपेः अकारांता नामोः नृविशब्दादपत्यर्थे इन्न देवदत्तिः श्रेधारः दा
 शरथिः पौरंदरः ब्रह्मादेश्व वेहोरपत्यं वाहविः ओडलोमिः गार्गिः वेदि
 : नाडिः कौजिः सुधातव्यासवरुडनिषादचोडालखिवाना मकडः सुधातु
 रपत्यं सौधातकिः ॥ ४ ॥ एषा यनलोयणीया गगनैडात्रिस्त्री पितृघस्त्रादेः
 गगदिर्लो नडादेरायनरा अत्रादेः स्त्री प्रत्ययांता च एयण पितृघस्त्रादे ली
 योऽपत्यर्थे गार्गिः वास्यः कस्यः वातंड्यः आवद्यः मांडूक्यः पौतिमाष्यः
 नाडायनः चारायसः गार्ग्यायणः वात्स्यायनः सामुष्यायणः आत्रेयः का
 पेयः नैधेयः गंगेयः माहेयः गोधेयः नाटेयः कल्याण्यदेरिनड च का
 ल्याणनेयः कौलटिनेयः सौभागिनेयः गोधादेरा रलेरलौ गोधारः नाटार
 रः पांडारः गोधेरः नाटेरः पैतृघस्त्रीयः मातृघस्त्रीयः पितृघस्त्रादेरेय गिति
 लोयः पैतृघसेयः मातृघसेयः पांडोर्झण पांड्यः चटकादेरण चटकस्याप

पंडु नपुंसकस्यार्थं
 २ पितृघसुरपत्यं
 मातृघसुरपत्यं

इत्यादिः ॥ अत्रादिः
 अत्रि शुभ्र म कंडु अ
 श्व विनात विधा ॥
 गो वा प्रवाहण पांडु इ
 त्यादि ॥ एष प्रत्ययं ता
 त स्त्रियां नडादि पत्नी
 प ॥ आमनलोयणी रले
 तत्वादीप अंतर्णका
 र्थात् सामर्थ्यादर्थव
 ह्मण परिभाषया
 नित्यत्वञ्च कात्याय
 नी ॥ ४ ॥
 एषा यनडादेशः एयणि
 परे ॥ २ ॥

कुलान्यटति निहार्थं साकुलदासती निहृकत्रेनड गत्यतेपातुव्यनिचारार्थं कुलान्यटतितस्या एरणप्रत्यये कौलटेरः सतीप
 द्वेपि इतड कौलटिनेयः कुलटेयः ॥ कल्याणी सुनेगा दुर्भगा ब्रह्मकीयाम्नीः कुलटी इत्यादि ॥ ३ ॥

कस्यैकांतादेशोः
निगद्यस्य इति लोपाः
दादिस्वरस्येति वृद्धिः
रि

अप्रामासुतो देवतेः स्येति एतदुभये वृद्धिः विधयेकं सत्त्वं स्वामिवाचकं द्वंद्वे एव नाम्नो १० वृद्धिः २

सि० चं०

॥ देवता च इह मृत्यु
अनयोः सता रोदे
वते देवते देवा
सावर्ण्यस्य देवते दे
मर्त्यस्य स्मिन् देहा
तेष्वयमाणात्मा प्र
त्येक मर्त्यशब्दः स
वध्यते कथयिष्य
माणाः ॥ ४॥
वालोप्यति देवताः स्ये
ति ॥ अप्रिथिवी देवते
ः स्येति ॥ मरुत्वा न देव
ता स्येति ॥ ६ ॥
शक्तु प्रधानाः सिं
धवः शक्तु सिंधवः
तेषु नवः ॥ ११ ॥
शान्तेन स्त्रीतः शान्ति
कः स्त्रीता स्येति ॥
॥ ११ ॥

सं जाटकैरः स्वयत्सु क चटका लुप्य ह ले क चित प्रत्ययस्य गंगीः वशि
ष्टाः भगवः अंगिरसः कुत्साः गोतमाः अत्रयः विदाः अंगाः वंगाः कलि
गाः विदेहाः सिन्धुमं वंति कुंति कुरुशूरसेनादिभ्योः बहुत्वेषि च वंती कुं
ती कुरुः शूरसेनी देवसे दमर्त्य देवता र्थे दमर्त्योक्तः बहुमाणाश्च
प्रत्ययाः भवन्ति इन्द्रो देवताः स्य ऐं सोम्य आमेय प्रहमेधीयं वासो
प्यतीयं अग्नीषोमीयं मरुत्वतीयं अयो नपादः पान्नपातो रपो न प्रः पां
नरुत्वादे सो ईयेमयोः परतः अयो न प्रियं अयो न प्रीयं अयो न प्रियं अ
यो न प्रीयं प्रावृषण्यः प्रावृष्ट देवता यस्य प्रावृषण्यं कः प्रजापतिर्देव
ता यस्य कायं कविप्रयोः पूर्वोत्तरपरायोः स्वरयोः कचित् वृद्धिर्भवति
निगतिः आप्रिमासुतं अग्रे रिह दो आप्रिवास्तु सौहाई सौभागिनेयः
सौभाग्यं सौकुसुं धवः आनुशातिकं ऐहलौकिकं पारलौकिकं शितो
ईकारादेशोः णिस्त्वामिनेतुतनेमस्कादविश्रायः वृद्धिः नेदस्य परस्य परस्येद्रस्य न वृद्धिः सौमेन्द्रः परस्य किं मे द्राग्नः सदीर्घात्परस्य न वृद्धिः ईडा
वह्मणं मेवावह्मणं दीर्घात्किं आप्रिवास्तु ॥ क्वदवि शान्ति योरयमिनि ईडा न वृद्धिः स्येति ईदयोः सौमवह्मणयोः
तीते ईडा न वृद्धिः

गर्गस्यापत्यानि गर्गीः एव

श्रुत्वापत्यानि कस्य
प्रत्ययस्यावहुत्वेषि
लुगस्त्रीप्रत्यये ॥ देश
कृत्रिप्रवात्तिभ्यामप
त्यप्रत्ययस्य लुगस्यात्
बहुत्वेषि ॥ २ ॥ अवन्ते रप
त्यं आवं सः स्त्री अवन्
ती कुंते रपत्यं कौंतेयः
स्त्री कुंती कुंते रपत्यं
कौरवः स्त्री चित कु
स्तः ॥ शूरसेनस्यापत्यं
शूरसेनः स्त्री चित शू
रसेनी ॥ ३ ॥ मइस्य
अपत्यं माद्रः स्त्री चित
माडी मदादिवादीप्र
॥ ४ ॥ ईदं वृद्धिः अत्रवा
यमांतात् प्रत्यय ईडी
दिकु ॥ ५ ॥ अयोक्ते प्र
थमा इति तद्धितेनोक्तं
संवधे प्रथमा सोमस्त्वं
कुनदादिवादीपह्ला
तद्धितस्य स्येपीति पुलो
पः स्त्रियां ॥ ५ ॥ का
सुहृदे नावः ॥ सुमन्याश्च
पस्य ॥ ६ ॥
सौमवह्मण्यं न अग्रा
वैष्णवः ॥ ७ ॥ आप्रि
वास्तु उभयपत्रवृ
द्धिः ॥ ८ ॥ वृद्धिः

कचित्स्वरवदकादौ

दा उक्ताः प्रत्ययाणि तो वाचि स्त्रीः च सुँरस्यापसं च सुँर्यः पित्रं गम्यं पयस्यं
 कुँल्यं तदीयं त्वदीयं मदीयं अन्यस्यदक अन्यदीयं पितुर्भ्रीतरिभ्यः पितुः
 भ्रीता पितृभ्यः मातुर्भ्रीतरिदुलः मातुर्भ्रीता मातुलः मातृपितृभ्यो पितरिमात
 र्चडा मरुषू मातुः पिता माता महः पितुः पिता पिता महः मातुर्माता माता म
 ही पितुर्माता पिता मही अवेर्दुग्धे सोट हू स मरीसाः अवेर्दुग्धं अवि सौटं अवि दू
 सं अवि मरीसं तिलानिः फलानिः सिंजयेजौ निः फलस्तिलः तिलसिंजः तिल
 पेजः कारका क्रियायुक्ते कारकादप्येते प्रत्ययाः क्रियायुक्ते कर्तरि कर्मणि
 च कुंकुमेन रक्तं कौंकुमं वस्त्रेण परवतो वास्त्रोरथः कौबलः द्वेयः वैपा
 द्यः पांडुकं वलादिनिः पांडुकं वलेन संगीतः पांडुकं वलीरथः वसिष्ठेन दृष्टं
 वासिष्ठं साम कालेयं वारुचिना कृतं वारुच्यो ग्रंथः मनुना प्रोक्तो मानवो
 धर्मः मधुरायाः आगतौ माथुरः ग्रामादंगतो ग्राम्यः धरं वहतीति धर्म्यः

सकार पाठ सामर्थ्य
नमः ५२

कवलेनपरिवृतोर
 यः हि पिनीविका
 रोक्षेयं द्वेयेनावतः
 व्याघ्रस्येदं वै पात्रं
 इदं च द्वेयेपात्रेण
 परिवृतः ॥ ५ ॥

धात्वर्थः क्रियासी
 तत्पुत्यादनारूपा
 ह्यसिः कलं ह्य
 दनात्प्रसारः व्याप
 देणयुक्तः कर्त्तृक
 लेनमुक्तं कर्मित
 सिन् क्रियायुक्तं
 कर्त्तृक कर्मिणश्च
 ॥७॥

सि० चं०

४५

हेमन्तवर्तिका

कर्मदेन प्रोक्तं निरु
सूत्रमधीयते ये ते क
र्मिन्दिनो निरुव ॥ क
शास्त्रेन प्रोक्तं नटस
त्रमधीयते ये ते कशा
स्त्रिनो नटाः ॥ निरु
नटसूत्रयो रितिकं
पाशाशां शैलालं
कर्मदेन कार्श्या
अत्राण ॥ २ ॥
धृतः ५५ शास्त्रीलीलु
क १० शास्त्राधिकारसं
धत्वादी ५१

धौरेयः सर्वधरीणः एकधरीणः सुखपार्श्वतसोर्लोपरिये सुखतोभवं सु
खतीयं पार्श्वतीयं देवस्वराजजनयराणो कु कर्ष्ये देवस्येदे देवकीयं स्व
कीयं राजकीयं जनकीयं परकीयं मध्यान्मः मध्यमः हेमन्तस्य वातलोपो
णां हेमन्तं हेमन्तं चिरपरुत्तरारिभ्यस्तनः चिरत्नं परुत्तं परारिन् अत्रादिप
श्चादेतातडिमः अग्रेभवं अप्रिमं आदिमं पश्चिमं अंतिमं हेतुमनुष्यो
योरूपमयसौ समादागतं समरूपं सममयं समीयं पहेणीयः देवदत्तरूपं
देवदत्तमयं देवदत्तं देवदत्तीयं छगलिनोलेपिनं छगलिना प्रोक्तमधीयते
छागलेपिनः पराशर्यशिलालिभ्यां निरुनटसूत्रयो रितिकं पराशर्येण प्रोक्तं
निरुसूत्रमधीयते पाशाशरिणः निरुवः शैलालिनो नटाः कर्मदरुशाश्वा
दिनिरुक्तविषये कर्मदिनः कशास्त्रिनः त्रपुजतुनोः पराविकारे आपुषजा
तुष शम्पाः स्रज शमीलीलुक् शक्तियथोरीकरणप्रहारो शाक्तीकः

॥ सुखे च पार्श्वे च मुख
पार्श्वे मुखपार्श्वयो
स्तसौ मुखपार्श्वत
सौ तपोः महीनिर्दि
ष्टत्वा तलोपः ॥ १ ॥

चिरंभवः ५
यश्चात्तमव ५ डिवादि
लोपः ५

शिलालिना प्रोक्तं नट
सूत्रमधीयते ये ते ३
विंशते सिक्के लोडिती
तिशब्दलोपः संज्ञा
मा नुकः ॥ १ ॥

४५

असंज्ञायामर्थद्वय
॥१॥ विंशतिस्तिलो
दितीतिशष्टलोपः
ज्ञायामर्थद्वयः ॥

कमपदशिखीमी
मीलकाः कसादप
! एभ्यः कः ॥५॥

नरुद्रादण वरुणरुद्र
पुष्पिलायुक्तः प्रोपः स्त्रीचे
त्योषी। पूर्णसवमासः योर्ण
मासः स्त्रीचे त्योर्ण मालाट

कात्रिरन्यः तेनदीप्य
 तिष्ठनति जयनिनि
 तं तेनेति तृतीयांता
 द्विकोटीकाद्यादिष्व
 र्येषु ॥२॥

[illegible]

क अइत अइत अइत
अतेर
तेच

सः श्रीचित्रवः सः श्रीचित्र
वः तिरश्चित्रवः ५

देवती भ्रम्यपाली म
 ए पाली द्वारपाली
 देवतादि नक्षत्रेण
 युक्तः कालः तृतीयो
 तनक्षत्रेण व्यातप्र
 त्ययाः ॥७॥

सि० चं०
५६

द्वारिकः धर्मचरतीति धार्मिकः ^{सहजः} आधर्मिकः ^{असहजः} पद्विणोहंतीति पाद्विकः शा
कुनिकः ^{मा कने} तैत्तिरिकः ^{तीने} मात्स्यिकः ^{हतीति} मेनिकः ^{म मने} मार्गिकः सारंगिकः पुण्यमधीते
पौराणिकः ^{इतिहासमधीयतेवेत्तिवा} ऐतिहासिकः ^{वेदमधीतेवेत्तिवा} वैदिकः पील्यदिक ^{पूर} लीदिभ्यः ^{१२} कुणजाहौपाकम
लघौः पीलनापाकः पीलुकुणः कर्षमूलं कर्षजाहं पद्मतिर्मले पद्मस्य
मूलं पद्मतिः चंचुचणौविते विद्यायावित्तः ^{प्रतिष्ठः} विद्याचंचुः विद्याचणः देः शा
लशंकटौ ^{त्वयि} विस्तते ^{वि} विशालं विशंकटं विशंश्रोदः ^{५३} कटः विकटं शंकटं प्रकटं
उत्कटं ^{३३} अलावृतिलोमानंगभ्योरनसि ^{३१} अलावृतांरजोः लावृकटं ^{तिलानांरजः} तिलक
टं ^{उमायाःरजः} नुमाकटं ^{नंगवाः} नंगकटं ^{प्रत्ययाः} गोष्टादयः स्थानादिषु पशुनामभ्यः गवांस्थानंगोगोष्टं
अश्वगोष्टं ^{अश्वानांस्थानं} संघातैकटः अवीनांसंघातः अविकटः विस्तारैपटः अवीनांवि
स्तारः अविपटः द्वित्येगोयुगः द्वावीष्टौनष्टगोयुगं षट्त्वेषष्टयः अश्वानांष
टत्वं ^{षट्पत्नीःरत्यर्कः} अश्वषष्टयं स्निहेतैलः तिलानांस्निहं तिलतैलं सर्वपतैलं भवनेहे

पील्यकर्कशशी
करीरकवतद्वर
खदिरः फल्वादयः
कसीग्रदिनावमु
खकेशपादगुल्फ
अष्टंगदेतत्तष्टष्ट
एतेकलीदयः ३
पाकः परिणामः म
लमुपक्रमः ॥३॥
विकटं विकृतं श
कटं संहतं संवाधः
इत्यर्थः प्रकटं प्रज्ञा
नेप्रकासते इत्यर्थः
उत्कटमुद्धतं रुढ
शष्टाष्टैकयं चि
द्युत्पाद्यते ॥१॥
सर्वपातांस्निहं १

५६

नतमिति नपुंसकेषा
वेक्तुः नमनेनीचै
स्त्वैकैर्यतर्हि नासि
कायापुरुषैवाव
टीटशाष्टप्रयोगः
३

त्रेशाकटशाकिनौ ईरुणां भवनं द्वेवं ईरुशाकटं ईरुशाकिनं ^{अवाचीने} अवाचीकु
टारकटौ ^{हीने} अवाचीनः अवकुटारः अवकटः नासिकायाः नते संतापांटीट
नाटभटा अवात नासिकायाः नते अवटीटं अवनाटं अवभटं तद्योगा
नासिका अवटीटा पुरुषोवटीटः नैर्षिड विरीसो नुत्केर्ये निविडं निविरीसं
इनपिटकाः प्रत्ययाः नैः चिकि चिकिकादेशाः नुत्केर्ये चिकिनं चिपिटं चि
कं क्लिनस्पचिलपिलचुलः ^{आदेशाः} लः प्रत्ययोः स्पवरुषी इत्यर्थे क्लिनेचरुषी
अस्य चित्रः पित्तः चुल्लः उपाधिमोमोसन्नारुटयोस्त्यक्तः पर्वतस्यासन्नार
भिः उपत्यका पर्वतस्यारुडाभभिः अधित्यका कर्मलोडो घटते इत्यर्थे क
र्मलो घटते कर्मठः साहादुष्टरिसंतापांदिनिहिलोपश्च साहादुष्टा साहा
इहादिभ्यस्मिन्ननेनेत्यर्थे इष्टमनेन इष्टा अधीती हैयंगवीनओत्रियः द्वे
त्रियोः नुपदी इत्यादयो निपात्याः स्योगो दोहो द्वेवं घटं हैयंगवीनं ^{न चनीते} छंदोः धी

निशङ्गा नासिकाया
नतेऽभिधेये ॥४॥

आसन्नं समीपमाह
टमुच्चस्थानं तत्र संता
पां पर्वतस्यास्य लमु
पत्यका आरुटम
धित्यका ॥५॥

॥ हे त्रियो व्याधिः शरीरं तो चिकित्स्यः प्रतीकार्य इत्यर्थः अनुपदशाष्टादन्वेष्टिदन्निपात्यते पदस्य पञ्चादनुपदं ॥ १ ॥

सि० च०

४९

अमेह कृतत्रेभ्यश्च
त्यः अमांतिकसहा
र्थयोः ॥ ४९ ॥

तेः सोऽत्रोत्रियः परहेत्रे चिकित्स्यः हेत्रियः अनुपदमन्वेष्टा अनुपदी आत्म
ताम्यसर्वादेष्टेः प्राणकः स्वार्थे पचत कि उच्चैः सर्वकः अपकं असकौ
त्वकं अहकं त्यतनौ भवाद्यर्थे त्यतनौ प्रत्ययौस्तः कुत्रभवः कुत्रस्यः कुतस्य
ः प्रमात्यः इहस्यः कस्यः तत्रस्यः अव्ययानां तद्धितयस्वरयोः एलोपः वहि
र्भवो वास्यः चिस्वर्गेभवः सौवः पुनः पुनः एवपौनः पुन्यंण्यः दक्षिणाग्रश्चा
त्युरसस्त्यणभवाद्यर्थे दक्षिणाग्रस्यः पाश्चात्यः पौरस्यः ऐषमोह्यसम्बन्धस्यो
वौस्यः पदैतनः ऐषमस्त्यं ऐषमस्तनं चैभवं च्वस्त्यं च्वसस्तिकलवा शौव
स्तिकं अद्यतनः गतदिने त्यस्त्यं ह्यस्तनः आ गामिदिने च्वस्तनः सनात
नः सदातनः पुरातनः दोषातनः सायंतनः चिरंतनः प्रहेतनः प्रगेतनः स्वा
र्थेपि उक्ताः बहुमाणाश्च प्रत्ययाः स्वार्थेपि स्युः दैवदत्तकः चौरएवचौरः व
परंवायसः रक्षएवराक्षसः चत्वारोवर्णाश्चातुर्वर्ण्यं समीपमेव सामीप्यं च

४९

॥ तुल्ये सादृश्ये नो ग्राह्यते साधते इति तुल्यमुन्माने अस्माक्यपुतुल्यं । यद्वा तोलनं तुल्यजे रभावे निश्चय इतुल्यगते मितं तुल्यं को रका
दिति ल्यः । तेनेति तृतीयांता ननेति सप्तम्यंतात् तस्येति षष्ठींताच्च वत् प्रत्ययः । एतुल्ये सादृश्ये तृतीयांतात् । तुल्ये तुल्ये सर्वगुण
तुल्ये मान्नुत् ॥७॥

^{सत्कार एव आश्रमाः}
 त्वारोवेदाश्चातुर्वेद्यं प्रज्ञा एव प्राप्तः चातुर्गाम्यं त्रैलोक्यं अनंतरावांनसं अथ सथ ए
 वावसथ्यं इति ह एव ऐतिह्यं नेषजमेव नेषज्यं भागरूपनाम यो धेयः भाग एव
 भागधेयं नामधेयं रूपधेयं देवान्तः देव एव देवता मरुत्तिकः मरुदेव मत्तिका
 सत्त्वौ प्रसंसायो प्रशस्ता मत् मत्ता मत्त्वा अलीन योर्युष्मदस्मदो युष्माकास्मा
 कौ एकाच्यौ सत्यकममकौ पुत्रयोर्युष्माकं वायं यौष्माकः यौष्माकीनः आ
 वयोरस्माकं वायं आस्माकः आस्मा कीनः तजायं तावकः ममायं मामकः
 तावकीनः मामकीनः वैतुल्ये क्रियया सादृश्ये चैव तत्प्रत्ययः पितृ तुल्ये माभू
 त पुत्रेण तुल्यस्य लरत्यादि चंद्रेण तुल्यं चंद्रवत् ब्राह्मणेन वत् रुद्रियवत् मधु
 रायामिव मधुरावत् पाटलिपुत्रे प्राकारः चैत्रस्यैव चैत्रवत् मैत्रस्यैव मैत्र
 य विधिमहति विधिवत् भावैतत्त्वयणः शब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तं भावस्तत्र
 वाच्ये एतेषुः तांस्त्रिंशं त्वांतं क्रीडे ब्राह्मणत्वं ब्राह्मणता ब्राह्मणं शुक्लं

सप्तम्यंतात्तद्व्यंताच्चा
क्रियातुल्येपिभवतीत्य
र्थः अहं-अद्वितीयं
तात्त्वत्स्यात्क्रियातु
ल्ये ३=

नवंतिशब्दाग्रनेनेतिमुत्पत्तेः तथाचकौमुद्यांप्रकृतिजस्यबोधेप्रकारोभावस्तस्मिन्=२= त्वतयोर्गुणवाच्यनस्येतिपुंनशब्दः
श्रुतीयाःभावःप्रकृत्यं१= वष्युक्तस्यभावः१

सि० चं०

५०

^{विदुषो जायः} ता शुक्रत्वं शोच्यं वेदुष्यं ^{कर्म स्वर्ग} कर्मस्वर्गं वासनासकर्म वासत्वं राज्यं ^{सो नम} से
^{कर्म} न्यं चैर्यं ^{लोहितो जायः} लोहितायेऽस्मिन्वा नवे ^{लोहितो जायः} लोहितिमा लोहितता लोहितं लोहित
^{प्रलोभो जायः} त्वं ^{लोभो जायः} अस्मा लोभिमा भावेऽस्मा ^{लोभो जायः} लाघवं ^{लोभो जायः} मोरवं ^{लोभो जायः} पौवनं ^{लोभो जायः} शैशवं ^{लोभो जायः} मौनं हो
^{लोभो जायः} वं उमातु नीवः ^{लोभो जायः} मोहात्रं महितो जायः महिमा ^{लोभो जायः} रूरैरमा ^{लोभो जायः} हसादेर्लघोः रु
^{लोभो जायः} कारस्वरेको भवति ^{लोभो जायः} इमनि ^{लोभो जायः} दृष्टेयसो ^{लोभो जायः} अ एको नीवः ^{लोभो जायः} प्रभिमा ^{लोभो जायः} रुदिमा ^{लोभो जायः} क्रशि
^{लोभो जायः} मा इदिमा ^{लोभो जायः} लघोः ^{लोभो जायः} किं ^{लोभो जायः} कल्लिमा ^{लोभो जायः} हसादेः ^{लोभो जायः} किं ^{लोभो जायः} रु जिमा ^{लोभो जायः} बहोर्लोभो ^{लोभो जायः} भूय बहोः
^{लोभो जायः} बहोः ^{लोभो जायः} परोपमिमादीनामिव सीतलो ^{लोभो जायः} वो बहो ^{लोभो जायः} नरादेशा ^{लोभो जायः} बहो नीवः ^{लोभो जायः} नृमा
^{लोभो जायः} होना योनलोप ^{लोभो जायः} स्तेनस्य कर्म जाको ^{लोभो जायः} वा होयं ^{लोभो जायः} समस्ते ^{लोभो जायः} र्वे ^{लोभो जायः} पि ^{लोभो जायः} अणादयः ^{लोभो जायः} मय
^{लोभो जायः} रणांसम हो माधूरं ^{लोभो जायः} कौकं ^{लोभो जायः} हेत्रं ^{लोभो जायः} कैदारिकं ^{लोभो जायः} गालिकं ^{लोभो जायः} हास्तिकं ^{लोभो जायः} गार्भिकं
^{लोभो जायः} ग्रामता ^{लोभो जायः} जनता ^{लोभो जायः} चक्रता ^{लोभो जायः} पारता ^{लोभो जायः} आता ^{लोभो जायः} खत्या ^{लोभो जायः} गत्या ^{लोभो जायः} वाटिकं ^{लोभो जायः} कैदर्यं ^{लोभो जायः} कावचि
^{लोभो जायः} कं ^{लोभो जायः} वासत्वं ^{लोभो जायः} वाटवं ^{लोभो जायः} वाहुवं ^{लोभो जायः} माणवं ^{लोभो जायः} गज ता ^{लोभो जायः} सहायता ^{लोभो जायः} सिंहता ^{लोभो जायः} पथीहण प

मनेजीवं होतुजीवं ५

५०

केका नोसमरुः हेराणो
 समरुः केका नोसमरुः
 गणानोसमरुः हस्तीनो
 समरुः गार्भिकीनोसमरुः
 ग्रामानोसमरुः जनानोस
 मरुः वेधनोसमरुः यथ
 नोसमरुः वातानोसमरुः
 विलानोसमरुः गार्भिक
 मरुः वक्रानोसमरुः कि
 दारणोसमरुः कवची
 नोसमरुः वासना नोस
 मरुः वडवानोसमरुः

माणवानोसमरुः गजानोसमरुः सहायानोसमरुः सिंहानोसमरुः ५-

^{समस्तः पश्येत्} ^{साकुं} ^{धेनुं} ^{रथं} ^{रथं} ^{खलु} ^{गोरवे} ^{मृद} ^{नि} ^{त्र} ^क
^{समस्तः} ^{ह्ये} ^{खलु} ^{नी} ^{गो} ^{त्र} ^{रथ} ^क ^{द्व} ^{हिते} ^{चे} ^{ते} ^{प्र} ^{त्य} ^{याः} ^{सूर्य} ^य ^{हितः} ^{सूर्य}
^{आत्मनीनः} ^{विश्व} ^{जनीनः} ^{मातृ} ^{भोगी} ^{लः} ^{अप्र} ^{पा} ^य ^{हितः} ^{पू} ^{पी} ^{यः} ^अ
^{पू} ^{ष्यः} ^अ ^{मि} ^{ही} ^{यं} ^श ^क ^{मं} ^ग ^{मं} ^ह ^{वि} ^{ष्य} ^{खलु} ^प ^{मं} ^{शु} ^{नो} ^य ^{स्य} ^उ ^{वो} ^च ^{दी} ^{र्घः}
^{शु} ^{ने} ^{हितं} ^{शु} ^{न्यं} ^{प्र} ^{न्यं} ^ऊ ^ध ^{नो} ^न ^ऊ ^ध ^{न्यः} ^अ ^{वि} ^{मं} ^{य्यः} ^{हि} ^{तार्थे} ^अ ^ज
^आ ^अ ^{वि} ^{द्या} ^अ ^{स्य} ^{र्थ} ^म ^{तुः} ^{ना} ^{मः} ^ग ^{वो} ^{स्य} ^{स्मि} ^{न्वा} ^{सं} ^{ति} ^{गो} ^{मा} ^न ^{श्री} ^{मा} ^न
^{वि} ^{दु} ^{ष्मान्} ^{गो} ^म ^{ती} ^अ ^इ ^{कौ} ^च ^म ^{त्व} ^{र्थे} ^{ना} ^{मो} ^{अः} ^इ ^क ^{स्त्व} ^{दं} ^{ता} ^त ^अ ^{री} ^स ^{वै} ^ज
^{यंतः} ^{दे} ^{विकः} ^ध ^{निकः} ^{मां} ^{तो} ^प ^{धा} ^ह ^{त्वि} ^{नो} ^{मां} ^{ता} ^{मो} ^प ^{धा} ^द ^व ^{र्त्ता} ^द ^व ^{र्त्ता} ^य
^{धा} ^च ^व ^{त्वि} ^{नो} ^{सो} ^{स्य} ^{र्थे} ^इ ^न ^{स्त्व} ^{दं} ^{ता} ^त ^{किं} ^{न्वा} ^न ^ल ^{क्ष्मी} ^{वा} ^न ^ध ^न ^{वा} ^न ^{वि} ^{द्या}
^{वी} ^न ^प ^श ^{त्वा} ^न ^{भा} ^{त्वा} ^न ^छ ^{त्री} ^द ^{डी} ^य ^{वा} ^{दे} ^न ^य ^{वा} ^{दे} ^व ^{त्वि} ^{नो} ^न ^{स्या} ^{तां} ^म ^{तु} ^{रे}
^व ^{स्या} ^{त्} ^य ^व ^{मा} ^न ^{भू} ^{मि} ^{मा} ^न ^त ^{डि} ^{दा} ^{दि} ^{म्य} ^अ ^त ^{डि} ^{त्वा} ^न ^{वि} ^{दु} ^{ष्मान्} ^{मा} ^{यी}
^{वर्ति} ^{नी} ^क ^{न्या} ^{प्र} ^{सं} ^{सा} ^{यां} ^प ^{था} ^क ^म ^{वा} ^न ^{नित्य} ^{योगे} ^प ^{था} ^{की} ^र ^{णे} ^{दृ} ^{ष्टाः} ^अ ^{ति} ^श ^{यि} ^{ने} ^प ^{था} ^उ ^द ^र ^{णी} ^क ^{न्या}
^{सं} ^{सर्गे} ^{सं} ^{यो} ^{गे} ^प ^{था} ^{दं} ^{डी} ^{पु} ^{रुषः} ^{श्री} ^र ^{स्ति} ^अ ^{स्या} ^{स्मि} ^{न्वा} ^{श्री} ^{मा} ^न ^{वि} ^{दु} ^{ष्मा} ^न ^{वा} ^{सं} ^{ति} ^{वि} ^{दु} ^{ष्मान्} ^{दे} ^{शः}

नोगमुविस्त्रादिभ
 तावहेष्वफलाका
 ययोःरत्यमरः ३
 प्राप्तिस्तथैहितं
 ४
 भूमनेरप्यंण
 नित्ययोगेःतिशायि
 ने संसर्गेतिनिव
 द्वायांनवेतिमनु
 वादयः २ अस्ती
 त्यमविवाहायां
 येमनुवादयः प्र
 त्याःविधीयंते
 भूमादिषुविषये
 पुनवेतिभूमाव
 हुत्वंपथागावो
 ऽस्यात्मनवासंति
 सगोमान्निंदा
 यांयथाककुदा

सूर्योऽस्ययोःरतायेयतो
 पञ्च २

वैजयंतीपताकाविद्य
 तेयस्यसः ७
 अष्टदकअतोसचजसोऽसं
 हितार्थःमचअष्टलोअत
 अत्रपथाचअतोपछेमोअ
 तोपछेयस्यतमांतोपछेत
 स्मात् ४

मायाविद्यतेयस्यसः

दुर्लभतेपस्यः २
 अंगोविद्यतेपस्याः
 सारलक्ष्मीविद्यते
 पस्यः २ लक्ष्मीरसाती
 ति २

सि धेवातदेतलललाटप्रंशकेनधमनीरुद्रजंतु उपतापगदु मयि विजय निष्पापपांसु हनु पार्थि चूडा सिध्मादपञ्चे
 ते पार्थिधमन्यो दीर्घः पार्थीलः धमनीलः रुद्रजंतुर्दया यूकालः महिकालः उपतापरोगः विषादिकालः वादस्फो
 टो विषादिका इत्यमरः ३=

गिरविद्यतेपस्यः
 १ पामाविद्यतेपस्यः
 १

सि० चं०

विषकवि
 मस्यततः ३

ब्रीही मापिकः ब्रीहिकः लोमपा मपिछादिभ्यः ^{५३} शनेलाः ^{१३} लोमशः गिरिशः पौमः
 नः दंडुणः अंगना लक्ष्म्या च च लक्ष्मणः विद्यगितुत्तरपदलोपश्चां हस्तं धेः
 विषुणं पिथिलः तुंदिलः ^{तुंदः} फेनिलः ^{केनः विद्यते} सिध्मादेलः ^{सिध्मादेलः} सिध्मलः ^{चूडास्य} चूडालः कुमुदनः
 वेतसेभ्यो दुतुः ^{स्तव} कुमुदान् नडुान् वेतस्वामिहिषातडुमतुः महिष्मादेशः न
 उशादातडुलः नडुलः शाडुलः शिखायावलः ^{स्तव} देतावलः नडादीनामीयेकु
 कं नडकीयं कुंचायारुह्यश्च कुंचकीयं अंगवृंदाभ्यामारकः अत्यर्थे
 अंगप्रधानमस्येति अंगारकः वृंदारकः फलवर्हभ्यामिनः अत्यर्थे फल
 लिनः वर्हिणः ^{स्तव} रुदपादालुः ^{रुदपमस्याति} रुदपालुः शीतोष्मत्प्रेभ्यस्तदसहने शीतं न
 सहते शीतालुः ^{इति न सहते} उष्मालुः तपंदुः खनसहते तपालुः हिमोदेलुः हिमं न सहते
 हिमेलुः बलाइलः बलं न सहते बललः वातात्समहचै वातं न सहते वा
 तस्य समहोवा वातलः तः पर्यमरुद्रां अत्यर्थे पर्वतः सरुतः उर्माहंशु

शिखावलः ५

चशब्दादमहने
 येपि २=

५१

वर्तीशिशिल्वराशिसं
 ति=१ मरुतः विद्यते ३
 स्यात्तिन=१

हृत्विद्यते यस्य = अ
हं विद्यते यस्य = पुन
विद्यते यस्य = १

सिकतास्मात्स्मिन्वास्ति
७ नगादहोः पर्वता
अस्मात्स्मिन्वास्ति
ति ६ =
आसुतिरभिभवः
पौण्ड्रिकः अस्त्यर्थे
परिसमंतासीदती
ति किं परिषदुलः
पर्वद्वलश्चपर्वद्वला
महोदहैरिति महिः
८ =

दंतशिखासंतापोबले
दीर्घः २ =

ज्योत्स्नातमिश्रां गंगिलो ज्योत्स्न न ज्योत्स्न लोमिन् मलिन मलीमसा अस्त्यर्थे निपातंते ज्योतिरस्या अस्मावास्ति ज्योत्स्ना चंद्रप्र
भा ज्योतिषादस्य निपातनाहुपधा लोपोन प्रत्ययश्च तमोस्मात्स्मिन्वास्ति तमिश्च तमसशब्दस्योपधावारत्वेन प्रत्ययश्च गंगमत्वा
स्मिन्वास्ति गंगिलः एतत्तु इति प्रत्ययो निपातनात् कर्जयस्वी कर्जयस्वलः मलिनः मलीमसः मलादि नईमसश्च ज्योत्स्ना
स्यास्मिन्वास्ति ज्योत्स्नः पुनैव ३ =

भंभोयुः अस्त्यर्थे भंभोयुः अहंयुः भुभंयुः स्वादांमिनेश्वर्ये त्वमैश्वर्यमस्या
स्तीति स्वामी रेश्वर्ये किं स्ववान् वातातीसार पिशाचानांमिनि कुक्कु वाते
की अतीसारकी पिशाचकी ज्योत्स्नादिभ्योः ए अस्त्यर्थे ज्योत्स्नः तामिश्रः ता
पसः सैकतः शार्करः इलः शार्क कुंजोहरिलः कृष्णसुषिमुष्कमधखसुख
कुंजनगपांसुपांडुभ्योः अस्त्यर्थे कृष्णः सुषिरः मुष्करः मधकरः कुंजरः वि
रः सुखरः नगरः पांसुरः पांडुरः कृष्णहस्तत्वं च कृष्णः कृदुभ्यामः कृ
मः दुमः केशादिभ्योः अस्त्यर्थे केशवः मणिवः हिरण्यवः अर्णसो लो
पश्च अर्णवः अर्णस्वान् रजः कृष्णसुतिपरिषदभ्यो बलः रजस्वला कृष्णादी
नां बले दीर्घः कृषीवलः आसुतीवलः परिषदुलः अनेभ्योपिभ्रातृवलः
शिखावलः पुत्रवलः दंतावलः तुंडिवलि वटैर्भः तुंडिमः बलिमः वटिमः
एतद्वकिं पत्तद्वः परिसाणै वतुः पत्तदेतदामावतौ पावान् तावान् एतावान्

त्वमस्यास्मिन्वास्ति
वरः महत्कंठवि
नरं विगर्हयेत्तुदोषं
केशास्मात्स्मिन्वास्ति
ति ७ = केशा विद्यते
यस्य ७ =

सि० चं०

किमः किर्वतोर्वस्यः कियन् इदमइ सवतोर्वस्यः इयान अद्वादेः
 अद्वातुः रुपातुः दयातुः औन्नतं दंतोदुरः उन्नतादंताः संत्यस्य दंतुरः औ
 न्नत्येकिं दंतवान् अस्माकमेधास्रभौविर्न अस्यर्थे तैपस्वी औजस्वी वर्च
 स्वी तेजस्वी वचस्वी मनस्वी मायावी मेधावी स्रग्धी अमयस्यदीर्घश्च आ
 मयावी वाचोऽगिर्न वागी आलादौ कुस्तितभौ विणि वाचालः वाचा
 तः ईषदंसमसौ कल्यदेश्यदेशीयोः ईषदंसमसः सर्वज्ञः सर्वकल्यः पैदुदे
 श्यः विदुदेशीयः वैदुर्वीउक्तेयैसच प्रागेव ईषदुनः पदुः बहुपदुः प्रकारे
 जातीयः पैदुप्रकारः पदुजातीयः कुटीशमीशुंडाभ्योरोरुखले रुखाकुटी कु
 षीरः शमीरः शुंडारः कुत्वाडुपः रुखाकुतः कुतुपः कासगोलीभ्योष्टुरः
 रुखेर्ष रुखाकासः कोस्तरी गोलीतरी वस्तोदाम्यर्षनेभ्यस्तनुत्वे तनु
 र्वत्सः वस्ततरः उदतरः अश्वतरी रूपभतरः देवतांतासादव्येयः अ
 तथाचमहेनेनाश्यायामुत्पादिताः श्वतरीभारस्यबोटास्यभस्तस्यतनुत्वंनारोदहनेमंदशक्तितातद्वास्तु रूपभतरः

तपोविद्यतेयस्यत
 पोस्यास्मिन्ना ३=

ईषदुनः सर्वज्ञः ईषदु
 नः पदुः ईषदुनोविदु
 नः ३=
 वाचिकल्येवकुप्रत्ययः
 उक्तेयैर्वर्जनेननवतः १

कुतः रुखेस्त्रिहपात्रं
 सैवाल्याकुतुपः पुमा
 नित्यमरः ३=

५२

प्रथमं तान्नामः अद्यात्तात्तत्त्वप्रत्ययः स्यात् प्रकृतिप्रत्ययपरिपक्व सति ह प्रसंगानुसृत्यः तेन चोक्तपोषे यद्वस्तोरप्यं
नहरति मुसवस्तुनोपहरणेन चोर्वपरिपूर्वते प्रशस्तं पञ्चति पञ्चति रूपं ३

प्रदेवतायेइदं अप्रदेवत्वं पादार्थीभाच^{यः} पादार्थमुदकं पादं अर्थार्थमुदकं
अर्थं नयत्यनप्रादेशः तन्नतनर्नापुस्यपाः स्वार्थे नत्वं नूतनं नवीनं पुराणे
प्रातनञ्च प्रणं प्रत्नं प्रतनं प्रीणं^{तादर्थ्य} अतिथेर्नः^{यः} अतिथयेइदं अतिथ्यं प्रसंसा
पौरूपः प्रसस्तोवैयाकरणो वैयाकरणरूपः कुत्सापौपादः कुत्सितोमि
षक् मिषक्याशः भूतपूर्वचारः पूर्वदृष्टः दृष्टवरः^{पूर्वज्ञाया} आचुचरी^{प्रदोषिका} आचुर्ववि
कारप्राधान्यादिषुमयट् अन्नप्रचुरमत्र अन्नमलोपतः मलमयोघटः स्त्रीम
यो जालः^{प्रप्रीत्यकारी} अमृतं स्वरूपमस्यामृतमयश्चन्द्रः आम्रसविकारोः वयवोवा आम्रम
दं शरमयं गोः पुरीषे गोमयं नसंविद्योर्बुद्धिं संधिनयोर्बकारवकारयोः संवेधि
नः स्वरस्य नवृद्धिः किंतुतयोर्बुडागमः यस्य इदं वस्य उट् पश्चाद्दृष्टिः व्याकरण
मधीते वेदया वैयाकरणः स्वयं वेद सौवश्वः व्यासस्यापत्यं वैयासकिः द्वा
रादीनां च द्वारे निपुक्तो दौवारिकः व्यक्तसत्येदं वैयाक्तसं सौवरं शौवं स्वेव

चादुक्तास्तन्नतनर्नाः
प्रत्ययाः नवेति २

आदिशब्दादप्येवमर्थे
षुमयट् यथा अमृतम
योमस्वरूपे मयट् ६

द्वारादीनामसंधिनयोर्ब
कारवकारमोरपिमुट्
स्यात् अत्रादृष्टिः द्वारे
निपुक्तो दौवारिकः नि
पुक्तेऽर्कः १२

प्रचुरमभावः प्राचुर्यं न
रुत्पम प्राचुर्यं नृविका
रश्च प्राधान्यादिश्रुतेषु
५

सुष्टुश्रवः स्वश्रुः तं =
स्वापदं शौवामदंश्चा
पदस्येदं = २
सुधात आः पक २

मुनइदं

स्वस्येदं १ स्मः आदिरः खड्गः स्व्यकरो
तीति स्म्य कृत स्म्य कृतौ अपत्यं स्वे हेयतः २

स्वभावः १ नमो
 धर्मं फलं १
 प्रोक्तं शैवस्तिकं १
 स्वातन्त्र्यं मनुच स्वातु
 मनु तस्य १
 सि० च०

॥ अथ गुणद्वयः ॥ गुणः प्रियस्य लज्जास्य दीर्घस्थिर स्फिर उरु व द्रुत प्रवृत्तारक दूरपुवन प्रत्यक्ष स्वर्ण प्रदीप अतिक्रान्ति वाटं एते गुणौ
 दयः ॥ गरुतः प्रप्रदतः स्थो दतः प्रप्रदतः द्राघप्रदतः स्थप्रदतः स्फप्रदतः वरुतः वरुप्रदतः वर्धुतः वर्धुप्रदतः त्रपुतः त्रपुप्रदतः
 दौनुदतः दौनुदतः अल्पपातः असपातः हेपुपातः हौदुपातः मेदप्रदतः साधप्रदतः एते गरादयः ॥ एषामेकस्वराणां टिलोपः य
 स्थलोप इत्यलोपश्च न हि स्वराणां तु यस्व लोप इत्यलोपो भवत्येव ॥ ४ ॥
 ह्रस्वितः लघितः कथितः राजितः २

तरावतमश्न इति २
 एवमेत २

रुतः सौवग्राभिकः नैयग्रोधं सौवाटुमदवं शौवस्तिकं इतो जाता र्वे ल
 जा जाता यस्य लज्जितः फलितः त्रपितः तारकितः तारतमेय स्थिष्टः प्रक
 र्वे अतिशयेन शुक्लः शुक्लतरः शुक्लतमः इयस्थिष्टोडितो लघीयान्
 लघिष्टः गुर्वीदेशे मेयस्तु गरादिष्टलोपश्च गुरोर्जीवो गरिमा अतिशयेन
 गुरुः गरिष्टः गरीयान् प्रियस्य भावः प्रेमा अतिशयेन प्रियः प्रेष्टः प्रेयान्
 अतिशयेन स्थूलः स्थविष्टः स्थवीयान् अतिशयेन प्रशस्यः श्रेष्टः श्रेया
 न दीर्घः द्राघीयान् द्राघिष्टः स्थिरः स्थेष्टः स्थेयान् स्फिरः स्फेष्टः स्फे
 यान् उरुः वरिष्टः वरीयान् बहुलः वृहिष्टः वृहियान् वरुः वर्धिष्टः वर्धी
 यान् तृप्ः त्रपिष्टः त्रपीयान् वृन्दारकः वृन्दिष्टः वृन्दीयान् दूरः दविष्टः द
 वीयान् पुत्रा यविष्टः प्रवीयान् पुत्राल्पयोः कनूकादेशः कनिष्टः कनी
 यान् अल्पिष्टः अल्पीयान् ह्रस्वः ह्रसिष्टः ह्रसीयान् क्षिप्रः क्षेपिष्टः क्षे

रुप्रः पुरोडाशः ॥ २ ॥
 वं ३ ॥ वृन्दारकोत्सव
 व्यावित्यमरः ३ ॥

५३

इयसः किं ज्येष्ठः पि
 योसुवहुलगुसदीर्घ
 लोत्तोहितादित्वादि
 मन् ॥२२=

पीयान् रुद्रः होदिष्टः होदीयान् अंतिकः नेदिष्टः नेदीयान् वाटः साधिष्टः सा
 धीयान् इन्द्रोपोऽन्याशब्दादीपसः न्याशब्दात्परस्य ईयस ईकारस्य लोपः प्ररुद्र
 प्रशस्योर्वा न्यास्यादिष्टेपससुपरतः अतिशयेन वरुः प्रशस्योर्वा न्यायान् ज्ये
 ष्ठः वहोरिष्टेपिः वहोरुत्तरस्येष्टस्येकारस्यपिरादेशः ईयसश्चेकारस्यलोपः व
 होर्नश्च भूपिष्टः भूपान् ईयसुविनवतुमतोलुकं विनोमतोवतश्चलुकस्यात् इ
 ष्टेपससुपरतः अतिशयेन स्रष्टी स्रजिष्टः स्रजीयान् अतिशयेन त्वगीन् त्वचिष्टः
 त्वंजीयान् किमौमयादात्वातां चतरतमयोरांमद्रव्यप्रकर्षे कुतस्तं किं तमां
 उच्चैस्तं गायतितरां पचतितरां पठतितरां इव्यप्रकर्षेतु उच्चैस्तमस्ततः परि
 माणेदप्ररुद्रयसमात्रतः जानुदघ्नं शिरोद्वयसं पुरुषमात्रं पुरुषहस्तिभ्यामण
 च पौरुषं होस्तिनं वत्वंतात्त्वार्थेद्वयसमात्रदौतावत्तद्वयसं तावन्मात्रं द्वयोर्वह
 नांचैकस्यैर्निर्द्धारणे किमादिभ्योऽतरादतमौ भवतोऽकारवः कतरः भवतांतां

किमयत्तेकेनोद्यो
 यतः निर्वृत्तिरितिगुणो
 ननिर्वृत्तिरुक्तस्तानु
 सद्भाहं करोतु कतरा
 पकडति कियानिर्वृत्ति
 कतरादेवदत्तइतिसं
 ताया निर्वृत्तिरपदेकः
 आत्मासाध्ययत्क
 प्रत्ययेतुक्तः यकः सकः
 कक इतिनोक्तमः क
 सहितस्याधिकिमोभा
 येक-आदेशविधाना
 त ॥ सुखप्रमाणं जलं
 रुस्तीप्रमाणमस्येति जो
 वेतिमन् २२= मन् २२= कर्तु
 मानं किलोत्तमानं परिमा
 र्णतुसंतिता आद्यासस्तु
 प्रमाणं स्यात्संख्यावाद्या
 सुसर्वतः ३

नतु इव्यप्रकर्षे उकार
 उच्चारणार्थः निरनु
 बंधग्रहणेन सानुब
 धस्येतिपरिभाषयानु
 मविधौ नास्यग्रहणं
 अन्यथापचतितरा
 णामिति यावत् ७=
 जानु प्रमाणमस्य ॥
 शिरः प्रमाणमस्य ॥ पु
 रुषः प्रमाणमस्य ॥
 हस्तिप्रमाणमस्य ॥
 नेवे तिदिलोपः ३

कारवः इतिजात्यादिनिर्द्धारणे
 तत्रप्रमाणविग्रहे २

संख्यातुमर्हं संख्येयं त
 स्य विशेषस्तत्सकस
 सावधारणतस्मिन्

तर्कमधीतेवेतिवाता
 र्किकः

सि० चं०

५४

त्रेस्रस्र अशीतिपरेव
 उक्तीहोचनअशीतिप
 र्किकं अशीतिः प्राक्
 शताह् कथं न ह द्वि
 शतं द्विसहस्रं बहुव्री
 हो किं द्विदशतः ५
 बहुव्रीहोतुत्रिदशाः
 सुप्रत्ययार्थबहुव्री
 हिः ६५ पंक्ति विंशति
 त्रिंशच्चत्वारिंशत्पष्टि
 सप्तत्यशीतिनवतिस्त्र
 तमेतेनिपातसिद्धाः
 मरु एकादशादेरिति
 ३२७२

त्रिकः कतमः भवतोयतरस्तार्किकस्ततरः उद्गृह्णातु संख्येयविशेषावधारणे द्वि
 त्वांतीयः ^{५२} द्वयोः पूर्णः ^{५३} द्वितीयः त्रेस्तचतुर्तीयः षट्कतिकतिपयचतुर्भ्यस्त्रिंश
 षः कतिचः कतिपयथः चतुर्थः चतुरोपेयौचलोपः तुर्यः तुरीयः पंचादेर्मट्
 पंचमः सप्तमः अष्टमः नवमः दशमः एकादशादेर्इट् एकेनअधिकादशः एका
 दशः अष्टनोरात्वं संख्यायामुत्तरपदे नाशीतौ द्वाभ्यांअधिकः दश द्वादशः अष्टा
 दशः त्रेस्त्रयस्त्रयोदशः चतुर्दशः पंचदशः षोडशः सप्तदशः विंशत्यादेर्वीत
 मट् एकेनउनाविंशतिः एकोनविंशतिः एकोनविंशतेः संख्यापूरकः एकोनविं
 शतितमः विंशतेस्तिलोपोडिति विंशः त्रिंशत्तमः त्रिंशः द्वाभ्यांअधिकाअशीति
 ः अशीतिः अशीतेः संख्यापूरकः अशीतितमः अष्टनोरात्वं त्रेस्त्रयश्चावाच
 त्वांरिंशदादेपरे अशीतितमः द्विचत्वारिंशत्तमः द्वाचत्वारिंशत्तमः पंचाशत्त
 मः षष्टेः पूर्णः षष्टितमः सप्ततितमः अष्टासप्ततितमः अष्टसप्ततितमः नवतित

एकअदशाश्रेति सहा
 देरित्यात्वं ६२

५४
 ५४

सि० चं०

५५

अधसः सामीप्येहिः उपर्युपरिग्रामं ग्रामस्योपरिष्ठात्समीपदेश इत्यर्थः अधविमु-
त्वे सुखस्योपरिष्ठात्समीपकालेदुःखमित्यर्थः अधोऽधोलोकं लोकस्याधस्तात्स-
मीपदेशोऽत्यर्थः वाज्यादेः संयोधनस्याऽस्य सामलिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु अ-
स्यायां उदाहरणं सुंदरसुंदरव्याते सौंदर्यं समंतौ देवदेववंद्योऽसि कोपेदुर्वि-
नीत २ इदानीं तास्यसि कुत्सने धानुष्कधानुष्कव्याते धनुः भर्त्सने चौर-
चौरघातयिष्यामित्यां द्विरुक्त एकशब्दो बहुव्रीहिवत् बहुव्रीहोपकार्य-
मुक्तं तद्द्विरुक्ते एकशब्दे भवतीत्यर्थः तेन विभक्ति लोपपुंवद्भावौ एकैक-
मक्षरं एकैकपादुत्सा इह पूर्वभागे पुंवद्भावोऽप्यहो विशेषः पदविभागोऽय-
महः एकः इत्येकपाद इत्यादि विशेषः एकैकस्मै देहि पीडायां चोत्सायां हेतो-
बहुव्रीहिवच्च गतगतः गतागतः इति पुंवद्भेति इति पुंवद्भावः विरहासीदमा-
नस्यैव मुक्तिः गतगता सादृश्ये चोत्साये गुणवचनस्य हेतो बहुव्रीहिवच्च पटुप

५५

द्वाः पदपदः पदसदृशः इषत्पद इति यावत् गुणोपसर्जनद्वयवाचिनः केवल
 गुणवाचिनश्चेह्यंते शुक्लशुक्लः पदः शुक्लशुक्लरूपे अशुक्लमेद्योत्येहे म
 लेमलेस्यूलोवृद्धः संबन्धेन प्रवृत्तावनेधाप्रयोगः सर्पः सर्पः बुद्धत्वर सर्पः ३
 बुद्धत्वं विनासमनिहारेहे लुनीहिलुनीहीत्येवायं लुनाति कर्मव्यतिहारेसर्व
 देहित्वेसमासवच्च बहुलं बहुलप्रहणादयगयोर्नसमासवत् इतरशब्दस्य नि
 त्यसमासवत् असमासवद्भावे पूर्वपदस्य विभक्तेः सिरादेशोवाच्यः अन्योमे
 विप्रानमंति अन्योम्यो अन्योन्यान् अन्योमेन हतं अन्योन्यलैदत्तमित्यादि अ
 न्योन्येषां पुष्करैरामशंसत इति मध्यः एवं परस्परं वाच्यस्यत्यादित्यात् विभक्ति
 नीयस्यसः इतरेतरं इतरेतरेणेत्यादि स्त्रीनपुंसकयोस्तत्तरपदस्याप्याविभक्ते
 तामभावेवा अन्योन्यामन्योन्यं परस्परं परस्परं इतरेतरमितरेतरं वा इमे
 ब्राह्मणो कुलेवा भोजयतः दलद्वयेष्वावभावः क्लीबेतु विरहः समोः समा

सि० चे०

५६

सेस्तुक्चेति सिद्धं वाहुल्यत्रयं अरुद्धे प्रियसुखयोर्वीहित्वं प्रियप्रियेण
ददाति प्रियेण वा सुखसुखेन ददाति सुखेन वा अतिप्रियमपि वस्त्वभावा
सेन ददातीत्यर्थः यथाहो यथाशब्दस्य द्वित्वं क्रीयत्वं च भवति यथाह
मिति वीक्षाया मन्वयीभावः योयं आत्मा यच्चात्मीयं तद्यथात्वं यथा मयं
ज्ञाता यथात्वं भावमित्यर्थः यच्चात्मीयमिति वा द्वंद्वं रहस्यमर्थादावचन
मुक्रमस्य यत्र पात्रप्रयोगानि व्यक्तिसु द्विशब्दस्य द्विवचनं पूर्वपदस्या
मभावः त्वं चोत्तरपदस्य नपुंसकत्वं च निपात्यते तत्र रहस्यं द्वंद्वशब्दस्य
वाच्यं इतरे विषयभूताः द्वंद्वमंत्रयते रहस्यमित्यर्थः मर्थादास्त्वित्यन
तिक्रमः आचतुरं हीमे पशवो द्वंद्वं मिथुनायंते मातापुत्रेण मिथुनं ग
च्छति योत्रेण प्रयोत्रेण पीति मर्थादार्थमुक्रमणं प्रथमवस्थानं द्वंद्वमु
क्तांताः द्विवर्गसंबंधेन पृथगवस्थिताः द्वंद्वयत्र पात्राणि प्रयुनक्ति द्वं

५६

सि०चं०

विंशत्याधिकारः ३

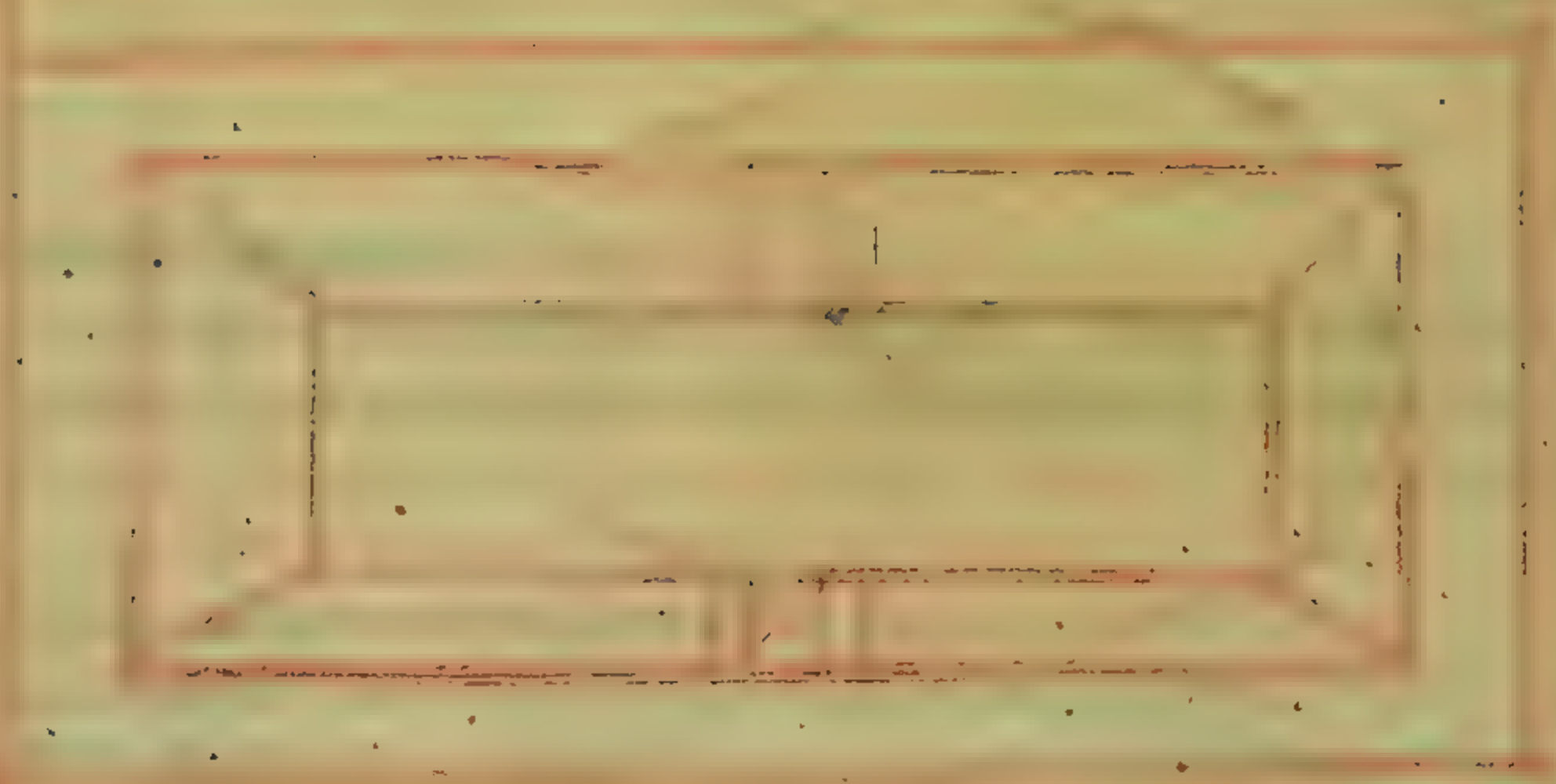
५७

द्वितीयोऽहोरात्रः। दीर्घस
त्रेनवः अथसिनवः ३

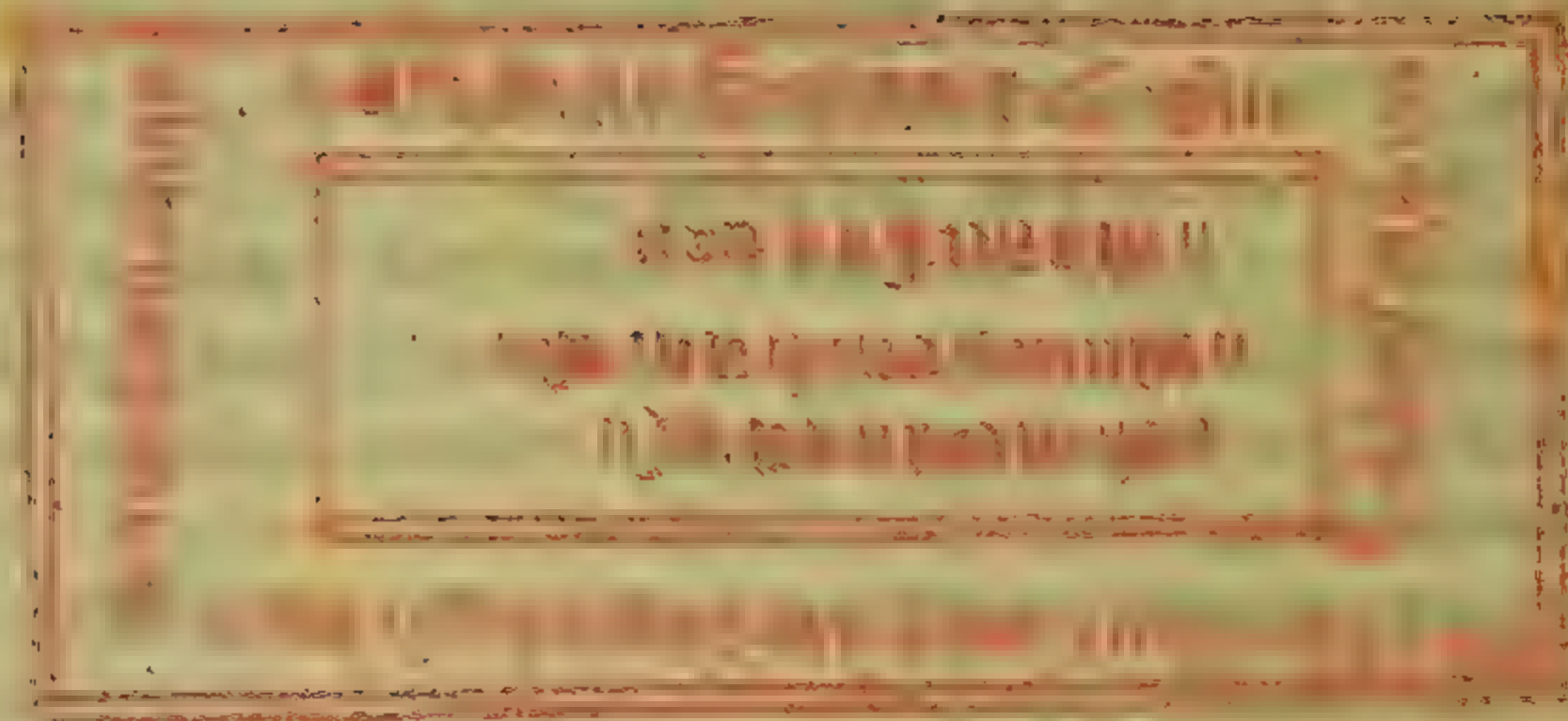
द्वंशं कर्षणवासुदेवौ अभिज्यक्तौ साहचर्येणेत्यर्थः चार्थे द्वंद्व इति निपात
नात्वं स्वमपिशेषानिपात्याः कलादयः का संख्या येषां ते कति दैविकं
शंशयः सोऽथोहं दीर्घसत्रः स्त्रायसं ॥ १८५ ॥
सं ॥ १८५ ॥ ज्येष्ठ कृष्ण दशम्यां १० ॥ इंदुजे पूर्वाह्नः सिद्धांतचंद्रिकायाः पू
र्णः ॥ पूर्वलिप्यनुसारेण लिखितं निश्चितं तथा कृष्णदासस्य दासेन
कृष्णदादाबुसे विना ॥ १८५ ॥

द्वितीयोऽहोरात्रः २

५७

5025

अनुदात्तश्च-च-अनु
दात्तौताविहोयस्यसः
तस्मात्

पि० चै० नु०
भवनेन क्रिया आदी
यते येन न सः २
अइतम १ स्वसः नित
स्वरित इत पेस्पसः स्वर
तेत अन्तु स्वरिते जीन
योः समाहारः नित्स्वर
तेत तस्मात् ३ परस्मादि
ति ४
उपदेष्टुससु एते प्रत्ययाः
त्रिभिर्जीतोः मः नावकर्म
लाति वादिभिः सतनामा
मेकोर्ध्वी नास्ति अतः प्र
त्याणत्रिधा विजातोना
स्ति कुतः नावस्ये कत्वा
दित्यर्थः ५

६० श्रीगणेशाय नमः श्रीसरस्वत्यै नमः
धातोः इदमधिक्रियते न्यादिः क्रियावचनोभ्यादिधीतुसंसः आदेनुदात्त
डितः अनुदात्तेतोडितश्चधातोरात् नित्स्वरितेततुने नितः स्वरितेततश्चधातो
रात्येस्तः परतोऽन्यत् उक्तनिमित्तहीनाद्धातोः पं नयपं तिवादीनामाया निन
वचनानिपंसंतानि पराण्यात् नास्मिच्चैषुष्मदिचौस्मदिचभागेः तिवादीका
र्थेषुनामादिषु उपपदेष्टेते प्रत्ययास्त्रिभिर्जीतोः स्युरात्ययोः नास्ति प्रयुज्यमानेचा
देषु प्रयुज्यमाने प्रथमः युष्मदिमध्यमः अस्मद्युक्तमः कर्त्तरिपंच चादात् भूत्स
तायां वर्त्तमाने तिइतस् अंति सिप्रथस्य मिप्रवस मस् ते आते अंते से
आये ध्ये एवहे महे वर्त्तमानार्थवर्त्तेर्धातोस्तिवाद्यः प्रत्ययाः स्युः एषांसंता
लः अत्र कर्त्तरि कर्त्रेषु तिवादिषु चतुर्षु दिष्यर्थेषु परतोधातोरप्यात्
गुणः नामंतस्यधातोर्गुणः भवति अपिक्तादिडित पकारेतंतादिकंचवि

पइतपस्य सः पिततासा
दिष्यस्यसः तादिः पिच
तादिश्च पितादीनामा
मन्योः पितादिः १

नान्यः प्रत्यये डिः इत्यातस्त्रिंशत्कसिं कितिडितिचपरेवहिपुणौ नडिर्वचनहेतु
केनसिस्थात् इतितसिगुणांसौग्रविमित्तोगुणः भवतः अदे अतो लोपोभव
त्यकारे एकोरेच भवति भवसि भवथः भवथ कौरो वमयोः परतोः तत्रात्वं
स्थात् भवामि भवावः भवामः सभवति त्वंभवसि अहंभवामि पुगपत्प्रप्तौ
परः सचत्वंचनैवथः अहंचत्वंच नवावः अहंचत्वंचसचभवामः वि
धिसंभावजनयोः यात् यातां पुस् यास् यातं यात याम् याव याम इति रिया
तां ईरन् रियास् रियाणां ईध्वं रिय ईवहि ईमहि विधिः कर्तव्यार्थोपदेशः
संभावनेकल्पनेतत्रयादादपः प्रत्यया भवति एषां संज्ञा लिङ् या अकारा
त्यरोपाईः स्थात् भवेत् भवेतां पुसइट् अतः परस्य पुसइडागमः भवेयुः भ
वेः भवेतं भवेत यामियं अतः परोयामियं स्थात् भवेयं भवेन्नवेम शिष्यो
गुरुषुश्च षको भवेत् भवेदसौ वेदविद्व्राह्मणत्वात् आशीः प्रेरणयोः

अचएचअदे

सि. चं. उ०

२

तुष्ट तां चंतु हि तं त अमिष्ट आवष्ट आमष्ट तां आतां अंतां त्व आथां
ध्वं ऐष्ट आवहेष्ट आमहेष्ट असाहप्रार्थनमाशीः परस्येष्टार्थशंसनेवा
ध्वेरणंप्रवर्तनेतत्रतुवाद्यः एषांसंज्ञालोह तुह्योस्तातडाशिषिवा भवतु
भवतात् भवतां भवंतु अतः अतः परस्यहेर्लोपः भव भवतात् भवते
भवत भवानि भवव भवम अजयनाथोद्यतोभवसौम्य आयुष्मान्
भवतु भवान् अतस्तनेः तीते दिष्ट तां अन् सिष्ट तं त अमिष्ट व म त
न् आतां अंत आस आथां ध्वं ई वहि महि अतीथीरात्रेर्धामठपादे
कीर्णायदागामिन्याः प्रद्यमयामठयंदिवसः सकलः सोः यतनः नात्यय
तनोयस्मिन्सोनद्यतनः तस्मिन्तीतेकालेदिव्याद्यः एषांसंज्ञालोह दिशि
मीनामिकारनचारणार्थः दिवाद्यैव धातोः अभवत् अभवतां अभव
न् अभवः अभवतं अभवत अभवं अभवाव अभवाम ह्योभवत् त्वसु

तात् ३-दि. करणं गुण
प्रतिषेधाद्यं न तु अंसादे
पार्थ ३-

२

अस्मिन् परः परोक्षस्त
 स्मिन्वा प्रकाशितो
 मरः १

द्वौट. गवित २२

वः परोक्षे लप् अतुत् उस् थप् अतुत् अ लप् व म ए आते इरे से अये
 ध्वे ए वहे महे धातोः परोक्षेः तीते कालेण वा दयः एषां संज्ञा लिट् द्विश्च
 उक्तार्थेण दियोगे धातोर्द्विर्वचनं सत्त्वर आदिर्द्विरिति अनेकत्वरस्य धातो
 : सत्त्वर आद्योः वयवोः द्विरुक्तो सत्त्वरो द्विर्भवति लादिः कित अपि लादिः कि
 त आन्वोर्लादौ पूर्वस्यांकारस्य भ्रशब्दस्य च आकारो लादौ इत्थं पूर्वसंबं
 धिनो दीर्घस्य रुत्वः स्यात् नपानां जवचपाः पूर्वस्य नपानां जवाश्चपाः सुः
 मन्तधयनानां जउदगवाः लवफकठथानां चटतकपाः भुवो बुक् भुवो बु
 गगमो भवति लादौ ल्वरे वभ्रव वभ्रवतुः वभ्रवुः क्रादे लादेः क्लसं मंटे
 दुस्तुश्च क्लु इत्येतेभ्यः परस्य वसादेर्लादेरिति न भवति अस्मात्तु भवतीति नियमा
 दिह वभ्रविथ वभ्रवथुः वभ्रव वभ्रविव वभ्रविम वलिर्बलवान् वभ्रव आ
 विषि पात् पा लां पातुत् पात् पात् पात् पात् पात् पात् पात् पात् सीष्ट सीया

अश्च भश्च म्भो सयोः
 पूर्वस्य द्वित्वस्य संव
 धः पूर्वसंबंधः पूर्वसंब
 धोः स्यात्तीति पूर्वसंब
 धीतस्य ह

दुस्तुत्कारो रुन्तुर्हिना
 यो सुगतो न नरतो न
 नधारणो बलयोः द
 उ-संन को व-नवरतो च
 दुगतो पु-स्तुतो कश्च
 वतो क्लगतो लुप्रश्च
 तो ६-

सि० चं० उ०

३

त्तां सीरन् सीष्टत् सीयास्थो सीध्वं सीय सीबहि सीमहि धातोराशिधिया
दादयः एषां संज्ञा लिङ् ग्राशीर्षीदादेः पङ्क्ति भूयात् भूयास्तो भूयासुः भूयाः
भूयास्तं भूयास्त भूयासं भूयास्व भूयास्म सञ्जीमान् भूयात् स्वस्तने ता तारौ
तारस् तासि तास्यस् तास्य तास्मि तास्वस् तास्मस् ता तारौ तारस् तासे तासाद्ये
ताद्ये ताहे तास्वहे तास्महे ॥ श्वेभाविन्यर्थेतादयः एषां संज्ञा लुट् सिसतासी
स्यर्षामिड् भविता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितास्वः भवितास्य
भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः श्वेभविता राज्ञ्यभारः कुमारस्य त्यादौ भ
विष्यतिस्वर् धातोर्भविष्यतिकालेस्वप्प्रत्ययो भवति तिवाद्यष्टादशसु परतः
एषां संज्ञा लृट् तवपुत्रो भविष्यति भविष्यति भविष्यतः भविष्यंति भवि
ष्यसि भविष्यथः भविष्यथ भविष्यामि भविष्यावः भविष्यासः स्वर्पङ्क्ति
यातिक्रमे क्रियायाश्चक्रमे कुतश्चिदनिष्यहो सत्यां स्वप्प्रत्ययो भवति

३

शेननकरलेष्टोदने
 वींरतकर्मणिष्टाते
 धोपादानेष्टेष्टानेष्ट
 भुवोगुलोनसिलोपे
 तिष्ठति-लुकि-तुभुवो
 गुणोभवति-सिलोपे
 सतिप्रकृतिग्रहणेष्ट
 इ-लुगंतस्यापिग्रहणे
 इतिनरिभषयागुण
 निवेष्टेष्टासेविधिः६

दिवादिपरतः एषांसंज्ञालुङ् पदिसुदष्टिःसुगन्ध्यामविष्यतदासुनिहममवि
 ष्यत् अभविष्यत् अभविष्यतां अभविष्यन् अभविष्यः अभविष्यतं अभ
 विष्यत अभविष्यं अभविष्याव अभविष्याम भूतैसिः धातोर्भूतमात्रेका
 लेसिःप्रत्ययोभवतिदिवादिपरतः एषांसंज्ञालुङ् दादेःपे पेपरेःपिहोपा
 स्याइएभूपिवतिभ्यःपरस्यसेर्लुक् शास्त्रासाध्याधैर्वा भुवःसिलोपेःपङ्
 लुकिगुलोन अभ्रत् अभ्रतां भुवःसिलोपेस्त्वरेवुक् अभ्रवन् अभ्रः
 अभ्रतं अभ्रत् अभ्रवं अभ्रव अभ्रस माडि-सिरेव स्मसहितेदिवादिर्वा मे
 टः माङ्-योगेऽटोन माभवान्भ्रत् मास्मभ्रत् मास्मभवत् भ्रष्टासावात्वान्
 भवते आदायर्ः अतःपरस्यात आथआतईर्नवति भवेते भवंते भवसे
 भवेद्ये भवद्ये भवे भवावहे भवामहे भवेत् भवेयातां भवेरन् भवेष्टाः
 भवेयाथां भवेध्वं भवेय भवेवहि भवेमहि भवतां भवेतां भवंतां भवस्व

दाणदाने
 शालवनेदेवशोधनेदे
 पालने एषाग्रहणालो
 मुसागत इदाज्जने
 दोषखं रनेष्टुधान्धा
 रणपोषणयोः द्वागति
 निवर्त्तो इष्टमत्तोभूत
 साधोपाधाने ४८
 माडि-उपपदेल्गुमेवभव
 तिसर्वलकारविषये
 स्मोत्तरेमाडि-प्रयुज्यमा
 नेधातोल्ङ्-लुङ्-भवे
 तः सर्वलकारविषये

हि० च० ३.

४

भवथां भवध्वं भवे भवावहे भवामहे अमवत अमवेतां अमवेत अमवथा
: अमवेथां अमवध्वं अमवे अमवावहि अमवामहि वमने वमवाते वम
विरे वमविषे वमवावे नामिने चतुर्णां धौटः नान्यताद्वातोः परस्य धीध्वं तु
डलितं घस्यटः सेटो हलाद्वा वमविदु वमविध्वे वमवे वमविवहे वम
विमहे भविषीष्ट भविषीयास्तां भविषीरन् भविषीष्टाः भविषीयास्यां भ
विषीध्वं भविषीदुं भविषीय भविषीवहि भविषीमहि भविता भविता
तौ भवितारः भवितासे भवितासाद्ये भविताध्वे भविताहे भवितास्वहे भ
वितास्महे भविष्यते भविष्येते भविष्यंते भविष्यसे भविष्येथे भविष्यध्वे
भविष्ये भविष्यावहे भविष्यामहे अमविष्यत अमविष्येतां अमविष्यं
तः अमविष्यथाः अमविष्येथां अमविष्यध्वं अमविष्ये अमविष्यावहि
अमविष्यामहि अमविष्ट अमविषातां आतोः तौ दनतः आतः अंतोऽड

५

वयकारानुसरस्यन् अमविषत अमविष्टाः अमविषायां अमविषेर्लोपः अम-
 विष्टं अमविध्यं अमविषि अमविष्यहि अमविष्यहि चित्तीसंज्ञाने उपधाया
 लयोः धातोरुपधाया लघोर्नामिनो गुणः चेतति चेतैत् चेततु अचेतत्
 पूर्वस्य हसादिः शेषः पूर्वस्यादिर्हसः शिष्यते अन्ये हसालुप्यंते चिचेत चि
 चेतिय सेः सिशब्दात्परयोर्दिपसिपोरीट् इट् ईट् इटः परस्य सेर्लोपः ईटि
 अचेतीत् अचेतिष्टां स्वादिट् सेरतो विदश्च परस्याननुसम्भवति अचेति
 पुः चुतिः प्राप्ते चने च्योतति च्योचेत् च्योततु अच्योतत् चुच्योत इरितो
 वा इरितो धातोर्काड् प्रत्ययो भवति पेसेरपवादः अच्युतत् अच्योतीत् अच्युति
 इरुंरणे अच्योतति अच्योतेत् अच्योततु अच्योतत् नशासात्त्वयोः पूर्वस्य शः
 सात्पराः त्वयोः शिष्यते नशासाः चुच्योत अच्युतत् अच्योतीत् पकाररहितो
 ष्यं अच्योतति मंययिलोडने मंयति इति नलोपे प्राप्ते नोलोपः धातोर्हसात्

सिञ्च-आञ्च-विद-
 स्तेषां समाहारस्तु

विलोडनं प्रतिपातनं प्र
 हेयं च

सि० चं० ३

स्योपधाभूतस्य नकारस्य लोपः कृतिपरं सुसंयोगात्मादिरिति ममंयतुः म
 ष्यात् मंथिता मंथिष्यति अमंथिष्यत् अमंथिष्यतां अमंथीत् अमंथिष्टां कु
 थिपुथिलुथिमुथिहिंसासंक्लेशनयोः चुविबक्रयोरे चुवति इदितैः इदितो
 धातोर्नुमं कुंथति कुहंश्चुः पूर्वस्य कवर्गहकारयोश्चुत्वं भवति हस्यवर्गच
 तुर्थः चुकुंथ इदितो नो लोपो न कुंष्यात् कुंथिता कुंथिष्यति अकुंथिष्य
 त अकुंथीत् अकुंथिष्टां विधगत्यां आदेः सः सः धात्वाद्योः षकारण
 कारयोः सकारनकारौ भवतः सेधति प्रादेश्च तथातो सुनमं प्रादेः परोषां
 त्वादीनां नमादीनां च धातूनां सकारनकारयोः षकारणकारौ भवतः षत्वण
 त्वनिमित्ते सति प्रागधातोः उपसर्गः धातोः प्राक् प्रयोक्तव्याः निषेधति ग
 तार्थस्य सेधतेर्नमः गंगो विसेधति अट्टित्वव्यवधानेपिषः न्यषेधत्
 निषिषेध विधूशास्त्रे मांगत्येच ऊदितो वा ऊदितो धातोः परस्य वसादे

शास्त्रे मंगलक्रियायां
च १२

स्वशास्त्रेयतापयोः स्वादिः पूरः प्राणिमर्माविमोचनेऽप्रदादिः दिवादिश्च ध्वजकंपनेऽत्वादिः कादिश्च रधृतितापः ॥ १२ ॥ अदक्षनेऽपप्री
तनेऽपहर्षमोचनयोः दुरुः जिघासायां मुहवेचित्तयेऽसुरुः उद्दिशोः ॥ अिरुप्रीतो ॥ १२

रनपीडा स्वरतिसृत्तिसृपतिध्रुनरध्रुनशतप्रदप्रदुहमुहस्तुहस्त्रिहोच स्वरति
सृत्तिसृपतिध्रुनांकितवसादेर्लोदेर्नित्यमिदस्यात् सिधेधिथ तयोर्द्वः कृत्वा
ताद्धातोः परयोस्तकारथकारयोर्धकारोभवतिदधातेर्न कर्नेर्नबाः सिधेठ
सेधिता सेद्य सेत्स्यति सेधिष्यति असेधीत् अनिदोनामिजतः अवतोनामि
वतोअनिदोधातेर्दृष्टिः स्यात्पेपरेसो असेत्सीत् कसात् कसादुत्तरस्यसे
र्लोपोकसे असेहो असेत्सुः वदस्थेयेर्हंसायां अतनरधायाः धातोरु
पधायाअतोर्दृष्टिर्नितिणिति चत्वाद लबुत्तमोवात्त चत्वाद चत्वाद
णिसे पेसेर्णित अतोहसादेर्लघोर्वावृद्धिः सेटिसो अत्वादीत् अवदीत्
वदस्थेयेर् वदति ववाद वेदतुः अवादीत् गदव्यत्तायां वचि अगादी
त् अगदीत् आदिस्थान्निमित्तान्नेर्नस्यणोगदनदपतपद अविहाधास्यामा
इमेइस्यतिहेतिपातिवातिश्रुतिप्सातिवपतिवहतिश स्यतिचिनोतिदेधि

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

लोपः पचं किले च
ए ३

कादिष्वदिषांतवर्जे गदनशदेन्यस्मिन्धातौ परे प्रादिस्था निमित्तात् परस्य ते न स्य लत्वे वा भवति पाणिनि कात्यायनपतंजली
नामुच्चारणं आद्योच्चारणं तस्मिन् १-

सि.चं.उ.

पु प्रणिगदति अत्रैवत्राकत्वादावधोते प्रायुच्चारणेवा प्रणिभवति प्रनिभव
 ति प्रणिगच्छति प्रनिगच्छति अकत्वादौकिं प्रनिकरोति प्रनिस्वनति अयं
 तेकिं प्रविपुष्यति आद्यच्चारणेकिं प्रनिचत्वान् रदविलेखने ररादलोपः
 पचं किं चोस्य पचादीनां लिङ्गनादेशादीनां पूर्वलोपो भवत्यकारस्य एक
 हसमध्यस्य चकारः कितिणादौ सेटिथपिच रेदतुः रेदिथ एदप्रत्यक्ते
 शब्दे प्रणिनदति प्रणिननाद प्रणिनेदतुः प्रणिनेदुः नेदिथ अर्हगतौ या
 चनेच आच्योक्तौ नुगंशो अश्रोतेरुकारादेः संयोगांताकारादेश्च पूर्व
 स्यनुभवतिणादौ आनर्द आनर्दिथ आदीत् खर्ददर्शने नर्दगर्दिशब्दे
 खर्दति नर्दति गर्दति अतसातत्यगमने आतिथ्य खादभरुणे अखादी
 त अतिअतिबंधने आनंत आनंद दुनर्दिसमष्टौ ननंद चदि आलादने
 दीलोच अचंदीत् क्तिदिपरदेवने चिल्किंद मुंधमुद्धौ मुमुंध अमुंधीत्

उविचविविचविविममवि ताख ताखिरखरखिलखलखि
इखइखिइखिइखिरगरगिलगलगितगततिअगअगिमगमगि
अगअगिअगअगिअग

Digitized by Panjab Digital Library

दिविप्रवयवे विंदति दधिपालने दधति=

इदिपरमैश्वर्ये इंदति स्वरादेः स्वरादेर्हीतो द्वितीयेः डागमोभवति दिवादीप
 रे अइए एऐऐ ऐंदत कासादिप्रत्ययां दाम् क्रस्त्रपरः कासग्रासदयंगुहना
 म्पाचनेकस्वरेभ्यो एवादीपरेग्राम्प्रत्ययोभवतिसच ह्रस्वसन्नपरः प्रयोक्तव्य
 : विदद्विडाज्जाउसां वा रः पूर्वस्यरुवर्त्तस्याकारः धातोर्नामिनः नाम्ये
 तस्यादंतस्य धातोर्दृष्टि निगतिपरे इदांचकार इदांचक्रतुः इदांचक्रुः इदां
 चकर्थः इदामास इदामासतुः इदामासुः इदांवभूव इदांवभवतुः इद्या
 त् ऐंदीत् सिदिकुत्सायां प्रणिंदति निनिंद उल्लभतौ ओलति असवर्त्तत्तरे
 पूर्वस्येवर्त्तवर्त्तोरियुवो उवोत्व कलतुः कलुः उवोत्विय ओलीत् अं
 बुगतिपूजनयोः आनंच अस्मात् पूजायां अंभ्यात् आछिअपामे आदेर्नु
 कवा आंछ आनंछ आंछीत् रुच्छीकौदित्ये घोर्विहसे हृष्टीत् हृष्टीत् नृ
 छ अहृष्टीत् वजगतौ शंसददवादिगुणभूताकारास्तनैत्वपूर्वलोपोवव

अयम्

प्राथम्यं चरे नलोपो
 न ३=

शसुहिंसायां दददाने
 वकार इतोद्य आदि
 यस्य सवादिः गुणश
 देन भूतः नृत्वादिः
 गुणभूतः गुणभूत
 आसौ अकारश्च गुण
 भूताकारः १=

नृत्वा यवधानो जातः
 तेन इत्युः न ३=

अनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्य धातोस्तत्त्वस्य च त्वेन न वदितुं
 तुषु हुदा नादनयोः एतत्तु अनेयोऽतु धेवत्वं नात्यत्र

यस्मिन्नेति धीयंते लका
 रास्तद्वि ताहृतः समास
 वानवेद्यवसक्तः प्रथ
 माः ततः ५२

सि. चं. उ.

जतुः अवाजीत् अवजीत् वृजगत्तौ वृजति वव्राज वदिवृजोः सौनित्ये वृद्धिः
 अवाजीत् अवजगत्तौ हेयलेच अजेरंचतुर्षु बीजसादौ वा विवाय नुधातोः वि
 करणस्य नोद्धातोश्च वस्ति वस्ति योरपुनोस्वरे परेऽनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्य तु
 योऽनुवर्त्तते दुचोरे वसि असंयोगपूर्वस्य किं चिद्विद्यतुः विव्यतुः वैद्य
 पः स्वरान्तादत्यतश्च तादौ नित्यानिट्थये वेट् विवयिथ विवेथ आजिम
 बीजत नैकस्वरादनुदात्तात् आद्योच्चारणे नुदात्तादेकस्वराद्धातोः परस्य
 वसादेरिट् न अनिट्स्वरान्तो भवतीति दृश्यतामिमांस्तु सेट् प्रवदंति तद्धि
 दः अदंतं मृदंतं मृतां च वृद्धौ श्विडाडि वलेष्टिथ शीड् अभिवांषि १ ग
 रास्य मृदंतं मुतां च रुस्तुवौ रुवंतथो लोति मथो पुण्णुवः इति स्वरान्ता
 निपुणैः सङ्गुचितास्ततो हसंता नपि सन्निवोद्यत २ शक्तिस्तु कांते घनिडे क
 इष्यते घसि असांते पुवसिः प्रसरिणी रनि अभांते घयमेथुने यमिस्ततस्तृतीयो

आजिथ विव्यथुः वि
 व्य विवाय विवय वि
 विव विविम आजि
 व ५२

स्वरान्तो धातुरनिट् भव
 ति इति नञ् इट्थपतोऽ

लमिरेवनेतरे ३ यत्पर्यमांतेष्वनिडेकरव्यतेरामिर्दिवाद्यवपिपद्यतेमनिः न
 मिश्रतुर्थोहनिरेवयंमोगमितुषष्टःप्रतिषेधवाचिनां ४ दिहिर्दुहिर्मेहतिरोह
 तीवहिर्नहिस्तुषष्टोदहतिस्तथालिहि इमेनिटोष्टाविहमुक्तसंशयागतोषुहां
 ताःप्रविभज्यकीर्तिताः ५ दिशिंदृशिंदंशिमद्योमशिंसृशिंरिशिरुशिंनोः
 शतिमष्टमंविशिं लिशिंचशान्ताननिटःपुराणगःपठंतिपाठेषुदशैवदेत
 तान् ६ रुधिःसराधिर्पुधिवंधिलाधयः क्रुधिरुधीशुभ्रतिबुध्रतीव्यधिः इमे
 तुंधांतादशचानिटोमतास्ततःपरंसिध्यतिरेवनेतरे ७ दिषिंपिषिंशष्यतिपु
 ष्यतीत्विषिंपिषिंपिषिंपितुष्यतिदुष्यतीद्विषिं इमान्दशैवोपदिशंत्यनिद्विधोग
 लेषुषांतान्क्रुधिकर्षतीतथा ८ तपिंतिपिंचापिमद्योवपिंस्त्रपिंलिपिंतुपिं
 तप्यतिद्वप्यतीसपिं त्वरेणनीचेनशपिष्टुविद्विपीनप्रतीहिपांतान्गणितो
 त्रयोदशः ९ अदिहदिंस्कंदिभिदिदिदिदीनशदिंसदिंस्त्रिचलिपद्यती

सि० चं० नु०

विदिं नुदिंतुदिंविद्यविनसिकावपिप्रतीहिदांतान्दशपंचचानिटः १० पचिं
वचिंविचिरिचिरंजिएछतीन्निजिंसिचिंसुचिभजिभंजिभज्जतीन् त्यजिय
जिंभुजिरुजिसंजिमज्जतीन्भुजिंस्वजिंसजिविजीविद्यनिटस्वरान् ११ वेता
अतैषीत् अतैषी रुंरुये ये अनपिपकारेपरेपूर्वस्वरस्पर्दीर्घः चिह्नाय
हीयात् अतैषीत् तुंविहिंसायां प्रस्तुंपतेःसुट्गविकर्त्तरि प्रस्तुंपतिगौ अ
णरणवणभणशणकणक्कणव्रणभ्रणशब्दार्थः ओण^{दूरीकरणे}अपनयने ओ
णोचकार शोणवर्णगत्योः वनघनसंभलौ सेनतुः जनसनावनामात्वंसे
कुतिरुसेपादौकुतिवा सायात् सन्यात् चमुछमुजमुजमुजिमुअदने ए
वुक्क^{प्रकरो}म्याचमांदीर्घेपि आवापति आडकिं चमति विचमति धिवुनिरस
ने नामधातु^{प्रकरो}चकृष्टिक्कंसत्यंन षीवति छिजेः पूर्वसट्स्पर्धोवा तिष्ठेव टि
हेव हीयात् अतैषीत् कटे^{वृद्धका}वर्षावरणयोः हंसंतद्वणः स्वसजागश्चेदि

घोषिहसे

हंकारोतमकारोत
यकारोताध्याव

तांतेरितोमवृद्धिः अकटीत् पर्वरफरफि अर्वयर्वल
 र्ववर्वमर्वकर्वलर्वगर्वशर्वषर्वचर्वगतौ ^{वृत्ते} नुरंहसि जवति जुजाव जोत
 । नानपेर्वः ^{वृत्ते} मुजुवतुः नेदंतस्यधातोर्वलंनभवति अनपिपरे अजोषी
 त गुप्तरुले आयः गुप्तरुपविष्टिपणिपनिभ्यस्वार्थे आयप्रत्ययः अन
 पितुवा सधातुः यडादिप्रत्ययांतशब्दोधातुसंतोभवति गोपायति गोपायां
 चकार जुगोप ^{कृतिता} यत् यस्यातश्चानपिलोपः गोपायात् गुप्तात् गोपायिता
 गोपिता गोप्ता अगोपायीत् अगोपीत् अगोपीत् नसत् अगोप्तां धूय
 संतापे तपसंतापे ^{वेदवपः} तेषि ^{पादविहरणे} ततप्य अतापीत् अताप्तां जपजत्यवक्तायांवा
 चि जेपिथ क्रमुपादविहये आशब्तासभ्रमुक्रमुक्रमुत्रसिचुटिलवांयोवा
 कर्त्रर्थेषुचतुर्षु क्रमः वेदीर्थेषुविषये कामति कामति लुक्रमेतिनेट
 अक्रमीत् यमनुपरमे गमोऽहः गमयमरूपणोऽहोपविषये पछति ययामये

ग्रीपादयोः

युञ्जन्त्योः समाहारो
प्रतस्त्ययतः ६८

आशब्तादीनां भ्रमुच
 लनेच्वादि भ्रमुचनव
 स्थानेदिवादि लमु
 स्थाने क्रमुपादविहये
 ये त्रसीनुहेते चुटिद
 नेलषकांती ३८
 लुप्रभ्रवते क्रमुपादवि
 हये आशब्तासभ्रमुच
 पदस्येवेदभवतिनाल
 नेपदस्य २८

सि. चं. गु.
६

मिथ ययंथ यंता यंस्पति अयंस्पत् यमिरनि नमातां सकसेरिहये अयंसीत्
 अयंसिष्टां लमप्रहृत्वेशब्देच नेमिथ ननेथ अनंसीत् ईर्ष्य ईर्ष्य ईर्ष्यां
 ईर्ष्यति ऐर्ष्यीत् ऐर्ष्यीत् गमृ गतौ गच्छति गमां सरौ गमहन् जनन् लन् घ
 सामुप्रधाया लोपः स्वरे क्ति नतुडे जम्भतुः जगमिथ जगंथ हन्तः स्पपः
 हन्ते रूदंता चस्पप इड भवति गमे स्तपे गमिष्यति लित्युपादेईः लितोधा
 तोः पुष्पदेष्टुः प्रत्ययः पेसेरपवादः अगमत् मुचादेर्वाडः मुचुमुचुगतौ अ
 मुचत् अमुचीत् अमुचत् अमुचीत् मुचुमुचुचौर्षे उपधाया लघोः प्रो
 चति अपुचत् अपुचीत् मुचुगतौ नो लोपः लुचात् अलुचत् अलुं
 चीत् अफला विशारणे लफलभजत्रयां कितिणा दोसे टिथिचैत्त्वपूर्व
 लोपो केलिथ ल्नां तस्य ल्रसमीपाकारस्य सो नित्यं वृद्धिः अफालीत् फ
 लनिष्पत्तौ फेलतुः फेलिथ अफालीत् चरगतिभद्रस्योः अचारीत्

मुचुमुचुमुचुमुचुमुचु
 मुचुगतौ एते मुचादयः प्रो
 चति ६२

६
 वेलचे ल केलचिल
 द्येल चलने पेल केल
 मोल बेल गतौ मल
 दने २=

दिवाद्यंतर्गणः पुष्पादिर्ग
 स्यः कृतादिग्रहणयोग
 विनामात करणीयं ६=

अकारो जीतांतक वर्तमान
 नेवीत्यर्थः आकारः आ
 दीदित इत्यर्थः ३= अवय
 वयं गानां प्रोथत्यंकर
 णीयं ३=
 अतः सप्त पौषोरकारल
 कारोत्तदंतस्य धातोरतो
 वृद्धिर्नित्यं सौ अतो हमा
 देरिति विकल्पस्यापवा
 दः २=

उत्कर्षप्रसौजिनयेः क

र्त्तिकोमं १८

विलेखनं नैदनमाक

षलं च २-

दृशिरवेकलो सज्जवे

सर्ग कृषविलेखनेन

रा-आमर्शनेतपदप

धीलनेसृजगतीषवा

मरस्यानेरः अश्रुआ

अतयोः समाहारः अं

तेनसहितोर-अर-अर

आरस्यानेचेत्यर्थः

३-

इषुस्रवां बहमर्षलो
तुनगर्षिस्वरिषहिं
सावी २-

कुल्लयिकशने कुल्लयि पुकुल्ल जिजैये सपरोरुपोर्नेतिः जिगाय जिग्यतुः जि
गयिथ जिगेथ जीयात् अजैषीत् कृषविलेखने चकष्य चकषिथ रासेन
सेहृशं दृशसज्जकृषमशस्यशतपदपसपांमसे रोहः भवति आरोराभवति
कृषादीनां वा कृष्यात् कृष्टा कष्टी षटोः कंसौ धातोः षटयोः कत्वं सेपरे
कक्ष्यति कक्ष्यति अकक्ष्यत् अकक्ष्यत् अकाक्षीत् अकाक्षीत् कृषम
शस्यशतपदपांमसिः हृशयांतात्सर्क हांतात् शंतात् षांतात् नाम्युपधाद्
निटः सकृदिवादिपरतः नतुदृशोः सेरपनादः अरुक्षत् सृष्टगतीं सर्पति
ससर्प्य ससृपतुः सृष्यात् स्रप्ता असृपत् कुश-आक्षनेरोदनेव कोशति चुको
श चुकुशतुः चुकीक्षाय कुश्यात् कोष्टा अकुक्षत् कृषारिष शिषहिंसा
पां इषुसहलुनगरिषरुषामनपितस्येद्वा रोषिता रोष्टा रेषिता रेष्टा रोषितारो
ष्टा अनिट् कोषमित्येके सेद्धोयमित्येके रोषिता अशिष्टत् उषदाहे न

कषति चकषतुः २

उच्चाचकारकामाप्रि
देवावक्रमहर्निशं
विदाचकारवेदेही
तमाहम्यविरुत्सका

सि.चं.उ.

इति १ =

दारेर्धः १० आदि
नवानां नमोत्तम
भासधोः ३

तद्वत्त्वं अकृत्वा
तत्

षति औष्वाचकार असवर्णे स्वरे उच्चाच औष्वात् सिंहसेचने द्विदो लोपो दीर्घ
आ देपरेटस्य लोपः पूर्वस्य चान्तो दीर्घः ^{लेखः = एजिहः} मेठा अमिहत् दहमस्मीकरणे
देहिथ ^{तयोर्धः नवजयोः} ददध धेद्यति देधा अधाहीत् मसात् अर्द्धां इविद्यासौ इन्व
ति इन्वाचकार ऐन्वीत् हि विदि विधि विजि विधीने हि न्यति धिन्चि कृण
ओर्वस्य लोपो गुणाभाव उपप्रत्यय आ प्रविषये नृपः नुप्रत्ययस्य उपप्रत्य
यस्य च गुणो भवति धिनोति ओ ओर्वी लोपः असंयोग पूर्वस्य प्रत्ययो का
रस्य लोपो वा मयोर्मिथितु गुणो बाधकः ^{परत्वात्} धिनोति धिन्वः धिनुवः धिन्मः धिनु
मः ओर्वीहे असंयोग पूर्वस्य प्रत्ययो काराहेर्वी लुक् धिनु कृविहिंसाकर
णमिति कृणोति अर्द्ध ^{कात्वे} ओसौ अर्द्धोर्वीनुः प्रत्ययोः प्रविषये अदस्तोति
अकृति आनद्विथ आनष्ट अद्विता अष्ट आहीत् आष्टा आद्विषुः
आहः तद्वत्त्वं दहन् नृकरणे तद्वत्त्वं नृकरणे नृवीः ^{अप्रोपवादः} प्रविषये तदस्तोति त

दत्तं धन्वदुत्तं नोपः
षटोः कः से रुशवांता
तद्वति १२ =
अप्रोपवादः धि विधी
णने कृविहिंसायां ४ =

कृतिकाहं ततदिच ततष्ट अतदीत् अतदिष्टो अतादीत् अताष्टो तत्कर
 लेभिः वाभिः संतकृति भर्त्सयतीत्यर्थः एतच्चुंयने प्राणकृतिः ग्लेहैर्ध्व
 रूपे संधाकृतानां सोऽग्रनपि आतोऽणप्रदौ आदंताद्वातोः परोऽणप्रदौ जग्लो
 आतोऽनसि धातोरातो लोपोऽनपि कृतिस्त्वरे सेटिचपिच जग्लतुः जग्लिच ज
 ग्लाय संयोगांदेहदंतस्य किति लिङ्गो कारो वा ग्लायत् ग्लियात् अग्लासीत्
 अग्लासिष्टो कौगौरैश्च कौ जगो दादरैः अपि द्वाधामागौ हाक
 पिंयतिसोऽस्यामातरकारो भवत्याशीर्यादादौ पे गेयात् अगासीत् दौत्यैश्च
 द्वा संघातयोः स्थायति तस्यौ स्थायात् स्थेयात् अस्थासीत् दैपसोऽधने द
 दौ दयात् अदासीत् घेदपाने धयति दधौ धेयात् अधासीत् सिलोयप
 दौ अयात् उत्पालोपः अधः घेटो भूतमात्रे दिवादिपरे डो वा द्वित्येव सेर
 पवादः अदधत् दशिरप्रेरुणे दशादेः पस्यादिः चतुर्ध्विदशरुत्त शदत्त

वेदादादायेकारोऽस्य
 पिपाठः ५

दादादौ
 इह दादास्त्रयः उदात्त
 दा ने दो अवलंबने धा
 स्त्रयोऽङ्गो धातुधारण
 कोषलयोः घेटपाने मा
 माने शब्दे नेहो क त्या
 ते पापाने वो अंतर्कर्म
 ति हागतिनिवृत्तौ

॥ दृष्टिः प्रेक्षणी। स्मृतौ स्मृतौ शब्दशतनेषु द्विविधशरण। गतिः प्रवृत्तसाधनेषु। पापाने घृणं धीमादाने। अशब्दश्रुति संको
नयोः। न्याः। न्यासे। दानदाने। दानगतिनिवृत्तौ ॥

सि. सं. ३०

क्र्यादेः सितित्येव प्राप्तेः
नाथा २=

सत्यंती जुहोत्या
दिकौ न सति तेन
आद्यो न उः शामु
अनुविष्टो ह

देवाद्याध्याम्नादाणस्यांपश्य रुरुषौशीयसीदपिवजिग्रधममनयइतिष्टाः पश्य
तिददर्श। सजिह्वोस्यपोवेद ददर्शिय ददृष्ट अडाहीत् अडाष्टं रुचसंह
शोर्देगुणः अदर्शीत् रुगलौ रुहति आर्कित आर गुणोर्तिसंयोगाद्योः अ
र्त्तः संयोगादेः रुदंतस्य गुणोयक्पडि कितिलादावशीर्षीददौच आरतुः
आरुः अर्त्तव्यपितीनां चपोनित्यमिद आरिष्य अर्मीत् अरिष्यति स
र्त्तिशास्यर्त्तिभ्यो डोलुडि सेरं पवादः आरद् आरत् अर्त्तहीदेरितिकेचि
त् आर्षीत् रुगलौ धावति शीघ्रगतावेजायं अम्यन्न सरति ससर्च सस्व
पादादौ पेयादादौ रूतो रिङ् भवति डो अवधानार्थस्तेनये इति नदीर्घः अ
सरत् स्त्रियात् रुगलौ स्त्रवति सुस्त्रोथ सुस्त्रुव स्त्र्यात् स्त्रोता स्त्रोष्यति प्रि
स्त्रुड्भ्यो डो धातोश्च द्वित्वं लुडि सेरपवादः अस्त्रुवत् रुङ्गलौ रुदोय रु
द्विच्य रुद्रविच्य रुद्रुव अरुद्रुवत् रुं अरुवणौ रुवः रु आदेशो नुप्रत्यय

अनिदो नासिद्धः नि
वृद्धिः परोक्षसे प्रोद
त्यारोः रः तः तनुप
धाय इति वृद्धिः अ
त्राक्षीत उपरि २
अद्वज्जुलं रुगतौ
येन संवरतो स्वरो
तादितिकत्येसु
दंतादिति निषेधेन
प्राप्तेविधिः ५२

दुःखाय ।

आरविषये ऋणोति ऋणुतः ऋण्वति ऋणोषि ऋणुयः ऋणुषु ऋणोमि ऋणवः
 ऋणुयः ऋणमः ऋणुमः ऋणोच ऋणुच ऋणुषीत् शङ्क^{निशीर्षा} शङ्कते शी
 यादेशोच्चात् शीयते शशाद् शोदतुः शोदिय शशस्य अशदत् पङ्क^{नाश} विशार
 णस्य^{नाश} वसादनेषु सीदति सदित्वंजोः लि टिपरस्येनचः निषसाद निवेदिय
 असदत् पापाने पिवति पेयात् घ्रागंधोपादाने जिघ्रति घ्रायात् घ्रेयात्
 अघ्रासीत् अघ्रात् ध्या^{दा देवे तपि दा} शशाप्रसंयोगयोः धमति दधौ ध्यायात् ध्रेया
 तं अध्यासीत् छागतिनिर्वृत्तौ तिष्ठति निमित्तानवेनठस्ययः तस्यो अ
 धितष्टौ स्वेयात् न्यछात् म्नाभ्यासे मनति ममौ म्नायात् म्नेयात् अम्ना
 सीत् दाणदाने पछति ददौ देयात् अदात् हक्रौटिल्ये जह्रार जह्र
 तुः रुदंतस्यपोनेट् जह्र्य ह्र्यात् अह्र्यात् स्वशशोपतापयोः स्वर
 ति सत्वार सत्वर्य सत्वरिच स्वपीत् स्वरित् स्वती स्वरिष्यति स्वर्षति

विशारणमवयवानां
 शीयत्वं ३-
 द्वित्वात्परस्य अट्टि
 त्वप्राप्तौ निषेधरिति
 ४-

गुणः
 ह्रति ह्रेत ह्रतु अ
 ह्रतु ३
 गुणोत्तीति गुणः ३

ऊदितोवा

सोऽतिरोहेतरोहत्
अरोहत् ३ रुह्यात् ३
होऽः तयोः ३ टि टो
लोमदीर्घश्चुनिवृः

सं. सं. ७.

१२
कं दति स्कं देत स्कं
दतु अस्कं दतु चकं
द ४ स्कं ता कं स्प
ति अस्कं स्पत ४
तर हितरेत तरतु अ
तरत ततार द
तरा गति तरीत्यति
अतर तयत अतरी
अत ४

रजतगोदंशदधाने। सं
जपरि संगो संजसंगो ३
दशोत् दशतु अदश
त दंश दंशात् दंश
दंशति अदंशत् ३

अस्वारिष्यत् अस्वर्ष्यत् अस्वारीत् अस्वारिष्टं स्वरतीति इडभावे अस्वार्षीत्
अस्वाष्टं अस्वाष्टुः बुधप्रवगमने बोधति बोधितां अभोधीत् रुहवीजजन्म
निशुभमेव च हरो ह रोटा रोह्यति अरोह्यत् अरुह्यत् स्कंदिरुगतिशोषण
योः चस्कंदिय चस्कंत्थ स्कयार् सावैनिटो नित्यं रुद्धिः अनिटो धातोस्तु
पथाभूतस्यातो रुद्धिः स्यात् सौपरो अस्कांतीत् अस्कदत् तृज्वनतरणयो
ः तेरतुः तेरिय रुतैर धातो रुकारस्य इडभवति गुणरुद्धिनिमित्ताभावे
तीर्क्यत् इटो ग्रहां ग्रहादीनामिडकारेन तुलायौ रुड रुज् रुदंता नांवा त
रिता तरीतां पेसारटोन दीर्घः सीष्टादेश्च अतारीत् अतारिष्टं देशदशने अ
धिरंजदेशच्च जसंजां स्यान्नस्य लोयोः पि दशति अदाड्हीत् धंजसंगो सज
ति न्यषाड्हीत् कितरीगापनयने संशये च गुह्यः गुप्तिति जकितमात्रवध
दानशान्भ्यः स्वार्थे सप्रत्ययो धातो अदित्वं विकित्सति विकित्सां चकार

बोधेत् बोधतु अवे
धत् बुबोध बुध्यात्
रबोधता बोधिष्य
ति अबोधिष्यत् २

सावनिटइति रुद्धिः बल
कत्त्व परस्य सवर्णो ३
गुप्तोषने तिज निशावे
मानपजायां वधवध
नेदान विडने शान्
तेजने १२ २२

विकित्सत् विकित्सन् अविकित्स
त विकित्सायां विकित्सां चकार
विकित्सां चकार विकित्सां चकार
स्वार्थे सप्रत्यय इडभवति
अगमजमित्युक्तत्वा
तनामिडित्सेरुमिगुणः
१ विकित्सत्

कलगतौ गजदीते
जटुचापदुत्तम
समुच्चनशब्दे जटु
वयोगनो भ्रमुचलने
वसीनुहेतो ॥

वस्यतवमितावमि
तिप्रवमिष्यत्

तमतिवमेतवमनुष्य
वमत्तवकीम ३

कणात् कलिताक
लिष्यति प्रकलि
ष्यत् ४
स्वनतिस्वनेतस्वन
त् प्रस्वनत् सस्वान
स्वभ्यात् स्वनिता
स्वमिष्यति प्रस्वमि
ष्यत् प्रस्वानीत्

पल्लवतने पेतदुः पतेई पुमं अपसत् नमुचलने फणजाज्जाज्जाष्टस्यमस्व
नज्जन्मपुत्रतामेत्यपूर्वलोपोवा कितिलिटिसेटियपिच नेमतुः वन्नमतुः स
^{हयतोतिनवदिः}
अमीर डवमुयहिरणे वमएत्यपूर्वलोपोवेति केचित् वेमतुः ववमतुः अ
वमीर फणागतौ फणति फेणतुः पफणतुः अफणीत् अफणीत् स्वनस्य
मुखजे स्वेनतुः सत्वनुतुः स्पेमतुः सस्यमतुः शशुहिंसायां शशसतुः शशसिथ
तुहिरदुहिरउहिर^{दीडामि}प्रदेने तोहति तोहिता अतुहत अतोहीत् दोहति दोहि
ता अदुहत प्रदोहीत् उहति उयोह उहिता अहत अहीत् बसनियासे
एवाद्यौ पूर्वस्य यजादीनां ग्रहादीनांच पूर्वस्य संप्रसारणं एवाद्यौ पवराणा
मिदुहतः सखरस्य संप्रसारणं दीर्घस्य दीर्घः रुत्वस्य रुत्वः उवास यज्ञां पवरा
णां घृतः संप्रसारणं किति यजादीनां संप्रसारणं किति यजिर्वषिवही चैव वे
नये जौ ह्ययति स्वयी बदवसीश्च यतिर्वक्तिरेकादशप्रजादयः १ घृसादेः षः

सहप्रदोक्षा २३
विष्टोवसकांतौ २२

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

सि. चं. उ०

नद्वयोऽतिवृद्धिः
नान्योऽर्थः ३.

१३

इकारस्य लोपाभावश्च
भवति २२

नामधातुष्वकृष्टिवा
मिति सत्त्वाभावश्च

इतिमास इतिवचन
इतिवीर्य इतिताई
इतिवृत्ते इतिवृत्त
उ वृत्ते वृत्तकृत्
ता प्रवृत्तकृत्
ता वृत्तिवृत्ते प्रवृ
वृत्त ३

यसिशासिबसीनांसस्योनिमिहेसति कषतुः उवसिथ उवस्य उव्यात वस्ता
सस्तोऽनसि सस्यतोऽनसिसे वस्यति अवासीत अवासां वदव्यसायां वाचि
उवदिथ उव्यात अवासीत दुग्धोऽश्विररंगतिरुद्योः श्वयति श्वयतेणी
दौसंयसारणं वाततोऽदित्वं मुशाय मुशुवतुः मुशयिथ शिश्वाय शिश्चि
यतुः शिश्चयिथ श्रयात अश्रयीत श्वयतेरितो लोयोडे अश्रयत श्वय
तेडेऽदित्वं वा एरलोयः अशिश्चियत घल्लचदने जघास जहृतुः जघ
सिथ जघस्य घल्ला अघसत एधवृद्धो एधते एधांचक्रे
आमोऽन्वसोर्नात्कर्त्तरि एधांचवचन एधामास ऐधिष्ट ईदृदर्शने ईदृांच
क्रे ऐधिष्ट घक्रगतौ घंघक्रे घक्रिषीष्ट अघक्रिष्ट वेष्टवेष्टौ विवेष्टे
चेष्टवेष्टां अचेष्टिष्ट रुजंगतौ स्वेर्येच अजीते आनृजे आर्जिष्ट रुजि
नृजीमर्जने रुजंवाचक्रे आर्जिष्ट यनृजे अमर्जिष्ट घंजंघरिघंजे स्वजते

एधेत एधतो एधतम्

एधिषीष्ट एधिता एधि
वृत्ते ऐधिष्यत ईदृते
ईदृते ईदृतो ईदृतम्
वेष्टते वेष्टत वेष्टतो
वेष्टत ३

१३

अपिरंजेति नलोपः
स्वजेत स्वजतो
जतः

सदित्त्वं ज्ञोति परात्म
 नमः १२
 हृफलेति हत्व पूर्वतो
 को वा २२ ककार इट
 विकल्पार्थः यका
 रपि क्कारादीः २३
 यते वयते वयतो अ
 वयत २
 ते ये न ते वयत अते य
 त तिति य ३ ते स्मते
 अते य त ४ ते हृगो
 ते यते ते वयते वयतो अते
 यत तिति य ते यकी हते
 पिता ते ययते अते यि
 यत अते यि हति यनो ह
 ए हृगो आदेः सः सः सः
 वते स्तयेत स्तियता अस्ते य
 त तिति य स्तिय वी ह स्तिय
 यते अस्ते १० ययते ४
 ६२ त्वात्पूर्वपीभावे प
 श्चात्तद्वित्त्वं नुधातो र
 ती ५२ दीवी दीवौ
 जनी प्रादुर्भावे बुधश्च
 बगमने पूरी आप्ता
 यने हते दिवा दयः ता
 य सता न वा सन यो
 : नृणां वी वृद्धौ ५२
 ता यी ह ता यिता ता यि य
 ते अता यि यत २

स्वमतेर्णादिव्यक्तित्वं परमस्वमे परमस्वमे स्वइ-हीष्ट अस्वइ-न अस्वइ-हा
 तां त्रपूषलजायां त्रैये त्रयि वीष्ट त्रप्सीष्ट अत्रपिष्ट अत्रस अत्रसातां तिष्ट
 तेष्टिष्टष्टष्टरुरणे तेपते सिष्योः नृपधयागुणोनः सिष्यो रनिटोपरतः ति
 षीष्ट तेसा अतिष्ठ जनीज निगात्रविनामे रविज नोः स्वरेनुम् जंमते जंमने
 अजंमिष्ट एमहंने विष्टोमते तुष्टुमे स्तोमिता अस्तोमिष्ट हृमृषसहने रुम
 ते चरुमिमहे चरुममहे कूयीशब्देन देव कूपते चुकूये अकूपिष्ट ह्मा
 यी विधूनने ह्मायते च ह्माये अह्मायिष्ट स्कायी ओष्पायी वृद्धौ पस्काये
 लैङ्गदोः प्यायः पीः पिप्ये अप्पायिष्ट दीपजनबुधपूरतायि प्याय्यो
 वाइण तमि लुरु इणः परस्यतनो लुरु अप्पायि ताट संतानपालनयोः
 तताये अतायिष्ट अतायि बलवल्लसंवरणे ववल्ले अवलिष्ट दुभ्रा
 नृदुभ्रामृदुभ्रामृदीसौ भ्राजते भ्रजे वभ्राजे भ्राश्यते भ्राशते वभ्राशे

स्वइ-का स्वइ-ह
 अस्वइ-ह्यत
 वणतां त्रसा अदितो
 वा त्रयि यते त्रय्य
 ते अत्र यि यत अत्र
 यत २
 जे जेत जेतो अजे जेतो जे
 निधीष्ट जे नितीने निधित
 अजे निधित ४ जे नते जे
 जेत जेतो अस्ते भ्रम
 यः पिडिदादियो इ-इत्य
 यः ५२ हं दने लो दने
 आशी भाने इत्यर्थः ६
 मकायते मकाये मका
 यतो अस्कायत १ स्का
 यि वीष्ट स्कायता स्कायि
 यते अस्कायि यत अस्का
 यिष्ट १० वायते वायते वा
 यतो अप्पायत ३
 तायते तायेत तायतो अता
 यत उता यि वीष्ट तायिता
 तायि यते अतायि यत २
 वल्लते वल्लेत वल्लत १०
 लत २ वलि वीष्ट वलिता
 वलि यते अत्र लि यत अ
 वलिष्ट वल्लते वल्लेत व
 ल्लतो अवल्लत वल्लते
 वलि वीष्ट वलिता व
 लि यते अवलि यत २

फलराज आरभ्या
 प्रत्येत्वं पूर्वलोको
 वा १२ तीक्ष्णिकलो
 गुह्यः शक्तिः तिजे
 सि० चं० उ०

रुमायां १२
 मानविचारः लोव
 धानंदा १४ योदा
 नः प्राज्ञविशानते
 जने ३२

नेरतिभिजिडोर्ग
 हलं ५
 सप्तमीनिर्देशनवि
 धीयमानेकार्यव
 र्णितरेणव्यवहि
 तस्यपूर्वस्योप
 येननामवधानेने
 नव्यवहितेपिभव
 ति ३२

ह्योप्यते आशते नैरो वस्त्राशे तिननिशानेरुमायांच तितिकृते तितिकोच
 के गुपगोपनकुलनयोः गुपुप्तते मानविचारे यः सो पूर्वस्यातस्ते भाना
 दीनांपूर्वस्येतोदीर्घः मीमांसते वंधनिंदायां अदिनवानां वीनत्सते परा
 मवहारैस्तत्तौच पनच पैणायतिस्तुतावेवायम् पणते पणयांचका
 पेणे एवंपनच कर्मुकांतौ कमेः स्वार्थेजिड अनापितुवा कामयते काम
 यांचके चकमे नेरड्डिह्य न्येताहातोः कर्तव्यड्डि लुडि धातोश्चद्वित्वे
 सेरपवाडः नेः अनपिनेलोपोनतुड्डामंताल्वायेत्रिस्फुपु अडिंलघौ
 रुस्वैतुगधायोः अडि सत्पुपधाया रुस्वोभवति पूर्वस्यालोलकनिधात्व
 दुरेपरेड्डिकारः लघौदीर्घः अडि सतिपूर्वस्यलघोदीर्घोलकनिधात्वदुरे
 परो अचीकमत नेरभावेकमेरड्डिह्ये अचकमत अयागतौ अयते अय
 तौ प्रादेरेकस्यलत्वं लायते पलायते अयांचके आयिष्ट दयशनगतिहिं

परापवादेनधेचित
 विकारे सः ३
 कृतावनुवधेस्यवे
 वलेचार्थार्थत्वा
 तः प्रापप्रसयाता
 त्यगेनीत्मने ३२

२४

उकारोऽङि-लघौ
 इतिविशेषार्थः ६

१४

॥ इति प्रत्ययाश्रितं का
र्यं मंतरं प्रत्ययप्रत्यया
श्रितं कार्यं वहिरंगं अंत
रंगं वहिरंगयोर्मध्ये अं
तरंगं चलनं ॥ ५ ॥

सादानेषु दयते दयांचक्रे घटवेष्टायां नघटे अघटिष्ट ईहचेष्टायां ईहांचक्रे क
हयितर्के कहांचक्रे कासशङ्कुत्सायां कासांचक्रे वेष्टसेवने सिधेवे असे
विष्ट पुष्ट लुष्ट लुङ्गतौ अघोष्ट अघोष्ट अघ्योष्ट गाङ्गतौ गाते अंतरंगत्या
सबर्त्से दीर्घः गातेऽप्रकारं तत्वादातौ तौ दनतः गौ गावहे जगो अगास्त रुङ्ग
तौ भाषणे च रवते नानप्योर्वः अनपि विषये न वर्त्तमानं किंतु नव रसवे
रविता अनिष्टो यमित्येके रोता अरोष्ट मङ् बंधने मविता देङ् त्रैङ् पालने द
यते देङो लादौ दिष्पादेशो द्वित्याभावश्च दिष्ये दासीष्ट अविहाधास्यामिते
ईत्वंमातिनतु दीङ् लोपोऽह्स्वातैरुसे ह्स्वात्परस्यसेर्लोपोरुसे अदित च
त्रायते तत्रे अत्रास्त मिङ् ईषट्सने सिष्मिये स्मेता डीङ् विहायसागतौ डि
ष्टो अडपिष्ट कृत्तदीप्तौ द्योतते द्यतेः पूर्वस्य संप्रसारणं स्वायेत्कसे दिद्य
ते कृतादिभ्यो लुङि यापयेङ् अकनत् अद्योतिष्ट अचितीवर्त्ते ज्येतते अ

कृतादयः कृपिपर्यं तास्त्रयोविंशति
भातवस्तेभ्यः परस्मैपदे नो भवति ॥

सि. चं. ३०

१५

स्थितर अस्थेतिष्ठ निमिदास्तेहने अमिदत् अमेदिष्ठ निमिदास्तेहनमोचन
योः अमिदत् अमेदिष्ठ निमिदास्तेहने अमिदत् अमेदिष्ठ रुचदीप्ताममि
प्रीतौच अरुचत् अरोचिष्ठ घुटपावर्तने घोटते नुकटे अफटत् अघोटि
ष्ठ रुटलुटलुटप्रतिपत्ते अरुटत् अरोटिष्ठ अलुटत् अलोटिष्ठ अलुटत् अ
लोटिष्ठ शुभदीप्तौ अशुभत् अशोमिष्ठ रुभसंचलने अरुभत् अशोमिष्ठ
णभतुमहिस्त्रयां अनभत् अनमिष्ठ अतुभत् अतोमिष्ठ त्वंसुधंसुधंसुधव
त्वंसने अत्रसत् अत्रंसिष्ठ ध्वंसुगतौच अत्रसत् अत्रंसिष्ठ स्तेनुविस्वासे
अस्तभत् अस्तमिष्ठ रुजिभजीमैर्जने रुजाचक्रे आर्जित आर्जिष्ठ वभजे
अभजत् अभर्जिष्ठ वतुवर्तने वरते वतादिभ्यः स्यस्योवीपंथेः निटत्वं
च वत्स्यति वर्त्तिष्यते अवत्स्यत् अवर्त्तिष्यत् अरुतत् अवर्त्तिष्ठ वधकृ
दो अकशब्दकुत्सायां स्यदृष्टवरो स्यदते सस्यदे स्यत्स्यति स्यदिष्यते स्य

संचलनं प्रकृतिविपर्य
योः संचलने च ५
अर्जितं न संविनातं दला
दः संतापविशेषः ८

१५

त्स्यते अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत् अस्यत्स्यत्
 र्थे ह्योरेलैः ह्योरेकस्यलः रुकारस्यलकारः कल्पते बलपे कल्पिषीष्ट
 तिस्योः उपधायागुणोनसित्योरभिदोः परतोः लृप्सीष्ट ह्येस्तादौपंकपेः नि
 दत्वंच कल्पा प्राति कल्पिता कल्पा कल्प्यति कल्पिष्यते कल्प्यते
 अकल्प्यत् अकल्पिष्यत् अकल्प्यत् अकल्प्यत् अकल्प्यत् अकल्प्यत् अकल्प्यत्
 एतेकतादयो रतादयश्च अयदुःखसंचलनयोः व्यथते व्यथोणादौष्ट
 र्वस्ययस्यः विमथे अविमथिष्ट जुहंगतौ जुनुये अजोष्ट लुहंगतौ लोषीष्ट लो
 ता अलोष्ट रमुक्तीडायां रमते व्याड्पर्युषेभ्योरैमैः पं विरमति रेमे व्यरंसीत्
 अरेस्त लोहदर्शने लुलोके लोकिषीष्ट श्लोहसंघाते अश्लोकिष्ट शकिशं
 कायां शशंके अशंकिष्ट अकिलहले अनेके टोहत्रौह्ररधिगतौ लधि
 भोजननिवृत्तौच इटोके अटोकिष्ट ललंघे अलंघिष्ट अत्रौकिष्ट वाध्वि

इहसादिशेषस्य
 यवादः इकारः ततोह
 सादियेनयस्यनिवृ
 त्तिः ६२

सि. सं. ३०

१६

लौडने वाधते ववाधे अवाधिष्ट नाथ नाथ पाँ चोपताये श्वयीशीः पु नाथसा
 शिषे वात्मने पदे नाथते अन्यत्र नाथति ननाधे अनाधिष्ट दधधारणे दधते
 दधे अदधिष्ट ^{उरज्वने नहाले} कुदिआप्रवणे चुकुंदे अकुंदिष्ट वदिअभिवादनस्तस्योः
 ववंदे अवंदिष्ट भदिकल्याणे सुखे च वमंटे वमंदिषे अमंदिष्ट मदिस्तति
 मोदमदस्वप्रकांतिगतिषु ममंटे ^{उप} स्पदिकिंचिच्चलने पस्पंदे पस्पंदिषे मुद
 हर्षे मुमुदिषे दददाने दददे पलीप्रयत्ने येते जित्यरासंभ्रमे त्वरते तत्त्वरे अ
 त्वारष्ट पहमर्षणे सेहे सहिता सहिवहोरोदवर्णस्पटलोपैसति सौटा अस
 हिष्ट गारुविलोडने जगहिषे जंघादे जगहिष्ये जगहिष्टे सेटोहलाहा ज
 घादु गहिषीष्ट घादीष्ट गहिता गाटा गहिष्यते घास्यते अगहिष्ट अ
 गह अघादाता गहप्रहणे गहते जगहिषे जघदे जघदु धदीष्ट गहिता
 गदी घस्यते अगहिष्ट अघरुत आतिसकोलोपः स्वरे अघरुतां अघ

मोदः संतोषमदोर्गः स्व
 प्रणालस्य कांतिशोभा
 ५२

मर्षणं अपराधे सत्यपिको
 पानाविष्करणं ७२
 इदमवेदत्वं सादिनि
 मलोवेधत्वत्त्वत्
 लोपदीर्घत्वान् अतो
 ट असहि पातो ४२
 इदमावेहोठ इतिटः
 आदिजनामामितयः
 घटोरितिकः प्रत्यच
 ४२

इषुसहेतिवेदइमावे
 टत्वधत्वपुत्वटलोपो
 ७२

१६

तीहलीक ॥ १॥ न
 मायासः ॥ १॥ मायासु
 ननुपेक्षके वीरादिको
 दानयतिशानवातः

फलपदत्वपूर्वलोपो
 वादादौ वादादौ अतो
 अतिदोऽमनानार्थ
 लेनयेदनिर्दीर्घः ३

हरणं प्रापणं स्वीकारः
 स्तेयं नाशनं चेति च
 त्वाशेषो भानं हरति स्त
 र्ति हरति भानं हरति स्त
 दं स्तदिति नेवाद्या
 दादाविति ॥ ३ ॥
 अर्जुनैर्धनं गुणैः शति
 सः यः से इति पूर्वस्ते
 मानादीनां मिनिदीर्घ
 ॥ ४ ॥ इति भावेऽल्लघ
 त्वपुत्वादिः

कृतः ^{अवदा} ^{लो} ~~राजद्वि~~ सो रे न तुः र र न तुः रे जे राजे अरा नीत अरा नि
 ए ^{अवदा} ^{लो} खन खनने च ख तुः च खे खा या त ख या त अख नीत अखानीत अख नि
 ए ^{अवदा} ^{लो} ह न ह रणे न ह थि न ह्रे हि या त उः रु व र्ण स्य सि स्योर नि दो र्न गुणः ^{अवदा} ^{लो} हृषीष्ट
 अ हा धी त अ ह त दान ^स ^ल अर्जुने दी दां स ति दी दां सां च के शा ज ते ज ने शी शां स
 ति शी शां स ते शी शां सां च के गुह सं व रणे गुहे रू प धा या रु हु ण हे तो स्वे रे ग रु ति
 ग रु ते नु ग रु नु ग रु तुः नु ग हि थ नु गो ढ नु फ के नु ग हि षे नु ग हि दु नु ग हि ध्वे नु
 फ दु ग हि षीष्ट फ कीष्ट ग हि ता गो ढा ग हि ष्य ति घो द्य ते अ ग ही त अ फ रु त
 दु हि वि ह लि ह पु ह म्यः स को लु ग्वा व का र त य र्ग यो रा ति अ ग रु अ फ रु त अ
 फ रु तां अ फ रु त अ ग रु दाः अ फ रु थाः अ फ रु थां अ घ दु अ फ रु अ
 पु र व हि अ फ रु व हि अ फ रु म हि भ न से जा यां ने जि थ व न व थ ने जे न
 कीष्ट अ मा की त अ न क मि न से जा यां शि धि य तुः शि धि ये श्री या त अ

अस्तु दुःखोऽतिहो
 द्वित्वे च
 हसतादितिसककु
 त्वत्वे २

सि० च० उ०

अपभ्रंशे चैतिसलो
 पः प्राडितिसिक्क
 तत्कृते त्रिमकुप्रस
 वार्थः ८२ बीजसंता
 ने ह्येवेविकरलो गभी
 धाने च अवेदनेपि
 केण न वपति ८२

उलधलएलठलोपः
 सहिवहोतालोले

पिभीष्ट अशिप्रियत अशिप्रियत त्विषदीहो तित्वेष तित्विषे त्विहीष्ट अवि
 हृत अत्विरुत अत्विरुतां ^{आतिषकोलेषः} स्पर्शयाधनस्पर्शिनयोः स्पर्शति स्पर्शते पस्पाश
 अस्पर्शीत अस्पाशीत लपकांतौ लप्यति लपते लेषे रंजरागे रजति रंजिय
 रंंकथ रज्यात् रडष्ट अराडहीत अरंक्त न्नन्नरले वनर्थ वनव वनदुध
 नधारणे दधर्थ दधिव दधिदु दधिध्वे अधार्धीत अधृत एी न्प्रापले नि
 नाय निनेथ अनैधीत अनेष्ट दुपाचपा च्चायां पाचति पपाचिषे अयाची
 त अयाचिष्ट यजदेवप्रजासंगतिकरणदानेषु इयजिथ इयष्ट इजे यहीष्ट
 अयाहीत अयष्ट दुवपूबीजतंतुसंताने उवपिथ उवप्यथ ऊपे उप्पात् व
 षीष्ट अयाषीत् अवस वहप्रापले उवहिथ उवोढ कहे उह्यात् वहीष्ट
 वोढा अयाहीत अवोढां अवोट अवक्षतां वेनतंतुसंताने वयति वयते
 वेजोणादौ नसंप्रसारणं ववौ ववाथ ववे वेजोवयणादौ वा उवाय ग्रहां

ग्रहउपादानायावदो
 हानो।वेनतंतुसंतानेय
 धिताउने।वशकांतो।
 उवशूकेदने।प्रछती
 प्सापो।वयं।जीक
 रलो।अस्तपके।५१॥
 अने।पूर्वसंप्रसारणे
 भवति।ततोद्वित्वं।संय
 कृताणा।मिस्यस्यायवा
 दः।४८॥
 द्विरुक्ती।नविष्यतः।इ
 ति।द्विरुक्तस्य।हेनः॥
 ५२

रुकोतो नरुत इत्य
 यः...॥५॥यःसनिंदत
 पालंभस्तत्रस्यात्परि
 भाहूणो॥२॥

कृतिचं।ग्रहिज्यावधिमधिवष्टिष्टतिष्टलिविचतिरुज्जतीनांसंप्रसारणे
 कितिडि।तिच।वयोयस्यनेत्वं।ऊयतुः।ऊयुः।ऊवपिथ।ऊये।वयोयस्यकितिलि
 टिवोवा।ऊयतुः।ऊयुः।ऊवे।ऊपात्।आसीष्ट।अवासीत्।अवास्त।अैरसंवरणे।
 अैनोलिटिनात्वं।विआय।विमपिथ।विजे।वीपात्।आसीष्ट।अवासीत्।अवा
 स्त।हेनस्यर्होपांशब्देच।द्विरुक्तस्य।द्वयतेः।संप्रसारणे।जुहाव।जुहविथ।जुहो
 य।हपात्।हसीष्ट।लिपिसिचिद्वयतीनां।लुडि।डोवा।आति।अद्वत।अद्वतां।
 अद्वत्।अद्वत।अद्वत्।उपचय्याके।पपाच।पेचिथ।पपकथ।पेचे।अपादी
 त।अपक्त।पचसंमजाये।सेचे।असाचीत्।असचीत्।शप।आ।कोशे।शेये।शप्ता।
 अशापीत्।अशप्त।हिक्क।अमकैशब्दे।जिहिक्के।अहिक्कीत्।अंचुग।तौ।याच
 नेच।आनेचे।आंविषीष्ट।आंचीत्।रेहैपैरिभाषणे।ररेटे।अरेटीत्।चतेचदेया
 चनेच।चेते।अचतीत्।चेदे।अचदीत्।प्रोच।पर्याप्तौ।पुप्रोये।पुप्रोथ।अप्रोथी

त मिहमेहमेधाहिंसनयोः मिमेदे मिमिदे अमेदीत् मेधसंगमे मिमेधे मिदले
दकुत्सानिकर्षयोः निनिदे निनेदे मधमधकैर्दने शम्यधे अशधीत् मम
धे अमधीत् बुधिरबोधने अवोधीत् अबुधत् अवोधिष्ट उबुधिरनिशामने
बुबुंदे अबुदत् अबुंदीत् वेण गतिज्ञानचिंतानिशुमनवादित्रगरुणेषु
विवेणे अवेलीत् नांतोप्ययं वेनति चीरु आदानसंवरणयोः चिचीवे अची
वीत् चाय पूजनिशामनयोः चायति चचाये अचायीत् अयघातौ वम्यये
अमयीत् दाशदाने ददाशे अदाशीत् नेहृत्नेहृगतौ नेहृभयेच चाहतावपि
विनेषे विन्नेषे अन्नेषीत् विनेषे अन्नेषीत् असंगतिदीप्पादानेषु असति
आस आसतुः आसे आसीत् पांतोप्य अषति चषनरुणे चेषे अचषीत्
अचाषीत् छषहिंसायां चछाष चछषे अछषीत् अछाषीत् नष आदान
संवरणयोः ननषे अनषीत् न्नरुन्नरु अदने वन्नहो अन्नहीत् दाददा

वाद्यभांडस्य वादना
यं वाद्यत्रग्रहणं ४३

ने ददासे माहमाने ममाहिषे ममाहे माहिता माहिषति माहति अमाहीत
 रुतेनुपसायां कृपायां च रुतेरीयड
 त्वार्थेऽनपितुया रुतीयते रुतीयोचक्रे आनर्त रुतीषिष्यते अर्तिष्यति आ
 र्तीत अर्तीषिष्ट अर्दमरुणे अदादेर्लुक अयः अदादेः
 परस्यापोऽनुभवति अति अतः अदंति अद्यात् अन्तु मसाहृहे मसाहृका
 रत्परस्पहेर्द्धि अद्धि अत्तात् अदोदित्योरद् आदत् आदः सिसयोरंदेर्घत्त
 लिटितुया जघास भगमांत्वरै घसादेः घः जरुतुः जघसिथ आद आदतुः आ
 दिथ लटित्वात्तडः अघसत् साभरुणे साति सातः सायात् सातु असात्
 आदंताह्विषोऽनुत्वा असान् असुः पसौ पसाथ पसिथ सायात् सेया
 त असासीत् मामाने माति असुः अमान् ममौ मेयात् अमासीत् याज्ञवल्के
 याति ययौ अयासीत् वागति गंधनयोः वाति रादाने राति लादानग्रहणयोः

घसेलादावजावात्पथि
 नित्यमिह ॥७॥ पद्वे-अ
 मर्त्तव्यमतीनामिति नि
 त्यमिह ॥७॥

सि० चं० ७०

१६

लाति ललौ अलासीत् आयाके आति शओ आयात् अयात् अआसीत् दात्
 वेने दाति ददौ दायत् अदासीत् व्याप्रकथने व्याति चख्यौ अस्यति वक्रिस्व
 तिभ्यो डोलुङि कर्त्तरि अत्वत् डाकुत्सायां डाति दडौ दायत् देयात् अडा
 सीत् पाररुणे पाति पयौ पायात् अपासीत् नादीहौ नाति वनौ अनासी
 त आशौ च स्नाति सस्त्रौ स्नायात् स्नेयात् अस्नासीत् वशकांतौ वष्टि उष्टः
 उशंति वक्षि उष्टः उष्ट वक्षि उश्चः उश्मः उश्वात् वष्ट उष्टात् उष्टां उशंति उष्टि
 उष्टात् उष्टं उष्ट वशानि दिव्यो हंसात् हसांतात्परयोर्दिपसिपोर्लोपः अवट्
 अवट् अडागमौ औष्टां औशान् अवट् अवट् औष्टं औष्ट अवशं औश्च
 औश्म उवाश ऊशतुः उवशिच उश्वात् वशिता अवाशीत् अवशीत् ह
 नहिंसागतौ हंति लोपस्त्वं उदात्ततनो अनुदात्तानां नमांतानां तनादीनां वन
 तेश्च नमस्य लोपोऽस्ये किंति हकारेच हत घंति हन्यात् हंतु हतात् हतां
 हनोपे

असुदोपलो वुवोवधिः
वचपदिभावे

संयोगेन दनस्य वेकितानि
श्लोकारोनाद

ग्रहामितिसं प्रसारणं
 छपावेति मत्वेषु लंप
 नसादिर्हेति धिः षो
 उः इति उत्वं दुत्वं उड्ति
 उड्ति ॥ ६ ॥
 नमांता अनुदात्ताः षट्
 यमिरमि नमि गमि हनि
 म न्यतय इति सनोत्पाद
 योः वतनुषनुदुलुकि
 लु कलु लु घलु व
 उमनु इति ॥ २ ॥

१६

अंतु जह्ये विशाद्य हंतेर्जहिरस्तेरे विशास्ते शाद्य निर्वात्यते हि विषये जहि हतात
हंत हत हनानि अहन अहतां अघ्नन् अहन जघान जघत्तुः पूषीत हंतै हस्ययः

द्वित्वरूपात्तरत्नम्

हंतेर्हंतमात्राशीर्षी
दाद्योर्वधादेशः ३

जयनिय जयंथ हनोलुङ् लिङोर्वधः लुङ् आसिवा वध्यात् वध्यास्तां हनिष्य
ति जनिवध्योर्नवद्धिः अजधीत् अवद्धिष्ट युमिअले अमिअले च औरौ उका
रस्याद्विरुक्तस्य औकारोऽवाद्योपितिस्मि योति पुतः पुवंति योषि योमि युपा
त् योतु युहि अयोत् अयोः युपाव युषविथ पूयात् पविता अपावीत् तुग
तिवद्धि हिंसासु हंतुरुणुक्तभ्योऽद्विरुक्तेभ्यो हसादीनां चतुर्णामीड्वा तौति तवी
ति तुतः तुवीत् तुवंति तौषि तवीषि तुथः तुवीथः तौमि तवीमि तुयात् तौ
तु तवीतु तुतात् तुवीतात् तुतां तुवीतां तुहि तुवीहि अतौत् अतवीत् तुता
व तौता तौष्यति अतौषीत् रुशब्दे रौति रवीति रुतः रुवीत् रुवीथः अरा
वीत् एत्तौ नौति नुनविथ अनावीत् दुशब्दे दौति दूयात् अदौत्

रुदुसुनुभ्योऽन्तादि
विनाद्भुतिकेचित्तो
तीराती २

सि. चं० ३०

२०

चुहविष्य ^{ही दृष्टि करणे} अक्षावीत। ह्यतेनने ह्योति चुहविष्य अक्षावीत सुप्रस्त्रव ^{नृत्तं दायो}
ले स्योति सुसविष्य अक्षावीत। ह्यअभिगमने स्योति दुचविष्य अद्योवीत
^{प्रसक्तो भूय सुताने} पुत्रसर्वेष्वर्थयोः स्योति सुयात स्योतु अस्योत सुषविष्य सुषोथ अस्योवीत।
कुशब्दे कोति चुकविष्य चुकोथ अकोवीत। यीङि गतिव्याप्तिप्रजनकोत्प ^{गर्जप्रहणे अस}
^{हेयले} सनेत्यादनेषु वेति वीतः विपंति वेथि वेमि वेतु वीहि अवेत अविष्यन्
विवविष्य विवेथ्य अवैवीत एति ईतः इयंति इयात् एतु ऐत अपांचकार
एता ऐवीत इणगत्तौ एति इतः इणः क्तिंत्स्वरैः यंति एषि इयात् एतु इतां
यंतु इहि अयानि ऐतां आयन् ऐः ऐतं आयं ऐव ऐम इयाय इणः क्तिंत्स्वरैः
दौर्द्विस्वदीर्घः इयतुः इयविष्य इयेथ इयथुः इयात् एता दादेः ये इणः सि
लोपेण अगात् इकस्मरणे इडिकावध्युपसर्गितोनव्यभिचरतः अथेति
अधीतः अधियंति अधीगात् अधीयाय इत्यदिकः विदज्ञाने वेति वि

ककार इह इण। द
इति वनेष्वपि

२०

तः सिदंति वेत्सि विस्यः विस्य वेत्सि विदः विस्यः विदो नवानां त्वादीनां ए
वादिर्वा विदः परेषां त्वादीनां नवानां एवादिर्नवको वा वेद विदुः विदुः वे
स्य विदयुः विद वेद विद विस्य विद्यात् वेत्तु विद्वि वेत्तेर्लोद्यामिगुणा
भावः करोत्यनुप्रयोगश्च वा तनादेरुप विदं करोतु दिदं दुः कृजोः तदुत
इति विदं कुरुतात् विदं कुरुताद् विदं कुरुतां विदं कुर्वतु अवेत् अवेद्
अविदन् अविदुः दः धातोर्दस्य रोक् सिधियंदांते अवेः अवेत् विवेद
आनिविदेर्नगुणः विदं चकार अवेदीत् असंभुवि अस्ति नमसोस्य प्रत्य
यस्य नमोः स्तेर्हीतोश्चाकार स्यलोपोऽङिति स्तः संति सिसः अस्तेः सस्यलोपः
सौदो अस्ति स्यः स्य अस्मि त्वः स्मः स्यात् अस्तु स्तात् स्तां संतु एधि अ
सानि अस्ते रीद् दित्योः आसीत् आस्तां आसन् आसीः अस्ते रनपिभूः व
भवेत्यादि मज्जपमुदो मजेर्द्विः पित्तिक्रितित्वरेवा मार्षि मष्टः मजंति

वर्तमानार्थकरणदि
योगे धातोर्द्वित्वं न न
चति उक्तादि लुक्
त्वात् ॥३॥२

दसः पठते दस्यसौवा
सिधियि

सिधियि प्रत्ययकारः ३
अस्तेः परयोर्दिसोरीद्
२३

॥ मजेः पित्तियोर्द्विर्नवति कितित्वरेवा मजेर्द्विः कितित्वरे किति हतेन नवतीत्यत्र तात्पर्येन पुनः पित्तियेनेत्याग्रहः अ
न्यथा तस्यादि रपित्तित्वात् मार्षि पित्तित्वेन नवतीत्यत्र तात्पर्येन पुनः पित्तियेनेत्याग्रहः ॥३॥

सि० च० उ०

२१

मार्ज्जति मार्ज्जि मज्जात् मार्ज्जु मज्जि मार्ज्जनि अमार्ज्ज अमार्ज्ज ममार्ज्ज ममज्जतुः
 ममार्ज्जतुः ममार्ज्जिथ ममार्ज्ज मज्जात् मार्ज्जिता मार्ज्जि अमार्ज्जीत् अमार्ज्जीत्
 अमार्ज्जि वचप रिभाषणे वक्ति वक्तुः वदंति नैव चिरं तिपर्ह वक्ति वक्तुः
 वक्ति वचः वचमः वज्यात् वधि अवक् उवाच ऊचतुः ऊचुः अवचिथ
 उवक्तु उज्यात् वक्ता डे वचेरुम् अवोचत रुदिर अश्रुविमोचने रुदा
 दे अतुलं ह्रसादे रुदादे परस्यति वादि चतुर्त्सामधे ह्रसादे हकारवसादे
 प्रत्ययस्येद् रोदिति रुदितः रुदंति रोदिषि रुद्यात् रोदितु रुदिहि रुदादे
 र्दिस्योरीडंते अरोदीत् अरोदत् अरुदिता अरुदन् अरोदीः अरोदः अरु
 दत् अरोदीत् निघ्नप्राये स्वपिति स्वप्यात् स्वपितु अस्वपीत् अस्वपत्
 सुजाय सुषुपतुः सुषुपुः सुषुपिथ सुषुपथ सुप्यात् स्वप्ता अस्वाप्सीत् अस्व
 प्राणधारणे श्वसिति श्वसितः श्वस्यात् श्वसितु श्वसिहि अश्वसीत् अश्वस

अस्वपिति वक्तव्याति
 लियसिचि ह्यपती
 नोमेडः ५
 रोदिति स्वपिति अस्व
 श्वसिति प्राणितिल
 या जक्ति अस्वपि
 जेयो रुदादिपंचको
 मलः ५
 अयमेवायः स्तवः

वचिस्वपीति संप्रसा
 रणान्तोदितं २

२१

त शब्दासः अश्वसीत् अनत्राणने अनिति प्रादेरेकादशितेर्नस्यणत्वं
 प्राणिति प्राणिहि आनीत् आनत् आन आनतुः आनीत् जरुभरुहसनयोः
 जरुति जरुतः जरुदेरौदनेनसै जरुजागदरिद्राशासचकासभ्यः प
 रस्य अंत अत अननुसभवति उत्तिगुणः नाम्यंतस्यधातोर्गुणः स्यात् अना
 देशेनुसिपरे जरुति जरुहि अजहीत् अजरुत् अजरुतां अजरुः
 अजरु अज्यत् जरुता अजहीत् ~~जागति जागति~~ जागतिद्राक
 ये जागर्ति जागतः जाग्रति जाग्यात् जागर्तु जागतां जाग्रतु अजागः अ
 जागर्तु अजागरुः अजागार जागर्तेर्युणवडिं द्वित्रेषुगुणः अजागरतुः जाग
 र्ताञ्चकार जागर्त्वात् अनेकस्वरदिट् जागरिता जागरिष्यति अजागरीत्
 दरिद्रादुर्गतौ दरिद्राति दरिद्रातेरिद्रांलोपश्चडिं दरिद्रातेरांतोलोपोडि
 तिस्वरेऽकारश्चडि तिहसे दरिद्रितः दरिद्रति दरिद्रियात् अदरिद्रात् अ

विशब्देनवकारादि
 प्रत्ययोग्यतेऽकार
 उच्चारणार्थः एभ्यः
 प्रत्ययेभ्य निन्नेगुण
 विधायकेवडि वि
 ङाप्रकेचप्रत्ययेपरे
 जागर्तेर्गुणोभवति
 ४॥ जागर्तेर्दीर्घ
 लाम् ३॥ दुर्जिनप्रत्य
 येनुसिचगुणः ॥ ५॥

॥ तुडि जागुत्सदृशत्वंगुणोवाधते गुणं तुधातोर्नामिन इति वडिर्वाधते वडिं जागर्तेरिति गुणोवाधते गुणे कृते अतो
 हसादेरिति वडि वि कल्ये प्राप्ते तं वाधित्वा त्रान्तस्येति वडिः प्राप्तसावडिः संतेति सत्रेण निधिधत्ते ॥ ३॥

सि. चं. ज.

२२

दरिद्रितां अदरिद्रुः ददरिद्रौ ददरिद्रतुः दरिद्रांचकार दरिद्रातेरनप्यालोपः
सौवा। एयुवुणनिट्सयुदसुन दरिद्रात् दरिद्रिता अदरिद्रीत् अदरिद्रिष्टं
अदरिद्रासीत् शासु अनुशिष्टौ शास्ति शासेरः शासेरातो हसे किति डे चर
द्ववति घसादेः षः शिष्टः शासति शास्ति शिष्टः शिष्ट शास्ति शिष्टः शिष्टः
शिष्टात् शास्त शासतु शाधि दिपिधातोः सस्यतः सिपिया अशात् अशिष्टं
अशासुः अशाः अशात् अशासं अशिष्टं शशास शशासतुः शिष्टात् शा
सिता अशिष्टत् चकास् दीप्तौ चकास्ति चकास्तः चकासति चकासतुः
धेसलोपः चकाधि चचकात् अचकासुः अचकाः अचकात् चकासां
चकार चकास्ति चकास्यात् चकास्तु चकास्यात् चकासिता अचकासी
त् चक्रिड व्यक्तायां वाचि स्कोराद्यौ चहे चहाते चहते
चहे चहवहे चहहे चह्यचे चहु चह्ये चहीत् चह्यं चह्यः अचह

इकारन-सोराद्यौ ३-
कारा-सनेपदा ३-

२२

प्राप्तिशास्तीतिङः
धातोः सकारस्य लो
पः स्यात् प्रकुरिवो
८॥

चरुडोनपिआनकशाजौणादोनुवा चलो चवतुः चले चवदे चकशे
 चकशौ चवशे ल्यायात ल्यायात कशायात कशेयात अल्यत अल्यत अक
 शासीत अकशास्त ईरातौ कंयनेच ईर्ते ईराते ईरते ईरीत ईर्त्ता ईरातां ईरे
 ऐर्त्त ऐरातां ईरांचके ईरषीष्ट ऐरष्ट आइसासुइकायां आशास्ते अशशासे
 आशासिष्ट कसिगतिशासनद्रोः कंस्ते कंसाते कंसते ध्वेसलोपः कंध्वे अ
 यमनिदित्येके कस्ते तालव्यांतोपनिदित कंष्टे कशाते कशाते कहे कहे
 च काशे अकशिष्ट लिसिबुंजने निंस्ते निंसाते निंस्तां निंघं निनिंसे अनिसि
 ष्ट लिजिमुद्धौ निंक्ते निंहे निनिंजे निंजिता अनिंजिष्ट शिजिअयकैशब्दे शि
 इक्ते शिशिंजे पिजिअलेसंपर्वनेच पिइक्ते पिपिंजे एजिसंपर्वने एइक्ते पष्टं
 जे एचीसंपर्वने एक्ते ईडस्तौ ईडे ईडाते ईडते ईडीशिआंसध्वयोरिट
 ईडिषे ईडाये ईडिघे ईडीत ईहां ईडिघ ईडिघं ऐद ऐडातां लडोव्यस्यनेट्

अस्यतिब-कीतिउः २१

कत्वधुसजबलानि
६२

ईडि शिआंसध्वयोरिट

सि० जे० ७७

२३

ऐड्डुं ईडिं चक्रे ऐडिष्ट ईशे ऐश्वर्ये ईशिवे ईशिचे ईशं ईशां चक्रे ऐशिष्ट आ
 संयवे सने आसो आसां चक्रे असलोपः आये आसिष्ट वसं आसादने वस्ते
 वसाते वसते वसीत वस्तां अवस्त ववसे अवसिष्ट वृद्ध प्राणिगर्भविमोचने
 सते सुवाते ससे सुवाये सध्वे सुवीत सतां सखोनगुण
 अतुषु सुवै सुवावहे सुवामहे असत स्वरतिसतीतिवेद सविषीष्ट सोषी
 ष्ट असविष्ट असोष्ट शीड् स्विने शीडो गुल अतुषु शेते शयाते शीडोः शौ
 रुट् शीड् परस्मात् शूरु शेते शयीत् शेतां शयातां शोरतां अशोरत शि
 शे अशविष्ट ईड् अध्ययने अविपूर्वः अधीते अधीयाते अधीयते अ
 धीयीत अधीतां अध्येत अध्येयातां इडोणादौगाड् अधिजगे अध्येयीष्ट
 ईडोवागीलुड् त्रडो गुणभावश्च अअगीष्यत अध्येयत अध्यगीष्ट अध्ये
 ष्ट दिव्यप्रतीतो देहि दिष्टे देहु दिडि अदेष्ट अदेड् अदिष्टं

नशाददेते लपरेलो
वोन॥३॥

लोहिगुणावादेशयोः क
तयोः बलं अथैवे लडि
अथैतपरत्वादिवडुत
तोऽथै अथैयातां अथै
यत नुत्तमेतु अथैथि
अथैवहि॥३॥

२३

अदिहः अदिषन् अदिहः अदिहः अदिहः दिदेष दिदेष दिदेष दिदेष दिदेष
 धे दिदीष्ट अदिहः अदिहः दुहप्रहः दोषि दुग्धः धोहि दुग्धे दो
 ग्धु दुग्धि दोहानि दुग्धा दोहाव फक्ष्य अधोक् अदुग्धः दुदोहः फक्षीष्ट
 अफक्षत अदुग्धः अफक्षत अफक्षतां अफक्षत अदुग्धाः अफक्षयाः
 अफः ध्वं अफक्षध्वं अफक्षध्वहि अदुक्षहि अफक्षध्वहि दिहेनपचये
 दधि लिह्यात्वादनं लंदि लीटः लीटः पुनस्तुतौ स्तौति स्तवीति स्ततः
 स्तुतीतः स्तुवंति स्तौषि स्तवीषि स्तुथः स्तवीथः स्तुथ स्तवीथ स्तुते
 स्तुवीते स्तुयानि स्तुघ्नः स्तुवीघ्नः अस्तौत अस्तवीत तुष्टोथ तुष्टवे तुष्टाव
 स्तोषीष्ट स्तुसुधनापेतेरिट् अस्ताजीत अस्तोष्ट वृज्यक्तायां वाचि अवा
 दावीत्यितिस्मि वृवईष्यत्ययः पितिस्मि अवादौ वृजीति वृतः वुवंति वुवंग्रा
 हं अंपंजानां वुवः परोषांतिवादीनां पंचानां लयादयः पंचादेशाः वासुः वुवश्चा

उत्तरेतिनितीप्राप्ते
निजावेयं ॥१॥

सि० चं० न०

२४

हश्च॥ आह॥ आहतुः॥ आहः॥ तथै॥ आहो हस्यतो भवति ये परे॥ आस्य॥ आहयुः
ब्रूते ब्रवीतु॥ अब्रवीत॥ अब्रुवन्॥ ब्रुवो॥ नपि॥ वच॥ उवाच॥ कचे॥ अबोचत॥ अ
बोचन्॥ कर्णुज॥ आह्लादने॥ कर्णेतेर्वा वृद्धिर्हसादौपिति चतुर्षु॥ कर्णेति॥ क
र्णेति॥ कर्णुतः॥ कर्णुवन्ति॥ कर्णुते॥ कर्णुपात्॥ कर्णुवीत्॥ कर्णेत्तु॥ कर्णेत्तु॥ कर्णु
हि॥ कर्णेतेर्गुणोदित्योः॥ वृद्धेरपचादेः॥ ओर्लोद्॥ ओर्लोः॥ कर्णेराप्ता॥ स्वरादेः
परः॥ स्वरादेर्छातोर्द्वितीयोः॥ वयवो॥ ॥ द्विरुक्तः सैस्वरो द्विर्न
वति॥ स्वरात्पराः संयोगादपोवनदराद्विर्न॥ कर्णुनाव॥ कर्णुनुवतुः॥ कर्णेरिडा
दिप्रत्ययो वाडित॥ कर्णुनुविद्य॥ कर्णुनविद्य॥ कर्णुयात्॥ कर्णुविता॥ कर्णुवि
ता॥ कर्णेर्वा वृद्धिः॥ सौवे॥ पद्मे गुणः॥ ओर्णवीत्॥ ओर्णलिष्टा॥ ओर्णविष्टा॥ ओ
र्णवीत्॥ ओर्णविष्टुः॥ ओर्णवीः॥ ओर्णवीत्॥ ओर्णविष्टा॥ ॥ अर्णुवि
ष्टुः॥ अर्णुविष्टः॥ ॥ ॥ हुदीनादनयोः॥ छादेर्द्विश्च॥ हुश्यादेरुत्स

तत्तुल्यविधः वहावितित्य
जावोऽन्यत्रे

उक्तार्थेणादिये॥ इत्यु
त्वात्॥ द्विश्च॥ द्विश्च
आहेत्यत्राः॥ कारुत्वा
रणार्थः॥ ॥ ॥
ण वादौ पूर्वस्येति संप्र
सारणं॥ ॥ ॥ अस्यतिव
क्तीति॥ ॥ ॥ वचेरुत्त॥ ॥ ॥

सस्वर-आदिरित्यस्याप
वादः॥ ॥ ॥

ओर्णवीत्तु

२४

नृस्यापोलुकधातोर्दित्वंच नुहोति नुहतः हेः हिरक्तात्परस्योतोः त नुह
 ति नुहवः नुहमः नुहोतु नुहतां नुहतु होहेर्हिः नुहुधि नुहतात् अणुहो
 त अणुहस हिरक्तादननुस अणुहयुः नुहाव नुहवतुः भीही नुहवामाम्वा
 सचलुग्वत् नुहवांचकार अहोषीत् निमीमये विनेति डि-तिहसेमीहाको
 रिद्धा विमितः विमीतः विन्यति अविमयुः विमयांचकार विनाय अमैषीत्
 हीलज्जायां जिहेति ^{अममम पणः} जिहयुः जिहयांचकार जिहाय अहैषीत् पूपाल
 नदूरणयोः रूपोरिः पूर्वस्य रूपोः पूर्वस्यल्लुकि पिपत्ति पोरुं प
 वर्गाद्वकाराच्च रूतनरकुति पिपूत्तः ^{पिपूत्तः} पिपुरति पिपर्थि पिपूयात् पिपत्तु
 पिपूत्तात् पिपूत्ता पिपुरतु पिपूहि अपिपः अपिपरुः पपार पपरतुः
 पपरुः ^{उति च} अपिपूत्ता अपिपः अपिपूत्ता अपिपूत्तः अपिपरां अपिपूर्व पप
 रथ पूयात् परिता परीता परिष्यति परीष्यति अपरिष्यत् अपरीष्यत्

रूतं यो नास्मादरकित
 तस्मिन् नृणां ३

(स० च० उ०)

२५

यमिरमीत्यनेन इत्स
को ५२

ममोलुकीति पूर्वोत्प
३॥ ३॥ ३॥ ३॥ ३॥
त्यर्थः ॥ ३॥ ३॥

हेस्तो इत्यस्या आदौ
यं येन नाप्राप्त्या येन

अपारीत अपारिष्टं हत्वोपि विपत्तिरस्ति ^{रुक्तायाः कोने} एवात्मनः पूरणयोः विपत्तिं विपत्तः पि
 प्रति पप्रतुः पपृथ प्रियात् परिष्यति अपाधीत् ओहाक त्यागे जहाति हेस्तो हि
 रुक्तस्य धातोरातो लोकोऽतिस्वरे ईकारश्च डि-तिहसे ^{जीहा कोरति इत्} जहितः जहीतः हाकोया
 दादावालोपः जहात् ईवाहौ जहाते हौ परे इकार ईकारश्च वा जहिहि जहीहि
 जहाहि जहौ दादारे हेपात् अहासीत् रुगतौ असवर्त्मस्वरे इप् इयर्त्ति इय
 तः इप्रति इय्यात् इयर्त्तु ऐयः ऐयतां ऐयरुः आर अर्पित आरत्
 ओहा इगतौ ममोलुकि इमन्महाड माडां पूर्वस्यात् इल्लुकि जिहीते
 जिहाते जिहते जहे अहास्त माड माने मिमीते मिमाते ममे अमास्त
 इमन्मधारणयोषणयोः विमर्त्ति विमृतः विम्रति अविमः विमरांचकार
 नीहीम हुवामाम्वेति आम्वा वभार वमर्थ वमव वमदु मपात् मपीष्ट मर्त्ती
 मारिष्यति हनतः स्वयः अभधीत् अभत इदामदाने ददाति दादेः हिरुक्तस्य

रुप्रोरिति पूर्वस्य इत्
 लुकि अडागमोऽपि
 रिति दिष्टि कोर्त्तव्यः
 द गुल्लोऽपि तिगुणः
 सति र्त्तिभ्यः इति उ-
 रुवर्त्तव्यो रिति गुणः
 ॥ ६२

२५

अपि हा धास्यते नीलं
लोपो रुत्वादिभिः
लोपः १२५

दादेः आतो लोपोऽति दत्तः ददति दत्ते दौहौ अपि हा धास्यते पूर्वस्य च लोपोऽति
हौ देहिः अददात् ददिय ददाथ देयात् अदात् अदित् अदिषातां दुधानधारण
पोचणयोः दधाति पूर्वस्य दस्य डि-तिरसेधः रुमांतस्य धाज पूर्वस्य दकारस्य धो डि-
तिरसेधो धत्तः दधति धत्ते धेहि धत्तां धेयात् अधात् अधित् अनिरशोचयो
षणयोः निजांगुणः निजविजविषां पूर्वस्य गुणो लुकि नेनेक्ति नेनित्तः ने
निजति नेनेक्ति नेनित्ते नेनिधिय द्दौ स्वरेः पि नोपधायांगुणः द्विरुक्तस्य धातो
रन्विषये स्वरे परे नपधायांगुणेन नेनिजानि नेनिजे अनेनेक निनेज निनिजि
वे निहीष्ट अनिजत् अनैहीत् अनैक्तां अनित्त विजिरपृथग्भावे वेवेक्ति
विष्टमासौ वेवेष्टिविषिष्टे विहीष्ट अविषत् दिवु
क्रीडाविजिगीषामवहारकतिस्तुतिमोदमदस्वप्रकांतिगतिषु दिवादैर्यः
कर्त्तरिचतुर्षु अयोः यवाद् दीव्यति दिदेव दिव्यात् अदेवीत् पिवुतंतुसंताने

दधातेनेति निषेधात्
तथोर्द्ध इति न प्रवर्त्त
ते ॥ ४ ॥ दादेः प्रे इति
सिलोपः ॥ ४ ॥ अपि
हा धास्यति लोपः
क्रीडाविजिगीषा
मविशयेन नुमिक्त्वा
व्यवहारकानि गुणानि
विस्तृतिः प्रशंसामादया
नन्मदोऽभिनिवेशस्व
मशयनकानि रिक्त्वा
गतिरुपपन्नम् २

विजे रिडादिप्रत्य
योऽति-त इति सत्रम
त्र न प्रवर्त्तते ओवि
जीनयत्रस्मन्योरि
त्यस्येव तत्र ग्रहणा
त ॥ ४ ॥ लिलुषादेर्
इति ३ आतिस्तु रुषा
जातास्तक षटोरिति
कः अविक्तत आति
सको लोपः स्वरे अ
विहीतां ॥ ३ ॥ नकार
स्को प्रत्यये इति कत्वा
क्रीडा लोपः २

अप्रत्यास्य डि-त्वाङ्गुणेन दीमेत् दीमन्तु अदीमन्त देविता देविषति अदेविमन्त

तद्विनामीनदुःखमीकृत
 सिद्धेवहीमात्रं सिद्धता
 सेतिव्यति नृसेविधित
 हीमेन हीमदुःखमी
 नृसे सिद्धेवही
 ११-३०३०

प्रातः स्त्रविना स्त्रविष्णु
ति अस्त्रविष्णु त अस्त्रे
वीतर २६.

आयात्राशीतिवायः ६
 फलराज इत्येव पूर्व
 लोकोवातत्रसतुः १५
 इवुसहेति इदं विकल्प
 लुप्रस्यनमवति सहे
 त्यपानिर्देशात् १६
 षः सिद्धिदादिप्रोक्त
 इत्यर्थः २
 सूत इव लोकिमेषु
 दयोदिः २

हरीकरणे ३

नतीकार-या दीदि
तइत्यर्थः ॥४॥
इति हिंसा नादयोः
इति हिंसा दीदिदेवन
योः च तीहिंसाग्रंथ
नयोः इति हिंसाग्रंथ
तकाननः पण्यतुकोरके
लोति श्री १. १. १

सू संयोगाणादिरक्ति
फणागुजभाज इति वा
एत्वपूर्वतो योजरतः २

28

Missing Page

श्रीलोकेश्वरसिद्धिस्तोत्रं
 कृपादीनां देवताः २
 स्वरसिद्धिस्तोत्रं २

पदोत्तमानावन्तरोऽति
 कुलन १२

सि. चं. ७७

कृष्णस्य शमशतपदपा
 भित्तिवाति २० इडभा
 वेऽनिदृशति वृद्धिः रते
 तु अतनुयधामां इति पुन
 वृद्धिः अजासीत् ॥ २॥
 दुहादेरिति घत्वे टलोरात
 यस्य धः जन्तुं मुमोघ
 घुत्वे टिलो घत्वे टलोयः
 मुमोटलटि घत्वे टलोयः
 सत्त्वं रूपं ॥ ५॥
 शशभ्रातृतिवायः कल
 पन इत्येव पूर्वलोको २०
 अयं न विरक्तकारक
 दितो वेत्यर्थः २०
 छिबुक्तप्राचमाभित
 दीर्घः ॥ १॥

शेषे अदर्शने नेशिथ ^{रुम लोमुद्धो} नेशिनशो र्जितेनुम् ननंष्ट नेशिव नेश्व नशिता नंष्टा च
 नशत् तपत्रीणने ततर्पिथ ततर्प्य ^{तोत्रे व लो उत्रे लो वा} तत्रप्य तर्पिता तत्ता तर्ती अतर्पीत् अताप्
 सीत् अत्राप्सीत् अतपत् द्यर्हर्षगर्वयोः द्यपति ददप्य दुहजिघासायां दुद्रोट
 दुद्रोद्य दुद्रोहिथ द्रोहिता द्रोघा द्रोढा द्रोहिष्यति द्रोह्यति अद्रुहत् मुहवैचि
 त्ये मुमोहिथ मुमोट मुमोघ त्वसे इति चपत्वं षटे रितिकत्वं मोह्यते मुहनुकि
 रणे सुमोहिथ सुमोघ सुमोट सुमहिव सुमुह् स्मिहत्रितौ सिमेहिथ सिमे
 थ्य सिमेट स्नेढा स्नेहिता शमुनयसने शमां दीर्घः कर्त्तरि षेपरे शाम्यति शोमतुः
 शमिता अशमत् तमुकां द्वायां ताम्यति दमुशमतायां अदमत् अमुतपसिषेदे
 च अश्रमत् अद्य अनयस्थाने आम्यति अमति वभ्राम भेमतुः वभ्रमतुः अम्र
 मत् रुमूषसहने काम्यति चरुमिथ चरुंथ चरुमिव चरुण्व अ रुमत् क
 मुलानौ क्लाम्यति क्लामति अक्लमत् मदीहर्षे मायति मेदिथ अमदत् शमाद

वेचित्यमविचेकः

येपरे इत्यपि पाठः ॥ ७॥

शमता शान्तिः ४२

२७

॥ अस्मतेः पुष्पादि तदु-प्रत्यये सित् प्रत्ययिज कीतिवचने न चात्मनेपदार्थे उपसर्गस्य सूहो रित्यात्मनेपदं वृद्धते पर्याप्तं ॥१॥

परिणामोदिकारः

प्रोःष्टो असुहेपणे अस्पति आस अस्पतेऽस्युकुंडे आस्यत् पतुप्रयत्ने अनुयं
 सजेतु प्रयस्यति जसुमोदुले जस्यति तसुदसुनयद्वये तिसिथ देसिथ ^{देतोद्यादि} वसुस्तने
 ववसतुः वसितो विसप्रेरणे कुससंश्लेषणे कोसिता वुसउत्सर्गे ^{लजने} वोसिता मुसंवे
 डने मोसिता मसीसमीपरिणामे मेसिथ लुटविलोडने लोठिता उवसंमवाये
 उव्यति नवोच कचतुः नसुंअंरुअधःपतने वमर्शिथ अशपति अशशत् व
 शंवरणे ववर्शिथ रुशतनूकरणे चकर्शिथ नितपविपासायां ततर्षिथ ह
 पतुष्टो हष्यति जहर्षिथ रुषरिषहिंसायां ^{रुषमहेतिवे} रोषिता रोशारेषिता रेष्टा डिपदेये डे
 पिता कुपक्रोधे कोपिता गुपव्याकुलत्वे गोपिता पुपुरुषुलुपुविमोहने योपि
 ता रोषिता लोपिता लुभआकांक्षायां लोभिता लोभ्या रुभसंचलने ह्योभिता
 क्तिदूआडीनां जे कैदिता कैता निमिदास्नेहने मिदेगुलोये मेद्यति निस्त्रि
 दास्नेहनमोचनयोः द्वेदिता रुक्कृष्टौ आनर्ह गृफअभिकंक्षायां जग

सर्गाद्यसेः संप्रकीच
 योवा यास्यति यसति
 संप्रस्यति संप्रसति उ
 प० १८ टि

समवायोसंघः ४२

25

अनोः परोरु धधा
नुः कामे रक्षा गा ४

दीपजनबुधेतीए
लुगितितनोलुक्सा
दिजबानीमितिजः
३२
विसर्जनयत्तौ अक
र्मकः ॥५॥

अधिरंजि रज्यतिरज्य
ते ८॥

अनोरसय हान
अनिषर्षः कर्जनेस्त्राने
वीडने मुरासंधाने च सत्र
क्षानेः कर्मकः १२

वाच्यते वाच्योच्यते अवाच्यते पदगतौ वेदे पत्ता पदोरणतनि अपादि स
पत्तातां विदद्वेये वेत्ता अविन्न विदसत्तायां विसीष्ट अधिन्न बुध अवागमने
नुसीष्ट बोद्धा भोत्स्यते अवोधि अनुबुद्ध अनुत्तातां पुधसंप्रहारे पुत्सीष्ट यो
द्धा अनुबुधकामे अनुत्सीष्ट अनुरोद्धा मनस्ताने मेनिषे मंता अमंस्त पुजस
माद्यौ योक्ता सज्विसर्गे सज्यते सवीष्ट स्वष्टा असष्टा असद्धातां लिश अत्पी
भावै लिहीष्ट लेष्टा अलिद्धत् अलिद्धातां मष्टतितिकायां मम
पिसे मर्षिष्यति ईशुचिरं केदे शुच्यते अशुचत् अशोचीत् अशोचिष्टां रंज
तौगे अराडहीत् आरंक्त शप आक्रोशे शेपे शप्ता अशाप्सीत् शकमर्जरो
शेकिथ शशक्य शक्ता शक्ष्यते अशकत् पुषादित्वातडः अशक्त से
द्वोयमित्येके शकिता एहवंधने मेहिथ ननद्ध नत्सीष्ट अनात्सीत् अनद्ध
पूज अभिषजे स्वादेर्नुः स्वादेर्गणानुप्रत्ययोभवति

अनत्यस्मात्ती नवनं अ
ल्यीभावस्तसिन् ॥५॥

स्वरांसादत्यतश्चेतिवे
नहोधः इतिधः ॥२॥

यसि रमि न माता मि
द स कौ र्ध र च ना वि
शेषं च य नं ॥४॥

कर्त्तरि चतुर्षु नष्टैः नुप्रत्य यस्य नुप्रत्य यस्य च गुणोपिति सुनोति सुनुतः सुन्वति औ
 कीर्त्तिलोपः सुन्वः सुनवः और्वीह सुनु सुनवे सोषीष्ट प्रसौवीत् प्रसोष्ट भिज्च
 धने सिष्ये असेषीत् शिज्निशाने शेता अशेष्ट इमिज्प्रक्षेपणे मैमौ मिम्यतुः ममि
 थ ममाथ मिम्य माता अमासीत् अमास्त चिज्चयने चिनोति चिनोतेः सणादौकि
 र्क चिकाय चिवाय अचैषीत् अचैष्ट सृज्ग्राह्यादने तस्तरतः स्तर्षीत् रुदंता
 संयोगादेः सिष्योरिडाति स्तरिषीष्ट स्तर्षीष्ट अस्तार्षीत् अस्ततः अस्तरिष्ट
 रुज्हिंसायां चकथ्य चलवहे रुषीडुं अकार्षीत् वज्ज्वरणे वजस्यवश्च वव
 रिय वववहे वड् वज् रुदंतासिष्योरिडाति वरिषीष्ट वर्षीष्ट अवारीत् अवरिष्ट
 अरुत धज्जकंपने धोष्यति अधौषीत् दीर्घांतेष्यं धनोति अधावीत् स्तुसुधनामि
 तिनित्यमिड् अधावीत् स्वरतीतिवेट् अधविष्ट अधोष्ट
 पतापे दोष्यति अदौषीत् हिं गतौ वड् वौच पूर्यत हिनोते हस्यधोनत्वंडि निघा

स्तुसुधूनांवेसेरिद्॥

२
मिनातिमिनोतिदीडा
मित्वात्वे प्रातोणप्
डो ॥३॥

॥ मुर्तीर्त्तिसंगद्योदति
मुणः॥५२

वृद्ध-वृजितिवादीर्घः
वसिता वरीता ॥४॥

२६३

अजीशिकित् अजीह
यत् २

राधो हिंसायामि
ननु वादार्हिंसा
यामम्यमम् २

देनं देनं ॥ ८ ॥
लोकवचनाविहित
कस्मिन्नुद्यमस्य देन
संज्ञा ॥ ८ ॥ अथ प्रथ
संदर्भे अथपरिच्छेदे
देनं देनं ॥ ८ ॥

निसत्तातगुणवाधकं
२
अः कसावरस्येति वा
२
अरलोयः ॥
दिसौहृदादिभ्यो
सिपोलेयि ॥ ११ ॥

पः अहैषीत् आह्वयासौ आभुवन्ति आभुहि आप आसा अपत् शक्तु शक्तौ
शेकतुः शक्षति अशकत् राधसाधसंसिधौ राधो हिंसायामेत्वपूर्वलोपो किति
लटिसेटिथिच रेधतुः ससाधिय असासीत् असाहो निधया प्रागल्भ्ये धलो
ति अयधीत् दंतुदंने अथिग्रंथिघंजिदंनिभ्योलिटः कित्वं वा दंने कितिलिद्येत्वपूर्
वलोपो ददंन देनतुः ददंनतुः नेदिथ ददंनिथ दंन्यात् दंनिता अदंनीत् रुधकृ
हो रुधोति आनह आनधतुः रुध्यात् अर्धिता आर्धीत् हि हिंसायां हिणोति
हीयात् अहैषीत् ^{कृदितोवा} अशुद्ध्यासौ संघाते च अश्रुते आनशे अही
ष्ट अशिषीष्ट अशिता अष्ट आशिष्ट आष्ट आहतां ^{नगणा} एष्य आस्कंदने लिफ्रते
तिष्टये तिष्टिषिषे स्तेधिषीष्ट अस्तोधिष्ट ^{रुधिरावरणे} रुधिरावरणे
रुधादेर्नमै कर्तरिचतुर्षु नमसोःस्य रुणद्धि रुद्धः रुधंति रुणत्ति रुद्धे रुंध्यात् रु
धीत् रुणतु रुद्धां अरुणत् अरुद्धां अरुधन् अरुणः अरुणत् रुतोद्य रुधिये अ

नलोपस्यासिद्धत्वात्
एत्वपूर्वलोपयोराभा
सो आरंभः ॥ ८ ॥

आस्कंदनं शोषणं ॥ ८ ॥

आवरणं रोधः ३

प्रत्ययस्य नलोपस्य कृदितो
आकारस्य लोकोक्तिः ति
परि २

अनति अनित २
अनितः अनित ३
अनित अनित ४
अनित अनित ५

(स. सं. नु.)

३०

सैसीत् अरुधत् अरुद्ध निदिर् विदारणे छिदिर्द्वैधीकरणे छिनति छिंते चि
छेद विछिदे छिद्यात् छितीष्ट छेत्ता अछिदत् अछेत्सीत् अछेत्तां रिचिर्दिरेच
ने रिणक्ति रिङ्क्ते मसाहिर्हेः चोङ्कुः नवेनजाः रंथि अरिणक् अरिचत् अरे
हीत् अरिक्त विचिरिष्टयभावे विङ्क्ते अविचत् अवैहीत् रुदिरसंवेपणे रुं
ते चुहोद चुहुचे होत्ता अरुदत् अरुत्त अहोसीत् युजिर्योने पुनक्ति पुंक्ते
अयुजत् अयौहीत् अयुक्त उच्छिदिर्द्वि देवनयोः छणत्ति छते अछनत् अछ
नद् अछंतां अछंदन् चछर्द छसीष्ट छर्दिषीष्ट अछदत् अछदीत् नतदिर्हिं
साभादरयोः तणत्ति तंते ततर्द ततर्दे तत्स्यति तर्दिष्यति अतर्दीत् अतर्दिष्ट
शिष्ट विशेषणे शिनष्ट शिंष्टः शिंषति शिंष्टि अशिनट् ३ शोष्टा
शेद्यति अशेद्यत् अशिषत् पिष्ट संचर्णने पिनष्ट पिंष्टः पेष्टा पेद्यति अपिष
त् भंज् अमर्द्ने भनक्ति भंक्तः भंजंति वमंज वमंजिथ वमंक्थ भन्यात् भं

नतर्देनिदि १

मसाहिर्हे इति हेर्धिः
अस्य डल्लुत्वं अनुस्वा
रपरवर्गे शिण्डि
संयोगे तस्य लोपेति
णटि ॥ ३ ॥
भंजिता ३०

भंजो नोदत् ५ यथिका
ठः भंक्ता १

केदनमादीभावस्तस्मि
 न॥५॥
 विवेचनं व्यक्तिप्रक
 रणं लिख्यता अंजनमि
 त्यर्थः॥६॥

क्ता अभाङ्-हीत् भुजपालनाभ्यवहारयोः भुनक्ति भुंक्तः भुंजंति अनुनक्तः अमौही
 त् अमौक्तां तृहहिंसिहिंसायां तृहोनमिहते इमागमः पितिहसेपरे तणेदि तण
 टः तणेदु तणेदि अतणेद् अतणेड् अतणेड् तस्यात् तर्हिता अतहीत् इदितोनु
 म् नमः नम्यत्यात्परस्यनस्यलोपः हिनस्ति हिंस्तः हिंसति हिनस्तु हिंधि अहिनः
 जिहिंस अहिंसीत् उं दी कौदने ननक्ति औनत् औंत्तां औंदन् औनः औनत् उंदां
 चकार औंदीत् अं न व्यक्तिप्रकृणकांतिगतिषु आनक्ति अंधि आनक् आनंजिथ
 आनंङ्-कथ्य अज्यात् अंजिता अंक्ता अजेसेर्नित्यमिद् आंजीत् तंचू संकोचने तन
 क्ति तंक्तः अतनक् ततंच तंचिता तंक्ता अतंचीत् अताङ्-हीत् ओविजीनंय
 चलेनयोः विनक्ति विजेरडादिप्रत्ययोडित् विविजिथ विजिता अविजत् ए
 जीवर्जने वृणक्ति अवृणक् ववर्ज् वर्जिष्यति अवर्जीत् एची संपर्वने एणं
 अएणक् एच्यात् पर्विता अपर्वीत् ^{अति} जिइंधीइ दीसौ इंहे इंसे ऐइ इंधांच

अहिनत्दिपिसस्यतः
 सिपिवाङ्

जीतिजीसाधसंभवे

क्ति पपर्व २

(सं. चं. नु.)

३१

के. रेधिष्ट विदेदेने विंत्ते विंदीत विंत्तां अविंत्त विंत्सीष्ट अविंत्त विद्वि
चारणे विंत्ते विविदे वेत्ता विंत्सीष्ट अविंत्त ~~विंत्त~~ तनुविस्तरे
तनादेरूप कर्त्तरिचतुर्थं तनोति तनुतः तन्वति तनुते तनुयात् तन्वीत ततान
तेनतुः तेने अतनीत् अतनीत् तनादेस्तनथा सोर्वासेर्लुक् लोपस्त्वनुदात्ततनां
अतत अतनिष्ट अतथाः अतनिष्टाः पणुदाने सनोति सनुते सेने सायात् स
न्यात् असानीत् असनिष्ट असाथाः असनिष्टाः रुणुहिणुहिंसायां रुणोति
रुणुते चरुण चरुणे रुण्यात् रुणिषीष्ट रुणिता रुणिष्यति अरुणीत् अ
रुत अरुणिष्ट अरुथाः अरुणिष्टाः तनादेरुपधाया गुणोवापि हिणोति हे
णोति अरुणीत् अरुित अरुणिष्ट अरुथाः अरुणिष्टाः रुणुगतौ रुणोति
अरुणीत् अरुणुतः रुणुतः आनर्ष आर्षीत् आर्षी अर्षिष्ट आर्षीः आर्षिष्टाः त
णुचदने तणोति तणुते तणुते अतसीत् अतत अतर्षिष्ट अणुदीप्तौ एणो

तन्वः तनुवः ३१

इमावपिलाकणिक
णकारजतौ ६२
स्मृतकृतेति ७२

३१

कृषीष्ट कर्त्तृकनी
कश्चिद्विस्तृतीत्य
सिस्वरनिधोः तमुपः १
रुनतस्यपः ३

ति घर्षति जघर्ष अघर्षीत् अघृत अघर्षिष्ट अघृथाः अघर्षिष्ठाः दुर्लभं करोति
करोति डिसदुः कुरुतः कुर्वति कुरुहुरोर्नदीर्घः कृनो नित्यं वमोरुलोपः कुर्वः
कुर्मः कुरुते कृजोये कृजनुप्रत्ययस्य लोभये कुर्यात् चकर्थ कुर्यात् अकाधीत्
अकृत संपर्युपेभ्यः करोतेर्नृषणसुट् संत्करोति अट्टित्वव्यवधानेपिसुट् कात्पूर्वः
समस्करोत् संचत्कार समुटः कृजोत्सिट् इट् संचत्कारिथ संचत्कारिव एवंमुपस्कुरुते

वक्रवे ३
अलकरोतीत्यर्थः

उपस्कृता कन्या लं
कृतेत्यर्थः ५

वनुपाचने वनुते ववने परस्मैपद्यप्रमित्येके वनोति ववान मनु
अवबोधने मनुते ^{अवबोधनीय} तुदमयने तुदादेरुः तुदादेर्गणादप्रत्ययोभव
ति कर्त्तरिचतुर्थु तुदति तुत्सीष्ट ^{तोत्} अतोत्सीत् अतुत्त तुदप्रेरणे तुदति तुदेत् तुत्सी
ष्ट नोत्ता अनोत्सी त् अनुत्त ^{दाने} दिसं अतिसर्जने दिह्यीष्ट अदिह्यत् हसपांतातसक्
षत्वकत्वषत्वानि अदिह्यत् अन्नपाके ^{भोजन} भज्जति भज्जतः भज्जति भृत्तो रसो रंन
पिवा वमर्ज वम्रज्ज वमर्जतुः वम्रज्जतुः वमर्जिथ वम्रज्जिथ वम्रष्ट वम्रष्ट

दिशति दिशते दिशोत्
दिशेत् दिशतु दिशती
अदिशत् अदिशतदि
देशदिदिश दिश्यात् ३
देशदेशा दक्षुनिदेश
ते अदेशे अदेशे अदेशे ३
भृत्तो रसो रंन
याप्यस्थाने रमागमो
वा अनधि मित्वा देत्या
स्तरासरोरमस्थानेष
ष्टी निर्देशात् कारोय
अयो निर्देशः ॥१॥

तनादेशितिसिलोपा
भावे लोपो ह्रस्वादि
तिसिलोपः ॥४॥

अपापकोः डित्वास्तु
पाः ६

भर्त्तृनस्तेपाकेर्धेय
हामितिसंप्रसारणस
ह अमुतेनपाः शस्यन्
त नमोः इति नक्त्वेन
जः भर्त्तुते ॥२॥
अन्तः रसो रंनकार
योगः नवति अत्रपिवा

रुसंयोगात्कारिदिदितिसम्यसारणभावः
स्कोरितिसिलोपः १
रसो रंनितिसम्यसारणभावः २

कोरितिसलोपः कि
तसंप्रसारणं वाधकं
वाधित्वासंप्रसारणं
वतेततोऽन्यात् १

(सं. चं. नं.)

३२.

मनुष्योऽनुलो। लुपुके
दने। विदुला। नो। लि
पनुपदेहे। लिचरु
लो। रुलीछेदने। पिप
अवयवे। विदपार
छाते। व्याप्रभृतिम
ते। विदुसेट् नाव्य। म
ते। निट् ॥ ४॥

कि। तिसंप्रसारणं वाधकं नन्यात् अनाहीत् अनाहीत् हिपप्रेरणे हिपीष्ट अ
हेपीत् अहिप्त रुपविलेखने रुहीष्ट कष्ट कष्टी अकाहीत् अकाहीत् अरु
रुत् अरुष्ट अरुकातां अरुहत् मिलसंगमे मिमेल अमेलिष्ट मुचमुचने मुवा
देमुम् मुचलुपविदलिपसिचरुतपिश। विदामप्रत्यये मुम् मुचति मुहीष्ट अमुच
त अमुक्त लुपुछेदे लुपति लुपीष्ट अलुपत् अलुप्त विदुलाने विंदति अवेदि
ष्ट अनिडंयमित्येके वेत्ता लिपनुपदेहे लिंपति अलिपत् लिपि। सिचि। रूपतीनां
लुडिडोवाति अलिपत् अलिप्त पिचरुरणे सिंचति सिषिचे सिषेचिथ असिच
त असिचत् असिक्त रूपीगतौ आनर्ष ओबुष्कृतेदने ग्रहांकिर्ति र
अति वव्रश्चिथ वव्रष्ट अव्रश्चीत् अव्राहीत् अव्राष्टो अचव्याजीकरणे विच
ति विव्याच विविचतुः विव्यात् अव्याचीत् अव्यचीत् उंछिउंटे उंछति उं
छांचकार उछीविवासे उछति उछांचकार रुछगतीद्विप्रलयमूर्तिभावेषु

उंछे २ उंछनं कलादा
नेवीननमिति २

३२.

॥ लवाटौ पूर्वस्थेति हित्स्वरकारवकारयोरपिसंप्रसारणे प्राप्ते पूर्वरेफस्य संप्रसारणे रुकारः ततो न संप्रसारणे संदसारणमिति नि
वेष्टान् लवसंप्रसारणे न स्यात् लवश्च कोरितिसलोपः षत्वे षत्वं लवश्च इट् नावेकोरितिसलोपः षत्वं कत्वं षत्वं च ॥ ३ ॥

वीर
मिच्छुमुक्तेने मिच्छति
मिमिच्छ मिच्छितार

अलोपीतर

मइसुखे मइतिमम
इमतिता ५

सुखिले खमेविले
खनेछेदनेकेशान्
सुरति २

रुद्धेनीम रुद्धेलिटिगुणः आनर्क आनर्कतुः उञ्जुप्रार्जवे उञ्जुचकार उक्
 लागे उकांचकार लुनविमोहने लोमिता लोम्हा अलोमीत् तपतंफतसौ अ
 तर्पीत् ^{रुफने = लोपः} तफादीनामप्रत्ययेनुम् तंफति तफ्यात् तुपतुं पतुफतुं फहिंसायां तु
 पति तुंपति तुफति तुंफति दपदंफ नुक्तेदे दपति दंफति रुफरुंफ हिंसायां
 आनर्क रुंफति रुंफांचके गुपगुंफ ग्रंथे अगोपीत् गुंफति उननुंनपूरणे उ
 वोम उंमति उंमांचकार मुनमुंनशोभार्थे मुशोम मुंमति दनीग्रंथे अदमीत् च
 तीहिंसा ग्रंथनयोः ^{नतल देलवेद} चर्तिष्यति चर्त्यति अचर्तीत् विधविधाने वेधिता कुट
 कौटिल्ये कुटादेर्निणिहर्जः प्रत्ययेडित चुकोट चुकुटिथ कुटिता अकुटीत्
 पुटसंज्ञेपणे पुटिता कुचसंकोचने कुचिता गुजशब्दे गुजिता गुडरक्षायां गुडि
 ता डिपहेये डिपिता रुंरहेदने कुरुकुरोर्नदीर्थः रुंरूपीत् स्फुटविकसने
 स्फुटिता मुट् आक्षेपप्रमर्दनयोः मुटिता मुटछेदने मुद्यति भ्राशभ्वाशेतिका

उञ्जुलागे उञ्जुचकार
उञ्जुलागे उञ्जुचकार

अकलीकरणे इषुस
हेतिवेद ॥२॥ रुषस्य
शमशोति सिष्यस्य
विकल्पः येषादिक
स्येव उ-स्यापवादत्वा
तत्तेनात्र नित्यं सिः उ
त्रयेनकारानुपत्तौ
स्ति तत्पादयः ॥३॥

सितनुटेत कुवातुवुट
तुअनुवात अमुटततु
जोट कुवात वृत्तिताकु
दिष्यतिअमुटिष्यतअनु
(स०च०नु०)

१. स्फुरति स्फुरेत
 स्फुरतु अस्फुरत
 पुष्कर स्फुरन्त्यका
 रोपधंके चित्यंति २
 ध्रुव प्रतिपातोत्तरमदि
 तीव्रस्तुते ३ ध्रुवितो अ
 ध्रुवीर ४

कृषादीनां वारः पत्न
 एत्वे स्पष्टा कृषस्मरे
 ति वासिः अस्माद्वीत
 पदं हसवांतादिति
 सकं अस्मद्वीत ॥ ५ ॥
 सजिदृशो स्पयोवेद
 परोरुहेदृशमिति रः
 ॥ ३ ॥ २ ॥ शुभेन सस्य
 नः मवेतवाः इति नय
 त्वेन नः मज्जति म
 नशोरतिनुमत्त
 तिसलोयः मद्रुक्ता

तुटति तुटेत् तुटतु अतुटत् तुतो ट तुयात् तुटिता तुटिष्यति अतुटिष्यत् अतुटीत् । एङ्गत् एङ्गत् अप्रष्टत् संप्रष्टत्
दिनादिकित एच्चात् प्रष्टा प्रष्टयति अप्रष्टयत्

यः चुटति चुटिता चुटकलहकस्मिणि चुटिता चुटकुटछेदने चुटिता चुटिता जु
उबंधने कडमंडे लुटसंश्लेषणे कडधनत्वे रुडिता कुडवात्वे पुडनस्तर्गे घुटप्रति
घाते स्फुरस्फुरणे पस्फार स्फुलसंचलने निर्निविभ्यः स्फुरस्फुलयोसस्पयो
वानिः स्फुरति निष्फुरति एस्तवने अनुवीत ध्विधूनने अधवीत कुटादेर
तिडिव्यान्नृद्धिः मुचादेतिमुम् गुपूरीषोत्सर्गे जुगुविथ जुगुथ अगुधीत फंगति
स्थेर्ययोः अधधीत कृतीछेदने कृतति कर्त्तिष्यति कर्त्यति
अकर्त्नीत गृभिगरणे गिरति गिरतेः स्वरैरस्यलोबा गिलति अगारीत अगालीत
एशस्पर्शनै स्पष्टी स्पष्टा अस्पाहीत अस्पाहीत अस्ररुत प्रछतीपायां ए
छति अप्राहीत सत्त्विसर्गे ससज्जित्य सखष्ट स्वष्टा अस्वाहीत इमस्त्रोशु
हौ मज्जति मैजिनशोरसेनुम् मङक्ता अमाहीत विछगतौ विछायति वि
द्यायांचकार विविच्छ इषुइछायां इछति ऐछत इषेष्ठ इवेधिथ्य ऐधिता ऐण
मत्तोरसास्त्रेनुमकाचः २ यतः विछायात्त्रिछात् विछाधिता विछाधिष्यति अविछाधिष्यत् अविछाधीत

गिलेत गिलेतुश्च गिलेतु
जगत्तु गिलेतु गिलेतु
न गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु
गिलेतु गिलेतु गिलेतु

लोपो रुखादिति सि
लोपः अगुता ॥ ५ ॥
न तत्तदेति वेत् अत्रि
टोनामिव त इति वृद्धिः
ततः रुखादीनामिति
वारः अत नपधायाट
वृद्धिः अत रुद्धेता नांवे
ति वादीर्थः गरितो ग
रीता ॥ ७ ॥ २ जातुमिच्छा
गीप्सा तस्यो गीप्सायां
ग्रहामिति संप्रसारणं
तुदादिगणयाठ सामर्थ्यं
तत्रा ३३ यप्रत्ययांती
तत्र प्रत्ययः यः नत्वप
गुर्व्य इत्याय प्रत्ययः का
सादीत्याप्क ॥ २ ॥

अकारणदीर्घत्वेनेन
त्वपूर्वत्वोपोन।

अथकीतिरिदुभ्या
तोः॥१॥

कीलति कीलीते कीली
 पात् कीलीत कीलात्
 कीलीतां प्रकीलात्
 प्रकीलीत चिकाम
 चिकिये कीपात्कि
 षीष्ट केताकेताके
 षात केषते प्रकेष
 त् प्रकेषत प्रकेषी
 त् प्रकेष्ट

तर्पणं तपः कृतिः का
मनाह

उद्धारणं

एते चत्वारः सौत्राः प
रस्मैपदिनः ॥२॥

38

सि-चं०नु०

निमयः परिवर्तः

38.

आरदिये आरती आ
रिष्यते ३

नित्यत्वादेतरंगत्वा
च्च आतोतोदनतश्च
त्यत्नातश्चातोपः
कीर्णते ॥६॥

वद्यते पेष्मते वस्त्रेण
न इत्यर्थः ।

धातोः व्याधियते व्यापये व्यापरिष्यते व्याहृत व्याहृतात् मद् प्राणत्यागे म्रियते
लुङ् लिङोश्चतुर्भुजान्नान्यत्र म्रियते ममार ममर्थ मवीष्ट अमृत दृङ् आदरे आ
डियते आद्रे आदिषीष्ट आहत धङ् अवस्थाने ध्रियते
डुक् क्रीत् द्वयविनिमये नाक्र्यादेः कर्तरि चतुर्भुः क्रीणाति ईहसे नास्त्यस्याकार
स्पर्शितङिति हसे क्रीणीतः नीतः नास्त्यस्याकारस्य लोपोडिति स्वरो क्रीणंति क्री
णीते चिकपिथ चिक्रेथ अक्रेषीत् अक्रेष्ट प्रीज् तैर्पने कांतौ च प्रीणीयात्
पिप्रिये श्रीज्पाके अश्रेषीत् मीज् हिंसायां मीनाति मिनोति दीडामित्यात्यं ममौ
घोरितियः ममौ मिस्यतुः ममिथ ममाथ मासीष्ट माता अमासीत् स्कुन् आप्रव
णे संमुस्तं मुस्कं मुस्कं मुस्कुज्मो नुनीच स्कुनोति स्कुनुते स्कुनुतां स्कुनाति
अस्कुनात् चुस्कु विषे अस्कोषीत् अस्कोष्ट संमुद्धरस्तं मुस्कं मुस्कुनुरोधने
एते पंचतः विष्टन्नोति विष्टन्नाति स्तुन्नाति स्तुन्नोति विष्कन्नाति विष्कुन्नाति

॥ स्तु संयोगादित्यकिंवाहुणः = स्तु तद्वरघोविहसेइतिदीर्घः = सीष्टादेशेतिइटोनदीर्घः = स्तुदंतास्तिओरद्वौइडमावेउरितिनगु
 णः = स्तुतइरितिइरघोविहसेइतिदीर्घः = वृद्धजितिवेटादीर्घः स्तरिता स्तरीतावेसेरिटोनदीर्घः अस्तारिष्टा ॥ ५॥ ६॥

अतइत्यारंभरुःमर्षीत
 सन्निपातपरिभाषणा
 अप्रवृत्तेःहेलुक्॥१॥

स्तुभ्रोति। स्तुन्नाति। हसाँदौनहौ। हसाँतातनाइत्यस्यस्थाने-आनः स्याद्वोपरे स्तैमान
 स्तुमान स्तमान स्तुमान अस्तमत् अस्तमीत् पुन्रबन्धने पुनाति योता कृन्
 शब्दे कृनाति ^{कृतिना} अक्तावीत् ^{कृणात्} दुर्नहिंसायां द्विना पुन्रपवने घादेरुच्यः कर्त्तरिच
 तुषु पुनाति ^{पविता} अपावीत् लृन्छेदने लुनाति स्तन् अघादेने स्तृणाति तैस्तरतुः स्ती
 पात् स्तरिषीष्ट स्तीषीष्ट अस्तारीत् अस्तरिष्ट अस्तरीष्ट अस्तीष्ट कृन्हिंसायां
 कृणाति चकारचकरतुः चकरो वृन्वरणे वृणाति वूर्यात् वरिषीष्ट वूर्षीष्ट
 अवरिष्ट अवरीष्ट अवूर्ष्ट धृन्कंपने धनाति ^{स्वरतिसूतो वेद} दुधविथ्य दुधोह घोता धवि
 ता अधावीत् अधविष्ट अधोष्ट ग्रहनपादाने गृह्णाति गृहाण ^{इटोप्र सो} ग्रहीषीष्ट
 ग्रहिता ^{सुप्त} अग्रहीत् अग्रहीष्ट अहं हिंसायां अहणाति अहोर्हस्वोवास्तिटि
 शशारतुः शशारुः शीर्यात् शरीता शरिता एपालनपूरणयोः एणाति पपरतुः
 पपरुः पूर्या वृवरणे वृणाति ववरतुः वूर्यात् नृन्सनभरणयोः नृणातिभ्र

कचिच्छेदरुपामि
 तिपाठः इत्थपक्षे॥
 पण्यन्यनगुणः३

वृद्धजितिवेटादी
 र्घः लुङि-वेसेतिरीटो
 नदीर्घः अवारीत-आ
 तितुस्तुदंतात् (सस्यो
 रितिवेटउरितिनगु
 णः) ओहोइतिओर
 तिदीर्घः अवूर्ष्टः
 स्तुसुधुनामितोदः
 स्तु संयोगादित्यकि
 त्वाहुणः ॥ ५॥ स्तु तद्वर
 घोविहसेइतिदीर्घः
 ॥ ६॥ वृद्धजितिवेटो
 दीर्घः ॥ १॥

होमरीता मरिष्यति मरी
ति प्रमरिष्यत् प्रमरीष्यत्
अमरीत् १३

दीप्यते दीपिता दीपिता दीपिष्य
ति दीपिष्यति अदीपिष्यत् अ
दीपिष्यत् अदीपिष्यत्

ति० च० उ०

इसेके २

३५

दीर्घस्य दीर्घ इति क
तेषां दीर्घा मिति ह्रस्व
॥४॥
लीलीड्योरतिवा
आत्वे ॥५॥

मकारः पिडिदादि
भ्योऽङ् इत्यर्थः ७२
ज्ञाजने जी इति ज्ञा
देशः ॥४॥
आदिजवानामिति
नः ॥३॥
मदनीरवेनानना इति
३

यीत् महिंसायां मरणाति मर्यात् दृविदारणे इणाति ददरतुः ददतुः नृवयोहा
नौ नृणाति नृनये नृणाति कृहिंसायां कृणाति रुगतौ रुणाति अरंजका
र ईयीत् अरिता अरीता अरीत गृशब्दे गणाति ज्वावयोहानौ ग्रहांकुतिच
जिणाति जित्यो जित्यतुः जीयात् अज्यासीत् रीगतिरेषणयोः रिणाति लीशेषणे
लिनाति ललो लिलीय लिल्यतुः लौता लैता अलासीत् अलेषीत् व्रीवरणे
घ्रिनाति घ्रीगतौ घ्रिनाति व्रीवरणे व्रीणाति घ्रिणाति श्रीनये
नरणयोः श्रीणाति घ्रिणाति द्दीर्घहिंसायां एषां त्रयाणां बाह्वः द्दीणाति दि
णाति जावबोधने जौनाति वंध्यं वंध्यने वंध्यति वंध्यथ वंध्य मंत्स्यति अ
मौसीत् अमौहां मंथयिलौ डने मथ्राति अंथप्रंथसंदर्भे शअंथ शअ्राथ जग्रं
थ जप्राथ कुंथ कुथ संश्लेषणकैशनयोः चुकुंथ चुकीथ मदमंड हौदे मदा
न मदान गुधरोषे गुध्राति कुषनिष्कर्षे कुषाण निरः कुषोवसादेरिद्वानपि

रेषणं हिंसा ४

नलीयात् नृणात् अनृणा
त् मनार नीयीत् मरिष्यात्
रीता नरिष्यति नरीष्यति अ
रिष्यत् अ नरीष्यत् अना
रीत् २ रीलीयात् रिणात्
अरिणात् रिणाय रीयीत्
रेता रेप्यति अरेप्यत् अरिषी
त् ४

वंधनं क अग्रंथने ४
तथोक्तः इति धः न
सादितिसन्धोयः ४
अधिग्रंथ इति कि
त्वपक्षे एत्वपूर्वलो
पो भवतः इति हरि
इतो दमः ॥३॥

३५

रुसादो न हो अतः
मदान ॥२॥

अपेक्षिते वि संहर्ते २

धीडायां३

॥रुमानानमंतु॥
हिंसायां लिङ्प्रति
वाधाने लिङ्प्रति
प्रकेशीत॥२॥
कदितोवाकेशिताकै
छा॥४॥

लेनकर्मलुंलनमिति
पाषतर्हं चामते०

निकोषिता निकोषा निरकोषीत ^{हृषापोतात्सक} निरकुहृत रुजसंचलने रुन्नाति रुन्नादिपुनण
त्वं ^{हृषापोतात्सक} अक्रिहृत ^{हृषापोतात्सक} अशमोजने ^{हृषापोतात्सक} अश्राति ^{हृषापोतात्सक} आश उधसउंछे ^{हृषापोतात्सक} धस्नाति उकारोधात्वचयव
इवइत्येके उधसंचकार विषविप्रयोगे ^{हृषापोतात्सक} विषाण वेष्टा ^{हृषापोतात्सक} अविहृत पुषपुष्टौ पोषित
अपोषीत मुषस्तेये मोषिता लवचलवहिटभूतप्रादुर्भावे ^{हृषापोतात्सक} लज्जाति लवोवस्यज्जने
ल्लोनाति हिठणाति ^{हृषापोतात्सक} वृइसंभक्तौ वृणीते वरुषे वरीषीष्ट वरिषीष्ट
अवरिष्ट अवरिष्ट अवृत ^{हृषापोतात्सक} चुरस्तेये चुरादेः स्वार्येजिः सधातुः चौर
यति चौरयांचकार चौर्यीत् चौरयिता ^{हृषापोतात्सक} नेरइडिअनेः अडिलघौहस्वउपधायाः
लघोर्दार्घ्यः अचचुरत् अचचुरत् चितिस्मत्त्वां चिंतयति ^{हृषापोतात्सक} अचिचिंतत् चुरादेर्जि
वेष्टिकेवित् चिंतति यंत्रिसंकोचने यंत्रयति ^{हृषापोतात्सक} अययंत्रत् उलडिउतहेपणे ओ
लंडयति उलंडति ओकारइदित्येके लंडयति लंडति अललंडत् पीडअवगाहे
पीडयति भ्राजभ्रासमप्रदीपजीवमीलपीडां वोपधायाहस्वोडे परेजौ ^{हृषापोतात्सक} अपीपि

पुष्पेतिनिर्देशाप
सट॥३॥
अतिक्रान्तोत्यति
प्रादुर्भावे॥४॥

जिकारोजित्स्वरिते
तनुनेत्यर्थः॥५॥

यंत्रातिइत्यतनुप

॥भ्राजभ्रासदीप्तौभा प्रत्यस्त्यांवाप्ति
दीप्तीदीप्तेजीवकावाप्राप्तेलीलजीव
नो॥१॥

लंडउपसेवाकोस्नेहसर्विकासेवाउपसेवाका
इत्यदिपुनम्

अथ नौ सपादिभ्यः
इतिमित्वाऽऽवाञ्
हन्तः ॥१॥ इत्याभा
सिचि ॐ

अणधातुः प्रायेण
विधुर्लः ॥४॥
अपधातुः ज्ञानेता
ने चार्थे जिप्रत्यय
लभते मितं ज्ञाच
॥५॥
॥ चहचपपरिकल्कने
कल्कने दंने प्रादो
चार्थे मितं ज्ञाच
ते ॥७॥
चिनेने साहचर्ये
स्यरस्येवादि २

॥ अचीकृतत् इत्यादौ धातो रूपधाया रूत इति श्रुतिः अचीकृतत् इति श्रुतिः अचीकृतत् इति श्रुतिः
अमीम जदित्यत्र मजेर्वहिरित्याश्रयः अमीम जदित्यत्र मजेर्वहिरित्याश्रयः
उपधाया लघोरत्यनेनाश्रयः ॥३॥

उत् अचिपीडत् प्रथप्रत्यये प्राथयति प्रथ्यात् स्मृदत्वरप्रथमदत्तस्य शं पूर्व
स्य अदत्त परे नौ इत्यापवादः अपप्रथयत् एथप्रथये पर्ययति पर्ययांचकार उ
पधा रूवर्णस्य रूढाद परे नौ इत्यापवादः अपीरयत् अपपर्ययत् नहु अद
ने नहुयति अवमरुत् अणदाने विप्र्राणयति अशिअणत् तड आघाते ता
डयति तडति अतीतडत् तपज्ञानतापनेयोः मित मितो ह्रस्वः मितो धातुना
मुपधाया ह्रस्वो नौ तपयति अजिज्ञपत् यमयेष्टनेमित् यमयति अथीयम
त् चहचपपरिकल्कनेमित् चहयति अचीचहत् चपयति अचीचपत्
रहसागेमित् रहयति अरीरहत् बलव्रीतने बलयति चिज्चयनेमित् चि
स्फुरो नौ वात्वं रंतो नौ पुक् रूधातो रादंतस्य चपुक् नौ चपयति स्फारयति
स्फोरयति चपयति स्वार्थे नौ तपादिभ्यो न्ये नितो न कृतसंशब्देन रूतश
धातो रूपधाया रूतश कीर्तयति अचीकृतत् अचिकीर्तत् औकुस्मादा

उपधाया रूवर्णस्य रूढाद परे नौ इत्यापवादः

स्मृतिताया ह्रस्वो
नित्यता संभवेनाप्रथ
प्रत्याने स्मृदमर्द
ने स्तत्र आकाद
ने स्मृताधनप्र
थनयोः ॥१॥

॥ यमधातुः वेष्टने
जिप्रत्यये लभते मित
संज्ञां च वृत्तादौ यम
यात चंद्रवारवेष्टने
घटादौ तु यमधातु
ने जिने र्थे एव मि
त् ॥ संज्ञकः ब्राह्म
णात् नौ जयति ॥६॥
मुख्यमते पंचसवा
दयः मतांतरे तु स
प्त ॥२॥ कुस्मना त्री
जा इति सूत्रमभि
वा ३६ व्यात्मने
पदिनः परगामि
कत्वे र्थमिदं ॥१॥

संवेतनं मर्त्यो घृष्टा
निहंत्युत्तरकालिकं
ज्ञानम् १

आलोचनं चासुखज्ञानं

कामाकु ८८५ मृतम
पिनरुत्तुते मतेकु
दुःखयते ३

पूर्वोक्तस्मयते अपि
पिदृश्यते इति सूत्रे
एतदप्रत्यये द्वितीये
समासे च कृते निष्प
नं कुस्मेति नामाह
आतयति हंति एतौ स
मानार्थीः ॥ ८ ॥
धृतीति चैव क वना
निधनो लशो कं चते
कनाति धवति कु
रिताति मुक्तं वायुर्ध
धृतयति वेषक पुष्प
रण्णु दनकानने ध
वति चंदन मंजरी अ
॥ १॥ अये धातुः स्वादौ
तुदादौ कौदौ चुरादौ
वादौ च ॥ १॥

त्मने पदिनः चित्तसंवेतने चेतयते अचीचित्तत दंशदशने दंशयते अददंश
त आकुस्मीयमात्मने पदं नि संनियोगे नैव दंशति नलोपो न संजि साहचर्या
द्वादेरेव तत्र प्रहरणात् तत्रिकुंदुंवधारणे ते त्रयते कुंदुंवयते मत्रिगुप्तभाष
णे मंत्रयते अममंत्रत शमलरु आलोचने शमयते अशीशमत लरुयते अ
लरुत दिवुपरिकूजने देवयते एविज्ञाने गारय ते विदचेतनाख्याननिवा
सेषु वेदयते अजीवि दित कुस्मान्मोवा कुस्मेति धातुः कुस्मितस्मयने कु
स्मयते अचुकुस्मत अथवा कुस्मेति नाम ततो जिः कणनिमीलने कर्णयति
नैव गण्या मुक्ते भो हिंसार्थे न्यः स्वार्थे जिः हिंसयति स्तानियोगे अज्ञापयति
ज्ञाप्यात् भूमि श्रीकरण चिंतनयोः भावयति अवीभवत् लोहलोचभाषणे
वरितः रुदितः शासश्चिद्रूपधा प हत्वो न अलुलोकत अलु लोचत धू
नैकंपने धूनश्रीनोर्नुक नो धूनयति अदूधनत धवति प्रीजतर्पणे प्रीण

इसाकुस्मीयाः ३ आदि सुन वसुगरोषु पेहिं सार्थी धान वस्ते न्यः स्वार्थे निप्रत्ययः नत्व न्येयो पेहिं सार्थी न भवन्ति ते न्यो धातु न्यः प्रयो
नक व्यापारेऽर्थे निः प्रत्यये न वतीत्यर्थः चुट्टरिगणस्ये न्यसु स्वार्थे एव निप्रत्ययो भवतीति

ननु निजिग्रस्य २ पथाश
मधागोरुपशमाथो लि
अत्र दरी नाथो पि प्रयो
गः न दृष्टव ताथी वि

सत्तायां विद्यते ज्ञाने
वेत्ति वेत्ते विचारणे
विदते विदतेः शसो
अनकुलप्रमदो वि
दं क्रमात् ॥ ५ ॥
एकनेत्रमीलने एवा
यं शब्दस्वभावात् कल
रलोचने न वा कृत्वः
अचीकणात् अचका
तात् ॥ ५ ॥

अप्रश्न इ प्रश्न न प्रश्न
च स्रुतस्य लोपो वि
द्यते न स्मिन् सप्र
च लोपो न स्यात् ॥२॥
(मि. चं. ३०)

अनेकस्वरत्वांशाम्
पतयाम् चकार ५=

पूर्वावस्थां सारस्यागे
नमतो गुणोतराद्या
मेषां तस्य ॥६॥

पिप्पुनो दुर्जनस्त
स्य कर्मेषु न्यतसि
न ॥६॥

नराष्ट्रस्य द्वित्वं नृत्त
रत्वे डे पत इत्येवो
पः ॥१॥

व ह्यमातोषु धातुषु अंत्यावयवो ॥ अचः परस्मिन् पूर्वविधौ परनिमित्तो जादेशो ल्यानि वत्स्यात् स्यानि भूताश्चः पूर्वत्वे
अकारो विवक्षितो न वच्चारणार्थः ॥ न इह स्य विधौ कर्तव्ये लोपो व्यादेश उच्यते न तु वलं मात्रे विधौ स्यानि न मूर्त्तमात्रमा
॥१॥

अन्यथो विधिः क्रियते सः

मौ ३

वर ईसायां वरय
ति अववर्त इत्य
पि पाठः २=

आप्तुमिच्छा ईसा
तस्याम् २

आप्तुमिच्छा ईसा
तस्याम् ॥७॥ यः
अपष्ट ६८७

कोपदेवस्तु धातो
नीमिन इति वृद्धो
ह ३३ तायां तातो
मौकु-क इति पुक्ति
कृते अर्थीपयनेर
तिरूपमाह अर्थय
ते ॥१॥

यतिः प्रपि प्रिणत् प्रयति कथं वा क्यप्रबंधे अलोपः स्यानि वत्ते
नरुद्धिर्न कथयति अलोपिनो नाड-कार्यं अवकथत् वट ईसायां वटप
ति अवटत् गण संख्याने गणयति गणेः पूर्वस्य ईडा अड-परे अजीगणत् अ
जगणत् स्तन गददेशे स्तनयति गदयति अतस्तनत् अजगदत् पतगतौ
वाच्यं तः पतयति पतति पतांचकार अपतीत् अपपतत्
पातयति अपीपतत् रच प्रतिपत्ने रचयति अर रचत् कलगतौ संख्याने च
कलयति अच कलत् स्पृह ईसायां स्पृहति भाम क्रोधे भामयति अव
भामत् सूच्यैषूने सूचयति असु सूचत् सूत्रयेष्टने सूत्रयति असु सूत्रत्
सूत्रप्रस्रवणे सूत्रयति असु सूत्रत् कन परहाणे कनयति निनिमि
तः स्वरादेशो द्वित्वे कर्तव्ये स्यानि वत् स्वरादेः परः स्वरादेर्धातो द्वितीयोऽवय
वोऽद्विरुक्तः सस्वरो द्विर्भवति औ ननत् अर्थ इत्यावने अर्थयते आर्तर्थ

आदि १ अदादि २ ह
 दि ३ दिवादि ४ स्वादि
 ५ रुधादि ६ तनादि
 ७ तुदादि ८ कादि
 चुगदि १० गणः २

सुगतौ पुत्रवर्णो
 दुगतौ पुत्रवर्णो
 उगतौ पुत्रवर्णो
 औत्रवर्णोपवीयः ६

॥ प्रकल्पव्यापारे प्रेरणे सच प्रेरकः चेतना चेतनसाधारणत्वेन विवक्षितः सच क्वचित् सिद्धः क्वचित् फलरूपः दे
 वदत्तः पाचयति गमयतीत्यादौ सिद्धः निद्रा वासयति संग्रामो वासयतीत्यादौ फलरूपः प्रयोज्यव्यापारोपहिते
 प्रयोज्यकव्यापारोपहिते प्रयोजकव्यापारे निप्रयोज्यव्यापारानुपहिते प्रयोजकव्यापारे लोचनवतिः प्रिको
 ते निवृत्तिरित्येतत्पर्यः ॥ २ ॥
 त संग्रामदं युद्धे अससंग्रामतः अंधदृष्ट्या पथात् आंदधत् अंक संगपदेल
 रुणे आचकत् धातोः प्रेरणे प्रयोजकव्यापाराः यथा
 तोर्जिप्रत्ययः भवंतं प्रेरयति भावयति भावयेत भावयामि भवः अरुसयोः
 पूर्वस्योकारस्यैवैवर्णपवरत्नकारे घवर्णपरेषु परतः अवीभवत् मरुदं
 धने भावयति अमीभवत् अवीयवत् अरीरवत् अलीलवत् अजीजिवत्
 स्रवति श्रुणोति द्रवति प्रवति स्रवति चवतीनामांशसयोः पूर्वस्येत्वं वाः व
 र्णपरेधात्वहरेपरे असिभवत् असुभवत् अशिभवत् अशुभवत् अ
 दिद्रवत् अदुद्रवत् अपिप्रवत् अपुप्रवत् अपिप्रवत् अपुप्रवत् अचि
 चवत् अचुचवत् नरितः अशशासत् अदुदौकत् अं तातं निः नैः चो
 रयति अचचुरत् हनोघतः हंतेर्घदादेशात् वृज्जिते ञिजति घातयति
 अजीघतत् शोदेरगतौ तो नौ शातयति अशीशतत् गतौ तु शादयति रा

प्रयोजकः प्रेरकस्त
 व्यापारानुपकल
 कान् व्यापार
 लसरोचिह्नकरणो

अनृद्वित्वे कृते न
 तरत्वे उच्चावादे
 शाकृत्वाः पूर्वत्वे
 तु इत्वदीर्घः ३

माः शादयति मोवि
 २ गमयतीत्यर्थः १

Missing Page

६ दीर्घः
 उं दीर्घेनेदिशष्ट
 स्पष्टित्वेनुब्रूया
 जेवेनुपदेशोदोष
 धः वनदराइतिनि
 धेधातुजिशाशष्ट
 स्पष्टित्वेभिषात
 नातदस्यवः अ
 भ्रजन्पूर्वेउपधा
 यारुचः ततोहि
 त्वेइत्वंच ॥३८॥
 भ्राजदीप्रोभ्रा
 जभातेत्यादि

पतिवृत्तिचरेया मार्जयति अमीमजत अममाजीत इङ्क्रीजीनामौत्वंनौ
 अप्यापयति अप्यापयत अडसपरेमौरडोगाडवा अधजीगपत कापय
 ति अचिक्रपत जापयति अजीजपत हीव्रीरीकूपीदमायीनामौपुकं हे
 पयति अजिह्वपत वेपयति अविह्वयत रेपयति अरीरिपत यवयोय
 सेहकारेच लोपः कौपयति अचुकुपत द्मापयति अचिद्वपत दुपे
 नौद्रूपयति अद्रुद्वपत स्फायोवः स्फावयति अपिस्फवत अद्रुडनैपमे अ
 डुपति आडिडत अर्चपूजायां चुरादिः अर्चयति आर्चिचत औदिदत
 औषितत डाकुत्सायां अदिडपत रजिलभोः स्वरानुम नत्वप
 लिटोः रंभयति अरंभत अललंभत हापयति अजीहयत असेस्मरत अ
 द्दरत वेष्टिचष्टोः पूर्वस्यात्वंवाङ्परेमौ अववेष्टत अविवेष्टत अचिचे
 षत अविभ्रजत अवभ्राजत कणरणभणअणलुपहेठ हेनवाणिलो

कणनमील्लैरणभणशष्टे। अणदाने। लुपहेठने। हेठविवाधायां। हेनस्पष्टीयां।
 वणशष्टे। चुरादिः लुठप्रतिघातो। लोपील्लुपेच्यंतनिर्देशः। लापीतिपाठांतरेलप।
 ल्यन्। नृत्ते। नृत्ते।

स्वचिंतायां अडि-लघा
 वितिह्रस्वः स्फुटत्वे
 तिह्रस्वः स्फुटत्वे

३३-अध्ययने'तुक्ती
 नडव्यविनिमये। जि
 जये॥१॥
 हीलज्जायी। जीव
 रतो। रीङ्प्रवतो।
 दिवादिः। रीगतिरे
 षयोः। कादिः। कू
 यीशष्टेनंदेचाहो
 यीविधनने। ३।
 चित्तदुष्पतिस्मान
 संध्यादोविरक्तं न
 वतितस्ययुक्तेदुष्प
 तेरूपधायादीर्घः
 स्मात्तौदुषवेक
 त्येदिवादिः अद्रुड
 षतवाचित्तविरा
 नेद्रूपयतिदोषय
 तिवाचित्तकामः
 ॥५॥ स्वरादेः परइ
 तिदिवाहस्पष्टित्वे
 आदिडत॥६॥
 हिगतोवहोवपू
 वतिहिनोतेरतिस
 जेनत्वडि-इत्युक्त
 त्वातधत्वंन॥३॥

कलंतरे-कालायति

॥ अंतस्यश्वापि इत्यस्य द्वित्वे उपधाया रुस्वे इत्वं । यत्के संप्रसारणं तदाश्रयकार्यं च जलवत् पूर्वसंप्रसारणं । ततो द्वि-
त्वं ह्युपधा रुस्वे दीर्घः ॥ २ ॥ इति धातुविशेषः ॥ अंतस्ये-श्वायति ॥

जितपशवे स्वपंतरे-स्वाप-
यति ॥
दुषवेकमेदृषंतरे-दूष-
मानेप्रे-अददुषत ५
गर्भशरणे प्रजने ४

सि. चं. ०. ३०

३९

विपंतरे-अवीवपत्
अवीवपत् ५
गर्भशरणे प्रजने ५
स्नानसंध्यादे-
विरक्तं प्रपुं लो ५

उत्केंवापूर्वकं
स्मरणं आध्यामं
॥ १ ॥
अननरत अक्र-
प्रयत्न ॥ १ ॥
तिताप संतप-

पधायाः २ सु
दिलोपीनां वेदस्वप्रदः परे नौ । अचीकणत् अचकाणत् स्वापेः संप्रसारणं
डि । असमुपत् अयते अंतस्य संप्रसारणं वाटु. सयोः । अशिष्ययत् अश्रुश-
वत् जिघ्रते रूपधाया इट्काडि । अनिघ्रिपत् अजिघ्रयत् सिध्यते रेहलौकि-
के र्थस्वरस्यात्वं नौ । अन्ने साधयति । अन्मत्रे सेधयति । प्रजने रीयते रायं वा-
नौ वापयति वापयति । वित्तविरागे दुषेर्वा दीर्घा नौ । दूषयति दोषयति
इणो नौ यागमिः यां वा चिज्यंतः । गमयति । अजीगमत् । आययति । आयि-
यत् मितां रुखः घटचेष्टायां घटादयो मितः घटयति । अजीघटत् अथ
यति । प्रथयति । प्रसविस्तारि । प्रसयति । मृदमर्दि । मृदयति । स्वदविज्ञा-
णे । स्वदयति । अचस्वदत् । जित्वा संभ्रमे त्वरयति । ज्वररोगे ज्वरय-
ति । नटनतौ । नटयति । चकतप्तौ । चकयति । लगे संगे । लगयति । ज्वल-
दीप्तौ । प्रज्वलयति । स्मृत्वा ध्याने स्मरयति । हनये । दारयति । नृनये । नर-
सिध्यति । इति धातुविशेषः । एहलौकि केकिम् तापसः सिध्यति
तत्त्वमसि । इति धातुविशेषः । एहलौकि केकिम् तापसः सिध्यति

विधिसंराद्धौ च्वा-
दिः । दिवादिप्रता-
पसः सिध्यति तत्त्व-
मसि । इति धातुविशेषः ।
॥ ४ ॥ वीगतिप्रज-
नादौ-प्रदादिः य-
गंतः ॥ ४ ॥
अथ दुःखसंचन-
मयोः । अवीव्ययत्
प्रथप्रख्याते अप्रप्र-
यत् । स्मृद् इत्यत्
अप्रप्रसत् । अमम-
दत् । स्मृद् इत्यत् जि-
त्वासंभ्रमे अतत्त्व-
रत् स्मृद् इत्यत् अ-
जिह्वरत् । अनीनट-
त् अश्रुश-
कत् । अलील-
गत् । अजिह्वलत्
असस्मरत् अदद-
त् ॥ ५ ॥

अमश्रुतेष्वर्थाः
 अश्रुमपतः
 ईर्ष्यपतिः
 ईर्ष्यश्रुतांतौ ईर्ष्य
 तेस्तृतीयोऽहः तृती
 योहस एकस्वरोवा
 रेर्ष्यपति ई
 र्ष्यपतिः प्रादि
 पते ईर्ष्यपति
 अति-तुस्वरादेः पर
 रेर्ष्यपति तृतीय
 हसस्य द्वित्वमिति
 पते प्रकार द्वित्वं
 रेर्ष्यपति स्वरान्ते
 र इति पते प्रकार
 एव पूर्वश्रुयते ह
 सादिशे वा तस्योते
 ईर्ष्यपति तृ
 तीयहसस्य द्वित्वे
 ईर्ष्यपति ल

॥ जनी जृष कसुरं जंमंतां जनपति जयति कसुरादीत्योः ॥ कसयति जनी प्रादुर्भावे जृष ईर्ष्यो हानौ ॥ कसु
 दुरादीत्योः त्रयोपिदिवाद्यः ॥ रं जरागेदिवादिः ॥ आदिश्च अमंता क्रमिगम्यादयः ॥ अजी जनत अजी जतर अचि
 क्रसत ॥ १ ॥ नमप्रहृत्वेण देवनमयति नामयति रं जेजीवितिनलोपः ॥ शमुदमुनपशमेदिवादिः ॥ ऐस्त्रैह्यह्यो
 स्त्राकोचो वनदुबमुदिरले एवावामित्वे ॥ अजिष्मपत अमिलपत कमुकातो चमु अदने ॥ प्रचीक
 यति आपाके अपयति मारणोषण निशानेषुतां ज पयति तापनमात्रं
 नियुगमनं चादुपज्ञानं च ॥ अजी जपत कं पते चलः ॥ चलयति प्रचीलत
 मदीहर्षदेन्ययोः मदयति अमीमदत ध्वनशब्दे ॥ ध्वनयति अदिध्वनत रं
 जेजैमृग रमणेनलोपः ॥ रजयति अरीरजत शमयति दमयति ॥ ज्वलहलन
 मामनुपसर्गाद्वा ॥ ज्वलयति ज्वालयति हल हल चलने हल यति हल य
 ति ॥ स्नास्नावनुवमोचं स्नापयति स्नपयति स्नापयति स्नपयति नकर्ममिच
 मां कामयते आमयते चामयते शाम्यति दर्शनैमिन्न निशामयति रूपं
 पछति भोजनेतो न्यत्रमिन्न ॥ आया मयति स्वदि रं वयारभ्यां मिन्न ॥ अवस्वा
 दयति अवाचिस्वदत परित्वादयति ॥ इच्छायामा
 ल्मनेसः धातौ रात्मन इच्छायामर्थसः प्रत्ययो द्विश्च नवितुमिच्छति बुभूषति ॥
 बुभूषांचकार अवुभूषीत अवुभूषिष्टां बुःसे नवर्साता हवर्साता च प्रह
 ॥ इर्षः कर्मार्थवाचकाद्भातोः तुमहस्तार्थिकः ॥ स्नाध्या वस्यां क्रियाप्राहसचलौकिकवावचे प्रयुज्यते केव
 लमध्यातोः पठेभान ईत्यान अजोके न भानमात्रपयत्यते पर नमः कथं लोपः इति नाशं कां आत्मशष्टः
 स्वः ॥

मत आमिमत् अ
 चीत्रमत वनकि
 यः सामान्यवनवा
 चनेतनादौ उदि
 तघटादिर्मताह
 अमत्रे सापमत्या
 चार्थः २
 रं जनिमगाः अहण
 मारणाद्ये तु कलवि
 बणमवेति तान्म
 गान्देय्यापारवि
 ब्यान् करोतेत्यर्थः
 मगान्देय्यापारवि
 चे सुवापश्च नीत्यर्थः
 पमापर वेष्टणपरिप
 वेष्टणमिह नो न नम
 अ न्यत्र वा ह्यणान्
 यमयति भोजयतीत्य
 र्थः ॥ अदीपमत ह
 स्वदि रं निद्रानले समद
 वेते प्र ॥ अवाचिस्वदत
 ह ईर्ष्य अस्माको ईर्ष्यप
 ति ईर्ष्यनेस्तृतीयोऽहः तृती
 योहस एकस्वरोवा-आ
 रेर्ष्यपति द्वितीयपसंलोते
 ईर्ष्यमिति रेर्ष्यपिभी
 आदिपते ईर्ष्यपिवाते रे
 र्ष्यापदी न् अजिस्वरादे
 परः रेर्ष्यपति ३

कर्तुमिच्छति २
जिहीर्षति २
नष्टं वा सन्नासने १

सि. चं. न.

हुप चष
वा के ३
पपा लन परता के. मोर
स्वर लो २ ग्रह उपायने

मिसकोर देघे स्त्रलिदिनु
वीमलोनाय ५

पूर्वत हंते हस्यघः
ट॥

रिक्ते १

॥ तल्लवनतरणयोः स्तुत इत्तरितुमिच्छति। गुरुस्वरणे सप्रत्यये द्वित्वे कृते होटः ष टोः कः से किलात्तः
सः कृतस्य षत्वस्यासिद्धत्वात् आदिजवानामिति घः जुघकृतिस्वरान्तस्य धातोर्दीर्घः स्यात् सेचिनोतेः स
लादोकिर्वा ॥ २॥

गुहिभ्यां च परस्य सस्यनेट् नानिर्दिष्टे इदुर्जिते सप्रत्यये गुणेन तितीर्षति
सेदीर्घः चिकीर्षति पुमिभ्यो पवितुमिच्छति जिगीषति पुपूषयति यः से
पिपकृति पिपासति मुमुषति पुपूषति बुबुषति रुदविदमुपग्रहिस्वपिप्र
छः सकृत् रुद दिषति विविदिषति मुमुषिषति होटः आदिजवानां ष
टो जिघकृति ग्रहीतुमिच्छति सुषुप्सति रुग्धं प्रछिभ्यः सस्येट् चिक
रिषति जिगरिषति जिगलिषति दिदरिषते दिधरिषते गुणः ग्रहां टड्
आदरे धड् अवस्थाने पिष्टक्षिपति अतुमिच्छती जिघत्सति हनिटो
सेदीर्घः जिघांसति इडः सेगम् सांतात्पूर्ववदात् अधिजिगांसते गमेः स
स्येट् नाति जिगमिषति इस्से अपिहाधारभलभशकपदपतमिमीमामा
उ. मेदां स्वरस्येत् अतिटिसेपरे पूर्वस्य चलोपः दित्सति रभरामस्य स्को
राद्योश्च त्वसेचपाजसानाम् डुलभष्प्राप्तौ लिप्सते शिद्धति पित्सते

शक्तुशक्तौत्वादिः पं शकमर्षलेदिवादिः पं सेट् केपां चिन्मतेः निट् पद गतौ दिवादि रात् पट् पतनेच्वादिः
पंडमिजप्रहोपलेच्वादि रुभयपदीमीनहिंसायां क्वादि रुभयपटी प्रामाने च्वादि पं प्राद. माने क्वादि
रात् दिवादि

जिज्येजेनुमिच्छति २
रुदसाहचयिदि
तेरेव ग्रहणं ॥ ३॥

दागदानेच्वादिः
पं देट् पालनेच्वादि
ः शतदुदानदाने
कादिरात्वे दो अवसे
उने दिवादिः पं दुधा
नधारणयोषणयो
रात्वेकादिः रभिः च्वा
दिरात् दुत्तनप्रा
मौच्वादिरात् ॥ ३॥
चित्सति २ शक्तुमि
पक्षि ४०
चित्सति चित्सते २

कलोतेरिडादिप्रस
पइतिडि-त्वाङ्गुणा
भावेनुधातोनिमु
वकलुनुविषति

सिं० खं० नु०
इत्वाभावेपूर्वदि
त्वंततो गुणा
वादेशो कुरु
नुविषति इडेभावे
सेइतिदीर्घः शप
आइ
ल्ललेखिवतिध

लित्वाश्रु राव
न्यासे। ६।

अनिदिभ

वृतादिभ्यः स्यसो
वविंवेऽनित्वेचे
ति पं नानिदिसेइ
तिनगुणः। ३।

तिंभ्यंतयोरेववेपूर्वात्सत्ययः। तुष्टति पेकिंतिष्टासति सुषुप्तति सिप्राधयिष
ति। स्तोतिभ्यंतयोः किं। सिसनिषति सिंघासति अनिटिसेउपधानस्यलोपः
तंह्रिंसायां ^{ऊदि तोवाइइरहितम} तितृरुति ^{इण गतो} तितृहिषति ^{इण गतो} इणः सेगमनबोधने ^{इण गतो} जिगमिषति बो
धनेतु प्रतीषिषति इण्वदिकः ^{इण गतो} अधिजिगमिषति ^{इण गतो} इवर्णवर्णपधाइसा
देः रसांतातहांताच्चत्कसौसेटौवाकितौ दिक्कतिषते दिद्योतिषते रुह
चिषते हरोचिषते ^{इण गतो} लिखिषति ^{इण गतो} सिस्त्रिहिषति ^{इण गतो} सिस्त्रिहिषति स्नेहितुमि
सस्त्रिगृहति गद्योहिंसायामिस्नेदित्वलोपश्च ^{इण गतो} रिसति अन्यत्रोरिरासति
मुचोः कर्मकस्यगुणोवांसेदित्वलोपश्च ^{इण गतो} मोरुते ^{इण गतो} मुमुरुते वावत्सत्त्वयमे
व अकर्मकेति किं मुमुरुति वत्संरुलः वि वत्सति आतितु विवर्तिषते
नतत्दवृतचतकृद्भ्योः सेः सादेरिडा निनर्तिषति निनत्सति वृइवृज्
रुदंतात्सस्येडा तितरिषति तितरीषति तितरीषति विवरिषति बुवूर्षति

वत्संभक्तौ जनस
नइत्यात्वम् २ =
कासौवाकिं तोस्तः क
चंभनौसेटौकत्वाहा।
तो कथंभ० शतोः इवर्ण
वर्णपधात् उनः क० ह
सादेः उनः क० रसांता
तु उनः क० हा नात्

इतो
कतिस्त्राप्योः पूर्व
स्येतिसेप्रसारणं

नानिदिसेइतिन
गुणः मोक्तुमिष
ति। ६

४

॥पठेइइ कीजीनामित्यात्वं स्वरदेः परः इतिपिशाहस्यद्वित्वेष्वापयितुमिच्छति श्रयते न्यतस्येति संप्रसारणे वा संप्रसारणे कृते द्वित्वं शुभावधिषति। क्वापयितुमिच्छति इयतेरड-सपरे जातिः संप्रसारणे युगभावश्च जुहावमिषतिमिच्छति पूर्वद्वित्वंततः चिस्फुरो जीविति आत वा दुहुशदे क्वावपितुमिच्छति चुक्वावपिषति। पूड्-पावपितुमिच्छति ॥१॥

विचरीषति घटंतात्सस्यकित्यं वाच्यं । एवं । वृड्-संभक्तौ विदारयते उछनुं
 छेछस्यद्वित्वं पुनश्च पत्वं च छिइत्यस्यद्वित्वे हसादिशेषे च नचिछिषति अ
 ध्यापयितुमिच्छति अड्-सपरे जातिः सनेन इडो गवा रातो जातिः पुक् ध्वकौ
 द्वित्वे दिध्वरपति दिध्वरीषति दुध्वर्षति दुध्वर्षते स्मिपूड्-रं च सिंभ्यः सस्ये
 ट् सिंभ्यपिषते पिपविषते अरारपति अंजिजिषति अशिशिषते नचिछि
 षति जिगापयिषति पठेइइ कीजीनामित्यात्वं पिशाहस्यद्वित्वे अध्यापिपयि
 षति चधिजिगापयिषते अध्यापिपयिषते शिश्वापयिषति शुशावपिषति
 जुहावपिषति पुस्कारपिषति क्वावपितुमि चुक्वावपिषति पिपावपिषति
 विभावपिषति पिपावपिषति रिरावपिषति लिलावपिष
 ति सिस्त्रावपिषति सुस्त्रावपिषति लावयतुमि सांतात्सोनं स्वार्थे सांतात्सु
 स्यादेव जुगुप्सिषते प्रतिशये हसादेर्यड्-द्वि

स्मेतुमिच्छति। पवि
 मिच्छति। अछतिस
 स्येधातोः गुणः अ
 रिवेति जातेरिसरा
 धृत्येद्वित्वं अंजनु
 मिच्छति अशज
 नेकादिः ॥५॥

गुपजोषन कृतमनयोः
 जुगुप्सितुमिच्छति
 उपूरकणे गुह्यः इ
 ति स्वार्थे सः ततः इ
 क्षायां सः ॥१॥

सिंभ्यः इषड् सने पूड्-
 पवने स्तुगातो अंज-
 त्वस्तिपुक्कणकोति
 गतिषु अशो-जोतिर्

श्रयते न्य-नोस्य संप्र
 सारणे वाइ सयोः ५

अवतिष्ठतीति ड
 वतीत्वं वा ॥३॥

॥ अलोपः स्यान्निवतः । आदेः परस्य पठितं तत्तत्त्वादेर्विधिः इत्यनेन लोपः यत इत्यलोपः । अतिशयेन मुह्यति । अति
शयेन लेटि । अतिशयेन जुहोति । अतिशयेन वेत्ति । अतिशयेन पचति । अतिशयेन पठति ॥ १॥

सि. चं. जु०

४२

हसादेरेकस्वराद्धातोरतिशयेर्थे योनः पुन्ये च यङ् प्रत्ययो धातोर्द्विर्वचनं य
डिः यडिः यङ् लुकि च पूर्वस्य नामिनो गुणः । सधातुः डिः त्वादात् अतिशयेन पु
नः पुनर्वा नवति बोभूयते बोभूयां चक्रे । अबोभूयिष्ट बोभूयिषातां अ
तिशयेन मुनक्ति बोभूयते यतः अनपि बहसात् हसादुत्तरस्य यस्य लो
नवत्यनपि विषये बोभूयां चक्रे । सोमुह्यते लेलिह्यते जोहूयते वेविद्यते
आतः यडिः यङ् लुकि च पूर्वस्यान्तः प्राकारः पापच्यते पापय्यते सिचो यडिः
नसस्ययः सिचैः सस्ययत्वं न स्यात् यङ् प्रत्यये परे विचरुरोसे सिच्यते ।
सूचि सूत्रि सूच्यत्यर्थेति न्यो यङ् सो सूच्ये सूचयेष्टने सो सूच्यते सूच
प्रस्रवणे सो सूच्यते यकार परे रेफस्य न द्वित्वनिषेधः । अगार्यते कर्णेन
यते गत्यर्थे कौटिल्ये एव यङ् कुटिलमटति । अटाच्यते वारज्यते लुप
सदचरजमजम दहदंशगृभौ धात्वर्थगर्हायामेव यङ् गहितं लुपति

को ४

सूचयेष्टुनो मूत्रप्र
श्ववणे । सूत्रवेष्टने
इतेचुरादयोऽदन्ता
॥ ४॥
कुटिलमटति गुणो
र्लिटि गुणः । अगार्यते
अतिशयेन नाशते अ
मृङ् व्याप्ते । सधातु
च अतिशयेन कुर्ते
ति कुटिले अटति
कुटिले व्रजति ॥ २॥

अतिशयेन सिचति
अतिशयेन पुनर्वा न
च्यतीति अ. पु. सूच
यतीति अ. पु. सूच
तीति अ. पु. सूच
इ. गुणोर्लिटि संयोगादोः
स्वरान्ते परः ३

४२

गुणोर्लुने र्थस्यदि
तिहसादिष्वेवात
इति दीर्घः ३

1123

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

अतिशयेन ददाति । द
धाति मा । ति । जाय
ति । जहाति । दु । षिवति
स्यति । तिष्ठति ॥ २॥
निष्पश्यथे । स्यमुश
मे । त्येन संवरणे । जा
य पूजा निशामनयोः
। जनी प्रादुर्भावे । जन
स न स्वनामित्यात्ये ।
अतिशयेन स्वधिति
स्यमति । व्ययतीति ।
अतिशयेन चायति
। जायते । जाजायते ।
४॥

॥ उदा न दाने। दान दाने। दो अ व खं उने। देइ पालने। एषां दारूपं। उधा न धारणा हो। मा माने। माइ माने। मेइ प्रणि दा
ने। एषां मारूपं। कै गै शष्टे। उं हा कृ त्याजे। पा पाने। वो अंत क मीणि। हा मति निवृत्तौ ॥२॥
उरु न करणे। हि न हारणे। वि न वारणे।

स्वमुष्टयेदन्त्या जे
नेत्वा जे षोडश देशः ५

छात्रोऽपि दानेच्छायाऽद्वय
संयोगयोः कृन्हिंसागत्या.

अतिशयेन जिघ्रति
अमति। ३। अतिश
येन हंति अर्थः ३। हं
सायं किं ॥ ३॥

अतिशयेन शोतोप
रत्वा दंतरंगत्वाच्च
वंप्रयुक्ततो द्वित्व
टोक्तोत्तुच्चादे
शोसंध्यरुणाभि
सुताक्ष अतिशयेन
टोक्ते त्रौक्तेः
अननुसृत्युसनुति
गुण इति गुणाः अ
बोधवुः ॥ १२

क्रीयते जेहीयते वेधीयते दादौरः अथिहाधामागैहाकपिवतिसो स्यामिका
रः कितिहसे अनपि देदीयते देधीयते मेसीयते जेगीयते जेहीयते पेधीयते
सेधीयते तेधीयते घ्राघोरीयडि जेघीयते देघीयते हंतेहिंसायांघ्री जेघीय
ते जंघन्यते त्वधिस्पमिजेनांघडि संप्रसारणं सोषुष्यते सेंसिम्यते वेवीयते
वायः कीयडि वेकीयते जाजायते जेजीयते जंजन्यते शीडोः पडयेकुलि
शाशय्यते डौढौक्यते तौत्रौक्यते वांन्यत्र कक्
प्रत्ययसंयोगं विनायडोवालुक पडलुकिसतिपितः त्मोवेट् बोभवीति
बोभोति बोभतः बोभुचति पडलुडं तासं नानप्योर्ध्वः इत्सुव अदादित्या
दपोलुक बोभुवांचकार गुणं वाधित्वानित्यत्वाद्दुक अ्वोभवीत् अ
बोभोत् अ्वोभस्तां अ्वोभवुः पापचीति पापक्ति पापक्तः पापचति
अपापचीत् दित्योर्हसात् अपापक् अपापक्ति अपापक्तां अपापकुः

। ददः पदतिसेलुक्कयडिलुक्
। सतीतिईटिपदनुक्सिलो
। पदतिसेलुक्कयडिलुक्

वत्सवर्तनेप्रपुवर्तति॥
 मृगतोकुटिलंगीष्टति॥
 गतिमरुणयोः॥ हनुमिंसा
 मल्लोः॥ खनखनने॥ युमिप्र
 रोप्रमिप्ररोचोः॥ होकीक
 रो॥

अवनीवेचीत् अवनी
वन् २ ॥ अजेगमीत्
अजेगमिदा २

अमजपासितिनुक्
लोपस्त्वनुदात्ततना
मिति नलोपः ॥४॥

हनीलेडुलिनीवधाल
द्वारातिवार्धचरफलोपर्व
स्थानतुतजवतिथडिपडनु
कोः५
चैरम्बनीतुचैरवाहिचैव
नानि६

हेतोर्हि सत्यधातोरातो
लोपोऽङ्गिर्लकारश्चाङ्गिति
रुसे २

त्रेहिनषेधोन ५५२

होलोपस्वनुदातत
 नासित्यनु
 नासिक ५५ लोप
 स्यासिद्धत्वात् अत
 इति हेर्लुग्नवति
 जंगहिलडिदित्यो
 रितिदिप्सिपोर्लो
 पः मौनोधातोः
 तिनः अजंगनल
 डि अनुबंधनिर्दे
 णरलित्युधादेः
 ति ३ः स्मृतेतिन
 वृद्धिः अजंगमीत्
 ३ः अचंखनीत् अ
 चंखन् अचंखतो ३
 अचंखानीत् अतो
 हलादेरिति वृद्धिः

कति चरकति चरीकति अचकीरीत् वर्त्ततीति वारवृतीति वरीवृतीति
वर्वर्त्ति वारवर्त्ति वरीवर्त्ति वनीवन्वीति वनीवन्क्ति वनीवक्तः वनीववति
जंगमीति जंगति जंगतः जंगति जंगन्मि जंगमीमि जंगन्वः जंगन्मः जंग
नीति जंगति जंगतः जंगति जंगन्त्यात् जंगहि अजंगनीत् अजंगन् अजंग
पिवध्यात् अवधीत् अवधिष्टं चंचर्त्ति चंचुरीति चंचर्त्तः चंचुरति अचं
चुरीत् अचंचूः चंखनीति चंखति चंख्यातः चंखति चंखायात् चंखन्त्या
त् जनसनखनेस्यात्वंहो जनसनेतिस्त्रेह कारेचकुतीतिवक्तव्येतेन चं
खाहि आशिषि चंखनानि अचंखनीत् अचंखन् अचंखातां अचंखन्तुः
अचंखनीत् अचंखानीत् योयोति योयवीति अयोयवीत् अयोयोत् यो
यविता अयोयावीत् नोनवीति नोनोति जाहेति जाहति जाहीतः जाहति जा
हाहि यया अयातिया नुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेनच यत्रैकग्रहणंचैवपंचैता

॥ अथेत्यादि अपावथा इवंत क्रमस्तत्कृत्य पूर्वोक्तसंनिभः सत्येदुः । तिपावथास्यतिहंतियातिवातिः । जातिता
तिवपतिवहतिपावतिविनोति देग्धिषु २ अनुबंधेन निर्देशाद्धिधास्तृतेण इत्सु । त्रकेनच आद्यो वथा
शीतो नृणां च रुरु दीलो दुःखित्ति --- कृत्यम् । त्रुभावनु- लङितिना इत्यादि कृत्य पेटया विनिहीति
चेष्टिरिति च Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org दिलाय

इत्थं हाविति रूपत्रयं
न भवति तेषां निर्देशात्
शास्त्रासाध्या
धेदाभिव्यक्तिः
यः अदाधातु न
धेदो भूतमात्रे दिवा
दिपरोक्षेति व्यासः
अदाधातु ॥४॥
दाधातुने अदादिः
यस्यो धने आदिः अ
नयोः दादित्वं नास्ति
॥४॥ अतिशयेन स्व
यिति स्वयि स्वयि
जायतीति संप्रसार
णं भवति यदौलुका
लुका लुप्तत्वात्
दादेश्चतुर्लङ्गा
देरिति णिङ् न भव
ति गणनिर्देशत्वा
त् ॥६॥

उहाकलागो उहाङ् गतो अनायोस्तुल्यं रूपं भवति अनुबन्धनिर्देशात् आत्मनेपदं न यङ् लुकि न नालुकि इति न भवति अनु
बन्धनिर्देशात् अतिशयेन न हाति जहते वा नी हाकोरुति इत्येव न न वत्पुनर्बन्धनिर्देशात् जाहीतः जाहीयात् जहाते यादा
दावालोपश्चो लोपो भन कति इति निर्देशात् दादेरिति इत्वं दादेरे इत्येव न भवति अनुबन्धनिर्देशात् जाहायात् ॥१॥

निनयङ् लुकि ॥२॥ अजाहेत् अजाहात् अजाहीतां अजाहुः जाहायात् जा
हेता जाहिता अजाहासीत् अजाहासिष्ठां दादेति ददाति दातैः देहि दा
देयात् अदादात् एवं धेत् दधाति दाहः दाधति धेहि दाधेयात् अदा
धासीत् अदाधात् अदाधत् धान् दाधाति धातः पितृक दादाति दादे
ति दादीतः दादीहि दादायात् अदादासीत् एवं दाप्लवने सात्वपीति सा
त्वप्ति सात्वप्तः सात्वयति असत्स्वीपीत् असत्स्वप् असत्स्वप् सासुष्यात्
असत्स्वपीत् असत्स्वापीत् ह् चिकरीति चाकर्त्ति तातरीति तातर्हि ता
तर्तः तातिरति तातीहि तातरारिण अतातरीत् अतातः अतातीर्त्ता अता
तरुः अतातरी अतातारीत् अतातारिष्ठां अर्त्यङ् लुकि हित्वे पूर्वस्य धे
ति गुणः रिग्रीकोस्तु पूर्वस्यासवर्णे स्वरेश्च अर्त्ति अरियर्त्ति अररीति
अरियरीति अर्त्तः अरियतः ह् कोरलो इति लोपः आरति अरियति

अतिशयेन ददाति द
देरित्यालोपः दतः
दादति हे दाहाव्यये
त्वपूर्वलोपोर्देह दा
देरिति इत्वं दादेरे इ
त्येव न भवति ॥२॥
ह्गरिगीकी न भव
ति परत्वात् कृविहे
वे तु दादिः कृत्वन
तणयोः आदिः व
इ वृत्तं गता वदा
दिः जुहोत्यादिश्च के
चित्तु यङीति पूर्वस्य
स्य गणमाहुः रिग्री
कोस्तु न भवति
॥३॥ चाकीर्त्तिः चाकि
रति चाकीर्हि ५

परत्वात् असवर्णे स्वरेश्च
इतीप् स्वरमिति रः अ
रियति ॥१॥

दोमध्यमैकनव
 नईउभावेः प्रादिन
 नानामितिघः घटोर
 तिकः अजघर्हिहल
 सि० वं० ३०
 दि प्रादिजवानामि
 तिघः अजघर्हलु
 टिकुदिके वेतिनवि
 कल्यो ४५ नुवं
 घनिर्देशात् जर्ग
 हिता = तुलक
 त्वघत्वानि जाग्रहि
 लुडि ह्यतेतिनरु
 हिः अजाग्रहीत् ई
 दोग्रहामिति ई दोदी
 र्घीपिन एकस्वरस्य
 ग्रहेरित्युक्तत्वात् ४

जाहवीवि३

॥ गृतोसीति गृतो न नवति तिपानिर्देशात् यादादौये इति रिड-एलोप इति रलोप दीर्घो ॥ १॥ द्वेः स्वरैर्वीति न गुणः
 इउभावे होट इतिटः तयोर्द्धः इतिधः हुत्वं टि टो लोपेति ट लोपः रुग्णगरीकः जर्गटि ॥ २॥
 पदपरं वाहरे मे पूर्वपदं संतरंगं आसरीत् आरियारीत् २
 अथकि-
 लिङि रिडः अरियात् अरियात् अरीरियात् गृहं जर्गहीति जर्गटि जर्गटः ३
 जर्गहति ३ अजघर्ह अजर्गहीत् ग्रहं जाग्रहीति जाग्रटि तस्य दौडि त्रिमिते
 संप्रसारणं तस्य वैहिरंगत्वेनासिद्धत्वात् न रुगादयः जाग्रटः जाग्रहति जाग्र
 हीति जाग्रहि जाग्रहीता जाग्रहीति ३ गृहं अभिकां हायां जर्गहि ३ जर्ग
 टः ३ जर्गधति ३ जर्गधीषि जर्गर्हि अजर्गधीत् ३ अजर्गधत् सिधि अजर्घीः
 ३ अजर्गधीत् ३ अजर्गर्घिष्टं पाप्रहीति पाप्रष्टि तस्य दौन संप्रसारणं पाप्रष्टः
 कृतिरुसेहे कौजमेव हस्यशोवस्य ऊः पाप्रष्टिम पाप्रष्टुः ॥ पाप्रष्टमः ॥ हयग
 तौ जाहयीति यवयोर्वसिहकारेचलोप रतिवलोपः जाहति जाहतः जा
 हयति जाहसि जाहामि जाहावः जाहामः हयगतिकाल्योः जाहयीति जा
 हर्ति जाहर्तः जाहयति जाहर्हि अजाहः अजाहर्तो अजाहर्षुः ज्वरतराधि
 वमि मवा मुपधावकारयोस्तः कौजसादौ नमादौ हकारेचप्रत्यये जाज्वरी

अजाहयीत् २

ग्रहामिति संप्रसारणं
 नयडोलुका लुसत्वा
 त इउभावे टत्वघत्व
 हुत्वं टलोप इति दी
 र्घीः जाग्रटि ॥ २॥

जर्गधीति ३
 प्रकृतीपायांतदादिः
 छशघेतिघः हुत्वं ६
 अनेनसूत्रेण ऊकार
 जाधिनोवकारांतानां
 भातजीघड-लुगनन
 वति इति नोप्यम ३
 ज्वरतेजोवादिः पं नि
 त्वरासंज्ञमेवादितात्
 मववेधनेवादिः पं
 स्त्रिगुणतिशोषणयोः
 दिवादिः पं २-अव
 रूपा ४ लनेमववेध
 ने २
 पाप्रष्टि अजाग्रहीः अजा
 प्रष्ट अजाग्रहो अजाग्रष्टुः

जाचरति
जाचरीत् जाचरि
अजाचरीत् अजाचरि
अजाचरीत् अजाचरि
वः १

छोरितिवलोपे उप
धाया इति नगुणः ५

रेकात्तु छोरिति छलो
पः ततो गुणः ७२

गङ्गां चकारेत्यादौ
अनपि च हसात् इति
सन्निपातपरिभाष्ये
षया ॥ १८ ॥ नां च
कार ३

योपमाप्रत्ययस्य
सत्तं प्रतिसन्निपातः
सन्निपातपरिभाष्ये
तियकारेण रेवां ना
देशविधानात्पूर्वका
रोयलोप्यनिमित्तं
भवतीति नावः ३

ति जाचरति जाचरति ताचरीति ताचरति सेखिवीति सेखीति मामोति मामवीति
मामभूतः मामवति मामोषि मामवीमि मामोमि मामावः माममः मामोतु माम
तात् मामहि मामवानि अमामवीत् अमामोत् अमामोः अमामवीः अमाम
वं अमामावः अमाममः तुर्ची युर्ची दुर्ची धर्ची हिंसायो तोतर्चीति रेफात्
छोर्लोपः कौमसादौ नमादौ हेचप्रत्यये तोतोर्ति तोतर्ति तोतुर्चति तोथोर्ति
तोथुर्चीति दोदोर्ति दोथोर्ति मूर्छीमोहसमुच्चाययो मोमोर्ति मोमूर्छीति मो
मूर्ति मोमूर्छति नाम्नोय ईच्चास्य नाम्नइच्छया
मर्थ्यप्रत्ययोऽवर्त्तस्पर्शकारः आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति कचित्स्वरवच
कारः गामिच्छति गम्यति गम्योचकार नायति त्वद्यति त्वदाचकार त्वामिच्छति
त्वन्मदेकत्वे इति त्वद्व्यपतइत्यलोपः अनपि चेति येलोपः पुवां पुष्मान्वेच्छति
मद्यति पुष्मद्यति अस्मद्यति काम्यश्च पुत्रकाम्यति पुत्रकाम्योचकार पश

केवलमकारवर्धवानमकारमिच्छिष्य अनर्थकः
अनर्थकः क्त्वात् अनपि च हसात् अनेन सूत्रे
गान्नकारलोपः इति नोप

सेखते सेखिवति
अवरसगादौ अव
तीति आतीति ऐति
औनः आवति आवा
त् औहि आवीत् औ
औत्ता औतः आवां च
कार आवात् आवि
ता आवीत्

अपु तुर्चति ४

समुच्चायो वृद्धिरो
त्पच ६

पुत्रीयेन पुत्रीयतु अपुत्री
यतादा पुत्रीयाचकार पु
त्रीयात् पुत्रीयिता पुत्रीय
अतिअपुत्रीयत् अपुत्री
मीत् ४

नाम्नइच्छयामर्थ्या
त्मनः पुत्रमिच्छति पुत्र
काम्योचकारेत्यादौ
नपि चेति येलोपोन
अर्थवद्ग्रहणेनानर्थ
कस्य ग्रहणमित्युक्त
त्वात् ॥ १९ ॥ परिभाष्ये

॥ वन ॥ प्रातः
 धित तत्र नूनं पञ्च
 कालांतरेण देवैः
 पातु मिच्छति तत्र न
 ॥ २० ॥
 (सि० च० न०)
 पदादि प्रभालनार्थम्

॥ धने सति पुनर्न मिच्छति तत्र ईत्वा भावः पञ्चदशितः सन् धनमिच्छति तत्रैत ॥ १॥ धनायो चकार धनी चकार ॥

गीर्षति ॥ पूर्यति ॥
 गिरमिच्छति ॥ पुरमि
 छति दिव्यदिवसति
 तत्रः शशौ ननु कि
 वंतस्य दिवः तस्य तु
 क्रिपिद्यः तेन नदी
 र्घः ॥ १॥

॥ ४६ ॥
 गरीशदा को नाम ये गरी
 दिभ्यो य इ आदि ह्रि
 यम्पलोपः अकार स्पृ
 कारः ५
 अलोपस्यत्यानव
 त्वालोप प्रायागुणः
 ६

अश्वं मेधुनार्थमि
 छति स्ववृषं टः
 लालसायादधीछ
 तिलालसायासधि
 छति ॥ ३ ॥

नमः करोति ॥ तपः
 करोति ॥ वा ॥ २० ॥
 रोति पुष्टयते ॥ १॥

स्वाम्यतिः सपिष्काम्यतिः ^{अधिकारं प्राप्तं} धनस्य नैकारो गार्धे ^{लोनाधिके} धनायति अन्यत्र धनीयति उद
 कैस्योदन्पिपासायां उदम्यति ^{उद नो चकार} अन्यत्रोदकीयति दिवप्रत्ययस्योकारस्य धो
 विहसे इत्यादिना दीर्घो न भवति पूर्यति दिवमिच्छति दिव्यति अमुमिच्छति
 अदस्यति ^{कृत्वा} स्तोरिः ^{रमिच्छति} कर्त्रीयति ^{कृत्वा} हसानदितयस्य लोपो मे
 चोच ^{गार्धे} गार्गीयति ^{मिच्छति वाचमिच्छति कृत्वा} वीच्यति ^{समाधिमिच्छति} कवीयति समिधति हसाद्यस्य लोपो वा
 नपि समिधिता समिधता मांतामयाभ्यां योनः किमिच्छति इदमिच्छति स्वरि
 छति अश्वरूपयेर्यसु कमेथुने इच्छायां ह्रीरलवणयोर्लीलसायां अश्व
 स्यति वडवा वृषस्यति गोः ह्रीरस्यति बालः लवणस्य सुष्टु नाम्नो येना
 लसायां सुगसु कौ दधिस्यति दधस्यति मधस्यति मध्वस्यति पशस्वाम्य
 ति ^{सपिष्काम्यति} सपिष्काम्यति ^{मिच्छति} मांतामयाभ्यां काम्यः किं काम्यति स्वः काम्यति करणे
 च नाम्नः करणे र्ययः नमस्यति तपस्यति वरिवस्यति शशदिभ्यो यडं श

उक्तटेष्वा लालसा
 तया लालसया ही
 रं च लवणं चेश
 तीति ॥ ७ ॥ तस्माति
 रेको लालसा ५

॥ ४६ ॥
 शशदिभ्यः कर्म
 मोमडं करोत्यर्थः

एभ्यः कर्मभ्यो यङ्
 २॥ ऊष्माणामुद्धमति
 नाम्न इति नलोपः ये
 इति दीर्घः धममुद्ध
 मति वाष्प उद्धम
 ॥२॥ इत्थं करोति नु
 डि अजहसत् हिप्
 करोति अचिह्म
 त रुडं करोति अनु
 रुदत् प्रियस्य प्रादेशो
 वृद्धिः ततो रातो ना
 धिति पुक् अपि प्र
 यित् ॥५॥
 वहेरुते को कृतमप्रमदि
 होदस्तथो रुः उभिनादि
 उष्म रुटो नुनेदि कर
 होमवातुने इ स्वरावेद
 ज औ रुटं चर
 उपमीयदस्य पमानमा
 चरलमा चारः ३
 औजस्वीवाचरति
 सुमनाः इजाचरति
 १॥

॥ शङ्करोति । एवं वैरं कलहं । अन्ने घं । रुं गुर्वीदरे हे मेयस्युगरादिष्टालोपश्चेति ल्यो-आदेशः लुडि-अतुल्यवत् दूरं
 करोति लुडि-अद्वयत् इहेयस्या गुर्वीदेर्गिरादेशो ल्योपो विनमतुवत् लोपुं वडावोरनावश्च नाभो नावपि स्युः स्थूलं
 रयव रुत्वा । हिप्र रुडाणां ष्यो दोषो रुसहिप्र रुदः आदेशः प्रियस्थिर स्मिरो रु बहुल गुरु वृद्ध त प्रदीर्घं दं दारकाणां
 प्रस्यस्फवर वेहिगा र्वाभि उप्राधि रं दः प्रशस्या लोपिक वाटानां अकनने दसाधोः आदेशः इहेयसोः परतः ध
 शयते वैरायते कलहायते अजायते मेघायते कषायते ऊष्मावाष्पधमे
 न्म उद्धमने ऊष्मायते वाष्पायते धमायते निर्दित्करणे नाम्नो जिः प्रत्ययः क
 रणे र्थे सचडित् घटं करोति घटयति अघलोपिनो नाड-कार्यं अजघटत् महोतं
 करोति महयति अजीघवत् कनयति अल्पयति नो विष्टवत् कार्यं स्थूलं क
 रोति स्थवयति दवयति हंसयति हेषयति होदयति प्रियं करोति प्रापय
 ति अपि प्रपत् गुरुं करोति गरयति अजीगरत् स्थिरं करोति स्थापयति अति
 स्थपत् ऊटिं करोति ऊटयति नेरङ् स्वरादेः परः अडि पूर्वस्य टस्य जोया औ
 जिटत् औडिटत् ऊटं करोति ऊटयति औजटत् औडटत् कर्तुर्यङ् नाम्न
 उपमानात् कर्तुं चारे र्थे यङ् श्येनश्वाचरति श्येनायते काकः पंडिताय
 तै मूर्खः यडि वासलोपः पयायते पयस्यते अपसरस् औजस् सुमनसा नित्यं
 अपसरायते औजायते सुमनायते नाम्न आचारे क्तिप्वा रुस्मश्वाच

युवानं करोति य
 वयति युवाल्पयो
 कञ्चेति अर्थयजत्
 अचीकनत् ॥४॥
 इह दमनं यमुपरे युयत्
 गुर्वीदेर्गिरादेशो ल्योपो विनमतुवत् लोपुं वडावोरनावश्च नाभो नावपि स्युः स्थूलं
 परे ननुति रुं रुदमनि
 रुयं करोति प्रथयति म्रद
 यति रुदयति ४
 बहनमृदित्वा लुडि-
 दित्वा पे रुते निनिमि
 तः स्वरादेशो द्वित्वे इ
 तित्वा द्वित्वं ॥ ८॥
 श्येनीवाचरति यङ्
 मानिनोरिति पुंवत् य
 इति दीर्घः ॥३॥

॥ चोली दो इति
 पूर्वस्यालोपः
 लपुडविति डो। २।

रुक्मायते कर्त्तृपे३।

सि० चं० ३०

४

आशिषियादौदे
 इति रि३। ७॥ अमि
 अरुपदार्थे ये स्वतंत्रानि
 कविष्कृताः शास्त्रांशे
 उक्तानि नान्यथा सन्तु
 वेपदे सति नांतमेव दी
 र्घः मानः ३२ कि ७५
 अंतरंगत्वादादौ दी
 र्घः ततो नान्यथाः २
 धातोर्नामित
 वृद्धिः माधवमतं
 तु लपु वृद्धिवाधि
 त्वापत इत्यलोपः
 चकौ ॥ १॥ २

रतिः ^{३२} क्लृप्तिः अश्वाचरति अति अतः अंति एत् एतां एषुः आत् आतां आ
 न् लिटि औ अतुः उः आदंताहिषोः नृस्यालोपः ^{पत} यात् यातां इता इषति आ
 सीत् यमिरमीति मालेवाचरति मालाति मालांचकार अमालासीत् कवि
 रिवाचरति क वयति ^{कवीपत} कवीयात् नामधातोर्द्विर्कीसो अकवयीत् अक
 वायीत् विरिवाचरति वयति विवाय विव्यतुः अवयीत् अवायीत् श्रीरि
 व अयति शिष्याय शिष्रियतुः पितेवापितरति पितरंचकार रुतो रि३ पि
 त्रियात् पितरिता अरिवा नवति वृनाय अभावीत् इरिवा इवति अद्रावीत्
 जमांतस्योपधाया दीर्घः कौरुसादौ हेच कृति इदमिवाचरति इदामति रा
 जेव राजानति येनांतमेव पदं नान्यत् राजायते पंथा इव पथीनति मंथा इव
 मथीनति रुमुका इव रुमुकीणति द्यौरिवाचरति द्यवति ^{द्यवते} द्युयाव द्योयात्
 यविता कश्वाचरति कति चैकोच केत्यने कयात् किता अकीत् स्वइ

दादेः पेशति भुवः
 सिलोपेशति वृच
 नमवति धातु पाठ
 स्यस्यैव तत्र ग्रहणा
 त ॥ ७ ॥ अश्रु दुःखो
 ३ इति नमवति धातु
 पाठस्याभावात् ७

४५

आचरणमाचारस्त
स्मिन्नुपमीयतेने
नेत्युपमानस्तस्मात्

ब्रह्मति सत्त्वो सत्त्व ^{इत्येव} आचारे^१ उपमानात् ^२ कर्माधारयो ह्युपमानात् ^३ यः प्रत्ययः
आचारे^४ र्थः स्य चेकारः पुत्रमिवाचरति पुत्रीयति शिष्यमुपाध्यायः प्रासादीप
ति कुत्राभिरुः ^५ भृशादिभ्योः भूतद्वावेयङ् ^६ प्रत्यहसलोपश्च ^७ अभशोभशो
भवति भृशायते ^८ अशश्चशश्च इवति शश्चायते ^९ क्विपि शश्चतति भृश
ति ^{१०} चिरपि ^{११} अभशोभशोभवति ^{१२} भ्रैश्यभृत् ^{१३} भृश्यभृतां ^{१४} सुमनायते ^{१५} अनुमना
उमनाभवति उमनायते ^{१६} भृशीभवति ^{१७} उपसर्गसमाकारं पूर्वपदं धातुसंज्ञाहे
तौ प्रत्यये ^{१८} चिकीर्षि ^{१९} ते ^{२०} प्रथमि ^{२१} यते ^{२२} तेन मनसशब्दात् प्रागट् ^{२३} कर्तृर्पिङ् ^{२४} स्वम
नायत ^{२५} स्वमनायिष्ट ^{२६} उदमनायत ^{२७} स्वमनायत ^{२८} सुखादिभ्योपिङ् ^{२९} कर्तुरनुभवेसु
खं वेदयते ^{३०} सुखायते ^{३१} दुःखायते ^{३२} पुष्पादुदसने व्यसने पर्यसने च निङ् ^{३३} पुच्छं उदस्य
ति ^{३४} उत्सुह्यते ^{३५} उदपुपुच्छत ^{३६} विपुच्छयते ^{३७} परिपुच्छयते ^{३८} भ्रांटात्समाचयने संभ्रां
यते ^{३९} चीवरादर्जने परिधाने च ^{४०} संचीवरयते निरुः ^{४१} परिचीवरयते ^{४२} अर्थवे

प्रासादेऽवाचरति

कारणे

भ्रांटात्समाचिनोति
तशीकरोति लुटि स
मचभ्रांटेन ॥२॥
संचीवराणि अर्जय
ति परिधत्ते वा लुटि
समचिचीवरत ॥३॥

चौ प्रतिश्रयः वेति
बिलोपः चौ दीर्घः ई
आत्य इतीत्वं ॥५॥

स्वगते सुखमनुभव
नीत्यर्थः ३

॥२॥ शुभवाचीतये
 (पनिपातनातएनीति
 ॥२॥ एयंकरोतिप्रथ
 पतिरुर्दमनिशति

सि० लो० ३०
 र्भावः ॥२॥ तेनत
 ४८

विहसंशङ्कं स्पविदा
 वादेशः ४

आदिषुबद्धावातश्च
 नोवस्यन्तीवदीर्घः
 इत्युत्तरेलोपेवृद्धो
 कृतांशावयति-अपु
 शावत् ॥६॥ निम
 त्यासर्वमुत्तं ततष्टि
 लोपेविदयतिटि
 लोपेवसोर्वनुरासु
 न्वेचकृतेवृद्धिःवि
 दावयति ॥५॥
 तिरश्चादयइत्येन
 लुङि-इकारासर्वे
 टौचिशष्ट्यद्वित्वे
 त्रिलोपः उदैचता
 टिलोपेनोचैरपहार
 वृद्धिः सधाययतिउ

कुमारीवाचरतिकुमारायते हरितायते गुरुयते मरूयते सपत्नीवसपत्नायते पुवतिरिव पुवायते पट्टीपट्टयते नकोपधस्य
 पुवत् पाचिकेवपाचिकायते एयुमाचष्टे २ गृहीवाचरतीति

दसत्यानामापुकनौ ^{अर्थकरोति} अर्थपयति ^{वेदकरोति} अर्थीथयत् वेदापयति अविवेदयत् सत्याप
 यति रनीमाचष्टे एतायते एतयति एयु प्रथयति वृद्धौ सत्यां पूर्ववाटिलोपः अ
 पिप्रथयते अपप्रथयत् मरु म्रदयति अमिम्रदत् अमम्रदत् अशयति कशयति
 इटयति अवन्नशत् अचक्रशत् अदइटत् परिइटयति पर्यवड्डटत् त्यांमांवा
 चष्टे कविहात्वेकदेशोपिधातुशब्देन गत्यते ^{त्वमदेकत्वे} त्वादयति मादयति पुवा ^{प्रकांत् अस्मात्} आवाजी
 चष्टे ^{अयुयस्मान्} पुमयात् ^{आसस्मान्} असयति ^{आत्तयेशावयति} प्थानं ^{अयुयस्मान्} स्वावयति ^{अशस्मान्} नटिलोपेनुत्वेचकृते ^{अविमिदत् चष्टे} पुनयतीत्येके
 विहासं विद्वपति विदावयतीत्यं पौविदयतीत्यं न्ये उदैच उदीचयति उदैचि
 चत् प्रत्यंचं प्रतीचयति प्रत्यचिचत् समीचयति सम्यचिचत् तिर्यंचं तिराय
 यति अतितिरायत् संभ्रंचं सध्राययति अससध्रायत् विघञ्चं विघडाप
 यति देवञ्चं देवडापयति स्थलं स्थवयति दवयति युजानं यवयति क
 नयति अंतिकं नैदयति वाटं साधयति अससधायत् अनिनिदत् अनिनेद
 पुवात्वयोः कन्वा गृहीदेरित्यंतिकस्यनेदः टेरलोपश्चयतइत्यलोपः ॥१॥

नौ एकस्वरस्य नटिलो
 पः अतिव्यत् अमी
 मरुत् युवामावामाव
 टयवपतिअयुयस्मान्
 आवयतिआववत् ५
 अस्तलोपिनोनाड
 कांनिधेधात् २

परिवृढयति पर्यव
 वृढत् ॥४॥
 अचेदीर्घश्चनेना
 लोपपूर्वदीर्घप्रतिनि
 यतिलुङिचिपाष्टात्
 प्राग्वत्प्रत्यचिचत्
 तामसवर्त्तस्वरेइति
 प्रकृतिनावे प्रतिअ
 चिचत् ॥४॥
 संचमाचष्टे अंचोर
 तिसमीचलुङिप्रकृ
 तिनावेसमिअचिच
 त् ४ तिर्यंचमाचष्टे अ
 चिचिलोपेनासिङ्
 त्यासिङ् सः तिरिः वृ
 द्धिः ४८ तिरायति
 उपसर्गसमाकमाभा
 वात्तिरसः एयक
 कशोनमवति॥३॥

दीर्घस्य द्राधिः अद
द्राघत् अवदत्

॥सर्वीणं सजयति संता पूर्व कल्या नवृद्धिः श्रीमती श्रीमंतं वा आपयति अशिप्रियत् पयस्विनी पयस्यति इहटिलोपोनतदप
वाटस्य लुकः परत्वात् नुवंभावयति अविनवत् अरुः सयोरिति पूर्वस्येत् नुवं अवुत् नुवत् प्रिय अशिप्रियत् गं अज्जगवत् तयं
अरीरयत् नावं अकनवत् स्वः स्वयति असत्त्वत् महोन् महोर्न अभावयति ॥३॥

उत्तमाष्टस्य वरादेणः
२

नः असीसघत् ^{वर्धमानच} वृद्धः ^{प्रचष्टे} न्याययति अजिन्यापत् ^{वर्धमानच} वर्धयति ^{प्रचष्टे} त्रिपं प्रापयति स्थिरं स्या
पयति स्फिरं स्फापयति उरुं ^{वारयति} वारयति बहुलं बंहयति अवबंहत् गुरुं गरयति
तुप्रं ^{प्रपयति} प्रापयति अतित्रपत् दीर्घं द्राघयति वृंदारकं वृंदयति दीर्घस्य द्राधिः अ
दद्राघत् अवदत् इति नामावली तु प्र कंडादिभ्यो धातुभ्यो यक्त्वा
र्थे कंडूजगात्रविधर्षणे कंडूयति अकंडूयीत् मंतुप्रपराधे रोषे च मंतयति
नित् इत्येके मंतयते बलापूजामाकर्षयोः बलापयति असुअसअसन्चनप
ताये अस्यति ^{असं चकार} असयति असयते लेलादीप्तौ लेलायति मेधाया
सुग्रहणे मेधायति सुखंदुःखतक्रियायां सुख्यति दुःख्यति सपरंपूजायां सप
र्यति निषर्जचिकित्सायां निषन्यति इषुधंशरधारणे इषुध्यति गहदवाचः
सवलने गहयति एलाविलाजिसाले एलायति विलायति हलीइरोषणे ल
जायां व हलीयते महीइ-पूजायां महीयते अगदनीरोगत्वे अग चति अग
लिद्वयत् कुत्सनयोः लिप्रतिचरणावरणगतौ तसुउपतापे चुरणचौर्ये तुरणचरायां चुरणधारणपोषणयोः लादजीवने

कंडूयो

धातुभ्यः किं प्रातिप
दिकेभ्यो मान्तर हि
धाहिकंडादयः धा
तवः प्रातिपदिका
निचार्ध धातुना
मानि च तत्र धातुभ्यो
नित्यं यक्त्वा धातु
कंडुकरोतीति वि
प्ररुः
सुखे चानुभवति दुः
खे चानुभवति

॥ गतं प्रकारसादृश्यं तस्य तस्य तच्छीलस्य भावः ताच्छील्यं तस्मिन्नर्थे आत्मा तत्कं गावः अनुहरंते पितृमीतुश्चादृश्यं स
तत्तद्विशिलयंति गतातच्छील्ये किं मातुरनुहरतिसादृश्यं ॥७॥ अत्र सादृश्यमात्रं विवक्षितं न तु प्रकारताच्छील्यं ॥

विशेषवेदाने। दुर्कीर्त
अविनमये। जिज्ञासे। दुर्द
नृदने। किं उ विहारी।
गन्तुगतो। शिकृ शिकृ।
हृज्जहरो। सैरुपादवि
हृयो। नुस्तुतो। प्रहृय
यो। शपको। रभृय
निर्तार

सि० चं० ३०

४६

दीत निविशतेः न्यादिपूर्वकादिशादेहीतोरात् ॥ निविशते
परिव्यवेभ्यः क्रियः ^{आत्}परिक्रीणीते पर्यक्रेष्ट विपरभ्यांजेः विजयते व्यजेष्ट आ
डादाजो नतुंजिकाशने विद्यां आदत्ते आदित विक्राशेनतु व्याददातिमुखं
परंगकलीड्रवलेव व्याददतेपिपीलिकाः पतंगस्यमुखं ^{हृस्मः}क्रीडः आडनुपरि
भ्यः ^{आत्}आक्रीडते अनुक्रीडते समोः कृजने संक्रीडते परिक्रीडते कृजनेतुसं
क्रीडतिरथचक्रं आगमेः हं मायां आगमयस्वतावत् शिद्धेर्जितासायां धनु
पिशिरुते हस्तेर्गताच्छील्यं ^{आत्}पैतकमश्वा अनुहरंते मातृकं गावः किरते
हर्ष जीविकाकुलायकरणेषु ^{आत्}अपातुर्द्वचतुष्पादकुनिष्ठा लेखने अपस्किर
ते हृषो हृष्टः कुक्कुटो मरुदार्थीश्चा अश्वार्थी च हर्षादिधितिकिं अपकिर
ति कुसुमं वायुः आडिनुप्रछोः आनुते आष्टछते शयनं पालने विप्रायः श
यते समवप्रविभ्यः स्थः संतिष्ठते अपिहाधास्थामिस्तेडि त्वमातिनतुदीड
गजोपकिरतिजले अत्र हर्षे सत्यप्यालेखनाभावा सुदोः प्राप्तिः २ उपालं भोजवाचाशरीरस्पर्शनम् २

मातरिष्टाः इत्यर्थः
समाधुवेभ्यो प्रती
भेत्यर्थः
हृषिहृषेय
कर्त्तुं के आर्ध

स्वाध-कुर-इति च
तुर्थी परगमिक
लाभुर्धर्मिदं
विप्रस्यस्वाभिप्रायं
प्रकाशयति २

नविधेयः ४
तृतीयार्थस्यानोक्तं
न अत्रमात्रवकम
नुक्रीडतितेन सह
त्यर्थः ॥५॥
सांतातशकेतमव
तिज्ञातुमिष्टानिज्ञा
सातस्यार्थे अनुर्विष
येताने शक्तो भवति
मिष्टति ॥७॥
सध्वं पुहर्षादयो वि
षयाः तत्र हर्षो विद्वे
धस्य कारण इतरैक
ले ॥४॥ हर्षेण भवे
विलिखतीत्यर्थः
उत्कंठा पूर्वा शब्दको
ति २

ऊर्द्धदेशसंयोगानुकूलपत्रकमेतद् ईदृशकर्मतस्मिन् ३ मंत्रः करणं कारकं यत्प्राप्त्यर्थं तत्र वर्तमाने ४

संतिष्ठतेतिष्ठते

तिष्ठतेरात्रस्वामि
 प्रायस्यप्राकट्यर्थ
 विनादपदनिर्गत
 र-प्रत्येच ॥२॥
 त्वाभिप्रायं प्रकाश
 एति ह्याघङ्कुडे-ति
 चतुर्थी ॥२॥
 उदः स्थ-आतदृष्टा
 पूर्वकाचेष्टादृष्टा
 स्पामर्थे एव ॥३॥
 आदिसंस्तोतुं तद
 निमुखतया तिष्ठति
 ६
 लक्ष्मि-कानिशातकां
 मय्यमानायां ॥
 लिप्सयोगक्षतीत्य
 र्थः सन्निहितोभव
 तीत्यर्थः ॥३॥
 आप्राते-आप्रातेआ
 तीत-आहतां आप्रा
 तां-आहृतनोलोपोन
 आप्रातां हनोप्रे-आ
 जप्रे हनोलुङ्-लिको
 र-तिवधः-आवधि
 वीष्ट-आहनिष्यते
 आहनिष्यत ॥२॥

लोपोरुत्वाप्तते समस्थित समस्थितातां आः प्रतिज्ञायां शब्दं नित्यमातिष्ठते
 त्वाभिप्रायाविष्करणे निर्मत्रायां गोपीकृष्णायतिष्ठते सशय्यकर्णदिषु
 तिष्ठतेयः उदोः नृकर्मणीहायां मुक्तावृत्तिष्ठते मुक्तिप्रयत्नं करोति अनर्ह
 किं आसनादुत्तिष्ठति देवदत्तः इहायां किं ग्रामादुत्तिष्ठति उपातमंत्रकर
 णदेवपूजासंगतिकरणमित्रकरणपथिषु अग्रेष्व्याग्रीभ्रमुपतिष्ठते मंत्रकरणे
 किं भर्तारमुपतिष्ठतियौवनेन आदित्यमुपतिष्ठते गंगायमुनामुपतिष्ठते उप
 श्लिषतीत्यर्थः रथिकः रथिकानुपतिष्ठते मित्रीकरोतीत्यर्थः पंथाः खुप्रमु
 पतिष्ठते बालिष्सायां निरुक्तः प्रभुमुपतिष्ठते उपतिष्ठतिवा अकर्मकाच्च
 तानमुपतिष्ठते उद्विभ्यांतपोः कर्मकात्स्वांगकर्मकाच्च उत्तपते विहपते
 पाणिंवा आडोपम हनिभ्यां अकर्मकाभ्यां स्वांगकर्मकाभ्यां च आयच्छते
 पाणिंवा आहते शिरोवा अन्यत्रशत्रुमायच्छति आहंतिवा हनःसिः कित्

संस्तितव्यतइत्यर्थः

॥नित्यत्वेनप्रतिज्ञा
 नीते ॥१॥
 कर्णदीननिर्गत
 त्वेनाश्रयति ॥२॥
 कर्णदीनमुपनि
 राः सन्नेहनिहत्य
 र्थमाश्रयतीत्यर्थः २
 उपातिष्ठतेरात्रेष्ट
 र्थेषुमंत्रकरणयत्र
 तत्रमंत्रकरणंभी
 आग्रेरियं-आग्रेयी
 तथा-अग्निदेवत्वक
 यारूचा-आग्नीध्वं
 स्तोतुं तस्मीपेतिष्ठ
 ति-अग्निमिंदेइति
 अग्नीध्रं किवेतः स
 ग्रीधः स्थानमाग्नी
 धं तत्रस्थोप्याग्नीध्र
 : तमाग्नीध्रमग्निवि
 शेषं ॥५॥
 खुबंजुहंतीतिखु
 प्रस्तंउपतिष्ठतेप्रा
 प्रातीत्यर्थः ॥७॥
 दीधीकरोतीत्यर्थः २

॥ आहूत आहसातां
लुआतिहेतेवीबधः
हमोलुडलिडोरित्य
नेन ॥ १० ॥

॥ इयत्तेस्तुप्रोतिपूर्वस्येत्वं असवर्तस्वर इति इयसमिष्टते लुडिः सति शास्त्रीः रुजर्तदशोरिति गुणः मेडइत्यडभावः
आदिमुहोत्यादिकयोर्ग्रहणं तत्र व्यादिः समुच्छते लिटसमाहारे समागतं समारिरे लिडि उरिति गुणः समुच्छते समलीत्वं
ति हनतः स्पष्टतीट् समारिष्यते समारिष्यत लुडिः मेडः इत्यडभावः उरिति गुणः लोपोऽङ्गादिति सिलोपः मासम
त मासमवातो मासमवत माडः मावेसमार्त समावतो समावत मासमरत मासमरेतो मासमरत माडः मावेसमारत समारतोस
मार = त ॥ ३ ॥

सिं धै ० नु ०
दृष्टादिस्थस्य रुच्छते
ग्रहणं नतु रुच्छादिः स
स्येति ॥ ११ ॥

आवधिष्ट आहूत आवधिषातां आहसातां यमः सचनेतिः किर उदायत
समो गमच्छिप्रच्छिप्रस्वरत्यर्तिश्च विदिदृशिभ्योः कर्म केभ्यः संगच्छते गमः सित्यो
कितौवा संगच्छे समगत समगंस्त संष्टछते संस्वरते समुच्छते समिच्छते सं
ष्टणुते संविद्यते संविदाहे वेतेरंतोयाहडासं संविद्वते संविद्वते संपश्यते उप
सर्गादस्यसूहोर्वा निरस्यति निरस्यते समरुति समरुते समरुहं च कर समो
हीर निसमुपयिन्नेह्यते निह्यते स्पष्टीया माडः कर्म आणर माह्यते
प्रप्रतिबंधोत्साहस्फीततसुक्रमः रुचि क्रमते बुद्धिः अध्यनाय क्रमते क्रमं
तैस्मिन् शास्त्राणि उपयसाभ्यो उपक्रमते पराक्रमते आडो ज्योतिरुद्गमने
आक्रमते सूर्यः वेः पादधिहारे साधक विक्रमते वाजी प्रोवाभ्यां प्रारंभार्थी
भ्यो प्रक्रमते उपक्रमते अनुपसर्गाद्वा क्रमति क्रमते अरेरुवेतः रातम
पेजानीते अकर्मकाच्च सधिवोजानीते संप्रतिभ्यां न ध्याने सतंसंजानीते

ज्योतिर्ग्रह नभारि ४
ज्योतिरुद्गमने किम्
आक्रमति धर्मो हर्म्य
नलान् ३
चार आधोभ्यां किम् प्र
क्रमति गच्छतीत्यर्थः
तर्हि अनुपादेन प्रवर्तते

उप्यतप्रपथः २
कसादी २

उपसर्गादहतेरुत्थो
याये किति ब्रह्मस
मुत्थात अश्रिसमु
त्य ॥ ५ ॥

स्फीताभि नवंति ५
अप्यादीनां गतिवि
शेषो वि क्रमणामुच्य
पादविहरणो किम् वि
क्रमति संधिः विद्याम
वतिस्फुरतीत्यर्थः ३

उत्कं दार्वस्मरणा
मं ध्यानेतद्विज्ञे
मना ध्याने

वदमत्तायां गृहनिगारणे। वरगाते मरुणको दानदाने। वननपरमो। रुरुनकरको। अनुसर्गात्किम् स्वर्ग लोके न प्रजानति।
सम्पत्कीर्तिरतेः प्रतिज्ञाने वर्तमानात्तन्नेपदे ररस्यपलोभ मानुवी उत्सर्वाचरनेः सकर्मकादात्मनेपरं भवति।

सम्पत्विचार्य वद
तीत्यर्थः २

मिलितोच्चारयनीत्यर्थः
वदितुं सम्पत्तव्यमुच्यते।
ने शास्त्रे वदते ३
हे त्रीविषयकमुत्साहका
विः करोति ३ विविधेना
पते विमर्ति कुर्वति ३
नेह संप्रवदति स्वभाः
४
अकर्मकात्किं उक्त
मनुवदति ५ उक्तव्याज
किं अनुवदति वीणा ५
उः त्रधम छति ७
स्वीकरोति विचारः अती
कारमात्रं
शब्दः कर्मकारणं पश्य
सकर्मकात्किम् ३
वीष्यज चरति उप
दिष्टा कुरुतीत्यर्थः ५

शतं प्रतिजानीते अनाध्यानेति किं मातरं संजानाति अनुपसर्गाद् गंजानीते
मास नोपसंभाषा ज्ञानयत्नविमत्सुपसंभ्रलेषु वदः शास्त्रे वदते न तानु
पवदते क्षेत्रे वदते गृहे विवदते उपवदते मनुष्यादीनां संभूयोच्चारणे
संप्रवदते व्यासणाः व्यक्तवाग्विषयादनुपूर्वादेककर्मकात् अनु वदते
कठः कलापस्य वायिरुद्धोक्तौ विप्रवदति विप्रवदते वा वैद्याः अवा
दिरतेः प्रव गिरते सैमः प्रतिज्ञाने शब्दनिर्णयसंगिरते उदश्चरसकर्मकात् रथ
र्ममुच्चरते समस्ततीयायुक्तात् रथेन संचरते दाणश्च संचेतुर्थ्यर्थे दास्या
संपद्यते उपाद्यतः स्वीकारे भार्यामुपयच्छते यं सिकिद्वा विवाहः रामः सी
तामुपयात नपायंस्तवावेशां कर्मणः रुजः शब्दं विकुरुते अकर्मकाच्च
विपूर्व कादकर्म कात्कुरुप्रात् ओदनस्य पूर्णांश्छात्रं विकुर्वते विकुर्वते
संध्याः विवादे कुर्वति चेतुःसंतर्भावित न्यर्थस्तु सकर्मकः विकुर्वते

उपसंभ्रममुपयच्छ
न नमः २-
सहोच्चारणे वदते
विमर्ति रवकं विमि
त्रे भाव नरत्यर्थः ३
अनुरक्तसादृश्ये ४
पुनःपुनः परस्परं विरु
द्धवदतीत्यर्थः ५
प्रातःज्ञाने किं संगिरति या
संज्ञायां पद्यतीत्यर्थः ६
तृतीयायां वदुक्तः दा
णश्चात्मनेपदे स्यात् चे
द्यदिसा तृतीयाय
अस्ति ७ महावरे चतुर्थ्य
र्थे तृतीयायां तृतीयाय
शब्दकर्मणः किं भवि
तं विकरोति कामः ३
संपत्कीर्त्या स्तुतीयां
ते नोपपदेन युक्ता
तृतीयायां सा चैव
तुर्थ्यर्थः ५

भावे धात्वर्थे क्रियात्म
के कर्मणि काव्येका
रका विशेषेण कप्रस
य १

तत्र ये कर्तृगमेव व्यापारमवक्षते ते कर्मकाः येषु न कर्तृकर्मो न यगतव्यापारः च क्षते ते सकर्मकाः पश्चादयः न दुक्ते विल्लेदा
द्योदनादिभ्यः कर्तृस्थेष्वपरादिकम् इयो सकर्मका आहुः व्यापारं कर्तृगपरे २॥ अकर्मकेभ्यः कर्मणि न भवति असंभवात्
तस्य योगे कर्मणः तथा सकर्मकेभ्योऽपि भावेऽप्यते यवागुर्देवदत्ते नेत्यादौ न भवतीति साधवः २२

समाजं भावलिङ्गं दस्य
एव चकारकैः धात्वर्थ
के वलः पुत्रो भावश्च
विधीयते २
भवने भूस्तस्यां भुवि

कर्तृकर्मणोरगोचर इ
त्यर्थः २२
पुष्पसदोर विषयत्वात्
प्रथमः ३
यथा कृष्णः स्त्रीतीत्यत्र
व्यापारः स्वाने फलत्वा
न न न्यपुद्गिस्त्रयोऽपि
एतादृशे वर्तते कृष्ण
एव स्त्राति सरवपुष्प
नीत्यर्थः तत्र धातुरकर्म
कर्मणो रिति तयोः फल
व्यापारयोः धर्मफलं वि
द्यते यस्य सः धर्मि कर्तृ
तस्य भेदे ति ल्लेसक
मैकः यथा कृष्णो गणेश
रयतीत्यत्र गोचरं कृष्ण
मनिष्टं कारणक्रियात्म
रत्नं गोतिष्ठेन सकर्म
सकर्मकस्य वहेः १ कर्तृ
नयेह नित्यं दतीत्यर्थः
नृणां चैव गणेशकृष्णक
तोतीत्यर्थः १

तुर्ध्रु धातोर्भावे कर्मणि च यक् प्रत्ययस्ति वादिषु चतुर्ध्रुपरतः ॥ आहुः प्रक
र्मणि ॥ अकर्मकाद्भावे सकर्मकाच्च कर्मणा इवति भावस्यैकत्वादेकव
चनं नामाद्यविषयत्वेऽपि प्रथमातिक्रमेकारणभावात्प्रथमः ॥ नृयते नृयेत
नृयतां ॥ अनृयत वनृवे स्वरान्तानां हनप्रहृशं भावकर्मणोः ॥ सिसतासी
स्यामिद्वासर एव च ॥ भाविषीष्ट ॥ भाविषीष्ट ॥ भाविता ॥ भाविष्यते ॥ भाविष्यते
अभाविष्यत ॥ अभाविष्यत ॥ इ एतस्य कर्तृर धातोस्तनिपरे भावे कर्मणि च इ
णप्रत्ययः सेरपवादः ॥ लुक् ॥ इणः परस्यत नो लुक् ॥ अभावि ॥ अकर्मकोऽप्युपस
र्गवशात् सकर्मकतामनुभवति सुविमनु नृयते स्वाभिना ॥ लज्जासत्तास्थिजागर
णं ॥ इहिरूपमयजीवतिमरणं शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धातुगणतमकर्मक
माहुः १ फलव्यापारयोरेकनिष्ठतायामकर्मकः धातुस्तयोर्द्विभेदे सकर्म
कनुदाहृतः २ धातोरर्थधातोरर्थे हीत्वर्थे नोपसंग्रहात् प्रसिद्धैरविबद्धान्तकर्मणो

भविता ५
तिर्ध
अर्थान्तराया यथा भा
रं वहति उद्यमते २२

धातोरर्थहपे फले व्यापार एव
धातुस्य व्यापाराप्रयः कर्तृ
धातुत १ कर्तृत्व
वर्त नान्तर
यथा मेघो वर्षति तुलमिदमर्थः १ गच्छति प्राप्तमिति
शेषः १ अविबद्धान्तोऽप्यविहितान्तकः संभ्रणते सं
क्रियते १
किमादिदे कर्मकर्तृ

अवलोः कर्मकले १ नदीवहति देवस्तो जीवति मघावर्षति हिता नयः संशरणेन किं प्रचुरि सारण चतुष्टयम् सकर्म को कर्म क करारो १ = इः खला च तं रागः सुखसाधनं
 सारणः २ =

(सि० चं० ३०)

५२

कर्मिकाक्रिया ३ शीरोः यद्वेकुलि शय्यते शिखे शायिषीष्ट शायिषीष्ट
 अशायि अयकि रूतो रडयकि घटः क्रियते त्वंदुः लीक्रियसे रोगैः विरा
 गैः सुखहं क्रिये चक्रे कारिषीष्ट रुषीष्ट कारिष्यते अकारि अकारिषातां
 अरुषातां नाव्यते भावयां चक्रे भावयां वभूवे भावयामासे इण्वदिति नि
 लोपः भावि भावयिता भविष्यते भा वयिष्यते अभावि अभाविषातां अ
 भावयिषातां वुभूष्यते अबुभूषि अबुभूषिषातां वोभूष्यते यडः लुगताचु
 वोभूष्यते स्तयते विस्नुः अस्तावि अस्ताविषातां अस्तोषातां अर्ष्यते स्म
 र्यते आरिता अर्त्ता स्मारिता स्मर्त्ता इज्यते तनादेर्जीर्ष्ये कि तायते तन्यते
 अतानि जायते जन्यते तप्यते तपोनेण कर्मकर्त्तरि अनुतायेच अन्वतर
 सपायेन दादेरि दीयते ददे आतोयुक निगतिच दापिषीष्ट दासीष्ट अ
 दाधि अदाधिषातां अदिषातां धीयते स्वीयते अग्राधि हन्यते घानिषीष्ट

करिष्यते हनतः
 स्पपदती द. ३

तमोतेः
 आत्वे

जमेह नोपे अतड
 पधायाः

५३

अजनि इत्यतः न्यक

अग्राहि अग्राहिवातो
अग्रहीवातो २=

वधिषीष्ट हंता धानिता अघानि अघानिषातो अहंसातो अवधिषातो इण
वदितो नदीर्घः प्राहिता ग्रहीता दृश्यते अदर्शि अदर्शिषातो अदृष्टातो श
म्यते मुनिना मांतस्य सेटो नट्टि रणि अतिरुति च नत्वा क मिव मीनां अ
शमि अदमि आचामि अकामि अवामि अंतस्य तु शम्यते मोहो हरिणा
शमयांचक्रे मितां अं तानामि एणमि च वादीर्घः शमिषीष्ट शमिषीष्ट शम
धिषीष्ट शमयिता अशामि अशामि अशामिषातो अशमिषतां अशमयि
षातो वधहिंसायां न निवध्यो नट्टिः अवधि मंजे एणि नलोपो वा अभाजि
अनंजि लने एणमोर्नुच्चा अलंजि अलानि गौलोक कर्मणि दुह्यादेः प्रधाने
नी रुघ्रहां बुद्धि न दार्थयोः शर्क कर्म काराणि निजै या प्रयो ज्य कर्म ल्य
नेषां अंतानां लादयो मताः २ गौर्दु तेपयः अजाग्रामं नीयते क्रियते रुष्य
ते उह्यते बोध्यते मानव कंधर्मः पित्रा माणव को धर्म मिति वा मो ज्यते मा
दुस्वाचपचदण रुचिम रुचि च शासनि मं प मुखो मर ह्य २

इणवदिदोभावेसिः
कित् १

चमि ३

दिकर्म कारात्
गौलोक कर्मणि लादयो
अ ३ नवनीत्य
च २ च २
गौलोक प्रधाने इ
त्यर्थः ३
मुखे कर्मणि द्विती
यात्कार्त् गौलो
प्रथमा मता ४=

गौरा प्रधानकोशमेव चेत्यर्थः ३

लीज प्रापणे रुषि
विलेखने वरु प्राप
णे वृध प्रवगमने
भुजपल नाप्यवहा
रतोः ३ गत्यर्थ श
एक कर्म कर्त करोती
ना २=

सि० चं० ३०

मसं दत्तेन २

५३

इति भावकर्म प्र
क्रिया ४२

यकः आत्मनेपदं
इत्यद्वैतदिटः स्युः

स्वप्ने बहुधेगोः ३

दुहस्व इत्यनेन
न चर्त्तः २
अद्वैतानि व्या
दयसीत्यर्थः १

एवकः श्रोतनं श्रोतनेमाणवकं वा वेदमध्यायते देवदत्तः वेदो देवदत्तं वा
 देवदत्तो ग्रामं गम्यते श्रुतकर्मकाणां कालादिकर्मकाणां कर्मणि भावे चत्तर
 कारः मासो मासं कुर्वन् कुर्वन् प्राप्यते अन्ता तु प्रयोज्ये प्रत्ययः मासमास्यते
 मानवकः पदासौ कर्त्तृतिशयं द्योतयितुं कर्त्तृव्यापारो न विवक्ष्यते तदा
 कारकांतराण्यपि कर्त्तृसंज्ञा लभन्ते साध्वै सिद्धि नति काष्टानि पचन्ति स्या
 लीपवति पच्यते श्रोतनेन निद्यते काष्टेन लेनोक्ते कर्मकर्त्तरि यैगादिणि
 एवदिटः पच्यते श्रोतनः निद्यते काष्टं प्रपाचि अनेदि सकर्मकाणां न
 अर्जग्रामं नयति दुहिपच्योः सकर्मकयोर्वा दुहस्तु नमां कर्मकर्त्तरि यगि
 लो न गौः पयो दुग्धे स्वरान्तानां कर्मकर्त्तरि इणव्यानि दुहश्च प्रकारि अकृत
 अदोहि अकृतं अदुग्धं उद्वंरः फलं पच्यते सुकर्मोत्तमिनेह प्रस्तुते प्रत्ना
 विष्ट प्रास्तोष्ट नमते दंडः अनस्त सज्जेः अद्वोपपले कर्त्तरि च सज्यते सज्जेन

देवदत्तोऽसिना
 साध्विना निश्र
 चकर्त्ता देवदत्तस्य
 विवक्षायां कारका
 ंतराणि ५

तत्र
 कालः उदम्बरः फलं
 पचति इति स्थिते गो
 राकर्मणि उद्वंर
 स्य ५३ कर्त्तृत्वे
 विवक्षायामिह
 कर्मवशावः २=

आत्मने प्रमेवम
वतीत्यर्थः २०

कः असर्जि युजेर्वा युज्यते ब्रह्मचारी योगं पुनक्ति वा नृषावाचिनां किरा
दीनां सांतानां च यगिणि एवदिटो न अलंकुरुते क न्या अलं प्रकृत अ
वकिरते हस्ती अवाकीर्ण गिरते अगीर्ण आदियते आहत ध्रियते अध
त एछते अप्रष्ट विकीर्षते कटः अचिकीर्षिष्ट मिश्रिष्ट अथिग्रंथा
दं कर्मकाणो यगिणो न कारयते अचीकरत उछयते दंडः उदशिप्रिय
तं नूते कंथा अबोचत ग्रंथते ग्रंथः अग्रंथिष्ट विकुर्वते सैंधवाः अका
रिष्ट अकृत कुंथिरंजोः कर्मकर्त्तरि वा आत्प्रवादौ कुष्यति कुष्यते वा
पादः रज्यति रज्यते वस्त्रं अर्केषि अरंजि

अवीतिकयां दवदचं
कुषा न करये

अभिज्ञाव च न इत्यनुव
र्तते अभिज्ञा स्मृतिः २०

अदत्तापादि निश्चित
व्याप्ते प. १

स्मृतिवाचि सुपपदे नूतानद्यतने धातोर्लटलङोपवादः स्मरसि क्लृप्तगो
कुले वत्स्यमः पद्योगे उक्तं न अभिज्ञानासि क्लृप्तपठनेऽमुं च हि उत्तमपुरु
षे चित्तविह्वेपादिना परोक्षं सुप्तो हं किल विललाप असंतापद्रवे लिट् क

देशादकर्मणः कर्मः
६

इति कर्मकर्त्तरि प्रक्ति
५४ =

कृतत्वा कार्यस्य गोप
नमपहवः ३
अस्य नोपद्रव इति अ
पद्रवोपलापः २

स्मृतिवाचिनी सुक्तेर्वृत्त्यनेन यसे इत्यादि प्रयोगे विनवति एवा अपि प्रकरणदिना स्मृतिवाचिनात् स्मरसीत्यादि अत्र प्रश्नमृगो
भावतीति व छावना चैत्या विकर्मता बोध्या अभीत्यादि अत्र लङ् वनतुल्य २ उत्तमपुरुष इत्यादि अत्र यद्यपि वृद्धी द्विवचनी
रादि लङ् वन २ अत्र लङ् वनतुल्य २ उत्तमपुरुष इत्यादि अत्र यद्यपि वृद्धी द्विवचनी

अनयो रूप पदयोर्लि
द्विविधे लङ् लिटौ ॥

स्तेन्यप्यंभृत
कालद्योतकम् ३

सि० चं० नु०

५४

अस्मद्वर्तमानवचनं
मध्यमपरलोपी ल
कालः ५

असिर्वर्तमानक्रिया
नत्समीये २

लिंगे घवात्सीः नाहं कलिंगं जगाम । हशं श्वतोर्लिङ् विषये लङ् लिटौ इति ।
हा करोत् । शश्वदकरोत् । चकार वा । आसन्नकाले एष्यमाने र्थे लिट् विषये
लङ् लिटौ । अगच्छ किं जगाम किं । अनासन्नेतुर्कसंज्ञघान किं । स्मे लट् लि
टोपवादः । यजति स्म युधिष्ठिरः । भूतानद्यतने लट् स्मयोगे । एवं स्मपिता ब्रवी
ति । ननौष्टुष्टप्रतिवचने भूते लट् । अकार्षीः किं ननु करोमि नो नन्वीर्वा । अ
कार्षीः किं न करोमि नाकार्षं । अहं नु करोमि न्वकार्षं । पुराणेषु योगे भूतान
द्यतने बालुङ् लटौ न तु स्मे वसतीह पुरा छात्राः । अवात्सुः । अवसन् । दुर्धुर्वा
स्मेति किं । यजति स्म पुरा यावत्पुरा निपातयोर्भविष्यलट् । यावद्भुक्ते पुराभुं
क्ते कदा कर्ह्यर्वा भविष्यति लट् । कदा कर्हिवाभुंक्ते भो ह्यते भोक्ता व
र्त्तमाने समीपे भूते भविष्यति च वर्त्तमानवद्वा । कदागतोसि । अयमागच्छ ।
मि । अयमागमम् । कदागमिष्यति । एषः गच्छामि । गमिष्यामि । द्विप्रवच

अवसन्निति अन
द्यतने भूते लङ् रु
धुरिनिपातसमेते
लिङ् ५
निश्चितं नो स्यते
इत्यर्थः
इदानीमागमनमि
त्यर्थः २

५४

अयमागच्छामीति वर्त्तमाने उत्तमप्रसवे
कवचने पक्षे भूतानद्यतने अयमागमं

प्रत्ययं वक्ष्यामि हेतुं ननु त्वत्पक्षे वै जातु गतिः क मिति गतिमन्तर २ अथ यो र्थो जेतदस्मात् १ = कथं शब्दे उपपदे गृहीयां गम आत्मा
 मोक्षातो, तन्मन्त्रे २

नेत्तरे दृष्टिञ्चेतद्विप्रमाशुत्वारितं यायास्यति शीघ्रं वत्स्यामः गृहीयां लडपि
 जात्योः कालत्रये अपि जायां त्यजसि जातु गणि कामादत्ते कथमि लिङ्
 लेटो गृहीयां कालत्रये कथं धर्मस्य जेः त्यजसि वा जातु यत पदापदिवो मे
 लिङ् लिटोपवादः जातु यत पदापदिवत्वा दृशो हरिं निदेत नावकस्य
 यामि नमययामि नुहायो र्वा र्थो र्थो लिङ् नुत्तप्रपि वाह न्यादधं हरिः स्वा
 मि प्राया विष्करणे गम्ये लिङ् ननु कश्चिति कामो मे मुं जीत भवान् हेतु हेतु
 मतो र्भविष्यति लिङ् वा कस्मिन् न मे चेत्सुखं यायात् कस्मिन् न स्यति चेत्सुखं या
 स्यति काम प्रवेदने इच्छार्थो लिङ् लेटो वर्तमाने र्थे इच्छामि मुं जीत मुं
 त्तां भवान् इच्छेत् इच्छति कामयते कामयेत् पौनः पुन्ये न शार्थे च धा
 तो र्लोट् सर्वलकार विषये लोटो हि त्वो र्भविष्यति तद्विषये तद्धर्मो र्भविष्येत्
 क्रिया सम निहारे द्वित्वं तस्यैव धातो रनुप्रयोगश्च अनेक क्रिया समुच्च
 पुनः पुनर्भावः पौनः पुन्यं न शार्थोऽतिशयोक्तिः इति शायार्थः इति हि शिष्ट क्रिया वचना नुधातो रित्यर्थः इति कल पुन्य वचन विषये स
 धर्म पुन्यैक वचनं स्यादिति २ सर्वस्मिन् आद्ये लोट् विधाने लोट् प्रकृति भूत एव धातु रनुप्रयोगः १ =

तुल्यार्थयोः समर्थ
 योः ५ =
 हेत्वर्थे हेतुमर्थे
 वर्तमाना हानोरिति
 शेषः ६ कश्चिदिति
 किं कश्चि जीवति मे भानो

कस्मिन्
 परस्मैपदि हि आत्मने
 पदिभ्यः आना व कर्मक
 र्त्तु रिति विवेकः २
 हिंसो इति शेषः २

तुः कारं हेतुमफलं
 मयि जेतदर्थः ५
 ननु हेतुः फल प्राप्तिः
 कलम् ५
 काम एव प्रवेदनं च तात्पर्य
 न काम इच्छा प्रवेदनं च
 काशनम् ५
 यो नः पुन्ये न शार्थे चे
 त्यर्थः १

एवेनपुरीमवस्कन्दलुनीहिनन्दनसुषाहारनानिहामराजनाः विग्रहाचकेनसु चिह्निषावशीपदस्यमत्वास्यमहर्जिशे
दिवइयादिव्यात्येयम् अवचस्कन्दलुलावेत्यादि यनुवाकदेवादिनिरतिशयेनपुनः पुनर्वाचस्कन्देत्यादिव्याख्यातं तदसत् ।
अनेकक्रियासमुच्चयेक्रियासमन्विहारस्यानुक्तेः लोडनद्वित्वापत्तेश्च १

अनः पुनः विवर्तिष्य
नः पुनः कखादती
त्यभ्यवहरतीति ७

सि० चं० उ०

ये वा लो^३ट् तस्य हि त्वौ तद्ध्वमोर्बिषये वा सामान्यस्य धातो रनुप्रयोगः अ
नुप्रयो^३त्ति वादयः पाहिया हीति याति यातः यांति यासि यात यातेति यू
यं याय पाहिया हीति यास्यति अयासीत् अधीष्ठाधीष्टेयधीः ते
अधीष्टमधीध्वमिति यूपमधीध्वे से विधानाः स्वादेत्यभ्यहरति
पिवत स्वादतेत्यभ्यवहरथ अन्नं तु ह्यदाधिकमास्वादस्वेत्यभ्यवह
रते शुग्धं आस्तादध्वमित्यभ्यवहरध्वे

व४
सक्तुपानादीनिकरो
तीत्यर्थः ४

44

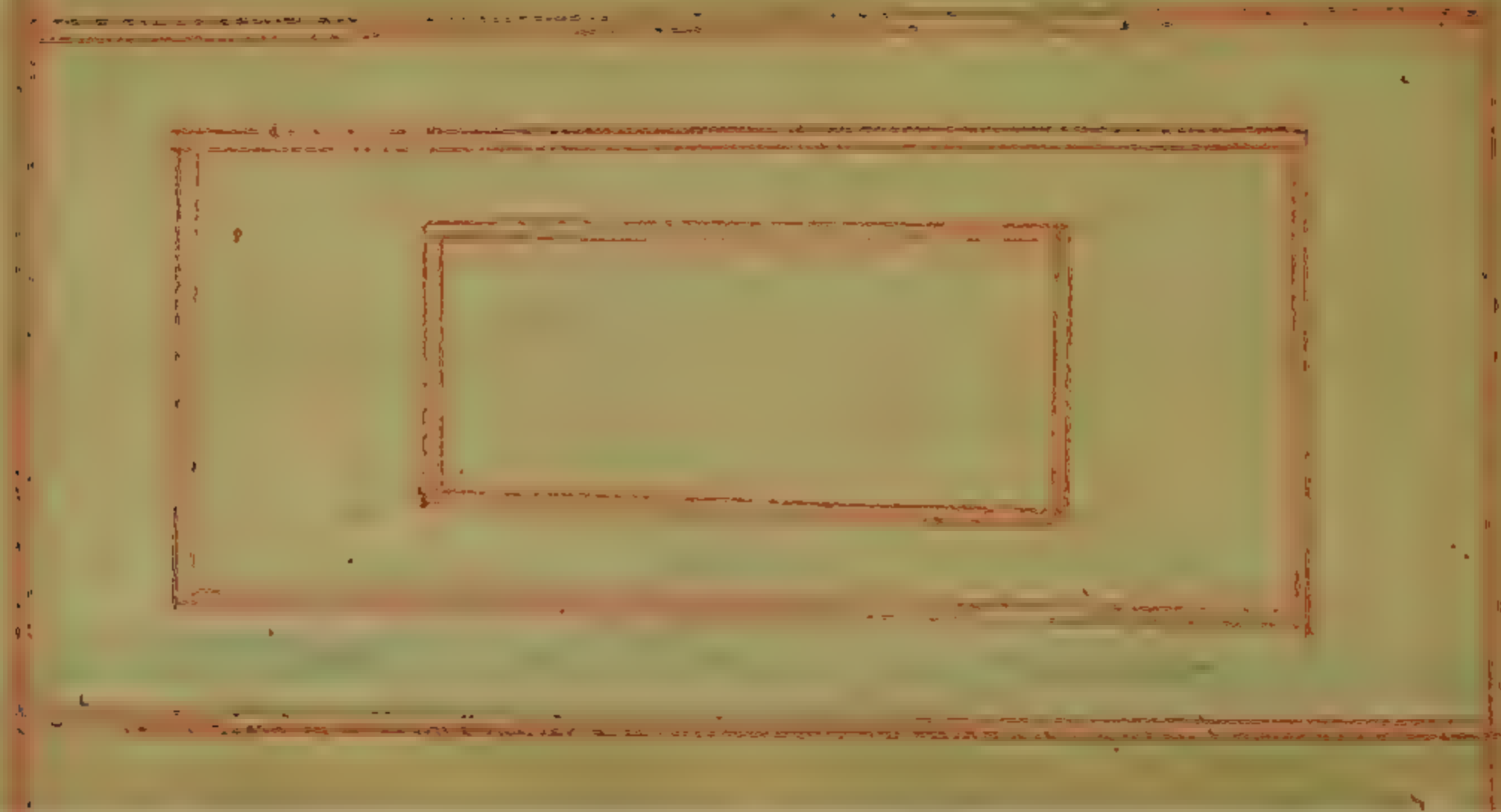
सि० सं० पु०

५६

श्रीः संवत् १८५९ वर्षे आषाढ वदि ३० कुनवासरे लिखितं छा
दोसामधेलीरामावसानेन शुभं भवतु ॥ श्रीराधाकृष्णभ्यां नमः श्रीश्री

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

५६

वेङ्कावक मर्दोर
पिं२

सि० चं० ह०

कुट्टकौटिके
लदे निरिद्ध
नेः ५८ कोटि
३

६० श्रीगणेशायनमः
वक्ष्यमाणः प्रत्ययाः कृतंज्ञास्तेचकर्त्तरा^{कृतं प्रत्ययस्य} तदुल्लो^{कृतं प्रत्ययस्य} भातोः कृतः वसादेः कृतः
नविता कुटिता गोपायिता गोपिता गोप्ता सहिता सोढा एषिता एष्टा
पुर्वोरनाकौ पाचकः पावकः^{पायः} दयकः^{दयः} घातकः^{घातः} जनकः घटकः^{घटः} दरिद्राय
कः कोटकः^{कोटः} शमकः^{शमः} नियामकः^{नियमः} क्रमेः कर्त्तर्यादिपयाकृतशरण प्रकं
ता नामुपधात्कः रूपः बुधः रतः प्रीहृज्ञाभ्यश्च प्रियः किरः ज्ञः उ
पसर्गिआदेतात् प्रदः सुप्तः पचिनंदिग्रहादेरपुणिनि पचादेरः नंदादेर्पु
ग्रहादेर्णिनिः पचः वदः चलः पतः चरः चरिचलिपतिवदीनां वादित्वं
पूर्वस्य आकं^{आगामः} अत्रत्यये चराचरः चलाचलः पतापतः वदावदः हंतेर्ह
स्यघत्वं च घनाघनः पाटेर्निलुकचोक् दीर्घश्च पूर्वस्य पट्पटः हनः न
दनः वमनः वामनः दूषणः साधनः वर्द्धनः शोभनः क्षोभनः रोचनः रा

संज्ञातो रिडिति शेषः
पक्ता २

पाटः २ पटुलिस्तारे
पटयतोऽप्यन्तः २

गकारात्पूर्वोक्तस्य
गघर्षे

नवाचतीति नवदती
ति

नानिनेप्रोरनीलेका
ष्टानिअरास्तसदृशा
कारत्वादरास्तान् विद
तिलभतेइतिअरविन्द
ऊमलं ४ तपनीतिउ
नशोरने १ ईसदश
नोकलयोः २

वणः सहनः ^{तपनः} पतनः ^{मदनः} दमनः जल्पनः लवणं लव्यं निपात्यं कोचणः कुचणः स्त्र
 छ ^{अवादी} अमकेशदे स्नेहनः ग्राही उत्साही उद्रासी छाया पायी यंत्री मंत्री अ
 पाची ^{अवादी} अपराधी दृशादेः शः दृशपाघ्राध्माघेटांशः शितिचतुर्वत् चतुर्षु
 तिवादिर्यत्कार्यमुक्तंतद्धितिपरेभवति पश्यः धमः धयतीति धयः जिघ्रः
 पिवः घृसंतायां न व्याघ्रः अनुपसर्गेभ्यो लिंपविंदवेद्यदेजिचेति धार
 पारसातिसाहिभ्यः ^{धर} शः लिंपः ^{धारवादिभ्यस्तत्पृगणवादेभ्य} विंदः धारयः पारयः वेदयः उदेजयः चेत
 यः ^{सुखाय} सातिसुखे सातयः साहयः नौलिंपेः निलिंपाः ^{देवा सचादिनामेष} गवादिषु विंदेः संताये
 गोविंदः गांविंदति अरविंदं ^{नवाचतीति} नवाचोवी ददः दधः ज्वलादेर्णः ज्वा
 लः ^{नवसंताये द्यामीति आतोयक} तापः पातः दायः ददाति दधाति धायः कार्यः ए कर्मण्युपपदेधातो
 रण कुंभकारः ह्वावानाम्यश्च सर्गह्वायः तंतुवायः ^{धा} न्यमायः शीलिका
 मि नंद्याचरिहमीहिभ्यो एः मांसशीला मांसकामा शीलसमाधौ मांसम

वज्रसंकोचने २

लिपनुपदेहे विद्वत्ता
नेधु मधारणयोधरा
योः दृजपालनपूरण
योः विद्वत्ताने एज
केधने चितीसंज्ञाने
सातसुखे धरुमर्षितो
सभ्यः शाः प्रत्ययः ५

ज्वलादेहातोर्णः ५
प्रदमधः ५
ज्वलदीप्तोचुतदेर्णि

स्वर्गेह्वयतीति २
तन्नेवयतीति २
मादमाने धानाम
मतीति २ आत्वेरु
नेआतोयक २

जार्हः स्तंवेरमः हस्ती कर्णजपः श्रचकः यशस्करीविद्या आहकरः आ
 हकरी वचनकरी कर्मकरी वचनकरः कर्मकरः दिवाकरोति दिवा
 करः इत्यत्र नाम्निकार्ये च त्विति पदस्य त्विदंते परे नम्यस्य पूर्वपदस्य मु
 म् शकृत्करिः स्तंवकरिः ^{वस} फलानिगृह्णाति फलेन ^{हीहि} हिः फलस्येदंतत्वं नि
 पातनात् ^ह ह्तिहरिः ^{मये नो सारजो} नाथहरिः देवापिः ^{तल} वातापिः सर्वकषः ^{नद} कूलकषः मूलं
 कषः रथः ^{मो जवे ती} वाचं यमादयो निपात्याः वाचं यमः पुरंदरः द्विषंतपः परंतपः
 कुहंभरिः ^{सु तो प्रो} उदंभरिः ^{मोति} आत्मंभरिः ^{जो ५ नो} आशिते भुवो भावकरणयोः एवः ^{पुरु धरा} आशि
 ते न भूयते ^{मोति} आशितं भवं ^{जो ५ नो} अशितं भवं ^{जो ५ नो} आशितो भवत्यनेनेति वा एतां एव श
 जन्मे जयः ^{धर पात्र} पंडितं मन्यः ^{धर पात्र} मुंजं धयः ^{धर पात्र} कूलमुद्रजः ^{धर पात्र} कूलं धयः ^{धर पात्र} एतां पूर्वपदस्य
 अनम्यस्य द्रुमः ^{धर पात्र} मुष्टिं धयः ^{धर पात्र} मुष्टिं धमः ^{धर पात्र} नाडिं धयः ^{धर पात्र} नासिकं धयः ^{धर पात्र} कूलमुद्र
 हः ^{धर पात्र} अस्तुदः ^{धर पात्र} दाता वाहनो एतस्य चटः ^{धर पात्र} संज्ञायां हनो घटः ^{धर पात्र} दावी घाटः ^{धर पात्र} चा

आशित ५ शये उप
 पदेन वत्तेः त्वः स्था
 न ५

नाडिं धमः नासि
 कं धमः २

दाते नम्यपदे सति आहुः
 पूर्वः हनः ५ एवमयः अ
 तस्य टादेशः वरुवि
 शेषः दाते आहंति च
 ते आहंति पदं सं हत

अस्तुदं कुर्मस्य किं सुमरः १ आत्मानं दिवाम न्यते
 अनम्यस्य किं सु दिवाम न्या इति लोका मत्य न हति १
 राजिः दाता न्य २

Missing Page

दायोः सस्यवत्वं न. अग्रिमाद्भवति. अग्रिमवर्ति. संपदायोगे च जलसासंपद्य
ते. अथ निराजसासंपद्यते. राजसात्करोति. देवेनाथ विप्राधीने विप्रत्राकरोति
विप्रत्रासंपद्यते विप्रसात्करोति. देवमनुष्यपुरुषपुरुषमर्त्येभ्यो वात्रा. देवत्रावं
दे. देवं वंदे. ^{मुदं} करणे. आद्यसुभगस्यूलपलितनग्रांधप्रियेषु ^{चैर्येषु}
पदेषु रुचःकरणे ^{र्ये} मुदप्रत्ययः. अनाद्यमाद्यं कुर्वत्यनेनाद्यं करणं. नुवः
विष्णुपुत्रकौकर्त्तरि. अनाद्य आद्यो भवति इति. आद्यं न विष्णुः. आद्यं ना
वुकः. आतोमनिपूकनिपूवनिपः. नाम्नि उपपदे आदंताहातोरेते प्रत्ययाः भ
वंति. सुष्टुददाति. सुदामा. स्यामी. तादौ किति दोसो मा स्यामिर्भवति. शास्त्रोर्वा
अपि द्वाधा गेहा कृषिवती नामी किति हसे किपिवानतु क्यपि सुष्टुपिवति
सुपीवा ^{छत्रं पिउ} घतपीवा. अनादंतादपि सुकर्म. इत्थस्यपि तिकुलितुक प्रातए
ति. प्रातरित्वा यनिपि नमस्यात्वं. विशेषेण जायते. विजावा. ओण. ओणती.

अभूतद्विषयतः
वेसुत्सर्ष. ४ =
सुभगं करणं स्यूल
करणं पलिते
करणं नूनं कर
णं अर्थं करणं

जनी प्रादुर्भावे

अथ नमने

गम्यात्वेऽत्रादेशः
सोरीर्घनलोको २

सि० चें० क०
जमातस्योपधायादीर्घा
नवति कौमसादीकृति

आ०
तं
अत्र सेवायां ५
नहि वयं तिष्ठेत्स्यरी
आ० ६ नदीत ४

ति० अवावा ^{पारं दृश्यते} पारं पश्यति पारदृष्ट्वा राजानं योधयति राजयुध्वा सुनोति सुत्वा
दधाति धीवा पिवति पीवा ^{किप्र धातोः} कर्म करोति कर्मकृत् मोनोधा
तोः प्रकर्षेण शास्यति प्रशान् अग्निचित् सोमसुत् सोमपाः सर्वदृक् दिश
ति दिक् ^{किपि वचि प्रयंतस्तु कटपुनु श्रीनां दीर्घाः संप्रसारणं च} कृतिम्
सक्तो न मे च हस्य शोच सक्तः वक्तीति वाक् वाचौ तत्त्वप्राट् तत्त्वप्राशौ
^{विस्तीर्णं} आयस्योति ^{क्र० गतो} आयतस्तः ^{नवतीति} आयतस्तुवौ कटपूः जुगतौ जुवीति नः कटपु
वौ जुवौ अयति श्रीः आयतेः ^{गमादीनां} किपि संप्रसारणं सुदुधायति सुधीः गमा
दीनां नमस्य लोयः ^{गमादीनां} किपि वचि पिव ^{गमादीनां} अंगगत परितः तनोति यरीतत् संयै
छति संयत् सुदुनमति सुनत् ऊड्य ^{गमादीनां} अग्रे गच्छति अग्रेणः अग्रे नमति
अग्रे न्नः अग्रे वौ अग्रे न्नवौ ^{गमादीनां} कति गमिजु होतीनां ^{गमादीनां} किपि द्वित्वं द्योतति
दिद्यत् गच्छति जगत जुहोते दीर्घः जुहः पदांतस्यानितेर्नश्यणत्वं नयसर्ग

नरा काशे सरस्व
या विशाख्यजव
ने स्त्रियाम् ५
यमुपरमेष्ठ
अमुचलने ३

४

गणसुदेव्यायाम

स्यान्निमित्तात् प्रकर्षेणानितिहेप्राण शसैरः मित्राणिशास्तिमित्रशीः
 आशासः कावुपधायाइत्यं आशीः जीः प्रैः इस्मनत्रकिषुछादेः रुच्यः
 तनुछतः अरुच्यः राच्योर्लोपः मः मुरो धः करो इहकोघोंतादेशश्च का
 मडुघाः दशेष्टकसकौचोपमानेकार्ये उपमानेकर्मण्युपपदेष्टकसकौचा
 त्किप्र आसर्वादेः एषुपरेषुसर्वादेष्टेरात्वं अन्यादशः अन्यादहः अन्यादह
 तादशः तादहः किमिदमः कीशः दहदशदहेषु कीदशः ईदशः भवाद
 शः पादहः अदसोः मः अदसोः मस्यात दहदहेषु अमदशः मादशः
 त्वादशः अस्मादशः युष्मादशः लिनिर्नीतीते धातो
 रतीतेशीलेचलिनिः अप्रिष्टोमेनायाहीत अप्रिष्टोमयाजी पितव्यघाती
 उस्मभोजीव्रती स्थंडिलेशायी किष्पनिपुडाः धातोरतीतेशीलेचेते वृत्तहा
 भ्रूणहा वृत्रहा स्फुरत कर्मकृत पापकृत अप्रिचित सोमसुत जैज्यासर

इत्योत्वेगीः प्रः २

दशेष्ट

इतादहः

प्रत्ययः

स्थंडिलेशोनेहतार्थ
इमिस्थलिलोशायी

नेपधायी
राजयुधोराजक
त्वाहत्वा सोमे
लगाविशेषे

जनेडः १ प्रजास्या।
सन्ततौ जने १ नेमा
यतेइत्यजः द्विजातो
द्विजः १=

उकाविती १ स्वातम
याक्रियते स्म ३ दिने २

कृतुः कर्त्तरि २

सि० चं० ६०

५

सिजं सरोजं संस्कारजः प्रजाः प्रजः द्विजः परितः स्वातापरिखा कृत्कवत् धा
 तोरतीतेकाले एतौ कौभावकार्ययोः स्नातं कृतः कटः विष्णुर्विश्वं कृतवा
 न गत्यर्थादकर्मकात्कर्त्तरिक्तः भावकर्मणोरपि गंगागतः स्थितः जनां
 तस्य कृतिमसे दीर्घः कौवा शान्तः दांतः श्लिषशीरुस्या आसवसजनह
 हजीर्यतिभ्यः सीतामाक्रिष्टः शेषमधि शयितः स्वर्गमधिष्ठितः हरमुपा
 सतः हरदिनमुपोषितः तमनुजातः वषमारुहः नगदनुजीर्णः कौवा
 सेट् उदुधासेट् कौवाकिट् फतितं द्योतितं प्रमुदितः प्रदितः साधः
 शीरुः क्षिदिमिदिद्विदिधषमषपूडसेटौ कृत्कवत् कितौ न शयितः
 शयितवान् प्रखेदितः प्रखेदितवान् मषहंतौ मर्षितः मर्षितवान् पूडो
 वाकितस्तसेट् पवितः पूतः पवितवान् कितः उवर्षांतादवर्षांतात्
 श्विभ्रिभ्यां च परस्परकितं रन् नृतः कृतः श्रितः श्वयतेः संप्रसारस्य दीर्घः

दांतक १५ नो २५

आश्लिष्यते स्म इति
 श्लिष आलिङ्गने ५
 अधिस्वीकृता श्री ३
 स्नात्तामाधार कर्म
 शेषमधि शोनेतेति ५

एव्य कर्त्तरिक्त स्नात्
 भावकर्मणोरपि ५

सिधवप्राजने धम्मते
 धृष्टान्ति धर्षितः धर्षि
 तवान् २

पूतवान् २

॥ ५

प्रत्ययस्य १ भयते स्मेति चतः
 स्तस्य अनकारस्य १

^{वेन संवाले}
 षूनः वेजो इत्थः उतमः आदीदितः आदित ईदितश्च क्तकवत्वोर्नेर
 जीतांतकवर्तमानेषि जीतां धातूनां मतिबुद्धिपूजार्थानां च वर्तमानेषि
 तक्तस्य नोदश्च दकारात्परस्य कित्तकारस्य नत्वं दकारस्य च ^{जिनि दाले ३ =} मिन्नभावे क
 र्त्तरि च दितः क्तकवत्वोरिद्वा मेदितः प्रस्विन्नः ^{स्वेदनेरिति} द्विषः ^{स्वेदितः} द्वेदितः अ
 दोजकः कितितकारे ^{पर} जग्धः रः रेफात्कितस्तस्य नत्वं कीर्णः जीर्णः ल्वा
 द्योदितश्च ल्वादोदितश्च धातोः कितस्तस्य नोभवति लूनः ^{लूनखेदः} लूनवान् जी
 नः ^{अप्याविष्ट कोट लो} प्यायः पीतकिति ^{जोहा के लो ग राही} पीनः ^{मीनः २ दूत पताये} सुजो सुप्रः हीनः सूनः सूनवान् इनः उडी
 नः ^{दो दाने लिङ् प्रथमे लिङ् प्रथमे} दीनः लीनः रीणः धीणः ^{रुधे} दुग्धो दीर्घश्च ^{कृष्णाण अशकीदित ओम्पो हर्ष लवे} दूनः पूनः द्विषो दीर्घश्च क
 र्त्तरि क्तकवत्वोर्नत्वं च हीणः हीणवान् कर्त्तरि किं हितं यत्नसंयोगादे
 तदंतात्कितस्तस्य नत्वं डीणः स्नानः स्नानः नुदविदोदंत्वा घ्राही निर्वभ्यो
 या त्रातः त्राणः घ्राणः घ्रातः श्ली श्लीणः नुत्तः नुन्नः वित्तः विन्नः उंदी

मेघतइति ३

प्रस्वेदितः ४
 जिष्मिन्ना न
 प्रस्वरतो ४ =

एतेस्वादयत्रोदितः
 ५ डी ३ विहासमागते

भावकर्मलो लुशि
 तः कामो मया ३ =

विदेविचारणे १

दुडगतो। गुपुगीयोस
 गोड तुलाः ४
 स्पन्तरीलं सुतं सुत
 मत्पपरः ४

अतंता लोदित
 विनिनपुसके १

घ्राणघ्राणे दिग्धमिहे १
 तः १
 श्लीणश्लीतो नुत्तजिते उद्युतेसे विलविनो विचारिते १

नेलोपः

क्लेदने उत्तः उन्नः । निर्वीलो मुनि-^{निर्वीलो} स्थावेदो निर्वीतस्तु गतेः निनेः दोदत्ति ॥
 दाइत्यस्य दत्कितितकारेन तु पितः दत्तः दत्तवान् । स्वरं तो वा स्वरं तादुप
 सर्गदुत्तरस्य दाइत्यस्य तो वा कितितकारेन तु पितः प्रत्तः प्रदत्तः । अव तः
 अवदत्तः । नामंतो पसर्गस्य दीर्घो दादेशे तकारे । सत्तं नीत्तं धा मोहिः किति
 ते निहितः । ध्या व्याट् मूर्छि मदी न्नो न नत्वं ध्यातः व्यातः पूर्त्तः मैर्त्तः प्रत्तः
 यजः इष्टं उप्तं ऊटः ^{निवास} वे ^{प्रागल्भ्य} वीतः ^{राजे} हे नू हतः उदितः उक्तः । वसति रुधो
 एट् क्का क्त क्तवत्तां ^{छेदेने} उषितः रुधितः सुप्तः क्विडेटः क्त क्तवोर्नेट् उ
 वृश्च ^{वे} वृक्लः । अंचेः पूनायामिट् । अंचितः अन्यत्र । समक्तः जातः पचोवः
 क्त क्तवत्त्वोत्तस्य पक्कः पक्कवान् । द्वायोमः द्वायमः द्वायवान् । प्रस्यः संप्र
 सारणं कितितेतस्य मोजा प्रस्तीमः प्रस्तीतः शुषंकः शुष्कः शुष्कवान् ॥
 स्फायः स्फीति किति स्फीतः धेट् धीतं गीतं पीतं दो दितं सो सितं मि

वीतं ४

मूर्छितमिति ५ रा व्यो
लोपः ५

गतीनु अक्तः ४-

६

तं सेटोक्तं वत्तवोर्जिलोपः चोरितः चोरितवान् पाचितः कर्णेर्निद्र कर्णितः
 इवस्यकाठिन्यः स्पर्शार्थे श्वेतुः संप्रसारणे कितस्तस्य नत्वं च न तु स्पर्श शीने
 घतं स्पर्शतु शीतं ^{नत्वं} चवेः कितस्तस्य नत्वं नत्वं पादाने समक्तः अन्यत्र उद
 कमुदकं कृपातं दिवो विजिगीषायां ^{नत्वं सीतादयर्थः} प्राघ्नः विजिगीषायांतु यतं अनु
 पसर्गस्फुल्लदीव कशोत्त्राधानिपासंते ^{नत्वं निष्यत्} फुल्लः फुल्लवान् दीवमदे दीवः
 कशस्तनुः लाघशोषणालमर्थयोः उत्त्राद्यो निरोगः उपसर्गितु चरफ
 लोरतनुत्तिरुति ^{रुतः} प्रफुलितः प्रदीवितः प्ररुशितः प्रोत्त्राधितः नस्फुल्लसं
 फुल्लोच वित्तो भोग्यप्रतीतयोः वित्तं धनं वित्तः ^{प्रसक्तः} पुरुषः अन्यत्र विन्नः नि
 त्तं सैकलं निन्नमन्यत ^{स्वीकारार्थे} रुतमन्यत रुद्रत्वांतध्यांतलमं
 स्मिष्टविरिद्धफांटवाढानिमंथमनस्तमः सक्तं विस्पष्टस्वरानायासमशेषु
 रुध्वः मंथः स्वनशब्दे स्वांतः मनः ध्यांतं तमः लग्नं सक्तं स्नेहयमक्तं

श्वेतुगतो णायते
 इति २

सीवादिषु कप्रत्यय
 स्वेवतलोपः सीवोम
 तः कशस्तनुत्वे ला
 घणोक्तो उत्तरवः कः

रुद्राद्यो निर्गतो गद्य
 इत्यमरः ३

नमर्कः फलनिष्यत्तो
 फुल्लेति निपात्यते सं
 प्रकीर्तः विरक्तः ४
 धितं शकलत्वं देवा
 रुद्र ३ इत्यमरः २

चरफलो रत उत्प्लात
 नाशोक्ति ५

भोग्यप्रतीतयोः वि
 त्तः निपात्यते ४
 ल्याते हृष्टे प्रतीत इ
 त्यमरः ४ विदीर्ण
 प्रित्यर्थः ३ अधम
 दुर्बप्ररुत्तलोमस
 सोद्यमर्णास्तस्य भा
 व आधमर्ण्य ३

सि. चं. ०. ६०

प्र. समर्थनिपात्या

उ. लहेतुरित्यर्थः ६
उ. वगहमित्यर्थः ३

प्रायेण प्रकटीकृता
प्रियायमित्यर्थः ५

धीरं प्रतं स्वयमेव
प. कं ४ प्रापाके

शरे सिटं रेन्शरे विरिध्यः स्वरः फोटम नभ्यासेसाध्यः कषायविशेषः वा
हप्रयत्ने वाटं भशं अन्यतु रुजितं मथितं खनितं ध्वनितं लगितं स्वेष्टितं
जिरेमितं फणितं वाहितं निधु^{गाल}धपृशस्तो वविनये धष्टः शम्प विशस्तः
अन्यत्र धर्मितः विशसितः दृहृंहिरुहो दृटः स्थूलबलयोः दृहितो दृहि
तोः न्यः दृहृंहिरुहो प्रमौपरिदृटः परिदृहितः परिदृंहितः कृकुगहन
योः कष्टं कष्टोमोहः ^{साम्रीये} कष्टं शास्त्रं कषितं मन्यत घुष्टं विशष्टने कष्टारब्धुः
अविशष्टे किं कषितं वाक्यं अन्यस्मिन् विदूये अन्यदितमन्यत क्षीरह
विधोः पाके पृतं अन्यतु प्राणं प्रपितं वा दाता दयो वा निपात्यते दातः
दमितः शांतः शमितः पूर्यः पूरितः दासदाने दास्तः दासितः स्पष्टः
स्पाशितः छदप्रयवर्णे छन्नः छादितः जप्तः जपितः रुष्टः रूपितः आंतः
अमितः तूर्णः त्वरितः संकष्टः संकषितः आस्तांतः आस्त्वमितः हृष्टं ह

विशेषेण दृहं वि
दृहंततोऽन्यद्वि
दृहंतत्पभावे ५०

बुद्धि दाप्य कते

आस्पतेः स्मिन्नि
सितमासनमित्यर्थः
पायतेः स्मिन्निति
तं मार्गः भुज्यते स्मि
न्निति मुक्तमोक्षण
मित्यर्थः ३ =

रत्नः कृत्तिसुरेपः २

षितं चपचापितः प्रपचितः प्यानः पीनः झादीसुखेच झादोदुखः कि
सितं प्रकृतः निनदीभ्यां स्नातेः सस्पधः कौशले निष्पातः नदीस्रः स्वेवगति
मरुणार्थेभ्योः विकरणेषुक्तः मुकुंदस्यासितमिदमिदं यातरमायतेः मुक्त
मेतदनंतस्येत्सुचुर्गोप्योदिदृक्कवः जीर्यतेरत्त जरन् जरंतौ कसुकानौणवे
वत् धातोरतीतेकाले एतौ भवतः तौ च यथाक्रमं एव वत् द्वित्वं चकवा
न चकुषः चकवन् चक्राणः चक्रान् ^{न जसेवो वन} द्वित्वस्येकस्वरदादंतात् आ
दिवान् वस्योत्वेऽउभावः प्रादुषः आरिवान् दारिद्रिवान् ददिवान् ज
दिवान् जगमिवान् जगन्यान् जघिवान् जघन्यान् जघ्रषः विविदिवान्
विविद्वान् विविशिवान् विविश्वान् ददृशिवान् ददृश्वान् ददृशुषः ५
णः कितिणादो पूर्वस्य दीर्घः इषिवान् सेदिवान् कषिवान् शुश्रुवान् श
दृशानौ तिसेवतक्रियायां क्रियायां गम्यमानायां धातोः शतशानौ भवतः

नदीस्नानः नदी
स्नाने कुशल इ
त्यर्थः २

जो गवान्
घसेश्च वसोरिदं
न्यस्तात् गमरुनवि
दविशदृशां वा व
नवान् भुवोवुक
वभ्रवुषः ६
वि २

सिं-वं-०००

६

तौ च तिस्रवत् पचन्नास्ते मुणानेतः पचमानः प उति मन्वानः कुर्वाणः पीय
मानः सोमो भवता दीयमाना गो आसे रान ई आशीनः वां दी पो शतुः तुदन्
तुदती तुदं ती कुले स्त्री जा अपयो रान्नित्यं भवत भवन्ती दीव्यत् दीव्यन्ती
ददत् दधत् विदेव्या वसुः वेतेः परस्परा तुर्वा वसुरादेशः विद्वान् विदन्
मा आ कोशे मा जीवन् लक्षण हेतुः क्रियायाः अर्ज प्रतियत्ते शयाना सुं
जंते पचनाः अर्जयन् वसति भविष्यति स्पृशत् शान परः करिष्यन्
करिष्यमाणः तौ च्छीत्यवयो वचन शक्ति घान् नमो गं मुं जानः कवचं
विन्नाणः कवचं धारयितुं समर्थो वयः शत्रु निघ्नानः शत्रु हनन समर्थः
इङ् धार्यै रक्छिणि कर्त्तरि शत अर्धीयन् धारयन् न हृष्ट कष्टं विद्यते
स्पको र्थः प्रनायास कर्त्तरि द्विषः शत्रौ द्विषन् अर्ह पूजायां अर्हन्
शीलेतन् कर्त्ता हर्ता नेता इष्टु लुक् शीले प्रले करि लुः निरा करि

नस्या
आसेः परस्मात् ईर

न सतः न वेति न स
सं हि इमं
क्रियाया न श लो हे
तो कार्यं वर्तमाना
शतोः शत शानो प

सुन कीति मुं जानः
अरु छि लो किम्
रु छे णा धी ते उ
अधी ते धारयती
ति विग्रहः ३
उधातोः २

कतेति हरति नेयात्

अजायतरनि २=

आतोयक ५
स्यायुको १११ तोया
मे ५ भातुकं भविरे
अमे ५
एसादयस्य प्रचु
रादयोऽदन्तोः ५

अमुनपशमे। तमुकां
होयो। दमुशमनाकां
अमुतपतिवेदेव।
अम, अमवस्थाने। रु
मूषसहने। कमुसा
ने। मदी हर्षो शमा
दयोऽहो ३

सुः प्रजनिसुः जिनुवोर्नेहृणो सौजिसुः नसुः स्यासुः त्रसुः गधुः धसुः
हिनुः पाकोकणः शीलेर्थपाकउनुकणः प्रत्ययाः जल्यकः निरुपाञ्च
पां निरुपाकः कुहछेदे कुटाकः लुंठचौर्ये लुंठाकः वराकः निरुपा
त्रायां लानेः लानेव निरुते निरुः आशंसुः शंसुः चिकीर्षुलघूला
पुकः पादुकः पातुकः स्यायुकः भायुकः वपुसेचने वर्षुकः घातुकः का
मुकः गामुकः शारुकः श्वेद्योराह शोराह वंदोहः सहिगहिपतिदपि
निद्रातंशप्रहाशीड्भः आलुः सहयालुः गहग्रहणे गहयालुः पतयालुः
शयालुः दयालुः निद्रालुः तदोनांतत्वंनिपात्यते तंशालुः श्रं डालुः शमा
दिभ्योधिनुण मांतानांनवृद्धिः शमी दमी तमी अमी अमी दमी कमी
प्रमादी चजोः कगोधिति चकारजकारयोः वकारगकारोधिति संपर्की
संसर्गी योगी विवेकी त्यागी रागी भागी विंकाषी लसंश्लेषणक्रीडन

प्रपर्वस्वम पुत्रममाधो १ न्यजुवयो रंजरागे १ कषाहिंसायां १
दोरीपीति विहिरयथ हनो १ भजसेवायां १
पात्यते २

त्रिचषायागल्ये १

स्याजल्यकल
नाचालः २

हनोघत् ५
शरास्त्रीनुकोहं
स्वःवमाहरमिना
दकइत्यमरः ६

अतश्चतिशयेनंद
आतिर
मानस्यसेदोन
हृदिः इन्द्रहन्द्र
तित्रियमकारणा
त् ३

लपपरिभाषा
मन्त्रालोडने

कला नाथी रु
राथी चप २

सि० चं० ६०

ए

अभिभवन्ती करं
अनुदानेति कि
मन्त्रविता ५२
हस्तादेः किमूरा
घिता अकर्म
का किं वसिता ५
जिअभिभवे ५
दुदानेदोऽव
खण्डनेदोऽव
नेरायोयहणम् ५

योः विला^{सी}प्रलापी प्रसारी प्रभाषी प्रवासी निंदादेर्वुजः निंदकः हिंसकः
परिहृषकः प रिवाहकः चलनशाय्यादकर्मकाद्यः चलनः चुपमं
दायांगतौ चोपनः कपिकिंचिच्चलने कंपनः शब्दशब्दने शब्दनः रि
गितौ ज्योतिषिरंगति रिङ्गणः अनुदात्तेतोहसादेरकर्मकारं वर्तनः
रमुकीडायां रमनः ज्वादेश्च जुगलौ वेगेच जवनः सरणः गर्हनः क्रोध
नः तेषणः मडिभूषायां हर्षेच मंडनः भूषालेकारे भूषणः ज्वादेरिनिः
जयी प्रजुवी देरी रुयी दादेरुः दाहः धाहः सेहः सघसदः कमरः वि
दिमिदिहिदेः कुरः विदुरः निदुरं छिदुरं इणशजिसर्तिभ्यः करटपू इत्व
री नश्वरः जित्वरः सत्वरः गमेर्लोपश्च गत्वरः जागर्त्तकः जागरूकः
पडः ऊकः यजजयदंशब्देभ्यो यडः तेभ्यः ऊकः शीले लुक ऊकेसतियडो
लुक यापजकः जेजपूकः दंदभूकः वावदूकः भियः कुकुक्कु

चलकंपने २२
रनराः रुशदे ३
हनुवर्तने ४२
कुधं कोधे रुष
रोषे ५
ममरः घमरः अमरः
५ जेजतासमिदो क
रः मंगुरः आसुरः मे
दुरः ५ चंजो कगाविति
जागरूको जागति २
ता ३

ए

भीरुभीरुकभीलु
का २

काः भीरुः भीरुकः भीलुकः नमादेरः नमः कं प्रः पिण्ड इ पिण्ड सने स्मरः
 नभूर्यो जसिः क्रिया सात्यते ^{जसनेरुतो} नसं ^{कमको} कमः ^{हिसोमो} हितः दीवः ^{विंदुरधु} विंदुरधु
 तो निपात्यो वेतितछीलो ^{इच्छतीषु} विंदुः स्वपितृपिधवेन ^{पितृ} जिडः स्वप्रक
 तसकः स्यादेवरः स्यावरः ईश्वरः भास्वरः पैस्वरः कसगतौ कसति
 कस्वरः आदतः किर्दिश्रभूते आदंता ददंता जनिगमिनमिभ्यः सासहि
 वावहिचाचलिपापतिभ्यः किप्रत्ययोभूतेशीलेधातोश्चद्वित्वं किर्लिङ्
 द्वाच्यः रामः सोमं पयिष्येते ददिगीश्चक्रिरद्भुतं याजकान्वविराजद्भिः
 पौंडरीके महाहिजान् २ जतिः ^{पायुः} नेमिः ^{ओयय} जमिः ^{दुमिभ्ररुपले} सासहिः कादेरुण काहः
 वातीति वायुः जिग्रभिभवे जायुः ^{मोवर} मिनीतीति मायुः घदं प्रास्वादेने
 स्वादुः साधः आशुः दीर्यतेति दारुः ^{शत्यश्रु} सानुः जनेर्जुण जानुः ^{कोत} चारुः च
 टगतौ चारुः किंश्रणातीति किंशारुः ज रामेति जरायुः चौरस्यलः त

पलकृ

आचरुचै नयोः स
 माहारः तस्मात् ५
 वागनिगन्धनयोः
 वातीति ३ पायुर्
 दंपारभरापापा
 ने इत्युभयो यहा
 स्वादुर्मिष्टमसा
 धुस्तदन्ते आशुः
 शीघ्रम् २

अस्त्री वादुश्च ५ स्त्र्या
 चापे मृगा मिरपा विक
 त्यनमिसमरः २

दीवी दीप्तो

पितृप्रवयवे नास्तीति

यन् ५ ने ५ ५
 आचारादयः संजासु
 धानुर्यातिप्रत्ययाश्च
 ततः परे जायौ द्विधा द
 न्वेधमेत क्त्वा सुभ्रु
 दिषु ४॥ कतेतीति
 इह न करतो ४
 मायुः पितृकफः स्त्रो
 व्या २
 जंघातु पसतो जानुः
 अ न्वेध इत्यसाम्प्रात्
 मर्माशयो जरायुः स्त्रा
 त २

सहस्रं मुष्टिः ३
 तनः स्वल्पं अनुवि
 धनुः शसुविशेषः ३
 मयुः किन्नरः ३

सि० चं० ह०

अणशं अस्मा
 प्रत्ययः स्मात् ३ =

वटवेष्टने वरती
 निवडहि नमुतः
 कटेवमी वरतो
 शरुतयुधकोप
 योः स्वस्वमं ४
 सिधुर्नासरि निधि
 याम् ५ मन्पते
 तिमधुः ५

निपात्यते

यामायतो मन्त्र
 रतो अस्मात् कुप्र
 त्ययः धातोश्च ४
 त्वे भरती निवधुः ३

पटगतोऽप्यन्तः रामप्रहृत्वेशदे मनुमानेन नीपाडनीवे रमायथा कमेघटिना किं धन इत्यादेशा भवन्ति २५ =

रंसने नवर्त्त इति तालुः हकेवचः कश्चः हकेन गलेन वक्तीति हक
 वाकुः ^{कन} ^{कन} देहः प्रियंतेः सिन् मरुः शैयुः तैरुः चैरुः सरछ दग
 तो तैरुः तैनुः धनुषादे धनुः मयुः अणुः वटवेष्टने वेदुः कंदुः प्र
 णाति शैरुः खरुः त्रपुः ^{मन} असुः वसुः हनुः वंक्कः ^{आता} मनुः विंदुः ^{वड} स्पंदे संप्र
 सारणं धञ्च सिंक्कः उंदेरिच्छादेः उनसि इंदुः ^{तुक्} स्कंदेः सलोपश्च कंदुः स
 जेरसुमसलोपश्च रुज्जुः फलेमुक्क ^{पाट गतो} फलुः पाटेः पटिः पाटयति पटुः
 मनेर्धः मंधकः जनेस्तुः जायते जंतुः वलेमुक्क ^{आदेशः} वलुः नमेनीकिः नम्यते
 नेन नाकुः ^{मन} वल्मीकं पुंनपुंसकं नाकुः श्यतेः कुः सवच्च शीतनूकरणे
 शिशुः ^{आ. व. १} पात्रो ^{मन} हिष्त्र पयुः वंक्कः व्यधः कुः विधः ^{मन} हृग्रोहरडः ^{मन} कुरुः
 गुरुः रावयक्तायां कचिः रयेरस्पेत् अनिष्टं रपतीति रिपुः अर्ज्ज अर्ज्ज
 ने अर्ज्जिहृशिक म्यमिपशिवाधाम निपशितुकृधकृ दीर्घहकारश्च

हकवाकुर्मरुदे
 त्रिकोशान्तरमृक
 कवाकुस्तत्त्व ३
 इत्यमरः २ =
 मरुर्जिर्जलदेशः २
 शोते इति शोपुरत
 गरः २ तत्त्व ३
 चरन्ति नभयन्ति
 देवाः मुनिश्च नृप
 रणा कल्प मृ २ =
 अस्पतिश्चिपतिश
 रीरमित्यसुः प्राणाः ४
 हतुर्वक्कदेशः ४
 मनुमेवेत्यायं मुवादि
 यविनुर्विहान् ४ =

स्याहलीरश्च नाकुश्च
 वल्मीकं पुंनपुंसकं
 समत्पवदित्व मृ ४ =
 संज्ञायां च ३
 विरहितं विध्यते
 इति विधुश्च ३
 चां आदे १० रुः

इति अध्यातरेवमह
 तिवाचेकुः स्यात्धा
 तोर्नलोपहस्वोचयः

अर्जयति गुणान् रुतुः सखीनः प्रविशेधेण पश्यतीति पशुः कंतुः अतरो
 अंधः पशिगतिशासनयोः पांशुः ^{वाधते वाहः} ^{वाधते वाहः} प्रथिप्रदिभ्रस्तोसंप्रसा
 रणं सलोपश्च ^{प्रादेरुः} पशुः ^{गतो} मरुः ^{रुगलोः} संकादेः कुः ^{रुगलोः} संकुः अज्जिततयसा अयुः सं
 धियं ह्योर्नलोपश्च लघः बालमूललब्धगुलीनां बालत्वरः रघः बहः
 कर्णेतेर्नलोपश्च ^{कर्मयः सख्यः} कुरुः मरुतिहस्वश्च उरु महत आउ परयोः त्वनि
 शृभ्यो डि च आत्वनतीत्यात्तुः परशुः ^{डित्} डोश्च ^{डाके} डुः शतधाद्रवतीति शतडुः
 मगध्यादयो निपात्याः मगयातीति मगयुः ^{मगये} शंकुः नीलंगुः मंथादेरु
 रः मंथुरा मथंतेरिपवोयस्य मथुरा ^{मथयि} चतते चतुरः अंकुरः मधुरादयो
 निपात्याः ^{मथयि} माद्यतीति मंथुरा कर्कजरेणे कर्बुरः ^{कर्कजरेणे} बंधूरः बंधरः कुकुरा
 दाने कुकुरः कुकुरः असुरः मसी मसुरः शावशौराहो शुरति ^{शुरति} अश्वर्य
 अमुरः अविमस्योरिपह अविषः महिषः अमेदीर्घः आमिषं रुहेरु
 पतिपत्योः प्रसः पशुः असुरस्तपितातयोः मसुरा मसुराहो हि प्रमेदे पश्ययोषिति अमिषं त्वसिमांसेतः यास्यादोपवस्तुति

नियतमंचतीति ३
 कवर्गदेशः ३
 नपनेदः ४
 खनखनने ५
 शतलजन शतक नदी
 कतिमंतवः ५ शकुनी
 शंकतेः स्मात् ५ कीलश
 अकपदे लकोच
 गुरुते विवरी विशेष चक
 उरु श्वोत्तरक्षसोः ३
 अश्वर्ये पशोर
 वभाते कुरोरो वेधरवं
 धुरोस्पानो नमसु नरयो
 त्रिषु च इतिरिति देवः
 माकमरा ने अस्मात्
 रचू नलो पश्चमकुरो
 दपेराः ३

गतो
 लघिना नमि कतो चवं
 हि वदो ४
 परं प्रणातीति ह
 मन्दिवाशि मथि चति चं
 किम्य उरप्रत्ययः स्यात्
 मदि क्त्वा दो
 मंथादेरुः ४
 वाजिशगाय
 मधुरादयश्च उरतन्तो
 निपात्यने माद्यते गुक
 मज्जो मत्स्यनेदः ३
 कंकते वीकुक
 अवर्त्तसामहपजीयामा
 अविष इति राजासमुद्र
 प्रमहिषो महान्दित्वात्
 ईषमहिषीरनपत्नी

लोहितो मृगमेदेत्यामोहिं
चेतरोमतमितिसंसारं
मुदिरः कामुको नवोरिति
विश्वमेदिनो २

सि. चं. रु.

मदित्येव
शशोरुपचाया इत्ते शिखि
रस्यादतोर्नरे २३

निएतेवुकरु स्फुरो
स्वत्वे च ४ =

कुविषादने कुवेर
लोपश्च ६ अन्येषा
मेश्वर्यकुवतीति
कुवेरः ६

मिहररक्तचूर्णकेदनिवि
धितनियमिमि शायि
धामकुशिष्यस्तुः ३ =
केतुर्गृहपताकयोः १ =
वश्मर्वास्तरसिधाम

इषिमदिमुदित्विदित्विदिमिदिमदि चिन्तामिदिमुहि मुचिरुचिरुचिवचिमुचिः किरप्रत्ययस्मात् १ अनिरशिशिरशिथिलस्थिरसि
द्विः रौमिषः किलरौत्ये किलेवुक किल्वपं मयादेः किरः महिर
मुदिरः मंदिरः तिमिरः मिहिरः रुचिरः रुधिरः बधिरः मुषिरः अजिराद
केनिपात्याः अजिरं शशलिशिशिरं अथमोचने शिथिलं स्थिरं स्फा
यी स्थिरं स्पष्टिरः लदिरः शीडः शिविरः सलगतौ सलिलं अनिलः
महपूजायां महिला कोकिला कुटिलः कपिकपिलः मयंतेरप
योः त्रिमथिला कुवेरादयोनिपात्याः कुवेरः कटुवरले कपोतः
भातेड्यतुः भवान् किशोरादयः किंश्रुणातीति किशोरः कठरु
छुजिवने कठोरः चक्र चकोरः कपि कपोलः पटोलः मीनातेरु
रः मयूरः स्पंदेः संप्रसारणं सिंदूरं स्यादे स्तुः सिनोति सेतुः तंचुः म
स्तुः शकुः धातुः क्रोधा अर्तस्तुक रेतुः मंतुः जंतुः वायः किः
केतुः वस्तुः आगारेणिर वास्तुः रुमः कतुः केतुः जीवेरात

मरुते चने सव्यते इति लक्तुः २ वसजिवासे १

रस्यधिरखदिराः नि
कुकोटिल्येकमु
कान्तोऽस्मादिलः
पश्चात्तादशः ५

उपधायात्त्वं रलो
वश्मर्त्यपरकस्यल
त्वमृ- स्यास्फापो
शिलोपः स्थिरं निस्व
ले ३
अस्मादोतप्रत्ययः पश्च
किम्वर्त्यप्रत्ययातेषि
लोपः किमोन्त्यलोपः
किशोरः अश्वसावः ५
कपि पतिभ्यामोलच
कपोलितिशान्तापः
तनोति ११
विश्वबंधने ३
स्तुः स्त्री प्रत्ययकालये
इह नृकरणे केतोरे
किन्ना ११

कषट्ठकायोर

कषः पुंसि क्रीडा नो कर्षन् औष्ठि पामता इति मेदिनी २ नञि लच्चे लोपश्च तु अलो लुक् सने इत्यमरः ३ कसि गतो ॥ ६८ ॥

अदिवंधने अठु को हस्ति निगडे ३

को कास्त्रः शक्तिः पा
रुश्चरणाधारिः री
नविश्रवसं सनेने
लम्बते जलो इत्यमर
ह २-

कषि पादिभ्या मूर्ति २
निपातनाच्च् ३
कूप्रत्ययाना निपात्य
ने अडादयः ३
हरितककुनि वेरी च
तरा वाजि विशेषयोः ५
तादेर्जिलुक्ता ५ य
ति न डित् तड आद्या
त ६

कमेर्लुक् ३ अत्र का
कुडिकुटिकशिको
तिभ्यः प्रत्ययस्य मुट्

परिज्ञाने यो लोपश्च ६
आश्चर्यतयो लोपः ३
जीवमाणाधारतो आत्
कप्रत्ययः जै बात्रिकः
शब्दः २ कषादि सायम्
वृषापलीर

कषाद्ये वृषपदे अणाते
रुस्यादे रः चोदेशः ३
कशोरुसूरो कमेत् ३
मरुः प्राणात्यादे पृजिग
लोपः ५ ॥ १ ॥
रुष्यस्य राहित् पुस्तक
याधित् इति भाष्यम् ६

कल्लो गले सनिधा
ने ४

काङ्गलकाङ्गुराः १
मजेष्टिलोपः १

को वृद्धिश्च जैवात् कः कृषादेरुः कर्षः ^{कृषादेर्लुक्} त्वर्जयथने त्वर्जः ^{पामा} बहो ध
अ ^{रूपे} बंधः ^{जया} कषे ^{अलो लुक्} कषः ^{अलो लुक्} कास्त्रादयः ^{निवा} कास्त्रः ^{निवा} पादः ^{निवा} अलावः ^{निवा} क
शेरुः ^{वदरी} दारद्रा ^{वदरी} दद्रुः ^{वदरी} अंदादयः ^{वदरी} अंद्रः ^{वदरी} जनेर्लुक् ^{वदरी} जंवरः ^{वदरी} कर्कदधातिकर्क
धः ^{वदरी} दिधिर्धैर्यस्यति दिधिषूः ^{वदरी} मप्रोरुतिः ^{वदरी} मरुत् ^{वदरी} गरुत् ^{वदरी} गिरतेरुतिस्तस्य
मुरः ^{वदरी} गर्मुत् ^{वदरी} चटगतौ ^{वदरी} चटैरुलः ^{वदरी} चडलं ^{वदरी} क्रादेरतिः ^{वदरी} हारत् ^{वदरी} सरित् ^{वदरी} रोहित
दुषरतिसौत्रोधातुः ^{वदरी} योषित ^{वदरी} तड ^{वदरी} अभिघाते ^{वदरी} ताडेर्जिलुक् ^{वदरी} तडित ^{वदरी} शमेठः
शंठः ^{वदरी} कमादेरठः ^{वदरी} कमठः ^{वदरी} जरठः ^{वदरी} रमेवृद्धिः ^{वदरी} रामठः ^{वदरी} शमेपः ^{वदरी} शंखः ^{वदरी} क
णेः ^{वदरी} कण्डः ^{वदरी} कणशब्दः ^{वदरी} वषु ^{वदरी} वष दयः ^{वदरी} कलप्रत्ययाना निपात्याः ^{वदरी} वष
लः ^{वदरी} शबलः ^{वदरी} पलगतौ ^{वदरी} पललं ^{वदरी} सरलः ^{वदरी} तरलः ^{वदरी} कम् ^{वदरी} कंवलः ^{वदरी} मुसखंडने ^{वदरी} मु
सलं ^{वदरी} लगिसंगे ^{वदरी} लगेवृद्धिश्च ^{वदरी} लांगलं ^{वदरी} कुडवाले ^{वदरी} कुडलः ^{वदरी} कुडलः ^{वदरी} क
इनलं ^{वदरी} कोमलं ^{वदरी} मजुमलं ^{वदरी} चुप ^{वदरी} चपलं ^{वदरी} शकलं ^{वदरी} शमलं ^{वदरी} छगलः ^{वदरी} नमोतात्

उपे रञोपधायाः २ शकिशम्योक्तिः २ योगक हस्यश्च २

एतत्तपशमे १२ मुकी जायाम् रत्नश्रवदारलो अमृगत्यादिषु कवर्गदिभ्यः कित्वात्तुगुञ्जव्यक्तेशदे २ स्यादेतन् २

तमिविप्रिविदिम
लिकुलिकपिपलि
वंचिभ्यः कालमेत्यय
३=

सि० चं० क०

पनेममिलनधर्म
लोतिपाकालम् ३

१२

तमुकाशाणाम् ४
विशप्रवेशने ४
विज आकाशी ४=

अहिमायां अस्माक
रत्नश्रवदारलो
अमृगत्यादिषु कवर्गदिभ्यः
कित्वात्तुगुञ्जव्यक्तेशदे २
स्यादेतन् २

होमः होमः २
होमः संघातः होम
श्चक्रः होमोपला
वाहूतिः २=

उः ^{दंडः} दंडः ^{रंडः} रंडः ^{चिडः} चिडः ^{मंडः} मंडः ^{गंडः} गंडः ^{चंडः} चंडः कवर्गदिभ्यः किञ्च गुडुरीको
सर्गे ^{गुडः} गुडः ^{कुण्डः} कुण्डः ^{काण्डः} काण्डः ^{पुणः} पुणः ^{भ्रमरो} भ्रमरो ^{पुण्डः} पुण्डः ^{स्यादेतलः} स्यादेतलः ^{स्यालं} स्यालं
ली पतिचंडेभ्यः मालं ^{पातालं} पातालं ^{चिडको} चिडको ^{चंडालः} चंडालः ^{तमादिभ्यः} तमादिभ्यः ^{कालः} कालः
तमालः ^{विशालः} विशालः ^{विंडालः} विंडालः ^{चिडमैदने} चिडमैदने ^{मणालं} मणालं ^{मणहिसायां} मणहिसायां ^{कुलालः} कुलालः ^क क
पालं ^{पलालं} पलालं ^{पलादिभ्योऽङ्गः} पलादिभ्योऽङ्गः ^{पतंगः} पतंगः ^{तरंगः} तरंगः ^{लजंगः} लजंगः ^{विडादेः} विडादेः ^{कित्} कित् ^{विडंग} विडंग
लौ ^{विडंगः} विडंगः ^{मदंगः} मदंगः ^{गमादेगिः} गमादेगिः ^{गंगा} गंगा ^{आगः} आगः ^{खडीनेदले} खडीनेदले ^{खडः} खडः ^{भंगादयः} भंगादयः
भ ^{भंगः} भंगः ^{भृग} भृग ^{शार्दुः} शार्दुः ^{पूगः} पूगः ^{मुडः} मुडः ^{शरदादयोः} शरदादयोः ^{दिप्रत्ययांताः} दिप्रत्ययांताः ^{शरत्} शरत् ^ह ह
णाते ^{दारत्} दारत् ^{दपत्} दपत् ^{त्यजेः} त्यजेः ^{त्यद} त्यद ^{तनेः} तनेः ^{तदयजेः} तदयजेः ^{यद} यद ^{इण} इण ^{एतत्} एतत् ^{निभ} निभ ^{पु} पु
कडलः ^{निभक} निभक ^{पुषसि} पुषसि ^{आमदि} आमदि ^{पुषसोनेः} पुषसोनेः ^{पुषाद} पुषाद ^{प्रसद} प्रसद ^{स्यादेमः} स्यादेमः
होमः ^{धर्मः} धर्मः ^{होम} होम ^{आमः} आमः ^{पामः} पामः ^{बामः} बामः ^{यामः} यामः ^{यामनेमः} यामनेमः ^{पयं} पयं ^{जिसाद} जिसाद
यः ^{हाक} हाक ^{जिहः} जिहः ^{ग्रलुग्रदने} ग्रलुग्रदने ^{ग्रामः} ग्रामः ^{सिमः} सिमः ^{मुषं} मुषं ^{खेडंगतो} खेडंगतो ^{श्यामः} श्यामः ^{धूमः} धूमः

आयत १
हिंशतेयनार्थमि
निष्ठागः ६=

होराभ्यो कित् ६
अणालेशकृत्नी
नाचोगत्प्रत्ययः
अजितनियजिभ्यो
उत् अदिप्रत्यय ४
तस्यनुदशाङ्ग ५
वामः शोभनडा ७
योः वामः प्रहृष्टः ८

१२

आदीसोभामः ^{लिपकुदिलमदयः} लिपकुदिलमदयः ^{ग्रमेतच्च} ग्रमेतच्च ^{विजनेभ्यो} विजनेभ्यो ^{मुषशोचलो} मुषशोचलो ^{सीत्रप्रापतो} सीत्रप्रापतो ^{धृतकेपने} धृतकेपने
आदित्यः २ ^{सुप्रत्ययवहिन्यमा} सुप्रत्ययवहिन्यमा ^{अतोमः धा} अतोमः धा ^{सिमः सर्व} सिमः सर्व

वै. ई. गतिमासि ७ नम
का सप्तनखादनेषु
२

सि० धं० रु०
अनेवीवीराम्
अदीगती प्रादीन
वनदसा रैतु
अचुअनिकाभाप
वप्रआकारः
अनगतो
अदीगती स्वेष्टादेह
अहरतो
अनरागेरनयती
नि० = दुकीअ
मविनिमयेकपि
कः केती
अनेरज्जवीजाववा
धनाथे

इहोतीव्ये दक्षिणा

तं च गतौ। तक्रं। वं वक्रं। शक्रः। रिप्रः। रुद्रः। चंद्रः। उंदी। उंद्रः। शिवः। शि
त्रं। वत्रः। वीरः। नीरं। छिद्रं। उत्रः। मुत्रं। अमितमोदीर्घः। अमः। तामं नि
द्रायः। निद्रा। अर्हः। आर्हः। मुवः। अर्हः। दुःखेनयते। इरं। कृतीछेद
ने। रुष्टं। रुद्रशष्टे। क्रूरः। रोक्षयतीति रुद्रः। जीरः। स्वादेः क्रः। सुरः। सरः। धी
रः। गधः। अराधयः। मुसीत्रः। अरः। सि। सीरं। वि। चीरं। वाविधेः। वीधं दृष्टि
वर्द्धं वप्रः। इंद्रः। अग्रं वचं। दुवप्र विप्रः। उचसमवाये उग्रः। निजी। नेरी
शुचगत्तौ। मुक्रः। मुक्तः। गुडः। गौरः। इण। इरा। माला। कुंशिस्त्रिसंज्ञयोः
रजकः। पैवैनरुले। चषकं। कुहविस्त्रापने कुहकं। कृतकं। मेषकः। क्रि
यइकः। कपिकः। श्यास्ताहनादिभ्यः। इनः। श्येनः। स्येनः। हरणः। वजादेः
कित। वजीवर्जने। वजिनं। अजे। अजिनं। दो। दिनं। द्रविणं। द्रुव
होशीप्रार्थेच। दक्षिणः। अर्तः। किदिर्व। इरणं। वेपितुहो ईस्वप्र। दुवे

दुगतो २

अमृगत्यादि ३
तमुकाशां २
कृते श्रु श्रव ३
तगतौ ईकारश्चा
न्नादेशः ४ = ॥
विप्रः। इक्षीदी
मोवीधविमल ५
पक्षे लः। नेली ६
मोरात्वातडीव ७
इलोपुलाभा ८
इरामधे चकारिति
कृतछेदने
शिल्पिनिअनिधे
येमजीयोगममाना
गुरुः। स्यात् ५
कठोरे
काठिनोतेलिनं कुडिनं
नलिनं। नेलिनं।

१३
कठकृजीवने

रत्न आस्वादने रस
 आस्वादयतीति र
 स नः ५ =

रुचयीसौ ६ रोटनः ६

अतु मत्पयानानि
 पात्य नो ५ =

विश्वोदनेष्टि

लोपः ४ नमो

जो दोहि न पच ३ =

आत्तेर्लोपः

आत्ता २ =

स पपदे असु से

पलोदयस्मात् रु

एकं पने ^{रुच्य रवे} विपिनं ^{रुच्य रवे} तुहिनं ^{रुच्य रवे} तलप्रतिष्ठायां ^{रुच्य रवे} तलिपुलिभ्यां च ^{रुच्य रवे} तलिनं ^{रुच्य रवे} पुलिनं ^{रुच्य रवे}
 पुलमहत्वे ^{रुच्य रवे} रुहेः ^{रुच्य रवे} रोहिणः ^{रुच्य रवे} आप्रोतेः ^{रुच्य रवे} किप ^{रुच्य रवे} रुखश्च ^{रुच्य रवे} आपः ^{रुच्य रवे} अद्रिः ^{रुच्य रवे} सानु ^{रुच्य रवे}
 दिभ्यां डो ^{रुच्य रवे} स्रोः ^{रुच्य रवे} नुद ^{रुच्य रवे} नोः ^{रुच्य रवे} रातेर्डे ^{रुच्य रवे} राः ^{रुच्य रवे} रायो ^{रुच्य रवे} गमेर्डे ^{रुच्य रवे} गोः ^{रुच्य रवे} अमे ^{रुच्य रवे} ई ^{रुच्य रवे} अरु ^{रुच्य रवे} दमे ^{रुच्य रवे}
 डोस ^{रुच्य रवे} दोः ^{रुच्य रवे} दोषो ^{रुच्य रवे} पणोरज ^{रुच्य रवे} प्रादेर्वः ^{रुच्य रवे} वणिक ^{रुच्य रवे} अशोरसादेशोपुः ^{रुच्य रवे} प्रत्ययः ^{रुच्य रवे} र ^{रुच्य रवे}
 सना ^{रुच्य रवे} उंदर्नलोपः ^{रुच्य रवे} ओदनः ^{रुच्य रवे} गमेर्गीदिशः ^{रुच्य रवे} गगनं ^{रुच्य रवे} अत्येनोपिपुः ^{रुच्य रवे} स्पंदनः ^{रुच्य रवे}
 तेचनौरंजिकोः ^{रुच्य रवे} व्युः ^{रुच्य रवे} रजनं ^{रुच्य रवे} रु ^{रुच्य रवे} किरणः ^{रुच्य रवे} धपेर्धि ^{रुच्य रवे} धिषणा ^{रुच्य रवे} धाज ^{रुच्य रवे}
 निधनं ^{रुच्य रवे} एषदादयः ^{रुच्य रवे} एषुसेचने ^{रुच्य रवे} एषंति ^{रुच्य रवे} एषत ^{रुच्य रवे} वैहत् ^{रुच्य रवे} मर्हत् ^{रुच्य रवे} जगत् ^{रुच्य रवे}
 पिपूर्वः ^{रुच्य रवे} हन् ^{रुच्य रवे} विहत् ^{रुच्य रवे} नष्टनेष्ट्वष्ट होत् ^{रुच्य रवे} पोत् ^{रुच्य रवे} आत् ^{रुच्य रवे} जामात् ^{रुच्य रवे} पित् ^{रुच्य रवे} दुहित् ^{रुच्य रवे} कृत ^{रुच्य रवे}
 एतेनिपात्यंते ^{रुच्य रवे} तप्रत्ययांताः ^{रुच्य रवे} नपत्यनेनेति ^{रुच्य रवे} नेमा ^{रुच्य रवे} नी ^{रुच्य रवे} नेष्टा ^{रुच्य रवे} लिष ^{रुच्य रवे} त्वष्टा ^{रुच्य रवे} हो ^{रुच्य रवे}
 ता ^{रुच्य रवे} पोता ^{रुच्य रवे} आत् ^{रुच्य रवे} आता ^{रुच्य रवे} जायांमाति ^{रुच्य रवे} जामाता ^{रुच्य रवे} माता ^{रुच्य रवे} पातीति ^{रुच्य रवे} पिता ^{रुच्य रवे} दुहि ^{रुच्य रवे}
 ता ^{रुच्य रवे} रुद्रमरुणे ^{रुच्य रवे} कृता ^{रुच्य रवे} सांवसेर्क ^{रुच्य रवे} असु ^{रुच्य रवे} स्वसा ^{रुच्य रवे} प्रतेर्दृष्टिः ^{रुच्य रवे} पाता ^{रुच्य रवे} नजिनं ^{रुच्य रवे}

लेह्यसमे २

अमुअन वस्थाने ३

स्येदप्रश्नवलो ५

अिधप्रागलो धलो

ति ६

वृंहतीति ५

माह

नयतेषुकच ३

पातेरकास्ये च १२

निपातनात् २ =

रुहप्रसाले ६६७

राभाबश्चनि

दुःखसमस्तैः कृता
यामपिसेवायै नन
दतीति ननरातु
सत्तापनरित्यमर

सि. खं. रु.

अनेकीनिः
रंजरागे अनिप्रस
यः नलो १४

हृत्तदीशो ४ =

इरागतावित्यमा
ते उ। म। लि। त्वा। ह
दिः आयादेशः ५
निघडरसुनंशालः ६

जभः सूर्यः ७

रुद्रः ५ लस्यतेऽने
नेतिलक्षणापि

कृतेः सप्रत्ययः ३

रागतिनिवतावित्य
सोत्वेप्रत्ययस्यरात्वे

चस्यरात्वे नवशमनः

५२ शर्षः १ कुञ्जोष्णः
शीर्षः २

सु.

देः ननंदति ननांदा ननंदेत्येके दिवे सुः देवा देवरौ नयतेर्दित् नानरौ
अर्त्यादेरनिः अरणिः सरणिः धरणिः धमनिः अशनिः अवनिः त
रणिः रंजनिः अर्चिदेरिस् अर्चिः शुचशोके शोचिः हविः रोचिः स
रिः स्रुतेरादेर्जः ज्योतिः जनादेस्स जनुः अरुः पेरुः वेपुः पेजुः ए
तेर्णित् आयुः धीवरादयः ध्रुवप्रत्ययान्ताः दुधान् धीवरः शर्वरी निष
ह्वरः पीवरः इरादेर्नकः इनः जिनः दीनः कंसः वंघेर्वधवुधौ च व
ध्रः वंघ्रः धादेर्नः धानाः एपणं वस्त्रः श्रोणः लक्ष्मणं कनयोः
लक्ष्मणस्य अरुमटो लक्ष्मणं लक्ष्मणः रासशब्दे रास्मादयः रास्मा शास्त्रा
स्यरा वीरा कृती कृतं तिज् तीक्ष्णं श्लिष श्लक्ष्णं मनादेर्पुः मनुः
दसुः जसुः मडसुक मसुः सत्तेरघपूः सरपूः सरपूः पादेः पः पापं
यादेः कित नीपः सपः कृशशब्दे कूपः शिल्पादयः शील शिल्पं

लीश्रापणोर सुश्रुतिवैस्सोयैजनसपको

निपात्याः पप्रत्ययान्ताः

समाधौ

रुगतौ सगतौ ध
अधरतो अशभो
नने अवस्तारो
नृप्रवनतररायो

हुतानारनयोः रु
चिदीमावभिप्री
नोचस्स प्रगतौ

जनीमादुर्भावैरुग
नोदपालने दुवप्र
वीजतनुसंतापेन
देवराजादि ७

श्रुहिमाया ५ =

मरुविशारणादौ
निर्दकीदस्मात्परः ५
रुमविलषने अस्मा
हर्तो वाच्येन कृद
इत्युणादिषु हि

नीयः पादः
रित्तवर कोपधायाः ३
अप्रु अयुप्रमयोस्तः २
पातिरसं त्यामानति
तिपापम् २

अनुपातः रूपं स्वभावे सौंदर्ये

[illegible]

॥ गतिनिर्वाहो ॥
 ॥ गतिरेषलघोः ॥
 एकमुत्थाप्यकं वला
 ने कोमलसूकमवधो
 रिति विष्णोः ७७

पञ्चमः शक्रमेघयोः
अस्यगत्यादिपुः ३३

सतनाददेवशब्दे।
 सनयितुर्वजाहकन
 चेदइत्कारश्चो॥
 सादेशः प्रवर्तनीति॥
 चेत्तः प्रेनुस्मात्प्रव॥
 सनिकेत्यमरः २॥
 ज्ञातिप्रसवे अस्मा
 जुस्मात्सचकिं २ =
 कर्कधवलघोटकः ३
 निहाकागो धिकासने
 एते चत्वारः ५

प्रेम-गती ६

वदन्त्यस्याग्निवाग्निनो

शश्याकोशे २
रभसोवेगहर्षयोः।

शालचलने शालमः
कलशालसंवरण
योः १
करसुः करः जीव हि

कलमः करिशावरः

सि.चे.हं०

वस्तु वेतसः दिवः कित् दिवसः कादेरमः कृ. करमः शरमः क
 लमः गर्दशष्टे गर्दमः रुषिगतौ रुषिदृषिभ्यो कित् रुषमः रुषमः रा
 सभः यज्ञग्राष्टादने वज्रमः विशादेरंतः वेशंतः वसंतः जयंतः हतेहि
 मुट्च हेमंतः अर्थादेरः अरं भ्रमरः चमरः देवरः वासशष्टे वास
 रः कुवः कित् कुवरः अग्रादेरारः अंगारः मंदारः गडसेचने गडेः क
 डः कडारः अंगारादयः अंगारः भंगारः मज्ज माज्जारः कम कुमा
 रः तुषारः कासारः सत्तैरपः पुक सवर्षपः विटपादयः विटशष्टे विट
 पः विष्टपं कुलशष्टे कुलपं वल उउपं उलपं वृतादेस्तिकः वर्तिका
 कृत कृतिका इष्यशिभ्यो तकः इष्टका अष्टका वीपतिभ्यो तनः वे
 तनं पत्तनं अर्थादेर्मः अर्मः ह दर्मः गृ. गर्भः इणः कित् इमः अ
 सिंसजिभ्यो विषः अस्थि सविष्य शुभादेः किसः शुद्धिः कुद्धिः अष्ट

१५
 कपाटमरुतुल्ये ४-
 हेमन्तः अक्षितो ३४
 याम् ४ अंगारो ५
 त उल्लु कपि १ मरु
 कडारः कपिलपिग
 अहिमाको नुप्रगु
 रुत्तप्रवर्द्ध नवारसु
 हिनाहिमन्ताभारस
 रलीवरः ५-
 विष्टः वाकु कुच
 विशाप्रवेश नविष्ट
 पं तुव नं गत् ४
 कृतिभिदिसहिभ्यः
 कित् ३ अमुसोपके
 संजसंगे २

रुगतौ भ्रमुवतने।
 चम्रुमदने दिवुकी
 यो। कुविप्राष्टादने।
 अंगितौ मदिस्तुतिगो
 दमदल्लप्रकातिगति
 बुधमंदारपरिजात
 कः ५ विटपादयः
 कपप्रत्ययाः ५
 वर्तिकाशकुनीप्रा
 वीगत्यादिषु पत्त
 पतने ३ इष्यतीत्य
 मृष्टशिष्यः २
 इमस्तवेरम. पेची
 तमरः २-
 १५

अथशोभरो अ सिर्वीतः कुवमिकर्जो

लक्ष्मिपुण्यपापा
नीति २ अश्वत्थो

इत्युक्तो तृतीयः
पादः ३

सप्तमीसप्तति
शोभकोः २

अंगुलिचक्र
अतिरिक्त ३
अवप्रत्ययः ४

पक्षपतने अस्या
दिनिः अश्वत्थो
देशः ६

दूषीकाने त्रयोर्म
लम् ४ - अन्
श्रावने त्रयुक्तो
आभ्या ईकस्यात्
रुविक्षेपे करीषो
स्त्रीपक्षजो मये
पृथ्वीलायो शिरी
षो वृक्षने ६ २

अहि इषेः कसुः इरुः अचिरस्ततं विभ्यः ईः अवीः तरीः सरीः धूमः
तंत्रीः लक्ष्मिपुण्यपापा लक्ष्मीः वातप्रम्यादयः वातप्रमीः पृष्ठीः रत्नादयः रु
स्त्री अन् अंजलिः मदी मस्यः अत् अतिथिः अणि अंगुलिः कौतेः
कवचं पु यवासः कृश कृशानुः स्वादेः करः शर्करा पुषः कित् पुष्करं
गमेरनिः गमिष्यति गमी परमेस्वः कित् परमेष्टी मंथनः कित् मंथा
मंथानौ पतस्व च पंथा पंथानौ बलाकादयः बलाका पताका ए
जमंथने पिनाका पन पिनाका पिनाकः तड आवाते तडाकः इषेरीकः
इषीका अनिहं पिमो कित् अनीकं ह्यतुष्टौ हवीकं अलीकादयः
अलीकयसादौ अलीकं बलीकं पुण शुभकर्मणि पुंडरीकं इषीका
कादेरीषः करीषः त तरीषः आदेः कीषः शिरीषः पृ पुरीषः अर्ज अर्जः
रुजीषं अविशदे अंबरीषो निपात्यः अंबरीषः कादेरीरः करीरः मृ
रुजीषं विष्टचने १ अविशदे अस्पस्तगमरव १ कादेरीषे १

अवरक्षणादौ अवी
नीरीरजस्वला १ =
मामाने धातोरीप्रत्य
यः आतो धातो नीपः २

आमापरो वाकने
आभ्यामिः कित्पा
त्तदित्वं वधातोः २

योमपुष्करमचर ४

आकप्रत्ययान्ता नि
पात्यने ६

हवीकविषये निष्प
इषगनादित्यस्मादि
रास्पैर्ऽप्रत्ययस्य
स्त्रागमश्च पुरा
रीकंसितो भोजे ३
अर्ज अर्जने अस्प
संज्ञादेशः २ =

मृहंलायां शीर्षते
 शिरीरम्
 एते प्रत्ययाः २८

गम्यते ईरप्रत्ययः
 नकारोन्तादेशश्च
 पक्षे मम् च २८

सि० च० क०
 शीलं स्वभावे सधुते
 २६

मृणते वधी कोले
 अशरूपा भावस्पर
 शादेशः १-
 वह प्रापतो प्रिभूते
 बाकां सुनिष्कलो ह्यु
 तो न्ने ह्यस्ये द

मृ प्रालिप्तसवे

:

गमहनेत्युपधा लोपः वशकांता कियत्सा दीरः संप्रसारण च १

शीरीरं गनीरादयः गम गनीरः गनीरः वश नशीरं घल्ल हीरं शीडोक्
 कलक बलबल न्वालपालाः शीध शीलं शेवालः शेवालः शेवालं
 शेपालं उरूकादयः बल नलूकः शम् शंबूकः शल शालूक मदि
 मंडूकः नियोमिः नेमिः अर्तेरुः कर्मिः भुवः कित भूमिः आश्रोतेश
 च रश्मिः स्वादेर्निः कित सणिः वृलिः अंगेर्नलोपः अप्रिः वरुर्निः व
 किः श्रोणिः योनिः डोणिः प्राणिः घल्पादयः घणिः सृष्टिः एषु पा
 र्शिः पातेर्इतिः पतिः शकेरुत् शकृत् हंतेरतिरंहच हंति दुरितमन
 या अंहतिः सडादेः क्रिः सरः भूरिः अद्रिः रादेः त्रिः रात्रिः शत्रिः
 अन्निः पन्निः पतेरत्रिः पतत्रिः मर्इचिः मरीचिः वेनोडित वीचिः
 पुरः कुषः पुरअप्रगमने पुरुषः पुनहिक लिभ्यः नुषः परुषे नहुषः
 कैलुषं पीयेरुषः पीयइति सौत्रः पीयूषं मस्तेर्नुमच्यं मंजूषा गडेः

कलुषं वृजिनेनोद्यत्यमरः

पीयूषं मम तं सुधा १

सलोप १

शर्मशमे ककप्रत्यये
 दुगागमश्च ३
 अर्तेरकारस्य क कृ ली
 प्रत्यये कृ ४ भवन्ति
 देश भूतो न्यस्यामि
 निभमिः एषिरी
 घणरुरणदीप्तोः
 एषुलेवने एषुहेदिः

एपालनपररात्रोः
 राहवंधने कलश
 ए संख्या नयोः २८

२६

गउसेचने १

गडि वदने करे १
शक्ति नित्यार्थः १=

कृविशेषे कर १=

कुपकोधे अस्मात्किं
वकार एवा न्यादेशे
विकल्पेन तलुवापः
कुविन्दः स्मात् ३=

वज्रोः क गोधिति परम
प्रतिपत्तिः
न १२२ अक्ष मां सस्मात्
लागति २२० कुस
लेखने

विवृत नुस नाने अ
स्माच्च दुः देहत्वे च स
चीत लीवन ३ अर्द्ध
स्तव कः पुष्पगुह

हुमि अश्वे परो ३
जनी प्रादुर्भावका
रस्य तकारः ३=
कुस पले बरा अस्मा
हुन उमर्द्ध २२ न १
ते प्रत्ययः २=

गंडुपः शकादेरटः शकटः ककिगतौ कंकटः करटः कलिकर्छोर
मः कलमः कर्हकुसितशब्दे कर्हमः पुल्यादेः किमदः पुलिंदः कुपेवी
ववैः कुपिंदः कुविंदः नैषं जेर्घधिः नितरांसंजंति व्याणाः अस्मिन् निषं
घधिः सत्तेर्णित सारधिः खर्जीदेरुरः खर्ज्यवधने खर्जरः कर्पूरः व
लूरं लंगेर्द्धिः लांगलं कुसलं कुवप्रददीर्घि अ कूची सिचेष्टे रूच
सची शमेर्वः शंभः उल्वादयः उचसमजाये उल्वं पुल्वं स्यात्तंवः स्त
वैकः शशपि म्भारः शोटः शष्टः अज्जादयः अवतीति अज्जः कुंदः
मल्लिबलितमित्यः कपः बलपं मलधारणे मलयः तनयः हनोदुक है
दयं मिनोतं हः मेरुः जज्जादयः जत्रुः अशु रुरुः शातयतीति शत्रुः कु
शो हं नो मे देताः कुशुभः कुसुमं कुसुमं कुसीदे कुंसितः तंडुलादयः ल
आघाते तंडुलः अकिलरुणे अंकुशः चप्र चर्वालः पल्वलं निध
उलप्रत्ययानुगागमश्च १

पुल्लमरुते २

कुविशेषे कर १
कूचीचित्रले खनिका ५

संयुक्तं गुणाभाकरं
असप्रत्ययत्वादेशश्च
लं वीगु २२ ६
कशब्दे नुम्व ५
हियते निषधेरिति
रुदयं मनः ४= १
कुशसंज्ञे प्रले ३
एतेरु प्रत्ययाना
निपात्यन्ते ३=
संयमसेतो आल
प्रत्ययः चर्वालो
एव कटकः १=

विधवा प्रागल्भ्ये रुका
रस्मदकारः एष प्रत्ययः
स्वधिल्लस्यानम् ।

अचिन्तायां ये इहो आभ्या कनिष्ठात् धातोः सम्प्रसारणं धीवा कर्मकरः पीवा पुटः ४

बंध बंधने संखी ।
धातोर्वक् श्रीतो लो
पः लंध्या ३२

सि० चं० क०

१७

य प्रकीर्तते हकारे च
लोपः ४
कृष्णविलेखेने रुयी
गतो ह

शितिर्मेव कश्चलः ।
यो स्तिग्मः समुद्रः ५

वा धिल्लं शलसंचलने शल्यं ^{यप्रत्ययः} मसकमसविभ्यः ^{असत्त्वमे २} क्तः मल्लं क्तः ^{मउ बंधने का} अस्तः ^{अप्रतोने} अपि
गतौ ^{आभु कर काया} अंभ्रः ^{अभि य वे} मादेर्यः ^{अभि य वे} माया ^{अभि य वे} शीया ^{अभि य वे} समुसंस्पं ^{अभि य वे} पुनं ^{अभि य वे} सव्यं ^{अभि य वे} जनेर्यक् ^{अभि य वे} जीया
अप्यादयः हन अप्पा कनीदीसौ कन्या ^{संध्या} बंध्या ^{संध्या} असीदेर्वन अर्वा पृ
पवी ^{पुन} आप्ययोः ^{पुन} सम्प्रसारणं ^{पुन} धीवा ^{पुन} पीवा ^{पुन} ये इहो ^{पुन} अदेर्यः ^{पुन} अध्या ^{पुन} धातो
रिः ^{पुन} यजिः ^{पुन} वदुवेष्टने ^{पुन} वदिः ^{पुन} जनिः ^{पुन} वोधिः ^{पुन} हरिः ^{पुन} वर्तिः ^{पुन} नामुपधात्किः ॥
कृषे ॥ रुषिः शुचिः लिपिः तूलनिष्कर्षे तूलिः क्रमितमिशतित्तेनाम
तयः क्रिमिः तिमिः शितिः स्तिभिः मनेरतनः ^{मनमाने} मुनिः वर्सर्वलिः वर्सिः ॥
सौत्रः वलिः वपादेरिन् वापिः राजिः वारिः नहोमः नामिः जानिः आ
जिः आतिः अरोरुट् राशिः वातेर्डित् विः नीमादयः निरुजो वेन्न नी
विः हप्रहिः ^{विहो} समानं आयते जनैरिति सत्वा आउ पूर्वो अिहनी अश्रिः अ
हिः कादेः किः ^{विहो} कि रिः गृ गिरिः पृ पुरिः मन्धातो कर्म चर्म न

समंदहिणवामयोः २

अन्यनेनामालीति मुनिः
वलिः देशो वा ५२

को ३

आमिनसडित् अउ
रुच्यम् २

७
सर्वधातु यो नत प्रत्य
यः क्रियइतिकर्म १

स्थायतेनेनेति नाम
 संज्ञा २० सिनेनेरी
 वेणवटसाधने ३
 हनहिसागयोः म
 शशश्लेखरुते
 हेमेशोः सर्वधा
 उभयसू. ५

नकोत्पितरेपुनाती
 ति १७ स्थायतेः स्यांषु
 क्रतोत्पते ७ डिवादि
 लोपः यलोपः रिक्ता
 दी प्रस्त्रीकाजा ५
 अशरुद्व्यामोरवमा
 रिभ्यः इत्तः अइपाल
 नेरवमादिभ्यः उत्रा

सप्तसदीह्योः ^{अक्रिने जनिः क्लृप्ते} अस्म जन्म छया सुत्रामा ^{इत्तः} वृहेर्नस्यप्रः ब्रह्म नामादयः क्ता
 अभ्यासे नाम ^{अक्रिने} पित्र्वंधने सीमा ^{अक्रिने} मेज्जतेतुसंज्ञाने व्योम ^{अक्रिने} रुशष्टे रोम पाप्मा
 वेज्ज वेमा ^{अक्रिने} अतेर्मजिण ^{अक्रिने} आत्मा ^{अक्रिने} हनिमंशिभ्यां ^{अक्रिने} सिकः ^{अक्रिने} हेसिका मशशब्दे म
 रुका कोरः ^{कुशले} कवरः ^{कुशले} गिरुडः ^{कुशले} गरुडः ^{कुशले} इंदेः कमिर्नलोपप्र ^{कुशले} इंदवरमेवय्य
 इदम् कायतेर्दिम् किम् धातोइः वसनिवासे वस्त्रं अस्त्रं छत्रं सिपिमु
 व्योदेहः ^{अक्रिने} सत्रं ^{अक्रिने} मुचमोचने ^{अक्रिने} मूत्रं ^{अक्रिने} अमृदेः ^{अक्रिने} क्रः ^{अक्रिने} आंत्रं ^{अक्रिने} चित्रं ^{अक्रिने} मित्रं ^{अक्रिने} उष्ट्रः ^{अक्रिने} पूजो
 क्रुखः ^{अक्रिने} पुत्रः ^{अक्रिने} स्थायतेर्दृ ^{अक्रिने} स्त्री ^{अक्रिने} गमेरा गात्रं ^{अक्रिने} चरादेर्लित्रः ^{अक्रिने} चारित्रं ^{अक्रिने} वादित्रं ^{अक्रिने} य
 शित्रादिभ्यः इत्रोत्रो ^{अक्रिने} अशित्रं ^{अक्रिने} वहित्रं ^{अक्रिने} धीरित्री ^{अक्रिने} अमित्रः ^{अक्रिने} वैड ^{अक्रिने} ओत्रं ^{अक्रिने} चितेः क
 णइकश्च ^{अक्रिने} चिक्कणं ^{अक्रिने} सूत्रेः स्मः ^{अक्रिने} सर्वपेस्वने ^{अक्रिने} सूत्रं ^{अक्रिने} पातेर्दुम्सुः ^{अक्रिने} पाति ^{अक्रिने} पुमान्
 भुजादेः ^{अक्रिने} किष्यः ^{अक्रिने} भुजिष्योदासः ^{अक्रिने} वसादेर्लिः ^{अक्रिने} वस्तिः ^{अक्रिने} शास्तिः ^{अक्रिने} अगमस्यति ^{अक्रिने} अ
 गस्तिः ^{अक्रिने} लहादित्वादि लोपः ^{अक्रिने} वौतसृहये ^{अक्रिने} वौतसेः ^{अक्रिने} वितस्तिः ^{अक्रिने} पतिः ^{अक्रिने} हणातेर्ह

आकाशं २ न नरु
 हंरोमलोमेत्यमर. २
 पापानेपुगागमश्च २

असुसेपरो अस्त्रं
 शसुहिंसायां शसु ५
 मिबुतनुसन्ताने १
 सुवन्मोक्षलोआ
 योष्टः टेरुकारदेशः ५
 अमृगतिशब्दसंविभ
 क्रिमुचित्रचयनेजि
 मिदास्तेहनेउभगतीर्ह
 वदव्यकावावाचि ५
 अमृगतौ इत्रः सचदि
 त् ४ चितीसंज्ञाने अ
 म्माकलाप्रत्ययः क १
 एवाभ्यादेशः ४
 तमुडपक्षये आस्मा
 तिः १ पदगतौ १

विष्णवे रुवि। से पे
किरीटे मुकुटे १=

अशरु व्याप्ती संघाते च यशः कीर्ति समस्तो चेत्यमरः २

तुल्य वनतराणोः ति
रीटे सुवर्त्त १=

सि० चं० कृ०
सगुणो वीर्यपाने २
१८

सुगुणो वीर्यपाने ४
नुमागमो धारेश्वर ५
आशु व्याप्ती

सुगुणो वीर्यपाने ४
सम्पत्त्यम ४
ननुपपदे सति अति
स्यात् धातारे हादेशश्च
उरः शब्दे उपपदे ३

स्वः दृतिः कृत ह कृपिभ्यः कीटः किरीटं तिरीटं कृपीटं धातोरसुः चेतः
सरः पयः अशोर्मुट् स्तुतौ यशः उद्वेर्वले वलोपः श्रोजः श्रिजः शिरः कि
च शिरः अर्त्तसरः उरः व्याधौ मुट् अशः उदके मुट् अर्त्तः इण आगसि
एनः सुरीभ्यां तुट् च स्रोतः रेतः पाते रुट् के युट् पाथः अदेर्न के धोनुम्व
अंधः आभ उदके रुट् च नुम्भौ अंभः नहेर्दि विभः नभः इण आगपराधे
आगः अमेर्हुक् अंहः रमेअ रहः देशे हं च रमंतेः सिन् रहः रंन्यादेः
कित् रजः भुवः भुवसी वसेर्लिच्च वासः चंदेरादे अछः छंदः वचादेः
सुट् वरुः परुः नमिहन एह च अनेहा अनेहसौ विधाभौ वेध च वेधाः
चंद्रे माडोडित् चंद्रमाः पुरसि धाजः पुरोध्याः उषः कित् उषः दमे रुन
सि दमुना वसे कनसि उशानाः अंगिरादयः अंगि अंगिराः अपूर्व सति
अपराः पुरु पूर्वो रौति पुरु रव्या अदि नुवोउतः अद्भुतं गुधेरुमः गो

चिती सं चेतने १
उज्जभाज वै २
शिरः आदेशे रुसप्र
त्ययः किच २=

अर्त्तः पानीय मि
त्यर्थः ३
आकशवा वेसति नः ५
हकारश्चा न्यादेशः ६

इत्युगमश्च अंगते
रम् २

अदीति अत इत्यमयं आकस्मिकार्थे न सि नुपपदे न्या
तो इतः स्यात् डितादि लोप अङ्ग नमाश्चर्त्त
इत्युगमो चतुर्थः भादः १ गुच्यते वरिदेष्टते प्रातिजिदितिके

१८

किं त्वोदतुनासिक
लोपः सरतः २ =

दक्षिणं न दर्शनयोः
नकारस्य चात्वं १ दा
सः सेवकभूदयोः १

दाशः २

३४

धमः मसेरुः मसरः तहेः क्रोहलोपः तणं दंशेष्टो न आच दसिमाने दो
सः देशश्च सौरमेकः सोदीर्घः सरतः पूजोपोणुकं रुखश्च पुण्यं संसतेरि
र्यस्य कित्वं कुट्टच शिक्यं अर्तेः क्युत्तच उरणः उदिहणातेरु उदोदलोपश्च
उदर खने मुदु प्रत्ययः मुखः अनेः सः अंसः मुहेः खो मूर्चः मूर्चिः नहेहलो
पः नखः शीडो रुखः शिखा माउ ऊखो मयच मयूखः गलेः फगस्यो च गु
ल्फः एदोः शुश्च सौट्टच पर्णुः पार्श्वः शमनि अत्रो उत्र शमनशो मुख वाची
मुखं अयते शमशुः जनेरः जंघच जंघा हंतै शरीरावयवै हंच जघनं किशोर्ल
स्य लोपश्च केशः फलेरितः फस्यपः पलितं कृजादेवुः कंरकः कंटकः न
रकः कुरशब्दे कोरकः चीकयते राद्यंत विपर्ययः चीरुशब्दे कीचकः
पूखे मच्योः रितः पेचकः मचकल्कने मेचकः जनेररष्टच जठरं हर्षते
कसः हिरच हिरण्यं कृजः पासः कर्पासः ऊर्णोदः ऊर्णी दधाते यो उट्टच

शिरादेशः २

खः
गल अदने अस्मा
तफ कस्यात् धातो
रकारस्योत्वं गुल्फः ५

देहावयवेषां चो हने
रप्रत्ययः धातोश्च द्वित्वे
इकृञ्कारो कटव ५ =
धीवरणयोः नृनये ४

हर्षगत्रिका न्योः २

अप्रत्ययसंज्ञा ५ =
क्लिश विविधनेन
स्मादः ४

क्वपाक

विवतिलनादिकमि
 लिखितवाच्योक्तप्रत्ये
 यः उपधाया इत्येव
 लोपः नामागमश्च
 कीनाशो यमोदितः
 सि. च. सु.

१६
 यायो उपपदे

इत्युणादिषु पं
 चमः पादः ५-
 यस्मात्कीनाशोऽस्मादि
 लोपः स्मात्कीनाशो
 अर्थः प्रयोग ननु यस्या
 स्मात्कीनाशोऽस्मात्कीनाशः
 कस्मिन् कर्तृक न विषय
 दर्शनकर्तृकं दर्शन
 प्रयोग ननु यानमि-य
 च. ७-

यशकान्तौ कान्ति
 रिक्तावशकान्त
 रवीच्छायाक

धान्यं तनोते ईशुः सवच्चतित्तुः अर्नकादयः रुधः अर्नकः प्रथ पृथुकः
 पिचतेः पाकः वदेर्निजियते ^{उत्पत्तिः} अवद्यं अवतेरमः अवमः पहे अधादेश्च ^{विवा} कि
 प्र कीनाशः चत्वारः चत्वारः हंतैरं फरच घोरं रुमेरलोपश्च स्मा तर
 तेः द्विः त्रयः त्रीन् गृहे रनिः ग्रहणिः प्रथैरं मः प्रथमः चरेश्च चरमः मणिग
 तो मगिसंयसो मंगेरलः मंगलं सदोणादयः सर्वस्मिन्कालेन उणादयः उ
 णादयोः परिमिताः प्रयोगमनुसृत्य प्रयोक्तव्याः तुमर्तदर्श्यायां न विष्यति
 धातोर्भ विष्यतिकाले तुमप्रत्ययस्तदर्श्यायां क्रियायां प्रपुन्यमानायां भो
 क्तुं व्रजति पठितुमिष्टे तुमर्थे बुण कस्मै दर्शको याति कालसमयवेलासु
 अथेतुं कालः स्तोतुं समयः भोक्तुं वेला इच्छार्थे धैक कर्तृके पूषपदेषु धा
 तोस्तुम् इच्छति भोक्तुं वांछि वांछति वांशक धपज्ञा घट रत्न लभ क्रमस
 हाहीत्यर्थेषु शोकोति भोक्तुं धलोतीत्यादिः पूषता वाचिषु सामर्थ्यार्थे

प्रथैरुक्तं प्रथप्र
 ख्याने एषु काले
 रुधुवृत्तौ धातोर्बुध
 मकारश्चान्यादेशः

अधमः अर्थे विन
 रुधातो अर्थे २

मंजोमुधातुस्मादि
 प्रत्ययाश्च ततः परे
 कार्योद्दिष्टधनवध
 मेन स्मात्प्रमुणादिषु
 सरवधात्वर्थः प्रयो
 जने यस्यामाद-

एकेति किं पुनस्त
 पठनामच्छति पुन
 कर्तृकपठनमित्यर्थ

१७
 वचनेषु पदे अनुम

^{तुम्} पुः पर्याप्तोभुक्तं प्रवीणः कुशलः पूर्णतेति किं पर्याप्तंभुक्तं घनभावे ^{कर्मरहिते} पा
 कः त्यागः भावः दायः संज्ञायामकर्त्तरि च कर्त्तव्यतेति कारके भावे च प
 न् संज्ञायामसंज्ञायाम् च ^{प्रति का यः दीयते} प्रत्याहारः दीयतेऽस्मै दायः विक्रियतेऽनेन विक्रा
 रः उपाध्यायः घनर्थकः विघ्नः गोघ्नः ^{होमे प्रो ग मा स्तरे} सुघ्नः स्वस्वः भावादौ घनोपवा
 दः चयः नयः विघ्न विषयः स्तवः लवः कृ करः गृगारः द्याक पसर्ग
 हीनस्पष्टादेर्हृत्वो अप्रत्यये प्रष्टायतेऽनेनेति प्रष्टदः द्यादि किं सन्वप्र
 ष्टादः समवपरिष्ठादः मदा मदादीनामप्रत्ययो भावादौ ^{हर्ष} मदः ^{प्रवहारे} पणः प्रम
 थः ^{लोडने} संमदः ^{शमनय शम प्रम तप्रमि वि देव} शमः प्रमः मूर्त्तौ घनः काठिन्ये परिच्छेदै हंते रप्रत्ययो घनादे
 शश्च ^{नि सा यो} दधिघनः सैधवघनः हनो व धोऽप्रत्ययश्च वधः द्वितोयुः द्वितोधा
 तोरयुर्भावादौ दुयेष्टकंपने वेपथुः नेदयुः श्वयथुः द्वितस्त्रिमकृतकृते
 द्वितोधातोस्त्रिमक् धात्वर्थेन तत्कृतेऽर्थः करणेन निर्वृतः रुत्रिमः पत्रि

उपसमीपि गत्वा प्रीति
यतेयम्. लः ४

दण्डिसमकोर
दुनेष्टकंपने
द्विः २

नत्रिमः दानिमः धा
त्रिमः १

वक्तिप्रयत्ने

सि० चं० रु

२०
वाक्यानेवातेउदकजट

वित्त्वानुम ५=

दुदान्दोत्रे दानेइष्ट
ह दिसति।इसेःभतः

मः नरुकी धातोर्नरुकी एतौ प्रत्ययौ स्तोभावाद्दौ यज पतः पाञ्चा यत्नः प्र
ष्ट विष्टौ शनेः संप्रसारणे च प्रश्नः विष्प्रः रक्षया लने रक्षणः स्वप्नः अंत
र्हिः प्रादिः ^{आतो न पि} प्रधिः पाथोधिः वारिधिः पुर्भावे ज्ञानं करणं साधनाधार
पोर्पुट् पच्यतेः नेन पचनोपिः पच्यतेः स्यो पचनी स्याली इषत्तुः सुषुख
ल्यु इषदादिषु प्रयुज्यमानेषु खल्यु इति स्तोभावाद्दौ इषद्भवः दुर्भक्ः सुक
रः दुर्धो धनः दुःशासनः कर्त्त कर्मणोऽर्थयोरीषदादिषु चोपपदेषु
भक्तौ लोखलः अदुराद्येन दुराद्येन भयते दुराद्यं भवं भवता अस्वाद्याः
स्वाद्याः क्रियते स्वाद्यं करः तज्यानीयो भावकार्ययोः एधनीयं आसित
व्यवस्तौ स्तव्यः कर्त्तरिणिञ्च वसतीति वास्तव्यः कैलिमः पचेलिमा मि
देलिमा स्वराद्यः स्वरांताद्वातोर्धः चैयं जेयं नेयः तज्यादयोपि चेतव्यः दि
त्स्यै ईचातः आदेताद्वातोर्धः आकारस्य ईकारः देयं ^{देय} गेयं ^{गेय} स्त्रेयं पुराजा

धातोः कैलिमन् ३

चयनीयः २

२०

अवश्यं लूयते इति

उद्धृत्प्रत्यया-त्तेष
चतावित्यर्थः६-

कृपेरोलः कृपुतामर्षः
कल्पे २

सिचं ह०

सं०

२१

प्रकृतं तद्यो सिधंति
कार्यमिव सिद्धंति

समज-त्यस्यामिति
समत्यासमोअजग
तो ३-

किं नमं । इणस्तु वृहज्जुषत्वनः क्वप् । इत्यः स्तुत्यः वृत्यः दृड-आधा
 रे दृत्यः भृत्यः शारिः शिष्यः जुषी प्रीतिसेवनयोः जुष्यः । त्वनइत्वं क्वपि । खे
 यं । निष्प्रार्थ्यो नरे अर्थे निपात्येते । निनतिकूलमिति निद्यः । उक्ततिजलमि
 सुम्यः । कुरुषो क्वप् । कृत्यं कार्यं वृष्यं वार्यं पुष्पसिधौ न कुरु पुष्पं
 ति कार्यं एष सिन् पुष्पः सिध्यः । राजसूयादयः । राजसूयः स्वरतिसूयः
 तव्यादयोः हर्षयिधौ शक्तौ च वाच्याः दर्शनाहो दृष्टमः । दर्शनीयः दृश्यः
 स्वाध्यायोः ध्येतव्यः अध्ययनीयः अध्येयः श्रोतव्यः मंतव्यः निदिध्यासि
 तव्यः भारो बोढव्यः वहनीयः तव्यादीनां कृत्यसंज्ञा । स्त्रियां यजोभावे य
 जादेहीतोः स्त्रियां भावे क्वप् । इत्या ब्रूया समज्या निषद्या निपात्या मन्या
 सुत्या शीष्या भृत्या इत्या कृत्या कृजो मव्या अयकि क्रिया इपेरिह
 ति निपतः इच्छा सर्वगुणः परिसर्या अटाद्या आस्था जागर्तगुणः ।

सूत्र-प्रागर्तसजप्रः
सर्वे तेषामिह सजस
५:५

निषदनं निपतनं
मननं । स्तवनं । सव
नं । शयनं शय्यावा
मरणं । अयनं । कर
णं । अत्र नान्य
२१

हवतिप्रहवती
तयोः२

क्रिणाति। मृणाति
। लुनाति। धुनोति। ३

गुरोः किं नक्तिः हसः
किं नीतः ४ अनुकर
लोड

नागर्षा हनस्यः हत्या। क्तिः॥ धातोः क्तिः स्त्रियां भावे। कृतिः^{क्रियते} बुद्धिः^{बोधति} स्मृतिः
नमांतस्य दीर्घः शांतिः दांतिः कांतिः हांतिः हवत्योर्नेट संशीतिः प्रहा
दीनामिदं निगृहीतिः प्रादेनिः प्रानिः स्त्रानिः स्त्रस्तेर्जस्योत्वं^{लेरनि} तर्णिः^त रूत्या
दिभ्यः॥ केन्निः^{ते} कीर्णिः^{की} गीर्णिः^{गी} ल्नेनिः^ल धूनिः^{धू} संपदादेः क्षिपवा^{सं पतति संप} संप
त्तिः कर्त्तरि क्तिः संज्ञायाम् प्रकुरुते इति प्रकृतिः पिडिदामड् पितो धातो
भिदादेश्च स्त्रियामड् पचा मजा रूतोऽङि गुणः जरा भिदा छिदा क्षिपा
गुहा गुरोर्हसात् गुरुमतो हसांतात् स्त्रियामड् नक्तिः ईहा ऊहा कुडिदा
हे कुंडा प्रत्ययान्ता स्त्रियां मड् चिकीर्षा लोलपा कंडूपा पुत्रकाभ्यां इ
कस्तिषो धातुनिर्देशो पचिः पचतिः॥ अंतोत्थय अंत्यघटवं दिविदि एषि
भ्यः स्त्रियां युः^{कारमेति} कारणा अर्थइ पाचने^{अर्थ} अर्थना आसना अर्थना घटना वं
दना वेदना एषणा इज्जनादिभ्यः आजिः आतिः आदिः आः क्रोशेन

मियते इति मिदा मि
निर्या विदारता मे
त्यर्थः ६

इवेरनि कार्यस्य
पुः इ कार्यस्यति
वेरुतेत्येव ३-
आ क्रोशः शपः १

नञिउपपदेनिः॥
स्यादाकोशे॥२॥

सि.चं०ह०

22

समानशायक
यथायः ४ = उपस
गैरवकत्वे सति ४ =

धातोः परस्य ज्ञेय
भवतिर अजित्वा
चरिषन्सर्वो अ
रुत्वा वमन्तं पशः
आदत्वा विजमर्षिः
कथं जीवन्ते नूनतः

न्यनिः। जनननिः। अकरणिः। इकृलृष्णदिभ्यः। कृषिः। गिरिः। किरिः। पूर्य।
कालेत्को। धातौ। त्वासेइकिन्नवर्तित्वा। शयित्वा। मउमृदगुधकुपक्रिश
वदवसस्वपिप्रछिहृदविहमुप्रग्रहिभ्यः। कित्। मउसुखने। मउित्वा। मदि
त्वा। मुधित्वा। कुषित्वा। क्रिशित्वा। उदित्वा। उषित्वा। स्त्रपित्वा। पृष्ठा। रुहि
त्वा। विदित्वा। मुषित्वा। गृहित्वा। नोपधास्यकांताद्वाकित्। ग्रंथा। ग्रंथि
त्वा। ग्रथित्वा। गुंफित्वा। गुफित्वा। अलंत्वत्त्वोः। प्रतिषेधे। अलंनुत्का। ख
लुलृत्वा। उदितः। त्वावेत्। एषित्वा। इष्ट्वा। भ्रमित्वा। भ्रांत्वा। अदोऽनकः। न
ग्या। समासेक्यप्। समासेसतिपूर्वकालेक्यप्। समानकर्तृके धातौ प्रयुत्य
माने। संभृत्य करोति। प्रणस्य गच्छति। अनैजः। पूर्वकाले इत्येके। अकृत्वा
क्यविलेफपूर्वात्परस्य जे रय्। परिणमय्य। परिगणय्य। लघुपूर्वस्य किं
संप्रसार्य। अतोतेजी। प्रापय्य। प्राप्य। क्यपीत्वाभावः। प्रदाय्य। प्रस्थाप्य। प्रसार

नद्यः पूर्वोयस्माद्वर्णा ज्ञेययादेशोवास्यात्क्वपि
 ध्वन्युत्तरवर्णात्प्रत्ययेत्य

सुदक्षो देवगणविधिर्हने।
कुपनिष्कर्वन्ति न विवाहा
याः अदम्यस्तथापि यथ
निवासैः भिक्षययोगे प्रसङ्गी
क्यामां सुदिश्रम्भविभिन्न
नैः विद्वज्ज्ञानैः मृषासंवेष्टक
उपादानैः । इत्यर्थः सद्भा
क्तिरू३=

अलंखन्कोर्षेजे
धातोस्काह

अमांतस्थोपधायादी
घः कौजसादौ ह्रस्व
फ्रितिः

ननु भिन्नं ननु स
शब्दव्ययमिति याव
तत्तत्त्वार्थवदं मत्स्य
मासत्येति यावत् ३

22

पदे बहसति तदेव
नेत्रे सन्निवृत्ति
नमः १०

पौनः पुन्योत्पत्तिः
चात्रकाप्रत्ययः
पीतापीतागच्छ
तीत्यर्थः ३-
रूपपदेषु कथमा
दीनामेव ४-
अये यो यो कृत्वा
पूर्वस्य लाञ्छनी
त्यर्थः ६-

अ० ५

करोति ह्यारणे २

य विधाय तत्काले पिक्रित नेत्रे संसीत्यहसति मुखं आदाय स्वयति पौनः पु
न्येणम्पदं द्विष्टं समानकर्तृकेषु धातुषु पूर्वकाले धातोर्णममांतस्य पदस्य द्विर्व
चनं पायं पायं गच्छति नोजं नोजं स्मरं स्मरं गमं गमं लभं लभं लानं
लानं कथमादिषु स्वार्थेषु कृजोणम् कथंकारं अन्यथाकारं अन्यथाकृत्वा
एवंकारं एवंकृत्वा इत्थंकारं पठति एवं पठतीत्यर्थः अग्रे प्रथमं पूर्वम्पपदे
पुत्काणमौवा अग्रे नोजं व्रजति अग्रे तुत्का प्रथमं नोजं प्रथमं तुत्का पू
र्वं नोजं पूर्वं तुत्का पदे अग्रे भुंक्ते ततो व्रजति अनिरुहो तु पूर्वं एनित्यमेव ए
म् नोजं नोजं व्रजति वर्णित्कारः अकारः ककारः गदि फोवा रेफः र्का
रः लोकाच्छेदशस्य सिद्धिर्पथमातरादयः कर्मण्यो क्रोशो कृन्नः ख मुन्नः चौरं
कारमाक्रोशति चौरशष्टमुच्चारयति इत्यर्थः अर्थेषु स्वार्थेषु कृजोणम्
स्यादेककर्तृकयोः पूर्वकाले पूर्वपदस्य मांतत्वं निपात्यते अस्वाहंस्वाहं

गजादेष्टु द्विर्वातामि ३
यन्ता नामिणितामि
चवादीर्घमिताहम्
इति हस्वत्वे कृनेवारी
र्धित्यर्थः ३

स्वत्वास्वत्वेत्यर्थः ३
लनेरित्यर्थोर्णममांत ३

रामुत्रियपपदे ५

द्विप्रतिषेधेन ५-

कर्मण्युपपदे आ
क्रोशो गम्ये ३- ॥

यथाकारमिति
 यमनहः सन् यदिय
 च्छितितदिदमुत्तरं ३

यथातथ्यो रूपपदको
 अस्यप्राप्तिव च ने
 करोतेहीतोः समुप
 तयः स्यात् २-

सि. चं. ६०

२३

सिद्धप्रयोगे किं कुरुते
 मुंके कर्मण्युपप
 द्यमानस्यात् ७-
 विद्वानविद्वाने
 विद्विचारो इति वा
 न्मार्गपरीतो अ
 याचरे ५- यावती
 वनितो वदधीते ५
 यावता गोष्पददि
 रणो नवतितावद
 चः ३
 यावता चैले कू
 पने आसीन इति
 तावदहः २-

त्वांमुंके स्वादुंकारं मुंके संपन्नंकारं लवणंकारं संपन्नलवणशब्दो स्वादुप
 र्णीयोः स्वा पि स्वादुं कृत्वा मुंके यथातथ्ये रसप्राप्ति
 वयने कृजः सिद्धप्रयोगेणम् यथा कौरमहं भो ह्येतथा कारं भो ह्ये किंत जाने
 न कर्मणि शिष्योः साकल्ये कन्यादर्शविरयति सर्वा कन्या इत्यर्थः ॥
 ब्राह्मवेदं भोजयति पंयं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वातं सर्वं भोज
 यति इत्यर्थः ॥ यावत्ति विंद जीवोः यावद्विंदं मुंके यावत्त्रभते तावदित्यर्थः
 यावज्जीवमधीते कर्मणो अमेदि रयोः पूरे चर्मपूरं स्तृणाति नृदरपूरं
 मुंके कर्मण्युपपदे पूरे रूलोपश्च वा वर्षप्रमाणे गमे गोष्पदप्रं वृष्टो देवः
 गोष्पदपूरं मृधिका बिलप्रं मृधिका बिलपूरं वा चेत्तार्थेषु कर्मसूपपदेषु
 क्रोये वर्षप्रमाणेणम् चैलं क्रो वृष्टो देवः वस्त्रक्रोपं वसनक्रोपं निमूलसम
 लयोः कषः अत्रप्रकरणे पूर्वकालो न संवध्यते निमूलकत्वं कषति सम

कोको कस्यो पश्यति
 तांतां सर्वो विरयति ७
 यावत्त्रभ उपपदे
 विंदते जीवते एव
 धातोर्लभस्यात् ६
 चर्मदरयोः कर्मवा
 चिनो रूपपदयोः क
 रयते हीतोः समुप
 निमूलसमलयोः
 शब्दयो रूपपदयोः
 कषते हीतोर्लभ २

२३

निर्गतं मूलमस्य सहमलो न सम

कषादिषु मयः पदेषु प्रयोगः

हस्तवाचिनि करणे अधिकरणवाचि उपपदे
उपपदे यत् जनेन वधातेर्द्धातोर्णमस्य तर्द्धा-
तोर्द्धातोर्णमस्य

स्तिष्ठते सिच्यते दे दकादिना तस्तेन
सहवाचिनि करण उपपदे पिबेर्द्धातोः
णाम्स्यात् ३-
समल्लाहृतजीवपुश
देहपपदेषु यथा स
ख्यं नरुमहिमो धा
नुम्योणाम् २-

पिबुसंचूर्णने

काषंकषति। निमलं संमूलं कषतीत्यर्थः। शुष्कचूर्णरूपेण कर्मसु पिबेः। शुष्कये
षं पिनाष्ट शुष्कं पिनाष्टीत्यर्थः। चूर्णयेषं। रुरुयेषं। संमल्लाहृतजीवेषु कर्मसु इ
नरुनग्रहाणाम्। समल्लाघातं हंति समूलं हंतीत्यर्थः। स्नेहने पिबेः। नदकयेषं पि
नाष्ट उदकेन पिष्टीत्यर्थः। हस्तार्थं करणे वर्तिग्रहेः। हस्तवर्तवर्तयति। करव
र्तहस्तेन गुलिकां करोतीत्यर्थः। हस्तग्राहं गृह्णाति पाणिग्राहं। धनार्थं करणेषु
षः। धनपोषं पुष्पाति। स्वपोषं गोपोषं। आधारैर्वंधः। चक्रबंधं वधाति चक्रे
वधातीत्यर्थः। संज्ञायौ वधातेः। कौंचबंधं बद्धः। मयूरकाबंधं बद्धः। अहाति
काबंधं बद्धः। बंधविशेषा नां संज्ञारताः। कर्त्रे जीवपुरुषयोर्न शिवहोः।
जीवनाशं नश्यति जीवो नश्यतीत्यर्थः। पुरुषवाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः।
ऊर्द्धं कर्त्तरि शुचिपूरोः। ऊर्द्धं श्रापं शुष्यति। ऊर्द्धः शुष्यतीत्यर्थः। ऊर्द्धपुरं पूरय
ते ऊर्द्धः पूर्यते इत्यर्थः। उपमाने कर्मणि कर्त्तरि च। घृतनिधायं निहितं जलं।

उर्द्धं श्रापे कर्त्तवाचि
उपपदे शुचिपूरो
र्णम् २-

उपमाने यने येन तद
पमाने तस्मिन् उप
माने कर्मण उपप
देधातोर्णम् २-

अस्तं करोतीत्यर्थः।
अस्तं करोतीत्यर्थः। जीवश्रापं
गृह्णाति जीवतं गृह्णातीत्यर्थः।
करोतीत्यर्थः। पादघातं हंति पा
देन हंतीत्यर्थः ३

जीवपुरुषयोः शब्दयोः
कर्त्तवाचिनो रूपपदयो
र्वथा संख्यमनयोर्णम्

राशिप्रदर्शने। वहश्रा
पणोऽ

पुसादिरुर्द्धवतिरु
शुष्यति २ ऊर्द्धमुखं
वधयति। वधीदकादि
नो रणो नवतीत्यर्थः २

दाने-अस्मा।
 एवोत्तरीयानो
 उपराम् २०

निमलसमलयोः
 कवित्वारम्भः

सि. चं. ६०

२४

पुतमिवसुरहितमित्यर्थः। अजनाशनः। अजश्चनष्टइत्यर्थः। कैवादिषु यस्मा
 समविहितः। स एवानुप्रयोक्तव्यः। तथैवोदाहृतं। उपदेशस्तृतीयायां इतः प्र
 नतिपूर्वकाले इति संबध्यते। मूलकोपदेशं मुक्तेः। मूलकेनोपदेशं। हंश्यमा
 नस्य समूलकस्य भुजिप्रतिकरणत्वात् तृतीया। यद्यपि उपदेशिना सह साह
 संबन्धः। तथापि भुजिनार्थोऽस्मैव। हिंसार्थानां च अनुप्रयोगात्
 नां समानकर्मकाणां तृतीयं नोपपदेदं डोपघातंगाः। कालयति। दंडे नोप
 घातं। दंडताडं समानकर्मकाणां किं। दंडेन चोरमाहं त्यगाः। कालयति। सप्तम्यो
 तृतीयां चोपपदे नोपपीडरुधकर्मः। पार्श्वोपपीडं पार्श्वोभ्यामुपपीडं शेते पा
 र्श्वयोः पीडं। वृजोपरोधंगाः। स्यापयति वृजोपरोधं। वृजेनोपरोधं वा पाण्युपक
 र्षधनाः। संग्रह्णाति। पाणा वुपकर्षं। पाणिनोपकर्षं। तृतीया सप्तम्योरुपपद
 योः सन्निकर्षधातोः। केशग्राहं युध्यते केशेषु गृहीत्याः। हस्तग्राहं हस्तेन गृही
 युध्यते।

कालयति कलवि
 शेपे चुरादिः प्रेरण
 तीत्यर्थः दं=

२४

उपशब्दप्रत्येकम्
 निसम्भज्यते ४०

प्रमा रा मा या मो दे
 छो १६० सु लोः स
 ना हारः ४ सु लोः स
 ने नो त र म्प रि क्ति
 छ २ प र्चः २

गुणी नु यो मे इ त स्यै वो त्वा ना
 मा म ४ अ मि प्र व ति र्ति
 स्या य पु ध्ये ती र्थः ४
 नु वं वि ना जी व ने न न व ले
 न ५

सर्व तो वा ध्य मा ने द
 द्वि ती या ने उ प प द वि
 श्वा रि त्वा रा म् ४

त्वा त ती या स स म्प्रेः प्र मा ले ग म्प्रे धा तोः ^{ता म्} अंगु लो त्क र्षं त्वं डिकां छि न ति ।
 अंगु ले न अंगु ले वो त्क र्षं । अ यो दा ने द्वि ती या यो च
 त्व रा यो ग म्प्रे धा तोः ^{ता म्} श यो स्या यं धा व ति । प णि ग्रा हं पु ध्य ते । लो क ग्रा हं
 अ प गुरो वा रा म्प्रे तः ^{ता म्} अ प प गे रं पु ध्य ते । अ प ग रं । अ क्र वे स्वां गे द्वि ती यां
 ते ^{ता म्} धा तोः । अ वि हे पं क थ य ति । अ नु वं वि हे पं । अ क्र वे किं । शि र उ त
 क्षि प्य ये न वि ना जी व ने न त द्ध व । प रि क्ति श्य मा ने द्वि ती यां ते । त्वां गे ^{ता म्} धा तोः न
 रः प्र ति धे यं पु ध्य ते । कृ त्स्त्र सु र पी ड यं ते इ त्य र्थः । उ रो वि दा रं प्र ति च त्क रे न ह्यै
 ध्र वार्थ मि दं । द्वि ती यां ते वि शि ष ति प दि त्कं दां आ प्य मा न से व्य मा न यो र्ग म्प
 योः । गे हा दि द्र व्या णां वि श्व दि क्रि या निः । सा क ल्ये न सं वं धो व्या प्ति क्रि या या र
 पौ नः पु ण्य स मा से वा ^{ता म्} गे हा नु प्र वे श मा स्ते गे हं गे ह म नु प्र वे शं । एवं गे हा नु प्र या
 तं गे हा नु प्र प दं गे हा नु त्कं दं । अ स मा से तु गे ह स्य ण म त स्य प र्च ये ण द्वि त्वं का

अ पा दा ने द्वि ती या ने
 तो प प दे त्व रा यो ग म्प्रे
 मा ना यो धा तो र्क म् २
 प णि ग्रा ही त्वे त्वा र्थः ३

प स्मि न्न हे द्वि ने श
 ती न मि य ते न र धु नं

गे ह म नु प्र वे श म नु प्र वे श म् २

कालेषुकालवाचि
 पु२=क्रियाव्यवधा
 नेक्रियान्तरे१=

नामशब्दद्वितीया
 तउपपदेआदिशो
 ग्रहस्वधीतोलीम३

सि.चं.रु०
 चहसर्व
 २५

निर्यगशाउपपदस
 माशो गम्यमानां
 निर्यकृत्वाअन
 नेत्वादगतः स्थितं
 पार्श्वतः कृत्वागतः
 त्यर्थः ७८
 तसप्रत्ययेस्वाङ् उप
 पदकतेतेहीनोर्नवतं
 प्रत्नानामो यथासं
 व्यमनेष्यते ३=

लैषु द्वितीयोतेषूपपदेषु क्रियाव्यवधानेवर्त्तमानयोरस्पतितयोः घहात्मासं
 गाः पापयति घहमत्यासंघहंतर्ष अत्यसनेनतर्षणिनचगवांपानक्रियाव्य
 वधीयते अद्यपापपित्वाद्यमैतक्रम्यपुनः पापयतीत्यर्थः नामिद्वितीयो
 ते आदिशिग्रहोः नामदेशमाचष्टे नामग्राहमाह पति अयथाभिप्रेताख्या
 नेकृजंत्कारणमौ अयथाभिप्रेताख्यानेनाम अत्रियस्योच्चैः प्रियस्यनिचैः कथ
 नेउच्चैः कृत्यउच्चैः कृत्वा उच्चैः कारंवाप्रियमाचष्टे नीचैः कृत्य नीचैः कृत्वा
 नीचैः कारंवाप्रियंवृते तिर्यच्युपपदेसमासौ कृजः त्कारणमौ तिर्यकृत्यगतः
 तिर्यक्कारंसमाप्यगत इत्यर्थः समासौ किं तिर्यकृत्वाकाष्टगतः
 स्वांगेतै स्प्रत्यये कृन्वोः मुखतः कृत्यगतः मुखतः कृत्वागतः मुखतःकारं
 मुखतोभ्यगतः मुखतोभत्वा मुखतोभावे नानार्थप्रत्ययोते चार्थकृन्वोः
 त्कारणमौ अनानानानाकृत्वा नानाकृत्य नानाकारं विनाकृत्य विनाकारं

अव्ययेउपपदे ७८

नीचेनीमअप्रियंवा
 अम १दिउच्चैर्न
 मप्रि २ननमादि
 वाव्ययतुनयोर्विप
 र्ययेणकथनेनत
 दयथाभिप्रेताख्याने

नार्थोचार्थप्रत्यय
 योयस्मात्सएवमु
 व्यते २=

नानाकृत्वा
 अविश्वनाकृत्वा

२५

सि० जं० क०

नानाभया नानाभवा नानाभावं एकधं कृत्वा अनेकद्रव्यमेकं भूत्वा
एकधान्नय एकधान्नत्वा एकधान्नावं एकधाकृत्य एकधाकारं प्रत्ययप्रद
लंकिं हिस्तृत्वा एथभूत्वा तस्मींशष्टेनुवः त्काणमौ तस्मींभयगं तस्मी
भूत्वा तस्मींभावं अगैशष्टेनुवः त्काणमौ अनुकृत्येगमे अन्वभयास्ते अन्व
भूत्वा अन्वभावं अप्रतः पार्श्वतः एषतोवानुकूलो भूत्वा आस्ते इत्यर्थः अ
नुकृत्ये किं अन्वभयास्ते अन्वभूत्वातिष्ठति एषतो भूत्वा इत्यर्थः वर्णित
कारः अकारः क कारः तदिको जारे फः रकारः लोकाच्चेपस्य सिद्धिर्यथा
मातरादेः ॥ अक्षरानि श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
अवताहो रूपग्रीवः कमलाकर ईश्वरः सुरासुरनराकारमधपापी
तपत्कजः १ श्रीसष्टर्ष आषाढशुद्धि १३ मंगल पूर्वलिप्यनुसारेण लिखितं
निश्चितं तथा कलदासस्य दासेन कलपादाब्जसेविना १ छादौ सामध्ये लीगम

ततीत्यावृत्तिः स
मासा ४-

50232

॥ श्रीसिद्धांतचंडिकाकृतप्रस्ता
॥ स्वि यं परीक्षणा ॥ १३० ॥

Acc. no. ~~50232~~
50232

(व्याकरण)
सिद्धान्त-चन्द्रिका

Acc. no. 50232

S-comp.
deber

50232

क्रम-संख्या

~~50232~~

ग्रन्थ-नाम

वैष्णवसहितिका-वृत्ति

ग्रन्थकर्ता

रामचन्द्रदास

विषय

वैष्णवसहितिका

लिपि

देवनागरी

पत्र-संख्या

पत्र-प्रमाण

X

मि० मि०

पंक्ति-संख्या

अक्षर

पाठ-संख्या

पूर्व/अपूर्व

प्रारम्भ :—

